4

Attilâ İlhan / HANGİ SAĞ

b

ATTİLÂ İLHAN

HANGİ SAĞ?

2. basım

BİLGİ YAYINEVİ

BİLGİ YAYINLARI : 152 / 4

ISBN 975 - 494 - 576 - 4
96 06 Y. 0105 0945

Birinci Basım 1980

İkinci Basım
Mart 1996

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sk. 17 / 1
Telf 522 52 01 - 526 70 97

ATTİLÂ İLHAN

Anılar ve Acılar

4

HANGİ SAĞ

BİLGİ YAYINEVİ

attilâ ilhan'ın kitapları

şiir

duvar (8. basım)
sisler bulvarı (8. basım)
yağmur kaçağı (6. basım)
ben sana mecburum (9. basım)
belâ çiçeği (5. basım)
yasak sevişmek (6. basım)
tutuklunun günlüğü (6. basım)
böyle bir sevmek (5. basım)
elde var hüzün (4. basım)
korkunun krallığı (3. basım)
ayrılık sevdâya dâhil (3. basım)

roman

sokaktaki adam (5. basım)
zenciler birbirine benzemez (4. basım)
kurtlar sofrası (4. basım)
aynanın içindekiler:
1 / bıçağın ucu (3. basım)
2 / sırtlan payı (3. basım)
3 / yaraya tuz basmak (3. basım)
4 / dersaadet'te sabah ezanları (3. basım)
5 / o karanlıkta biz
fena halde leman (8. basım)
haco hanım vay (2. basım)

deneme / anı

abbas yolcu*
yanlış kadınlar yanlış erkekler (3. basım)
anılar ve acılar :
1 / hangi sol (4. basım)
2 / hangi batı (3. basım)
3 / hangi seks (2. basım)
4 / hangi sağ (2. basım)
5 / hangi atatürk (3. basım)
6 / hangi edebiyat
7 / hangi laiklik
attilâ ilhan'ın defteri
1 / gerçekçilik savaşı (2. basım)
2 / 'ikinci yeni' savaşı (2. basım)
3 / faşizmin ayak sesleri*
4 / batı'nın 'deli gömleği' (2. basım)
5 / sağım solum sobe
6 / ulusal kültür savaşı
7 / sosyalizm asıl şimdi (3. basım)
8 / aydınlar savaşı (3. basım)
9 / kadınlar savaşı

çeviri

kanton'da isyan (malraux / 3. basım)
umut (malraux / 3. basım)
basel'in çanları (aragon / 3. basım)

* *işaretli kitaplar tükenmiştir.*

İÇİNDEKİLER

Geçmişe Sahip Çıkmak

1. Arada Fark Çok! 11
2. Yalnızmışız! 14
3. "Batılılaşma" Afyonu 17
4. Osmanlıcı Kimdir? 19
5. Avrupa, Avrupa 22
6. Geçmişe Sahip Çıkmak! 24

Üst Yapısal Kesit

1. Fasl-ı Musiki 29
2. Yemek Faslı 32
3. Yararlanmak İyi, Ama 35
4. Hariçten Gazel 37
5. "Alafrangalık" Osmanlıyla Başlar 40
6. Yaşasın Futbol 42
7. Futbol Merakı Nerden Geliyor? 45
8. Anadolu Futbolu Ne Demektir? 47
9. Sanayileşme ve Futbolda Disiplin 50
10. Konfeksiyonun Aklı Başına Geliyor 53

Yöntem Diyalektik Olunca

1. Komprador Üzerine Çeşitleme 59
2. Komprador Kültürünü de Benimsetir 61
3. Kompradora Çatıp Kültürünü Savunamayız 63
4. Peçeteler ve Havlular 65
5. Füzeye Karşı Balyemez Topu 67
6. Yanlış Bir Yargılama 69
7 Ya Tanzimat Öncesi? 71

8. Hızlı İtilen Sarkaç 74
9. Acaba mı Diyorum! 76
10. Osmanlı Kültürü Bir Bileşimdir 79
11. Müslümanlıktan Akraba da Olsak 81
12. Hiç Unutulmasın 83
13. Atatürkçülük Sosyalizme Açıktır 86
14. Yöntem Diyalektik Olunca 88

'Sağ'ın Müşterisi

1. Rivayet Muhtelif Ama 95
2. Batsın Bu Dünya 97
3. Öfkelerinin Nedeni 100
4. Kadın Başkalaşınca 102
5. Kıyı Kara Çelişkisinin Kökeni 104
6. Büyük Şehirlerimiz Neden Taşralaşıyor? 107

Şeriat Tepkisi, Laik Tepki

1. MSP'nin Çıkmazı 113
2. Laf Lafı Açıyor 115
3. Belirli Bir Zaman ve Yerde, Belirli Bir Süre İçin 118
4. Şeriat Tepkisi, Laik Tepki 120
5. Müslüman İlericiliği Nerede Tekler? 123
6. İslam Uyanışı Neye Tepki? 125
7. Laiklik Nerede Zorunluluk Kazanır? 128

Amerikan Milliyetçiliği

1. Çocuğu Adınla Çağırmalı 133
2. Bir Dakika Bakar mısınız? 136
3. Sevsinler Böyle Milliyetçiliği! 139
4. Amerikan Milliyetçiliği 142
5. Dış Politikayı Satmak 144

AP'nin Stratejik Çıkmazları

1. AP'den Başlayalım 151
2. Temel Çelişki 153
3. Olmayacak Duaya Amin 155

4. Tek Başına İktidar Olsa AP'nin Derdi Biter mi? 158
5. AP'nin Ödediği Fatura 160
6. AP İçin Tek Çıkar Yol 162

Taktik Ustalık, Stratejik Yanılgı
1. Demirel'in Çıkmazı Ne? 167
2. Demirel Kendi Kuyusunu mu Kazıyor? 169
3. Taktik Ustalık, Stratejik Yanılgı 172
4. Komünizm Düşmanlığı Milliyetçilik midir? 174
5. AP Sistemin Partisi Olmanın Bedelini Ödüyor 176
6. Demirel Ne Diyor Allah Aşkına? 179
7. Eski Bir Yanılgının Yeni Görüntüsü 181
8. Türk İslam Sentezi 184
9. Ulusal Sentez Sorunu Vardır, Ama 186
10. Demirel Planı Ne Yönden Eleştirmişti? 189
11. AP'nin Miyopluğu 192

Selâmet'in Sefaleti
1. MSP Dendi mi? 197
2. Evdeki Hesaplar 199
3. Çarşıya Uymadı! 202
4. MSP, AP'ye: "Biraz Da Biz Ölelim" 204
5. MSP'nin Açmazları 207
6. Selamet'in Sefaleti 209

Türkeş'In Çaldığı Kapı
1. Faşizmin Temelleri 215
2. Türkeş'in Çaldığı Kapı 218
3. Turşu ve Perhiz 220
4. MHP Örgüt Değil Aygıttır 223
5. MHP'nin Müşterisi 226
6. Bu "Önleyici Savaş" Değil midir? 228
7 MHP "Başarısının" Otopsisi 231
8. MHP Başarısının Otopsisi II 233

Atatürkçü Sağ Nedir?
1. "Atatürkçü Sağ" Nedir? 239
2. Miadları Dolmuştur 241

Sınıf Bilinci Dediğin

1. Enayiliğin Âlemi Yok! 247
2. Niyetleri Kötüdür! 249
3. Dediğine Bakma, Yaptığına Bak! 252
4. Sınıf Bilinci Dediğin... 255
5. Maşallahları Var! 258
6. Halka Karşı Aralarından Su Sızmıyor 261
7 Eşref Saatine Denk Gelmiş 264
8. Cümbüşlü Bir Oyun! 267
9. Sakın Ha! 270
10. O İş Büyüyor 273

IMF'yi Anladık, Bunlara Ne Oluyor

1. Burjuvazi Sakalı Kaptırınca 279
2. Faşizmin Amerikancası 281
3. Ya Buna Ne Buyrulur? 284
4. Matrağına İyimser Yazı 286
5. IMF'yi Anladık Bunlara Ne Oluyor? 289
6. M. Kemal'in Sloganı: "Ya Bağımsızlık Ya Ölüm!" 292
7. AP'nin Beslediği Kargalar 294
8. Kitlerin Başında Dolaşan Tehlike 297
9. Kılavuzu Özel Sektör Olanın 299

'Sağ'ı Değerlendirirken

1. Yoğurdu Üfleyenler 305
2. Hani "Hür Teşebbüs"le Kalkınıyorduk? 307
3. Sağ Var Sağcık Var 310
4. Saçımız Önümüze Dökülüyor 312
5. "Türkiye'nin Kalkınması Batının Kafasına Sığmamıştır" 315
6. Yozlaştırılmak İstenen M. Kemal'in Stratejisidir 318
7. "Sanayide Devlet" Ha! 320
8. Sistem Burjuvaziyi Kullanmaz mı? 323
9. Burjuvazi İle Bürokrasiyi Çatıştırmak 325
10. Gelişme Süreci Durmaz 328

geçmişe sahip çıkmak

1

ARADA FARK ÇOK!

Ha, bir de o var, geçen akşam birkaç üniversiteli gençle uzun boylu tartıştık; Mustafa Kemal öncesi devrimciliğinin geçerlilik oranı nedir? Cumhuriyet, Osmanlı inkılapçılarının haklı ve başarılı çabalarını yadsımış, miraslarına konduğu halde onları yeni kuşakların gözünden silmiş midir? Bakıyorum, bu düşünceye yatkın epeyce aydın var, şaşıyorum doğrusu, hele bunların bize tarihimiz yanlış öğretildi deyip de, böylesi tarih yanılgılarına düşmesi büsbütün betime gidiyor.

Önce bazı saptamalar yapmalıyız:

Birinci saptama: **Jöntürk hareketi,** bir özgürlük hareketi gibi görünmektedir ama, imparatorluğu dağıtmak için emperyalizmin çeşitli Osmanlı ulusları arasına soktuğu fit, kışkırttığı isyanlarla garip bir paralellik içindedir. Jöntürklerin çoğunun Osmanlı devletini yıkmak isteyen o zamanki emperyalist güçler tarafından barındırıldığını, himaye edildiğini. hatta beslendiğini unutmamak lazımdır. Prens Sabahattin gibi bazılarında yabancı gizli servislerle işbirliği elle tutulacak haldedir. Jöntürk tipi aydın, 'mülkü kurtarmak' düşüncesini 'milletin azm-ü-kararına' dayandırmak aşamasından çok uzakta, Tanzimat alafrangalığı ile sömürge aydınlığı arasında boktan bir yerdedir. Batıya, yani emperyalizme karşı bir ulusal kurtuluş savaşının başını çekmez, batıdaki emperyalizmler arası rekabette bir yanı öbür yana karşı tutarak mülkü kurtarmayı düşünür.

(Bu Müdafaa-i Hukuk doktrininin reddettiği şeydir. Müdafaa-i Hukuk, milletin haklarını savunur Bütün emperyalizmlere karşıdır, bu karşılığı lafta değildir üstelik. silahlı eylemle somutlaşır.)

İkinci saptama: **Jöntürk hareketi** uzantısı olan **İttihat ve Terakki Komitası,** örgüt esprisi olarak, Bulgar Çentrelistlerinden, daha doğrusu onlar kanalıyla Rus narodniklerinden etkilenmişlerdir. Ayrıca, İtalyan Mason localarının etkisi ve himayesinden de yararlandıkları kesindir. (**Türkiye** ile gizli haberleşmelerini kapitülasyonların bize zorladığı yabancı postalarla yaparlardı, bu bile kimlerin amacına yaradıklarını göstermez mi? Ne hazin!) **Türkiye**'de uzun yıllar **İttihat ve Terakki**'nin Merkez-i Umumi sultası denilen şey, merkeziyetçi bolşevik partisinin Merkez Komitesi diktasından başka şey midir?

(Müdafaa-i Hukuk doktrini, bir cunta olarak yukardan aşağıya değil, geniş dokumalı bir örgüt olarak aşağıdan yukarıya örgütlenmeyi öngörmüş, uygulamıştır: Önce delegeler seçilir, kongreler yapılır, sonra Meclis seçilir henüz ortada parti bile yoktur. Üstelik seçimlerde Meclis'te ve Kongrelerde İttihatçıların rüyasını göremedikleri bir özgürlük ve muhalefet hakkı vardır.)

Üçüncü saptama: İttihatçı iktidarı, tam anlamıyla Osmanlı çıkarları iktidarı hiç olamamıştır. Daha bunlar 1980 darbesinin hemen ertesinde **Bosna**'yı sessiz sedasız **Avusturya**'ya bırakır, **Bulgaristan**'ın tam bağımsızlığını tanır, **Libya**'daki İtalyan oldu bittisine 'devlet olarak' gık demezler. Sonraki yönetimlerinde de, bir kanatlarıyla (**Cavit bey,** genellikle dönmeler) İngiliz, Fransız; öteki kanatlarıyla **(Enver Paşa),** Alman emperyalizmlerinin Osmanlı içindeki ajanları gibi çalışırlar. **Enver Paşa**'nın devleti nasıl oldu bittilerle Almanlar lehine savaşa soktuğunu bilmeyen kalmış mıdır?

(Müdafaa-i Hukuk doktrini tam tersine, bir 'mazlum milletler' yandaşlığı içindedir, sömürge ve tutsak ülkelerin haklarını da savunduğuna inanır, emperyalizmle silahlı çatışmasını sürdürürken, o sıralarda mazlum ulusların "umudu" olarak doğan **Sovyetler Birliği** ile dostluk ilişkilerine, dayanışmaya girişir. Aradaki farkı, cunta heveslisi yeni 'ittihatçılarımızın' nasıl görmediğine şaşmak lazımdır.)

Bu özet saptamalardan, isterseniz şöyle bir özet sonuç çıkarılabilir: Yabancı himayesinde devrim yapmaya kalkan jön-

türk hareketi, iyi kötü sağlam aldığı bir imparatorluğu on yıl içinde (1908/1918) batırmıştır. Müdafaa-i Hukuk hareketi ise, bu bataktan halk gücüne, silahlı eyleme ve "milletin azm-ü kararına" dayanan bağımsız, (hem de tam bağımsız) bir devlet çıkarmıştır.

Hâlâ Kemalcilere karşı İttihatçılardan yana mısınız?

Doğrusu ya, Cumhuriyetin ilk yıllarında, bizim kuşak kesin bir geçmişe sövme eğitimiyle yetiştirilmiştir. Sanırım, sınırlarını fazla geniş tutmuşlar, bir de sövülecekle sövülmeyeceği bilinçli olarak ayırmayı bilemeyip, toptancılığa gitmişler. Şu son on, on beş yıl içinde ortalıkta beliren Cumhuriyet ve **Mustafa Kemal** düşmanlığı bunun tepkisidir? Bilimsel ve mantığa uygun bir yanı yok bunun. (Siz batı ülkelerinde, Cumhuriyetçi olmadan sosyalist olan ilerici aydın gördünüz mü? Önce **monarkha** karşı Cumhuriyetçilik, sonra burjuvaziye karşı sosyalistlik, işin raconu bu! Bizdeki şaşkınlıkların bir kısmı Cumhuriyetçiliği atlıyor, padişahlıktan sosyalistliğe geçmeye hevesleniyor. Gidin bilenlere anlatın da, burnunuza gülsünler.)

Peki Osmanlı geçmişimizi benimsemeyecek miyiz? **Hangi Batı**'yı yazan adama bu nasıl soru böyle? Elbette benimseyeceğiz, zira Müdafaa-i Hukuk hareketinin getirdiği önemli şeylerden biri de, ulusal bileşim fikri, yani ne: **Jöntürkler,** Osmanlıcıydılar, alafrangaydılar, kozmopolittiler (şimdiki İran ilericilerine benziyorlardı). Kuvayi milliyeciler gerçekten milliyetçidirler, ümmetçiliği de, Osmanlıcılığı da tasfiye etmişlerdir. **Jöntürkler** kurtuluş için batıya öykünmeden yanaydı, **Mustafa Kemal Paşa** çağdaşlaşmayı önerir. O tarihte çağdaş uygarlığın en yüksek düzeyi batı ülkelerindeyse, o düzeye varılmaya çalışılacaktır, ama sorun diyalektik olarak konmuştur, uygarlığın yüksek düzeyi aralıksız sıçramalarla gelişen bir şey, Cumhuriyetin amacı böylelikle bir taklit, bir öykünme olmaktan çıkarılıyor, koşulların içinden bir yaratma, bir bileşim çıkarma **(Synthese)** oluyor.

Böyle bir bileşim, her bileşim gibi, kendinden önceki öğeleri de içinde taşıyacak, ama bütünlüğüne yedirmiş olacaktır. Hadi o sevdiğim somut örneği vereyim size de, su; hidrojen ve

oksijen gazlarının bileşimidir, ama şöyle bakınca sıvıdır, ne hidrojeni görebilirsiniz, ne oksijeni: yeni Türk ulusal bileşimi de öyle olacaktır, batıdan yöntemi, doğudan yani kendinden malzemeyi alacaktır, ama bileşimde ilk bakışta ikisini de göremeyeceksiniz, zira o Türktür, Türk olmalıdır, Türk olacaktır.

(7 Temmuz 1975)

2

YALNIZMIŞIZ!

Mahmut Nedim Paşa'ya neden payıtaht halkı 'Nedimof' adını takmıştır? Hepinizin bildiği gibi hazret, Osmanlı politikasını Rus Çarının politikasına göre düzenlemeden yanaydı. Son Osmanlı sadrazamlarından çoğunun 'İngilizci' olduğunu da bilmez değilsiniz. Ayıptır söylemesi, içlerinden İngiltere 'devlet-i fehimanesine' başvurup, 'Osmanlı mülkünü kurtarması için' belirli bir süre, galiba on yıl kadar 'sömürge olarak kullanmasını' önerenler bile çıkmıştır. Şimdi gülersiniz, oysa bu adamlar Osmanlı'yı o kadar çaresiz, o kadar yalnız ve güçsüz hissediyorlardı ki, ayakta kalabilmesini ancak bu koşullar altında 'mümkün' görebiliyorlardı.

Nedenini hiç düşündünüz mü?

Ben, özellikle **'Sırtlan Payı'**nı yazarken, düşünmüşümdür: O dönem, emperyalizmin 'azgın dönemi, sahipsiz ülkelere direkt saldırılar düzenliyor, ele geçiriyor: **Çin İmparatorluğu** gibi, **Osmanlı İmparatorluğu** gibi nisbeten sahipli ve eski bir gücün mirasçısı olanlara ise dolaylı sızmalarla el koyuyor. Bizim Tanzimattan Cumhuriyete kadarki tarihimiz, imparatorluğun yarı sömürge statüsüne doğru yozlaşmasından ibarettir. Elbette o dönemin devlet adamları, aydınları ve yönetici takımı da yarı sömürgenin koşullarına uygun nitelikler taşıyorlar

Ülkelerini ve kendilerini, belirli güç merkezlerinden 'ba-

ğımsız' düşünemiyorlar bir kere, çünkü kendilerine güvenlerini yitirmişler. emperyalist sistem merkezinin gücünü ise gözlerinde büyütüyorlar. İşte bütün o Tanzimat paşalarının da, mütarekede Türkiye'nin kurtuluşunu "Amerikan mandası"nda gören aydınların da. dramı buradadır.

Buna karşılık, **Mustafa Kemal Paşa**'nın getirdiği kurtarıcı yenilik de! O. bağımsız bir **Türkiye** düşüncesini getiriyor. güveni filan ya da falan büyük devletin himayesinde değil, Türk halkının 'azm-ü-kararında' arıyordu.

Amerika ile ilişkilerimiz bildiğiniz raya gireli, bazı aydınlarımızda bir yakınmadır gidiyor: Yalnız kalıyoruz, yalnız kaldık, yalnızlığımız büyüyor vs. Daha önceleri konuşmuştuk, bildiğiniz gibi, iddia edilen yalnızlık gerçekte Türkiye'yi adeta zorla yamadıkları Amerikan bloku içindedir. O bloktur ki bizi tutmamakta, sevmemekte, ulusal çıkarlarımızı koruyacağımızı hissettiği andan beri üvey evlat işlemine layık görmektedir. Ama dünya o bloktan ibaret değildir. **Türkiye,** ulusal kurtuluş savaşının oluşturduğu tam bağımsız, özgürlükçü ve 'mazlum milletlerden yana' politikaya dört elle sarılırsa, hem Üçüncü Dünyadan, hem de Doğu Blokundan çok sağlam dostları olabilir. Bu bir.

Bu bir ya, o zevatın yalnızız diye bağırması, kendilerini tıpkı Tanzimat Paşaları gibi ille de bir büyük ülkeye bağımlı yaşar görmelerinden ve saymalarından ileri geliyor. **Türkiye'**nin gücüne inanmıyorlar, kafaları ve davranış biçimleriyle **Amerika'**nın ülkemize adeta zorla kabul ettirdiği yarı sömürge sisteminin gereklerine koşullanmışlar çünkü! Nasıl mütareke döneminde **İstanbul hükümeti** ve aydınlarının çoğu, **Ankara hükümetini** ve aydınlarını kesinlikle anlayamıyor, memleketi mahvedeceklerini sanıyorduysa, bunlar da benzer bir psikoloji içindeler: **Amerika** ile kopmuşuz. Ruslarla aramız şekerrenk imiş. Araplarla da o kadar iyi değilmiş aslında. Üçüncü Dünya derseniz...

Asıl önemli noktaya, **Türkiye**'nin yalnızlığı noktasına geçmeden, o mantığa şu karşılığı vermemiz galiba vacib oluyor: Bu türden aydınlar ve devlet adamlarının otuz yılık politika pratiği

gözönünde iken, yani kendileri iliklerine kadar Amerikancılıkla damgalanmışken, nasıl kalkarlar da Araplar'ın, Üçüncü Dünyanın, ya da Doğu Bloku ülkelerinin, getirecekleri yeni bir tutuma inanmalarını isterler? **Türkiye**'nin dönüm noktasından sonraki politikasını elbette yeni bir yönetici ekibinin yapması, sonra da uygulaması gerekir. O zaman birdenbire Üçüncü Dünya Ülkelerince olduğu kadar Doğu Blokunca da ne kadar yakından ilgi göreceğimiz meydana çıkacaktır.

Ama nasıl sorun o mu? Tut ki göstermiyorlar. tut ki gerçekten yalnızız...

Önce o uşak ruhlular kafalarının bir yerine şu gerçeği kazımalıdır ki, ülkeler de yalnız kalır, ama bu ne onların gerilemesine yol açar, ne de saygınlıklarının azalmasına!

Örneksiz anlayamayacaklarını tecrübemle bildiğimden, iddiamı somutlaştıracağım: Önce kötü örnekten başlayalım isterseniz, ha? **İkinci Dünya Savaşı** ertesinde faşist **İspanya**'nın kesinlikle yalnız bırakıldığını bilen çok olmalı aranızda, faşizmle savaşıp onu yenen ülkelerin bazıları resmen siyasal ve ekonomik ilişkilerini kesmiş, diğer bazıları da en aza indirmişti. **Franco** yıllarca acısını çekti, ülkesi dımdızlak yalnız yaşadı. Ne oldu. Faşist maşist, bugün İspanya **take off** noktasını handiyse aşmış bir ülkedir, o eski yalnızlık, derseniz acı bir anıdan ibaret!

Ya iyi örnekler? **Çin Halk Cumhuriyeti**'nin yıllar süren yalnızlığına ne buyrulur? **Vietnam Demokratik Cumhuriyeti**'ninkine ne demeli? **Arnavutluk**'un, şurada burnumuzun dibinde, ufacık ülkesi ve sınırlı olanaklarıyla, kaç yıldır yapayalnız nasıl yaşadığını görmüyor muyuz? Biraz daha eskilerde, **Sovyetler**'in yıllar boyu yaşadığı yalnızlık, bir endüstri gücü olmalarına engel olabildi mi? Yahu ben niye yabancılarından örnek aktarıp duruyorum, **Türkiye Cumhuriyeti** kuruluş yıllarından itibaren ağır yalnızlık dönemleri yaşamadı mı?

O zaman ne anlaşılıyor, şu mu: Bir yönetici ya da aydın, ya kafası ve dünya idrakinden itibaren bağımlıdır, bağımsızlık ve özgürlük ortamı ona gelmez, orada yaşayamaz; ya da dünya idraki ve kafasından itibaren bağımsız ve özgürdür, zaten asıl ya-

şama ortamı bağımsızlık ve özgürlüktür. Yalnız da olsa değişmez bu! Kaldı ki bizim sömürge aydını kafalı yöneticilerimiz elbette tasfiye edilecekler, özgür ve bağımsız kafalı kişiler sorumluluk yerine gelince, yalnızlık iddiasının da gerçek olmadığı hemen anlaşılacatır. İş bir kere şu, 'Amerikancılık' lekesini üstümüzden atalım! Ne yani, Üçüncü Dünya Ülkelerinin **Feyzioğlu**'na, **Demirel**'e kuşkusuz güvenmelerini mi istiyorsunuz?

El insaf!

(6 Ağustos 1975)

3

"BATILILAŞMA" AFYONU

Bilmez değilsiniz a bizdeki üstyapı ilericilerinin çoğu, toplumcu takımından 'batılılaşma'ya karşı çıkan oldu mu, fena bozuluyorlar, onları hemen 'madara' edeceğine inandıkları belli bir de soruları var:

"– Batılılaşma hareketinin sınıfsal konumu nedir?"

Ben '**Hangi Batı**'yı yayımladığım zaman, gençten, sonraları **Paris**'te okuduğunu öğrendiğim bir yazar, aynı soruyu sormuş, aklınca beni suspus edip köşeye oturtacağını sanmıştı. Oysa, diyalektik açıdan ele alınabilir.

Emperyalist batıda batılılaşma sorunu diye bir şey olmuş mu?

Olmamış! onlar derebeylik düzeninden burjuvazi egemenliğine geçmişler, 'ulus' olmuşlar; giderek, burjuvazinin endüstrici kanadı durumu lehine çevirmiş, endüstrileşmiş olmaları da, zaten, batılı olmayan ülkeler üzerindeki büyük güçlerini sağlamış, (Aman bu noktaya dikkat!).

Dikkat edilirse görülür ki, batılı olmayan ülkelerdeki batıcılık akımı, batılılaşma eğilimi, batıdaki emperyalistleşme süreciyle eşzamanlıdır Yani batı emperyalist oluyor başlıyor öteki ülkelere kol atmaya, aaa, bir de bakıyorsunuz, öteki ül-

kelerde bir batıcılık merakıdır yayılıyor Burada şu nokta gözden kaçırılmayacak, batılı olmayan ülkelerde batıcılığı yayanlar kimler, işçiler köylüler mi, yooo, başta komprador burjuvazisi, onun yanısıra batılılaşmada çıkarı olan azınlık tüccarları, daha daha, emperyalist sızmalarla açılmış yabancı dille eğitim yapan okullardan yetişme yerli kozmopolit aydınlar.

Daha uzun konuşmaya gerek bile kalmadı, şu tablo batılılaşmanın 'sınıfsal' konumunu gösterdi ya, bir iki laf daha edelim.

Önce şu soruya bir cevap arayınız lütfen:

"– ...**Batılılaşmakta olan ülkelerde, sözde o ülkenin kurtuluşuna çalışan, bunun için de çareyi batılılaşmakta gören aydınlarla, emperyalist batı ile çıkar ilişkisi içinde bütünleşmiş komprador burjuvazisi arasında, yaşama biçimi, kültür anlayışı bakımından fark var mıdır?**"

Cevabınız, ister istemez, '– Yoktur!' olmayacak mı?

Gramsci'nin o çok sevdiği deyimi kullanırsak, bunlar üstyapıda basbayağı güçlü ve birleşik bir 'tarihsel blok' oluşturuyorlar, oluşturunca da tabanları halk, daha açık seçik bir tanımlamayla işçi ve köylü olmuyor, tam tersine komprador burjuvazisi ile çıkar ilişkilerine girmiş, içli dışlı olmuş bürokrasi oluyor.

Var mı böyle 'ilericilik' hayatta?

Hadi isterseniz, Osmanlı dönemini ele alıp, durumu biraz daha somutlaştıralım: Tanzimat'tan bu yana, bizdeki bütün 'ıslahatçı' ve ilericiler, gerçekte, emperyalist çıkarlarıyla ilişkili komprador burjuvazisinin adamlarıydılar. Dibi bir kurcalansa, okul kitaplarında adı şerefle anılan nice Osmanlı devrimcisinin, gerçekte, halka tamamıyla yabancılaşmış, çeşitli yabancı şirketlerin etkisi altına girmiş bir bürokrasının temsilcileri olduğu görülür. (**Ziya Paşa**'yı **Namık Kemal**'i hatırlayınız bir kere, Sarıklı İhtilalci **Ali Suavi**'nin bir İngiliz kadınıyla evli olduğunu filan!) Zaten çoğu ya validir, ya mutasarrıf!

Peki ama emperyalizmin bu 'batıcılık' operasyonundan kazancı ne oluyor?

Ha bakın, bu önemli. Ben kendime göre şöyle bir açık-

lama buldum, doğru gibime gelir. ama üzerinde siz de bir düşünün hele:

Toplumsal ve ekonomik koşullar işçiyi köylüyü ne kadar bezdirse. ne kadar canlarından usandırsa, onları. kendilerini ezmekte olan emperyalizme karşı tarihsel bir güç olarak örgütlü direnmeye yükseltemez; gerek ulusal gerek sınıfsal bilincin uyanabilmesi, giderek örgüt haline dönüşmesi, ancak o cepheyi seçmiş aydınların varlığı ve katkısıyla olasıdır Eğer bir ülkenin aydınlarını bu 'batılılaşmak' numarasıyla işçisinden köylüsünden ayırır, onlara yabancılaştırırsan, böylelikle tabandan gelebilecek örgütlü bir tepkiyi mükemmel önlersin. (Bu arada, tabanı denetim altında tutmak için, onları da şeriat afyonuyla uyutmakta elbette yarar görülür, bu sayede aynı ülkenin iki gücünün, kafasıyla gövdesi arasındaki ayrılık derinleştirilerek, harekete geçme olanakları ortadan kaldırılmış olur.)

Öyle de olmamış mıdır?

Bu bakımdan, batılılaşma sorununu burun kıvırarak ele alan o beyni yıkanmış alafranga solcularımız işin bir de bu yanını mutlaka gözden geçirmeli, içleri sıra tartışma konusu yapmalıdırlar. O zaman oynanan oyunun büyüklüğünü, bu arada kendi enayiliklerini fark edeceklerdir Nasıl farkında olmadan, dolaylı olarak, emperyalizme çalıştıklarını da! Yoksa bizim iki yüz yıllık ilericilik tarihimiz, iki yüz yıllık gerileme ve yıkılma tarihimiz olur muydu?

(14 Eylül 1975)

4

'OSMANLICI' KİMDİR?

Bir de o sorun var tabii!

Çıkıp da **"– Geçmiş kültürümüzden ve uygarlığımızdan yararlanmalıyız."** dedin mi, adını 'Osmanlı'ya çıkarıyorlar.

Bilmem kim, bilmem hangi dergide bu yolda bir şeyler çiziktirmiş. bu arada galiba beni de 'Osmanlı' takımından saymış, okuyanlar ilettiler, **"– Bu ne demektir, senin Mustafa Kemal Paşa'yı da hareketini de harıl harıl savunduğunu bilmekteyiz, böyle 'Osmanlıcılık' olur mu?"** dediler

Yazan kim olursa olsun, sorun üzerinde biraz durulmaya değer.

Önce şu ayırımı yapacağız:

Çağdaş Türklerin, ulusal bir bileşime ulaşabilmeleri için, Osmanlı geçmişinin kültür mirasından yararlanmaları gerekli ve zorunludur demek başka, **Türkiye'**nin kişiliğini bulabilmesi için çağdaş yaşantısını Osmanlı olarak sürdürmesi gerekirdi demek başka!

Osmanlıcı diye ikincisini savunana derler, zira değişmiş koşullar içinde 'tarihen ve iktisaden' batmış bir toplumsal sistemin hâlâ geçerli olmasını istemekte, eski bir deyimle 'maziperestlik' yapmaktadır.

Oysa, en ufak bilimsel görüşü olan birisi Osmanlılığı gelişen koşulların çürütüp batırdığını, işin daha ilginci bu batışın Cumhuriyetten çok önce başladığını bilir. Cumhuriyetin gelip yıktığı, bir yerde, Osmanlılık filan değildir artık, yarı sömürgeleşmiş bir ayan düzenidir ki, Tanzimat'tan bu yana çağa uyamamışlığını göstere göstere komaya girmiş, sonunda batıp gitmiştir

Peki, ya ben neyin savunucusuyum?

Ha, o başka:

Ben diyorum ki, Türkler ümmet olmaktan çıkıp millet olmak düzeyine varmışlardır, her millet oluşurken birlikte ulusal bir uygarlık bileşimini ,geliştirmiştir, oysa biz kurtuluş mücadelesinin başlarında doğru koyduğumuz bu sorunu giderek yozlaştırmış, Tanzimatçı artıkların etkisiyle mi, kültür emperyalizminin baskısıyla mı ne ileyse, özgün ulusal bileşim yerine öykünme (taklit) batılılaşma biçimine dönüştürmüşüzdür Bu yanlıstır, yanılgıdır, rezalettir. En başta bağımsız ve özgür bir milletin onuruna yakışmaz, ancak sömürgelerde böyle başka uygarlıklara öykünen aydınlar ve çevreler çıkar, bağımsızların olduğu yerde ise ulusal bileşimler gerçekleştirilir

Ulusal bileşim nedir öyleyse?

Kültürde ve sanatta bilimsel yöntemin ulusal koşullara uygulanmasıyla ortaya çıkan fikir ve estetik bileşimidir. **Türk sanatı,** söz gelişi, ulusal bileşimini yaratabilmek için batılı sanatlara öykünmeyecek, o sanatların kendi bileşimlerini yaratabilmek için kullandıkları yöntemleri kendi yöresel malzemesine uygulayarak, özgün bir bileşim elde edecektir. Burada Osmanlı'dan bize kalan, şiir, musiki, nakış, raks, foklor vs. hiç bir biçimde reddi gerekmeyen değerli bileşim öğeleri olarak belirirler. Bunları değerlendirelim, çağdaş bir bileşim yapmak için kullanalım demekle, Osmanlı devletini ya da sistemini ihya edelim demek bir ve aynı şey midir?

Osmanlı sistemi diyalektiğin iç gelişmeleri gereğince ömrünü tüketmiş ve batmıştır. Onu canlandırmak da olmaz, zaman içersinde belirli öğelerini sürdürmek de olmaz, Türk toplumu millet aşamasında bir burjuva demokrasisi gerçekleştirme deneyindeyken uygarlık düzeyinde yapacağı: ulusal bileşimi gerçekleştirmek, bunun için de; geçmişin değerlerini çağdaş koşullar içerisinde ve bilimsel yöntemlerle değerlendirmektir.

(Hadi bir parantez açıp durumu somutlaştıralım: Batı batı deyip duruyoruz, batıya gittiyseniz bilirsiniz, orada batı diye elle tutulur bir şey yoktur, ya ne vardır, ayrı ayrı milletler, onların ayrı ayrı ulusal bileşimleri vardır: Fransız milleti, Fransız uygarlığı; Alman milleti, Alman uygarlığı; İngiliz milleti, İngiliz uygarlığı; vs... Hepsinde ortaklaşa olan, ulusal malzemelere uygalanmış bazı yöntemlerdir, bu iş de hemen hepsinde toplumbilimsel olarak millet'e geçiş aşamasında gerçekleşmiştir.)

İmparatorluktan millete geçiş, toplumsal gelişme grafiğinde herkesin de bildiği gibi ulusal demokratik devrim aşamasıdır. **Mustafa Kemal Paşa** ve hareketi bizde bunun başlangıcını oluşturur, yaptıkları da tarih yönünden geçirli ve değerlidir. Bu kadarı bile her türlü Osmanlıcılığı güme götürmeye yetmez mi? Osmanlılık iyiydi hoştu ya, koskoca imparatorluk kurmuş, ne var ki Türkten ulusal bir devlet çıkaramamıştı, bunu çıkaran Anadolu ihtilalidir.

Hâlâ daha ne konuşuyorlar?

(15 Eylül 1975)

5

AVRUPA, AVRUPA

Romain Gary'ye kulak verirseniz, **Avrupa** hapı yutmuş, öyle diyor! (Hadi bakalım, **Romain Gary** kim, şimdi onu anlat! Bu adam, benim sevdiğim XX. yüzyıl yazarlarından biri, romancı. İngilizce ve Fransızca yazıyor, film rejisörü, ayrıca diplomat, Fransız Dışişleri'nde uzun hizmeti olmuş, daha önce General **De Gaulle**'ün hür Fransızlarından, Hür Fransız Hava Kuvvetleri'nde savaş pilotu olarak çalışmış, madalyalar almış, kısacası adam gibi bir adam! Bildiğim kadarıyla Türkçeye bir kitabını çevirdiler, asıl adı 'Avrupa Eğitimiydi, 'Partizan Nadejda' adıyla çıktı. O da iyidir ya, asıl önemli eseri Goncourt Armağanı'nı kazanmış olan, filmi de yapılan Cennetin Kökleri'dir.)

Peki, neden hapı yutmuş **Avrupa**, diye sorarsanız cevabı hazır: Enerji kaynağı yok, hammaddesi yok, bu ikisini üçüncü dünya ülkelerinden sağlayıp kendi içinde birleşerek, yüzyıl sonunun devlerine karşı direnmeye çalışıyor, oysa bu devler ortaya çıkmamışken, üstelik bütün enerji kaynaklarını ve hammadde ülkelerini 'sömürge' diye egemenliği altında tutarken **Avrupa** durumunu koruyamamış, önemini yitirmiştir, bugünkü koşullar altında nasıl üçüncü dünyadan enerji ve hammadde sağlayıp da **Rusya** gibi, **Amerika** gibi devlere kafa tutabilecek?

Gary'nin bir başka görüşü de şu: Aslına bakılırsa, bugün ondan ayrı, biribirine karşıt birer gerçek sayılmaktaysa da, **Avrupa** uygarlık anlamında **Amerika** ve **Rusya**'da devam etmektedir. **Avrupa** uygarlığının iki yeni uzantısı, bu iki süper güçtür.

Şimdi diyeceksiniz, nereden çıktı bu Avrupa lafı?

Nereden çıktısı var mı yahu, Tanzimat'tan bu yana konuşmamızdan **Avrupa** lafı ne gün eksik olmuştur ki? Türkler, kim bilir kaç kuşaktır **Avrupa** yiyip **Avrupa** içiyor Kimimizde sinsi kimimizde açık bir düşmanlık, kimimizde kıyasıya bir hayranlıktır, **Avrupa!** Handiyse iki yüz yıldır, biz, **Avrupa** gerçeğine hayran ya da düşman olmakla kişilik kanıtladığımızı sanır, oysa her ikisinin de aynı kapıya çıktığının, yani bizdeki sağ-

lam kişilik noksanını açıkladığının farkına varmayız. **Avrupa**'ya ha hayran olmuşsun, ha düşman, ne fark eder Önemli olan, **Avrupa**'yı nesnel olarak algılayabilmen, doğru değerlendirmen, bu değerlendirmeden kendine yarar sonuçlar çıkarabilmendir.

Doğru, **Avrupa** bir uygarlıktır, nasıl ki **Çin, Maya, Mezopotamya, Mısır, Aztek, Hitit, Yunan** ya da **Roma** birer uygarlıktır; yalnız bu sözün bile hemen gözümüze çarpan iki sonuçla geldiğini anlamışsınızdır elbet, neymiş onlar hadi söyleyelim: a) Her uygarlık gibi, şu halde, tarih içersinde **Avrupa uygarlığı**nın da bir başlangıcı vardır, bir de sonu olacaktır. Başka bir deyişle insanlığın son sözü değildir, **Avrupa uygarlığı,** b) Kendisinden önceki uygarlıklara oranla önemli bir farkı olmuştur bu uygarlığın, bilindiği gibi önceki uygarlıkların bütünü insanın hiçlik karşısındaki çaresizliğinden ve çırpınmasından doğmuş dinsel uygarlıklardır, oysa **Avrupa uygarlığı** hümanizm ve rasyonel düşünce üzerine kurulmuş, laik bir uygarlıktır. Daha doğrusu, laik ilk uygarlıktır

Hepsi bu kadar mı?

Elbette, hayır! Geçen yüzyılın sonlarından bu yüzyılın ortalarına kadar dünyaya hükmeden bu uygarlığın (kendisi dışında sömürge etmediği, dominyon ya da protektora halinde kullanmadığı ülke kalmamış gibiydi) büyük üstünlüğü makine gücüne, yani bilimlerin üretime uygalanmasından doğmuş olan endüstriye dayanıyor. Aynı endüstri yüzünden, insanın emeğine, insanın insana ve insanın doğaya yabancılaşmasına neden olduğundan 20. yüzyılın son çeyreğine girerken kendi kendisinden kuşkulanmakta, uygarlığının temeline koyduğu bazı kuralları yeniden gözden geçirmeye yönelmektedir.

Tam bu sırada, iki yüzyıl boyunca sultası altında tuttuğu öteki yeryüzü halkları kendi rönesanslarına doğru yol almaya koyuluyorlar: **Japonya, Çin, Hindistan, Siyah Afrika halkları, Latin Amerika halkları, Türkiye, Arap ülkeleri vs.**.. Bu ülkeler, kişiliklerini geliştirebilmek, uygarlıklarını sağlıklı kılabilmek için, hem **Avrupa** (ve onun uzantısı **Rusya** ve **Amerika**'nın) teknolojik üstünlükleriyle başa çıkabilecek bir endüstriyel güçlenmeye ulaşmalı, hem de **Avrupa**'nın yarattığı

endüstri uygarlığının çeşitli yabancılaşmalarını önleyebilecek önlemler geliştirmelidirler. Buysa her şeyden önce **Avrupa**'ya bakışlarını duygusal (bu duygusallık ulusal, dinsel, ırksal, vs. olabilir) düzeyden, ussal (akılcı) düzeye aktarmaları ile olasıdır. **Avrupa uygarlığı** yadsınamaz, nasıl ki, **Mısır, Çin** ya da **Yunan uygarlığı** yadsınamaz; ama **Avrupa uygarlığı,** aynen, yaratıldığı gibi benimsenemez, nasıl ki tarih gözüyle **Çin, Mısır,** ya da **Aztek uygarlığı** benimsenemez.

(22 Ocak 1977)

6

GEÇMİŞE SAHİP ÇIKMAK!

Bir kitap okuyorum, çok ilginç, şu **İtalyan Komünist Partisi** var ya, hani kaşla göz arasında halkının büyük desteğini kazanıp artık rahatça 'iktidara oynayan' parti, onun üzerine: nasıl kurulmuş, nasıl gelişmiş, 'tarihsel uzlaşma'ya nasıl varmış, vs...

Fakat burada dokunacağım, ne bu kitap, ne de o parti; sadece, siyasal bir parti olarak halkına programını sunarken, İtalyan komünistlerinin saptadıkları dört nokta var ki, siyasal yöneticilerimizin dikkatini bunların üzerine çekmek istiyorum. Bakın 'tarihsel uzlaşma' hangi ilkelerin gücüne yaslanmış: 1. oyların yüzde 51'i alınsa da, bir ülke bu çoğunlukla yönetilmez. 2. Sizin gibi düşünmeyen halkın öteki yarısını görmezden gelmek olası değildir. 3. Sosyalizm ancak bütün halk katmanlarının işe katılmasıyla kurulabilir 4. En büyük rakip Hıristiyanlık (Hıristiyan Demokratlar) öyle köklü değerleri içinde barındırmaktadır ki, bunlar ihmal edilemez hatta sosyalizme de yararlıdırlar.

Hangi birisini ele alsanız, bu dört ilkenin dördü de, siyasal strateji bakımından yadsınması zor gerçekçiliklerin kanıtıdır ya, ben izninizle dördüncü ilkeye ucundan bulaşmak istiyorum.

İlericilik, **Fransız devrimi**'nden bu yana, dinselliğin taşıdığı değerleri reddetmek sayılmıştır Gerek Fransız demokratik devriminin gerekse Rus sosyalist devriminin ortaklaşa ilkesi, dine ve dinselliğe karşı olmaktır Bu o ülkelerde gerçekte 'maddi' bir iktidarı temsil eden kiliseye karşı olmakla birdi, din kilise kurumu aracılığıyla 'dünyasal' bir iktidar haline geldiği, üstelik 'tutucu' hatta 'gerici' iktidarların ana besini olduğu için, devrimci bütün çıkışlar önce onu karşısına alıyorlardı. Ne var ki zamanla, ideoloji olarak, bir üstyapı kurumu olarak dinlerin taşıdığı 'beşeri' değer ve ilkelerle, dinin dünyasal örgütlenmesi olan kiliselerin temsil ettiği siyasal ve ekonomik iktidar arasındaki çelişki fark edildi. Bugün bir komünist partisinin bile, ülkesinin koyu katolik geçmişine heyecanla sahip çıkması, onun taşıdığı değerleri köklü, hatta 'sosyalizme yarar' sayması, ancak bu çelişkinin değerlendirilmesi, ulusal koşullar içersinde bir çözüme bağlanması sayesinde olmaktadır.

Biz ki, batılı anlamda siyasal iktidarlaşmış bir kilise kurumuna sahip değildik, dinsellik ancak padişahın aynı zamanda halife olması yüzünden siyasal iktidara karışmış oluyordu, yine de ilericiliklerimizde batıdan aktarılmış bir din karşıtlığını en temel öğelerden saydık. Oysa bakın ne var, Müslümanlık, bir kere mayası gereği Hıristiyan olmayan ülkelere yayılışı, ayrıca, – Müslümanlığı hristiyanlık lehine bir gerilemeye itmek için– bu ülkelerin aydınlarını laiklik numarasıyla dinlerinden, giderek geçmişlerinden soğutmaya uğraşıyor. Galiba bir süre önce, komprador kapitalizminin, aynı zamanda bir misyonerler kapitalizmi olduğuna değinmiştim. Müslüman ülke ilericisi, batılı kültür emperyalizmi etkisinde, teokrasiye karşı olacağım derken, paldır küldür kendi geçmişindeki geçerli değerleri yadsımaya, geçmişiyle, halkıyla ülkesiyle yabancılaşmaya sürükleniyor.

O halde, kültür emperyalizminin anası ülkelerde bile, en ilerici sayılan partiler, ülkelerinin geçmişine bütünüyle sahip çıkar, dinsel değerlerin bazılarını 'sosyalizme' dahi yararlı sayarken, **Türkiye** gibi kültür emperyalizminden çok çekmiş, baskısıyla handiyse yabancılaşmış ülkelerdeki bütün ilericilerin gözlerini dört açmaları, hem dinsel kurumlarını, hem dinsel de-

ğerlerini akıllıca inceleyip, geçmişleriyle bağlantılarını sağlam tutmaları gereklidir.

Türkiye'de, komprador kapitalizminin yaygınlaştırdığı İnönücü yüzeysel ilericilik, yanlış bir laiklik politikasını benimsemiş, halkla aydınların arasındaki köprüleri atmıştır Bunun sonunda emperyalizme yaradığını hep biliyoruz. Ardında on yüzyıllık bir kültür ve uygarlık birikimi olan Türklerin, doğu – İslam değerleri sistemini incelememesi, bu incelemeden kişiliğinin özgül niteliklerini oluşturan ilkeleri çıkarmaması, ancak onları emperyalist sistemin sultası altında tutmak isteyenlerin işine yarar...

(28 Mayıs 1977)

üstyapısal kesit

1

FASL-I MUSİKİ

Emin Ağa'nın acemaşiran saz semaisinden sonra, **Niyazi Sayın** bir ney taksimi yapıyor ki, ne zaman dinlesem, bilinmez çağrışımlarla zengin mahyalar, samanyolunun su gibi aktığı yaz geceleri, bir de nedense **Yahya Kemal**'in, "Yıldızlara yükselen kadehler gördük" mısrasıyla biten dörtlüğünü hatırlıyorum.

İşin garibi, **Evelyne**'in de bu müziği dinler dinlemez, sevmesi! Kim mi **Evelyne,** yirmi altı yirmi yedi yaşlarında bir Belçikalı genç kız, müzik beğenisi fena değil, ilkbaharda bir süre konuğumuz oldu, inanılır şey mi, ne vakit fırsat bulsa bakıyorum aynı plağı çalıyor, en tuttuğu parça, yukarda adını andığımdan başka, **Zeki Mehmed Ağa**'nın ferahfeza peşrevi. Ayrıca, daha "çağdaş" bulmakla birlikte, **Kemal Niyazi Seyhun**'un hicazkâr saz semaisi'ni **Mes'ud Cemil**'in nihavent saz semaisini beğeniyor.

Elin keferesini böylesine çarpan bu musikiyi biz yıllarca hor görmüşüzdür, hâlâ hor görürüz. İlericilik adına yediğimiz nanelerden birisi de budur. Kendi hesabıma ben, bu önemli yanılgının farkına ancak otuz yaşıma doğru varabildim, ancak o yaştan sonra **Türk musikisi**'ne yöneldim! Yoksa gidin bulun lise, üniversite arkadaşlarımı, size **Türk musikisi**'ni ne kadar küçümsediğimi anlatsınlar! Nasıl küçümsemezdim ki, İnönü diktatörlüğü bizi batı musikisine doğru yöneltiyordu, eskiler hatırlar, **Ankara Radyosu** programlarında **Türk musikisi**'nin oranı yüzde ona kadar düşürülmüştü!

Bayram değil seyran değil, nereden mi esti bu musiki faslı? Anlatayım?

Geçen gün gazetelerde bir haber: **İstanbul**'da bir **Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı** kuruluyor! Arkasından bir

başkası: Ortaokul ve liselerde **Türk musikisi** öğretilecek! Besbelli çoğunuz bu haberleri, **MC** ortaklığının memleketi geri götürme girişimlerinden birisi diye almışsınızdır, vallahi ben hiç öyle almadım, bir güzel sevindim! Son yıllarda, özellikle **Türk Musikisi Konservatuvarı** açılması gerekliliğini savunmuştum zaten: Elin Çinlisi, Japonu, Hintlisi, ortaçağdan kalma musikileriyle övünecek, batılı ülkelere bu musikiyi handiyse zorla beğendirecek, biz nice zenginliklerle dolu musiki hazinemizi elimizin tersiyle şöyle iteceğiz öyle mi? Yok öyle şey!

Ama, **Atatürk!...** İtiraz hep böyle gelir, doğrudur da, **Mustafa Kemal Paşa** batılı musikiden yana görünmüş, **Türk musikisi** aleyhine bazı sözler de söylemiştir. Ama dikkat isterim, ölünceye kadar **Türk musikisi**'ni sevmiştir, dinlemiştir, daha güzeli söylemiştir. Çankaya Saz Heyeti'nde çalmış olan **Burhanettin Ökte,** bana, **Paşa**'nın usulüne uygun şarkı söyleyebildiğini anlattı. Yanılmıyorsam, daha Harbiyede okurken, bir arkadaşı aracılığıyla Türk musikisine heves etmiş **Mustafa Kemal** epeyce de ilerletmiş **Burhanettin Bey,** "zaman zaman bizi sınava çekecek kadar" derdi. **Türk musikisi** aleyhine söylediği sözlerin bir kısmına katılmayacak yoktur, çünkü bu musikinin de Osmanlının düzeni gibi zaman içinde yozlaşmış, bozulmuş bir yanı vardır, altı elbette çizilmelidir.

Bunun dışında, **Türk musikisi** o kadar bu halkın malıdır ki, resmen tek devlet konservatuvarı olmamasına, radyoda üvey evlat işlemi görmesine rağmen, son elli yılı inanılmaz bir dirilik ve canlılıkla geçirmiştir. Hemen bütün bellibaşlı illerimizde kurulan 'musiki cemiyetleri' hem eski bir geleneği sürdürmüşler, hem de ustadan çırağa saz ve beste ustalıklarını aktarmışlardır. Bir konservatuvarın bu işi daha derli toplu hale getirmesi elbette gerekliydi, çünkü...

Bu "çünkü" önemli bir "çünkü" dür: Türk musikisini yaşatan, bir yerde, (Türk müzikholu diyebileceğimiz) gazino'dur ama, yozlaştıran da odur. Bana sorarsanız, **Müzeyyen/Zeki Müren** çizgisi, özellikle savaş sonu yıllarından başlayarak, ciddi besteleri geriye iten, yerine kılık kıyafet, batıdan çalma bir show anlayışı getiren, nihavent fantezilerle, inanılmayacak derecede basit ve bayağı güfteleri, ilkel melodilerle işleyip halka

götüren bir gerilemeyi deyimlemektedir. Birkaç yıldır bunun zirvesindeyiz. En çok tutulan şarkılar, estetik düzeyini korumak isteyen **Münir Nurettin** çizgisi, ancak konser salonu saygınlığı içinde kalabilmektedir. Fikrimce okullarda verilecek eğitimle, **Türk Musikisi Konservatuvarı,** musikimizin hem doğru anlaşılması ve değerlendirilmesini gerçekleştirmeye yarayacak, hem de piyasada çalanlar ve söyleyenler düzeyinin gittikçe düşmesini önleyecektir.

Bu konu açılmışken, televizyon'daki **Türk Sanat Musikisi** programlarının zavallılığına da değinmemeli mi? Bir kere saz eserlerinin (enstrümantal müzik) niye başlıbaşına program sayılmadığını anlamanın olanağı yok. Keferenin çalgıları ve ezgileri tek başına dinlenebiliyor da bizimkiler niye dinlenemiyor anlamam. Sadece saz eserlerinden oluşan plakları, ben şarkılı plaklardan daha çok seviyorum. Tutulduğum bir ikinci şey de, korolar: Batılı bir görüntü verelim diye geleneksel kilise korosu görünümünden çıkamıyorlar bir türlü... Kaldı ki, **Türk musikisi**'nde ille bir yönetici olması gerektiğini hiç sanmıyorum. Erbabı daha iyi bilir ama çocukluğumuzun fasıl heyetlerinde hiç de yönetici olmaksızın, ya da kimse yönetici görünmeksizin, saz işe başlar tek falso yapmadan bütün bir faslı çengi kıyamet bitirirdi. Çok sesliliğin gereği saydığım yönetici, bizim tek sesli ama kendi içinde son derece işlemeli müziğimize gerekir mi?

Bilirsiniz, **Türk musikisi** sonradan aklımız başımıza biraz gelince, o illerdeki musiki cemiyetleriyle beraber, radyoda öğretilmiş, geliştirilmiştir. Bu bakımdan **TRT**'nin hakkını yemeyelim, yemeyelim ya, öğretirlerken alafrangalık olsun diye, has aşımıza olmayacak sular da katmamış değillerdir.

Bütün bu lafların üzerine, en iyisi siz yine **Refik Talât Bey**'in Mahur saz semaisini bir dinleyin, eğer duyacağınız sesler sizi en duyarlı yerinizden yakalayıp, yaşanmamış aşkların, yıkıcı özlemlerin, gizli bir ululuğun doruğuna çıkarmazsa, ya kendi ülkenizin farkında değilsiniz, ya da çağdaşlaşayım derken yabancılaşmışsınız. Zira, (onunla başladık, onunla bitirelim.) **Yahya Kemal**'in şöyle bir sözü vardır:

"Çok insan anlayamaz eski musikimizden,
Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden."

(21 Temmuz 1975)

2

YEMEK FASLI

Söyleyin bakalım 'keşkek' sever misiniz? 'Gerdan tatlısı' yediniz mi? 'Piruhi'nin tadından haberiniz var mı?

Kafadan atmıyorum, bunlar bizim yemeklerimiz; biraz daha yaşlıca bir adam olsam, kim bilir bu listeye daha kaç tanesini eklerdim. Eğer gençseniz, çoğunuz yememişsinizdir, adlarını bile ilk defa duyanlar olmuştur içinizde; orta yaşlılardan adını bilenler çıkacaktır, belki bazılarını tatmış olanlar da! Ama dört başı bayındır olarak bu eski Türk yemeklerini yemiş, tadını çıkarmış, hatta yapmasını öğrenmiş olanları bulabilmek için, Seferberlik kuşağına kadar gerilemek lazım.

Ne yani, bu da ilerlemek mi? Bölgesel çesitlerini de katarsanız, yemek zenginliği inanılmaz ölçülere varabilecek olan **Türk mutfağı,** hem ne idüğü belirsiz aşçıların elinde gittikçe yozlaşıyor, hem de özgünlüğünü kaybediyor: gidip on ayrı lokantada on defa 'tandır kebabı' isteyiniz, her birisinde size başka ve acayip bir yemek getireceklerdir, asıl 'tandır kebabı'nı değil. Bana usulüne uygun bir 'imam bayıldı' yedirecek aşçının, ben elini öperim!

Bir de kalkmış 'keşkek' soruyorum, 'gerdan tatlısı' soruyorum. Yahu bu 'gerdan tatlısı'nı, her kurban bayramı, çocukluğumda, ninem yapardı kırıla kırıla yerdik. İki kuşak içinde nereye kayboldu gitti?

(Amma da boğazına düşkün herif miyim? Yooo, yanlışınız var, bir tarihte **Paris**'te kasıla kasıla **Türk mutfağı**'nı övdüğüm, yemek çeşitlerini sıraladığım Fransız bir dostum **Türkiye**'ye gelince, ona bu mutfağın ancak karikatürünü ta-

nıtabildiğim için, duyduğum hınçla yazıyorum. Fransızların, bilirsiniz, mutfağı bayağı zengindir, çok da usturuplu. Pahalıca bir lokantada yemek yiyecek olduk mu. neyin yanında hangi şarabı isteyeceğimizi, ders gibi bellediğimizi çok iyi hatırıyorum: Mutfakları besbelli saray mutfağıdır ya. bunu demokrasiyle birlikte halka yaymayı. ustalarını korumayı, hatta dünyaya tanıtmayı becermişler.

Bir başka ünlü mutfak, yine bilirsiniz, Çinlilerin mutfağı. Hiç Çin yemeği yediniz mi? Yemelisiniz! Bizimkilerine hiç benzemez ama, kendi ilkeleri içinde son derece tutarlı ve başarılıdır. **Komünist Çin,** mandarinlerin saray sofralarından gelen bu mutfağı kaldırıp attı mı, ilericilik adına? Ne münasebet! Ayrıca **Çin**liler son kertede chauvin, hem komünizm yaptıklarını söylüyor, hem bin yıllık iğne hekimliğini uygulayıp dünyaya yayıyorlar, hem de bir o kadar müzelik opera ve tiyatrolarını! Yaptıkları, eskiden sadece mutlu bir azınlığın malı olan mutfaklarını da –deyim uygun düşerse– demokratlaştırmak; herkesin yiyebileceği bir yaygınlığa kavuşturmak.

Peki, âlemin enayisi biz miyiz yahu? Elbette **Türk mutfağı** da saray mutfağıdır, önce sarayda geliştirilmiş, incelikleri giderek konaklara yayılmıştır. İyi ama, böyledir diye, Cumhuriyet'ten sonra bu mutfağa omuz silkmemiz niye? Fransızlar, **Fransız devriminden** sonra, Çinliler, **Çin devriminden** sonra mutfaklarını hor görmüş, yermiş, yere mi batırmışlar; hiç de değil, peki biz niye öyle yapmamışız?

Devrim düşüncesini ulusal ve tarihsel gerçek içersinde değerlendirmeyi bilmeyip de, ona buna maymunluk etmek diye aldın mı, bak nasıl mutfak düzeyinde bile âleme rezil oluyorsun! Ona buna maymunluk suçlaması yersiz mi kaçtı? Hiç sanmıyorum, üçüncü sınıf lokantaların listelerine bile girmiş olan fileminyon, gulaş, hamburger gibi şeylerin aklı başında ülkelerde ancak egzotik lokantalarda bulunabileceğini size bir söyleyen çıkmalıydı. Aynı üçüncü sınıf lokantalarımızın, eski deyimle 'elfazı düzgün' bir 'şehriye çorbasını' size içiremeyeceğini tecrübenizle biliyor olmalısınız. Bu maymunluk değil de nedir?)

Fransızcada yemeğe düşkün anlamında iki kelime var, birisi gourmand, birisi gourmet; önceki hayvan gibi tıkınmaya meraklı obur anlamına geliyor, ikincisiyse yemeğin nefasetine, çeşnisine, lezzetine düşkün anlamına! Bu iki kelimeden ikisinin karşılığı da Osmanlıcada vardır, çağdaş Türkçede yoktur. Hadi gourmand'a obur dedik, ötekine ne diyeceğiz? (Osmanlıcada şekimperver gibi bir şey deniyordu sanırım, yanılıyorsam **Burhan Felek** üstadımız düzeltsin bir zahmet). Bir şey diyemeyeceğiz, kavram oluşmamış ki, kelimesi oluşsun: mevsimlik mutfağı bilemedin beş ya da on yemekten ibaret kalmış bir ülkede, nasıl çeşni düşkünlüğü edeceksin?

Herkesin evinde bu dert: bugün ne yapalım? Kimse derdin temelinde iki nedenin yattığını anlamak ya da görmek istemiyor: Yemek reçetelerimizi unuttukça unutuyoruz, bu da kısa bağlı dana gibi olduğumuz yerde dönmemize neden oluyor: Kadınlarımızın bir kısmı, çağdaşlıkla yemek yapmayı birbirine karşıt şeyler belliyorlar, mutfağa ayak atmıyorlar; atanlar ya yalapşap bir şeyler uydurup ortaya çıkarıyor, ya da mutfağa soktuğu aşçının beğenisine bırakıyor her şeyi. O fukara ne yapsın? Bir kere beslenmenin unutulduğu bölgelerden gelmektedir çokluk, o yüzden çeşit bilmez, öğretsen de kalite tutturması söz konusu değildir.

Enstitülerimizde de, alafranga pasta yapması öğretiliyor kızlarımıza (Çoğu hangi nedenle bu pastaları yapacaklarını bilemez, sonra da unuturlar), belki biraz hamur işlerimizi de öğretiyorlardır, fakat asıl yemeklerimizi? Bundan kuşkuluyum. Oysa hem onlara, hem yemek yenilen yerlerde aşçılık yapacaklara, gayet sıkı bir eğitimle **Türk mutfağı**'nın özellikleri öğretilmelidir. Yeryüzünde mutfağı olan bir kaç ulustan biriyiz, öbürleri mutfaklarını gözleri gibi koruyor, üstelik dünyaya yayıyorlar, biz her zamanki şaşkınlığımızla bırakın kendi mutfağımızı korumayı, mutfağı olmayan ülkelerden (sözgelişi Amerika'dan) ağza konmaz nesneleri alafranga haltlardır diye atıştırıyoruz. Midesizliğin bu kadarı olamaz!

(Şimdi o taşkafa çıkar, önce ağzımıza sokacak bir lokma ekmek bulalım da, bunlarla sonra uğraşırız diye solcu demagoji yapar devrimcilik sanır bunu, hiç kulak vermeyin! Bakın Çin-

lilere, **Paris**'e **Çin Operası**'nı bütün şaşaa ve debdebesiyle gönderdiklerinde Çin'de daha herkes yiyecek bilmeyen Kulileri daha insanca bir yaşama düzeyine yükseltmeye çalışırken, **Çin mutfağı**'nı da öğretmenin gerekli, hatta zorunlu olduğunu çabuk anladılar.

Türk mutfağı'nı bütün özellikleri, özgünlükleri ve incelikleriyle önce saptayacağız, sonra koruyacağız, sonra halka yayacağız. Bunların hepsi bir arada yapılabilirse, çok daha iyi olur.)

(9 Ağustos 1975)

3

YARARLANMAK İYİ, AMA...

Ayten Alpman, şarkılarını İngilizce söylediği zaman, hiç dikkat ettiniz mi, herhangi bir Amerikalı caz şarkıcısından ayıramayacağınız kadar usturuplu söyler. Hakkını yemeyelim, **Rüçhan Çamay** da öyledir. Onların kuşağı için 'hafif batı müziği' demek, yabancı bir dilden şarkı söylemek demekti. Yıllarca önce, **Rüçhan**'a, şarkılarını neden Türkçe söylemediğini sorduğum akşam, gözlerinde büyüyen şaşkınlığı hala görür gibiyim. Onları bırakın, **Erol Büyükburç** bile, başlangıçta yalnız İngilizce şarkılar söyleyip, İngilizce besteler yapmıyor muydu?

İzmir'de, Konak ile Karşıyaka arasında, gidip gelen vapurlarda eş dost ile sürdürdüğümüz bitmez tükenmez söyleşilerimizde, ben bunu, şöyle açıklamaya çalışmışımdır:

"– ...Cumhuriyetin ulusal aydınını yaratmak çabası çabuk yozlaşıyor, **İstanbul**'un tatlısu frengi alafrangalığı, **Ankara**'nın ortaya koymak istediği ulusalcılığı yeniyor kısa zamanda, yenince de gelsin yeniden Tanzimat değerleri! Bu değerler gerçekte, sömürge aydınlarının benimsediği metropol değerleri değil midir? Türk aydını, Cumhuriyetten sonra da, önce olduğu gibi bir batılı ülkenin aydınına benzemekle uygarlaştığını sanıyor Şarkıcılarımızın da böyle olması doğal bir şey.

Sonra, Türk müzikholu birden folkloru keşfetti.

Buna 'keşfetti' demek acaba doğru mu?

Acaba batı ülkelerinde folk/sorıg moda olmasaydı, bizimkiler halk ezgilerini batı müziğine uyarlamaya çalışacaklar mıydı? Orası belirsiz. Yalnız bu defa Amerikalının, İngilizin, Fransızın kendi folkloruna dayanarak yaptığı müziği, onlar gibi söylemeye heveslenecek yerde, kendi müziğimizden, (onu malzeme gibi kulanarak) bir şeyler çıkarmayı denediler. Doğrusunu isterseniz, başardılar da: Aralarında bir çoğu, halk ezgilerini yozlaştırmadan, başka bir düzeyde, başka bir duyarlıkla söyleyebiliyor Kılıkları, sahne düzenleri, hatta isimleri için de, Türk geçmişinden ve folklorundan yararlandıkları, yararlanmak istedikleri apaçık. Yalnız...

Babam derdi ki, bizde her şey ya ifrattır, ya da tefrit!

Yine öyle olmuyor mu? Bu soru, başka bir konuya açılmamıza olanak verecek, birdenbire kendimizi, folklordan yararlanmak, folkloru malzeme edinmek konusunda, müziğin, özellikle hafif müziğin tutumunu eleştirirken bulacağız.

Gereği var da, ondan. Neden mi, bakın neden.

Sizi bilmem ama, ben gerek edebiyatçılarımızın, gerek müzikçilerimizin, folklora, halk ezgilerine eğiliş biçiminde bir değerlendirme yanlışı görüyorum. Eskiden yüzüne bakmaya tenezzül etmedikleri folklor zenginliklerini, bu defa her şeyin üstünde, bütünüyle mükemmel, her şeyiyle çağdaş ve dokunulmaz bir hazine gibi alıyorlar. Acaba gerçekten öyle mi?

İkide bir dokunup dokunup geçiyorum: halk edebiyatı, giderek halk ezgileri, hemen farkına varmış olacağınız gibi, kapalı bir ekonomi döneminin sanatıdır, estetik ilkeleri o dönemin ilkelliği içindedir: kavramları, duyguları, ezgileri vè izlenimleri de, derebeylik düzeninin kavramları, duyguları, ezgileri izlenimleridir. Başka türlü söylersek, bugünkü Anadolu altyapısı, toplumsal ilişkileri ve içeriği, bu folkloru aşmıştır çoktan, Anadolu halkına yeni kavramlar, yeni duygular, yeni özlemler getirmiştir Transistörün, pasaportun, biçerdöverin ve **Almanya** yolculuğunun bulunduğu bir kırsal çevreyle, bundan yüz bilmem kaç yıl önceki Türk kırsal çevresi nasıl aynı değilse, bunların

müziğe, resme, edebiyata yansıması da elbete aynı olmayacaktır.

Nasıl olacaktır peki? Bir kere folklorun yenilenmesi gerekiyor ya, o arada geçmiş folklorun ana öğelerinden yararlanarak çağdaş müzik yapmak, üstelik bunu ulusal kılmak isteyenlerin, müziklerine çağdaş bir de içerik getirmesi gerek. Aksi halde, bilerek ya da bilmeyerek, uygarlık kaçağı hippilerin felsefesine düşüyor, kırsal bir yaşantının ilkelliğini ve sorunsuzluğunu övmeyi halkçı ve daha kötüsü ilerici şarkılar yapmak ve söylemek sanıyorlar.

İşin tuhafı farkında değiliz bunun.

Delikanlı sahneye en çağdaş çalgılarla çıkıyor, on beşinci, on altıncı yüzyıl içeriğiyle çağdaş (ve devrimci) şarkılar okuduğunu sanıyor. Bu yanlış düzeltilmelidir. Hele bir de yabancı folk ezgilerine Türkçe laf uyduranların 'ihtişam ve sefaleti' var ki, o da üzerinde uzun uzun konuşabileceğimiz ayrı konu.

Peder haklı canım, ya ifrat ya tefrit.

(4 Kasım 1975)

4

HARİÇTEN GAZEL

O eski 'bataryalı' radyonun başında, **Mesut Cemil Bey**'in idare ettiği 'tarihi **Türk musikisi**' konserlerini dinlediğim akşamlar!... Dışarda süt gibi ay ışığı, Gâvurdağlarını şakır şakır yıkar, içerde babam, on numara gaz lambasının titrek aydınlığına, sessiz ve kederli, dalardı. **İkinci Dünya Savaşı**'nın kader yılları. **Adana** Vilayeti'nin Bahçe kazasındayız. Ben lisede siyaset yaptığım için okuldan kovulmuşum. O kışı evde geçireceğim. Her Cumhuriyet çocuğu gibi Batı Müziğinden yana olduğum için, babamın inat ve ısrarla **Mesut Cemil Bey**'in programlarını dinlemek istemesindeki hikmeti bir türlü an-

layamıyorum. Sıkılıyorum da! **Dede Efendi**'nin, **Şevki Bey**'in, **Leon Hancıyan**'ın parçaları ağır ve tekdüze geliyor kulağıma, duyarlığımı etkilemiyor. Yine de ses çıkarmadan, sonuna kadar dinliyor; içimsıra, feraceli kadınların, mahzun yalıların, sakalı kucağına dökülmüş ihtiyar bestekârların görünüp kaybolduğu bir Osmanlı filmi çeviriyorum.

Tuhafınıza gidecek, benim **Türk musikisi**'ne eğilmem, **Paris**'te olmuştur. Bu dediği 50 yıllarında oluyor. 50 yıllarında bir Türk solcusu için **Türk musikisini** ciddiye almak, ihanete yakın bir şeydi. Düşünün ki **CHP** ilericileri bile aleyhinde atıp tutuyor, radyo programlarında **Türk musikisi**'nin yüzdesini handiyse tek haneli rakamlara indiriyordu. Olsun! Kimseye kulak asmadım, fırsat buldukça klasik musikimizi dinlemeye, anlamaya çalıştım. Hiç de kötü etmemişim: Erken davranmakla, şimdi çok kişinin yanında konu açıldı mı bana basbayağı bilgiçlik etmek fırsatını sağlıyor. Çok şükür artık sanat musikimizi geçmişimizden bile sürüp çıkarmak çılgınlığından uzaktayız, tam tersine, gazino müziği ya da dolmuş müziği yozlaşmalarına karşı, onu gerçek yüceliğine kavuşturmak çabalarımız oluyor. Zaten bana bunları yazdıran bu çabalardan birisi...

Divan Musikisi çalınır olmaktan çok, söylenir bir musikidir ya, o güzel semailere, o unutulmaz peşrevlere rağmen, ne hikmetse saz daima sözün emrinde olmuş, sazendelerin sanatlarını göstermesine seyrek olarak fırsat verilmiştir. Kimleri tanırız **Türk musikisi** denildi mi? Elbette, şarkıcıları. Saz ustaları, ancak ya **Neyzen Tevfik** gibi son derece renkli bir adam olacak da, ya besteleriyle aklımızı alacak da, hatırlanacak! **Türkiye radyoları** örgütlenirken, programcılar aynı yanılgıya düşmekten kendilerini alıkoyamamış, bütün **Türk musikisi** programlarını şarkıcıların çevresinde dondurmuşlardır. 'Sazendeler'in hakkı, her programda ancak bir 'taksim'liktir. Ha, bir de 'Saz Eserleri' programı olmuştur ki, gerçekte, **Türk musikisinin** enstrümantal yanını belirlemesi gerekirdi, ne yazık ki, sıradan çalışmalarla, iki program arasındaki can sıkıcı bir boşluğu doldurmak işlevinden fazlasını yapamadı.

Hep düşünmüşümdür, batı klasik musikisi söz konusu oldu mu, üçlüler, beşliler, yedililer bir araya gelip. 'Oda Musikisi' ya-

pıyorlar da, **Türk klasik musikisi** söz konusu oldu mu, bu niye yapılamıyor? Yetişmiş büyük saz virtüözlerimiz var. Bir araya gelseler, geçmiş bestecilerimizin namlı eserlerini bize çalsalar, olmaz mı? Bunun gerçekte **Türk musikisini** dinlemek ve algılamakta bir devrim olacağını sanıyorum. Bir parçayı ağızdan duymak başka, sazdan duymak başka! Hele saz için yazılmış parçayla bir musikiyi değerlendirmek, apayrı bir şey. **Türk musikisini** saz düzeyinde Türk kulağına aktarmadıkça, biz bu davayı kazanamayız. Çünkü çok şarkılar ya gazino şatafatıyla aklımıza geliyor, ya da kişisel çarpıtmalarıyla. Hiç kuşkusuz, divan musikisinin sözlü nitelikleri, koro ve solo sürüdürülüp geliştirilmelidir ama, sazlı niteliklerine üvey evlat işlemi yapmak niye?

Bilmem rastlayıp dinlediniz mi? Bir ara üç saz ustası, **(Niyazi Sayın, Necdet Yaşar** ve **İhsan Özgen)** bir araya gelip, televizyonda birkaç **Türk musikisi** konseri verdiler. Ne kadar duygulandım, anlatamam. Alışılmış, önemini yitirmiş 'Saz Eserleri' esprisinden farklı, hep özlediğim ve beklediğim türden bir programdı: Üç usta, üç Alman nasıl bir araya gelir de **Bach** çalarsa, böyle bir araya gelmiş, ama **Meragalı Abdulkadir'**i, ya da **Gazi Giray Han'**ı çalıyorlardı. Kim akıl ettiyse, yaşasın! Ama bu kadarla kalmamalı bu, **Türk musikisi** başka üçlüler, beşliler, hatta geniş saz heyetleri olarak ele alınmalı. Enstrümantal parçalar, birbirinin içinden kıvrım kıvrım gelişen nameleri, insanı derinliklerine alıp götüren burgaçları, ince yakınmaları, ağır kederleriyle yeni kuşakların belleğine aktarılmalıdır.

Hem düşünüyorum da, batı musikisini bütün öteki musikilerin üzerine koyduran düşünce bana gittikçe kültür emperyalizminin dünyaya kabul ettirdiği bir önyargı gibi geliyor Batı uygarlığı da öteki uygarlıklar kadar fani değil mi? Niye musikisi hepsinden üstün oluyormuş bakalım? Öyle ama, bilir misiniz etkisinde ilk kalanlar Osmanlı'nın padişahları olmuştur, o da ayrı bir hikâye...

(3 Kasım 1978)

5

"ALAFRANGALIK" OSMANLI'YLA BAŞLAR

İlkin bir iki tarihsel gerçeğe ilişelim: Eskiler bilir, Osmanlı'nın 'Milli Marşı' yoktu. Saltanatın son zamanlarında her padişah için ayrı marş bestelenirdi. Nasıl marşlar? Şimdi çoğunuz sanır ki, bunlar Osmanlı ve de padişah olduklarından, cülus larından itibaren çalınmak üzere mehter takımı için marşlar istemişlerdir. Kökünden yanlış. Son Osmanlı padişahlarının marşları, bildiğimiz kefereye, üstelik batı müziği esası üzerine ısmarlanıyordu. **Sultan Mahmud** ve **Sultan Mecid**'in marşlarını ünlü İtalyan bestecisi **Donizetti** yapmıştır. **Sultan 5. Mehmet**'in **(Mehmet Reşat)** marşını ise **Selvelli** adlı bir İtalyan. Ne var ki bu zat **Donizetti** ayarında olmadığından, padişaha operet havası gibi bir marş döktürmüş, başta padişahın ortanca oğlu **Necmeddin Efendi** olmak üzere, çevresindekilerin ısrarı ile, çalınmasından vazgeçilmiş. Hoş padişaha bıraksalar çaldıracakmış ya, o ayrı konu! Bu arada, daha iyisini kim yapar diye saray çevresinde fikir yürütülüyor. Buldukları kim dersiniz, yaman bir Osmanlı bestecisi mi? Hayır, ünlü Fransız bestecisi Hümayun'u **Saint-Seans!** Bereket **Trablusgarp savaşı** patlıyor da, **İtalya**'daki konsercileri ve operacıları gücendirip işinden olmamak için, **Saint-Seans** Osmanlı padişahına marş bestelemekten vazgeçiyor.

Fakat ikinci olay, daha güzel, **İngiltere Kralı 7. Edward** ölüp de yerine **5. George** kral olunca, o zamanki âdete uyularak, **Marki Tampton** başkanlığında bir cülus heyeti Osmanlı başkenti **Dersaadet**'e gönderilmiş. **Hariciye Nazırı Rıfat Paşa,** bu heyete konağında ziyafet veriyor. Yemekte alafranga parçalar çalmak üzere **Ertuğrul Yatı**'nın **Müzika-i Hümayun**'u hazır. Gel gör ki, sarayın incesaz takımı da gelmiş. Zira **Marki Tampton** özellikle istemiş, adam **Türk musikisi** dinlemek arzusunda, olur a! Sırası gelip fasıl başlayınca, **Hariciye Nazırı Rıfat Paşa** dehşete düşüyor. Hiç olur muymuş canım, hiç **Avrupa**'lı bir heyete **Türk musikisi** çalınır mıy-

mış? Neyse, sarayın başmabeyincisi sazın İngiliz arzusu üzerine getirildiğini açıklıyor da, Paşa'nın tebessümü geri geliyor

Niye anlattım bunları? Sağcılarımız arasında çokluk bir inanış vardır, sanırlar ki Osmanlı katıksız doğulu ve doğulu değerlerin savunucusuydu da, gâvur batıcılığını memlekete **Kemal Paşa** sokmuştur; bu arada, **Türk musikisi** yerine **Frenk musikisini** koyduran da odur. Hep söylerim, Osmanlının batıdan etkilenmesi Tanzimat'la başlar, Tanzimat sonrası padişahları saray erkânı için görgü usullerini bile **Avrupa** saraylarına göre değiştirmeye kalkışırlar. İlk opera ve operetler, ilk orkestra deneyleri hep saraylarda yapılmıştır Kötü bir şey mi bu, yooo, ama ilk yapanı bilmek doğru olur. Nasıl ki **Kemal Paşa**'nın **Türk musikisi** düşkünlüğünü bilmek de doğrudur.

Rahmetli **Burhanettin Ökte**'den dinlemiştim: O tarihte Ankara yeni başkent, **Kemal Paşa** Çankaya'da **Latife Hanım**'la evli, köşkte bir alafranga saz takımı kurulmuş, **Kemal Paşa** bir de ince saz istiyor, emrin başüstüne deyip düzenliyorlar, **Burhanettin Ökte** aynı takımda genç bir 'sazende'dir. Daha **Kemal Paşa**'nın huzurunda ilk çaldığı gün **Paşa** onu fark eder, ara verdikleri an **Türk musikisi** üzerine sorular sorup sınava çeker, heyecanlandığını görünce ikramda bulunur. **Burhanettin Ökte**'yi şaşırtan yalnız **Kemal Paşa**'nın **Türk musikisi**'nin 'evveliyatı' ya da güftelerin anlamı üzerinde bildikleri değildir, ya nedir, yahu bu **Paşa** çok keyifli zamanlarında sazla birlikte usul üzere şarkı geçiyor. Hay Allah, iyi kötü musiki eğitiminden geçmemiş birisi bunu nasıl yapabilir. Giderek **Burhanettin Ökte** öğrenecektir ki, **Mekteb-i Şahane-i Harbiye**'de okurken, **Kemal Paşa,** öteki genç arkadaşlarıyla birlikte **Türk musikisine** merak sarmış, diz döverek bir eyyam usul ve makam denemiştir.

Bu da **Mustafa Kemal**'in **Türk musikisini** sevmediğini, ortadan kaldırmak istediğini yayanlara! **Türkiye,** çağdaşlaşma süreci içinde elbette **batı klasik müziğinin** de, batı hafif müziği'nin de katkılarından yararlanacaktı. Bu, o müziğin anlaşılması ile, anlaşılabilmesi için de eğitimin yapılması ile gerçekleşebilir bir şey. O yüzden **klasik batı musikisi** öğretimi

gerekli ve yararlı. Ama bu **Türk musikisi** ortadan kaldırılsın anlamına mı? Hiç sanmıyorum. O **Kemal Paşa** ki, kendi hayatından **Türk musikisini** silememiştir. Ulusun hayatından silebileceğine nasıl inanır? Eleştirmiştir, siz de eleştirirsiniz. Ben de eleştiririm: her müzik gibi **Türk musikisi**'nin de eleştirecek yanları çoktur, o yüzden bütününü yok saymak olacak iş mi? Tam tersine, elli yıllık batı müziği eğitiminin, Türk toplumuna, asıl musikisini daha iyi anlamak olanaklarını sağladığını görüyorum ben. Bir de **Türk musikisi** eğitimini hale yola koyabilsek, umarım ki geleneksel musikimizde ciddi bir rönesans yaşayacağız.

Biz göremesek bile, bizden sonrakiler bunu görecektir...

(4 Kasım 1978)

6

YAŞASIN FUTBOL

Uşak vapuru, Boğaz'da işleyen **Şirket-i Hayriye** vapurları türünden, belki biraz daha kabaca bir vapurdu. **1930**'larda, **İzmir** Körfezinde çalışıyor. Arasıra, Karaburun, hatta Sakız seferi yaptığını hatırlıyorum. Belki bu nedenden, **Karşıyaka** futbol takımı (o zamanki adıyla **KSK**) Sakız'a maça gitmiş, gitmekle kalmamış oradaki maçı kazanmış, gecenin bir saatinde vapurla dönüyorlar ki düdük sesleri, alkışlar, çığlıklar, **KSK**'nın kendine özgü bağırışı, kıyamet, **KSK** deyip geçmeyin, **Türkiye**'nin en eski futbol takımlarından birisidir, çocukluk yıllarımda ise **İzmir** Ligi'nin en dişli ekiplerindendi, yanlış hatırlamıyorsam. **İstanbul**'daki **GS/FB** rekabetine benzer bir rekabet, **Altay**'la **KSK** arasında sürüp giderdi. Biz, Karşıyaka'da oturduğumuz için, tabii **KSK**'li oluyoruz. Alsancak Stadındaki maçlarda bir **Göztepe, İzmirspor** ya da **Altınordu** galibiyeti elde edildi mi, yandı, o akşamüzeri körfez vapuru Karşıyaka'ya

gelirken başlardı üstüste düdük çalmaya. ne kadar delikanlı ve çocuk varsa, iskeleye yığılır, gecenin geç vakitlerine kadar sürecek bir cümbüştür kopardı.

Diyeceğim daha ilkokuldayken futbolla ilgilenmiştim ben, **Türkiye** çapındaki tek basın **İstanbul basını** olduğundan, bütün Anadolu çocukları gibi ister istemez bölgesel ligin takımlarından İstanbul Liginin takımlarına ve maçlarına ilişkin bilgi sahibiyim ama, yine de var mı **KSK** yok mu **KSK** (Hâlâ içimde eski **KSK**'linin yaşadığını niye gizlemeli? Pazar akşamları, koskoca adam, yoksa niye spor haberlerinde üçüncü Lig sonuçlarını merak edip beklesin, şimdi **Üçüncü Türkiye Ligi**'nde oynayan Karşıyaka'nın puan durumunu hesaplasın?) İşin güzeli ne, sahildeki evimiz, **KSK**'nin o zamanki futbol alanına iki adımlık yerde, ya öğleleri, o yakıcı Ege güneşi altında, haftaymı altı golde biten, bitmez tükenmez maçlar oynuyoruz. Ben kaleciyim esas, ama kafam bozulur da, kurduğumuz takım kötüye giderse forvet oynadığım oluyor. İçin için diyorum ki, ortaokula bir geçelim...

Ortaokula bir geçtik, rezalet: Kardeşim, okulda futbol resmen yasak, spor seviyorsan ya jimnastik yapacaksın, ya da voleybol oynayacaksın, sonra sonra galiba Almanların etkisiyle bir de hentbol belirdi, o kadar, liselerde futbol yasağını, bu yasak kalkıncaya kadar, havsalam bir türlü almamıştır: Gerekçesi futbol çocukları avare ediyor, ders çalışmasını önlüyor türünden bürokratça, ama budalaca bir gerekçeydi, çünkü gerçekten çalışkan ve yetenekli çocuğun futbol oynasa da sınıfında iyi bir derece tutturduğu çok görülmüş, futbol oynatmamanın tembeli ders çalışmaya itelediği asla görülmemiştir.

Biz önceleri kapıkulu toplumu, Tanzimat'tan bu yana bürokrat toplumuyuz ya, futbol gibi 'ayak işlerini' küçümseriz, az buz bir küçümseme sayılmamalı bu, nice ilerici geçinen aydın bilirim ki gazetelerden spor sayfasının kaldırılmasını ister, futbolla ilgilenen, hele maça giden kişileri ayıplar, aşağı türden başka bir insanlarmış gibi hor görür. Yanıldıkları kesindir, bir kere futbol ne zaman ve nerede ortaya çıkıyor bir baksınlar, oyunun spor olarak kesin kurallarını alması ve yaygınlaşması

Batı Avrupa'da sanayi toplumunun belirginleşmesiyle koşuttur. böyle olması da normal, çünkü futbol bir ekip disiplini içerir, ekip disiplini ise ancak bir fabrika üretiminde oluşmaktadır. Zaten en eski, en ünlü takımların tersane, dok. fabrika takımları olması boşuna mı? Demek ki, futbol gerçekte sanayi toplumuyla birlikte ortaya çıkmış bir spor, üstelik, tenis golf, binicilik ve benzerleri gibi doğuşundan başlayarak daha çok ayrıcalıklı toplumsal sınıfların değil, halk kalabalıklarının sporu, öyleyse böyle bir spora burun bükmek niye?

Solcularımızın en bürokratları, buna da bir gerekçe uydurmuşlardır elbet, efendim kapitalist devletler emekçi yığınlarını uyutmak, akılların siyasetten uzak tutmak için futbolu kullanırlarmış, halk yığınları spora sarınca toplumsal (daha doğrusu sınıfsal) savaşımdan koparmış, falan fıstık. Yok mu bu iddiada gerçek payı, var olmasına var, dikta rejimlerinde futbol merakının daha bir azgınlaştığı ileri sürülebilir. **Franco İspanya**'sı, **Salazar Portekiz**'i, çeşitli **Güney Amerika** rejimleri gibi örnekler de verilebilir ama, aynı kanıtın **Sovyetler Birliği** ve öteki sosyalist ülkeler içinde kullanılabileceğini bu solcularımız acaba hiç düşünmüşler midir?

Doğrusu düşünmek gerek, çünkü biliyorsunuz, 'sosyalist' ülkeler spora, bu arada futbola son derece önem verirler, bizdeki solcuların tersine işi sistemleştirmiş, eğitim haline getirmiş, Profesyonelliği ve disiplini son haddine götürmüşlerdir. Neden? Sporun toplumsal yaşantıdaki önemini kavradıkları, beden etkinlikleriyle desteklenmeyen kafa çalışmalarının insanları entelektüel miskinliklere götürdüklerini saptadıkları için. Bir maç seyretmek, soğuk, cam gibi güneşli bir günde binlerce seyirciyle birlikte tek bir nabız gibi o gerilimi yaşamak adamı nasıl dinçleştirir, bilenlere sormalı. O zaman şöyle demek herlalde yanlış olmayacak: Yalnız futbola sardırmış birisi ne kadar noksan bir insan sayılırsa, futbolu (daha genel olarak sporu) hayatından bütünüyle çıkarmış birisi de o kadar noksan bir adam sayılır. İşin doğrusu, çağdaş yaşantının beden ve kafa etkinlikleri arasında sürekli bir denge gerektirdiğini kestirebilmek, bunu başarmaktır.

(24 Aralık 1978)

7

FUTBOL MERAKI NERDEN GELİYOR?

Tesadüf, yazımı okursa kusura bakmasın, adını unutmuşum, olayı her anışımda başka bir isim söylüyorum, bazen **Vartkes** oluyor, bazen **Varujan,** Allah bilir daha yaygın bir **Ermeni** adı da olmuştur, **Agop** gibi, **Yervant** gibi, ama ne olursa olsun, adam hep aynı adamdır. 1960 yıllarının başlarında **Dolmabahçe Stadındaki** numaralı tribünde bir arada maç seyrettiğimiz 'hasta **Galatasaray**'lılardan birisi, belki de en tutkusalı. Hani **İstanbul**'un o şakacı Ermenileri vardır, Dolapdere'de doğrultmacı, Feriköy'de marangozdurlar, maç günleri giyinir kuşanır, zarif şakaları, simsiyah saçak kaşları ve marifetli elleriyle **Dolmabahçe Stadına** doluşurlar, bu da onlardan biri. O tarih **Galatasay**'ın 'iyi' olduğu bir tarih, tadını çıkarıyorduk, her maçta avaz avaz bağırıp, her golde grup halinde ayağa kalkarak.

Bilmiyorum hangi maçtı, yalnız yağmurlu bir gün olduğu aklımda kalmış, haftayım, **Galatasay** galiba bir **Ankara** takımıyla oynuyor, bastırıyor bastırıyor, bir türlü gol yok, üstümüzde biraz bunun sinirliliği, o arada bu **Vartkes** (**Vartkes** mi?) gitti hepimiz için tıkınacak bir şeyler aldı, sandviç filan, geldi, hâlâ söyleniyor: – Yahu ne oluyorsun? dedik. Anlattığı, ömür: Sandviççinin orada birisi ona beni göstererek demiş ki, kimdir tanır mısın? **Vartkes** ters ters bakıp tanımaz mıyım? demiş. **İlhan** ağbiyimizdir ki 1936'dan bu tarafa **Galatasaraylıdır** fakat öteki susmaz, biraz da alaylı, sen öyle belle demiş şairdir o herif. **Vartkes**, sözün burasında hışımla burnundan soluyarak, bana dönüp ne diyor:

" ...Şairdir dediyse, tepem atmış, şair senin babandır demişim, şu adama baksana şaire benzer yeri var mı, senin benim gibi bir adam..."

Bu olayı niye mi anlattım, aydındaki spor meraklısına yönelik küçümsemenin, spor meraklısında aydına yönelik olarak aynen var olduğunu vurgulamak için: **Vartkes**'in gözünde 'şair

olmak' handiyse vebalı olmak gibi karanlık ve pis bir anlam taşıyordu, acaba bunu biraz da tribünlerden uzakta olmayı, tribünleri dolduran halka tepeden bakmayı marifet sayan "bürokrat" aydınlarımız hazırlamamışlar mıdır?

Emperyalist denetimi altındaki gelişmekte olan bir toplumda, gecekondu ya da kenar mahalle çocuğu, ciddi bir sanayileşme bilinçli olarak önlendiği için proleterleşerek tarihsel anlamda ait olduğu sınıfla kaynaşamaz: Onun, yedek emek deposu olarak açıkta ve lümpen olarak tutulması 'sistem'in hesaplarına dahildir: Seyyar satıcılık edecek, basküle adam tartacak, balon satacak, asla tarihsel misyonunun bilincinde bir işçi olmayacak. Daha daha, tüketim toplumunun yarattığı özlemlerle bu garibanda zengin olmak, sınıf değiştirmek tutkusu yaratılır. Kolay mı bu? Her köşe başını haramiler gibi yasaklar tutmuş, her iş alanı santim santim parsellenmiş iken?... Elbette değil. İşte o zaman, yoksul çocukları için tek sınıf değiştirme olasılığı futboldan geçer. Bugün nice iş güç sahibi olmuş ünlü eski futbolcumuz vardır ki, kökenini kurcalasanız, son derece mütevazı ailelere dayandığını görürsünüz. Futbol sayesinde 'köşeyi dönen' üç beş kişinin var olması, gecekondu halkından daha kim bilir kaç kişiyi arsalarda top koşturmaya yöneltir. Belki yüzlercesini. Ama içlerinden düze çıkabilen bir ya da iki kişi olacakmış. Denemeseler, daha iyi mi olacak?

(Kız çocuklarında, şarkıcı ya da sinema artisti olmak, aynı özlemin itişiyle ortaya çıkıyor. Haritada barlara, genelevlere düşmek, ya da randevuevlerinden geçmek de olsa, orta sınıfın kızlarından bile 'lüks bir hayat' için evini bırakıp kaçanların bu kadar çok olması, gerçekte 'sınıf değiştirmek' saplantısının kızların arasında en az erkekler kadar keskin ve güçlü olduğunu gösteriyor. Tabii en güzeli, ünlü futbolcu ile ünlü sinema yıldızı ya da şarkıcının günün birinde şehrin en 'sosyete' otelinde, ya da gece kulübünde tanışmaları, yaşadıkları aşkla nice nice gecekondu çocuğunu baştan çıkarmaları. Yeri gelmişken işaret etmesem olmayacak, belki bileniniz vardır, batılı yerleşik burjuva toplumunda spordan, ya da eğlence endüstrisinden geçerek belirli bir yaşama düzeyine ulaşmış olanlar büyük burjuvazi tarafından kabul edilmez, onlara demi-monde adı takılmıştır ki,

yarı yarıya kibar anlamına gelir, ancak, jigololuğa ya da metresliğe hak kazanırlar. Bizde öyle olmuyor, Türk burjuvazisi ya geleneklerinde gerçek anlamda aristokratlık olmadığından, ya da henüz gereğince kalınlaşamadığından artist ya da futbolcu takımını yadırgamadan arasında barındırabiliyor Bu da aşağı kademedekilerin umudunu yoğunlaştırmaktadır.)

Peki Futbolcumuz 'yeterince' sporcu mudur?

Ulusal onurumuzu incitmek istemeyen yabancı uzmanlar ne diyor, tek tek, iyi futbol oynuyorsunuz, yetenekli gençleriniz var, ama kolektif futbola ayak uyduramıyorsunuz. Ben bu lafı duydukça gülerim. Kollektif futbol oynayamıyorsunuz demek, futbol oynamasını bilmiyorsunuz, demekle bir. Bu oyun ortaklaşa bir oyun yahu. Bizim çocuk çıkıp orada fiyaka yapıyor, tribünlerde sivrilecek, atlattığı her adamla aşağılık kompleksini biraz daha giderecek, hele bireysel çabasıyla gol atabilirse, taraftarları arasında efsaneleşecek. Bu neden böyle oluyor, bir kere kolektif futbol, kollektif üretimi beceren ülkenin üstesinden gelebildiği bir şey, altyapı kolektif üretime geçecek, (kapitalist endüstride de üretim kitlesel ve kolektiftir, yanlış anlaşılmasın) bu üretici sınıfların bilincine yansıyacak, ondan sonra ekip oyunu gerçekleşecek. İkincisi, kırsallıktan henüz çıkmamış, ya da çıkmakta olan toplumda, genel eğitim nedir ki futbolcunun eğitimi ona oyunu bütün kaypaklığıyla bir bütün halinde kavrama yeteneğini verebilsin?

Gördünüz mü bak, futboldan ne çok şeyler çıkıyor.

(25 Aralık 1978)

8

ANADOLU FUTBOLU NE DEMEKTİR?

Bir bacak çocuktum, bendeki merak kimsede yok: **30** yıllarının ortalarına doğru, **İstanbul** gazeteleri **İzmir**'e ertesi gün

öğleye doğru, hatta çokluk öğleden sonra geliyor, demek ki Pazar günü **İstanbul**'da oynanan maçların sonuçlarını öğrenebilmek için Pazartesi günü okuldan çıkar çıkmaz Karşıyaka vapur iskelesine dikiliyorum, ya bu vapurdan, ya bundan sonrakinden müvezziler 'İstanbul, gelJi' diye bağırarak fırlayacaklar. O dönem, henüz bek yerine müdafi, haf yerine muavin, forvet yerine muhacim denilen dönem. **İstanbul**'daki bir maçı, saati saatine radyodan izlemek mutluluğuna ise, ancak 30'ların sonlarında ulaşacağız, o da **İstanbul** dolaylarında bir yerlerde oturuyorsak.

İlk maç spikerimiz gençlerden çoğunun sandığı gibi **Eşref Şefik Bey** değildir, **Sait Çelebi Bey**'dir. Sözü dinlenir bir zattı, sahada cereyan eden oyundan çok, tribünlerdeki eş-dosttan söz etmesi taşlama konusu olur, zamanın gülmece dergilerinde konuyla ilgili fıkralar anlatılırdı. Hangi maçtı hatırlamıyorum. 1938 yılında, **Balıkesir**'in Balya ilçesinde, memurlar lokalindeki radyodan böyle bir maçı ondan dinlemiş, bir türlü inanamamıştım: **İstanbul**'da oynanan bir maçı böyle dakikası dakikasına izleyebilmek, olacak şey mi? Şimdi Anadolu içlerindeki futbol meraklıları, değil **İstanbul**'daki, dünyanın öteki ucundaki önemli maçları televizyonların ekranları başına oturup seyrediyorlar. Bunun ne büyük bir mutluluk olduğunu, **İstanbul**'da doğmuş büyümüş bir futbol meraklısının kolay anlayabileceğini sanmıyorum. Ben ki **1936**'dan itibaren **İstanbul**'dan **Galatasaray**'ı tutmaya karar vermiştim, benimsediğim bu takımı sahada görebilmem yıllar gerektirdi. Doğrusu **Türkiye**'de futbol, hele o tarihlerde daha çok komprador şehirlerimizde gelişmiş bir merak da sayılabilirdi: Dibini bir kazıyınız, büyük takımlarımızın hemen hepsini ya **İstanbul**'daki, **İzmir**'deki yabancılar kurmuşlardır, ya da onların kurduklarına karşı batılı eğitim görmüş birkaç alafranga Türk kurmuştur.

Anadolu için futbol çok yakın zamanlara kadar lükstü, lüks.

On altı takımlık Birinci Ulusal Lig'de on bir Anadolu takımı görebilmek ne demek? Bir mucize. Siz ilk "milli küme" deneyine yalnız **İstanbul, İzmir** ve **Ankara** takımlarının katıldığını bilir misiniz? Onun için **Orhan Şeref Apak** Ulusal

Lig kararını verdiği zaman en çok sevinenlerden birisi olmuşumdur, daha eskilerden bilirdim ki, Karadeniz kıyısında iyi futbol oynayacak çakı gibi çocuklar yetişmektedir, **Eskişehir**'de ve **Adana**'da oynanan futbol hiç de üç büyük şehrimizde oynanandan aşağı kalmaz, ne var ki, onlara hoparlörlük edecek bir basın bulamazsın, başarıları kaynar gider. **Gegiç,** o ünlü **Eskişehirspor**'u yarattığı zaman günün birinde **Türkiye Kupasının** da Lig Şampiyonluğunun da Anadolu'ya geçeceğini kestirmek olasıydı artık. Ama doğrusunu isterseniz gün gelip de, vaktiyle sahada dantela örer gibi zarif hareketlerini seyrettiğim **Suat**'ın emek ve çabasıyla **Kırıkkale** gibi bir kasaba takımının bu kadar kısa sürede Ulusal Birinci Ligde oynayabileceğini aklıma bile getirmemiştim. Büyükşehir yaşantısının bütün girdi çıktısıyla henüz gerçekleşemediği Anadolu şehirleri, futbola bir kişilik kanıtlaması gibi sarılmışlardır. **Trabzon** ya da **Diyarbakır,** eğer **Fener**'i ya da **Beşiktaş**'ı yenerse, bu sıradan bir lig maçında sıradan bir galibiyet anlamına gelmez, aslında kompador ve batı taklidi kıyı şehirlerine karşı yüzyıllardır sömürülmüş İç Anadolu şehirlerinin üstünlüğüdür.

Bu üstünlük ne yazık ki, daha hâlâ 'şahsi gayret'e dayanıyor. Futbol meraklıları bu terimin anlamını çok iyi bilirler. Takımın oyunu dağınıktır, savunma ile saldırı arasındaki bağlantılar kopuk, libero şaşkın, tam bu sırada bakarsın santrfor ya da açıklardan biri, gerilerden kaptığı topla kıvıra kıvıra gelir, bir şut, gol. İşte bunun adıdır 'şahsi gayret' Artık eskisi kadar sık maça gidemiyorsam da televizyonda izliyorum, gördüğüm odur ki, çağdaş futbolu çalıştırıcılarımız da, oyuncularımız da iyi kötü bellemişler, gelgelelim oyun sırasında tam uygulamıyorlar. Nedeni belli, bir kere söylediğim gibi genel ve nesnel nedenler işliyor: Sanayi toplumu değilsin ki o disiplin futbolcunun kafasında da kurulmuş olsun, gelişmiş ülke değilsin ki topu ayağına alan oyuncu bir satranç mantığı ile dört hamle sonra kimin nerede olacağını kestirip pasını ona göre versin. Ya öznel nedenler daha az mı etkili?

Futbol, oynayarak 'hayatını kurtarmış' kaç ad sayabiliriz? Her yıl binlerce çocuk futbolu meslek seçmeye yönelmektedir, bu binlerin arasından iki üç **Metin, Lefter, Turgay** çıkar,

öbürleri önce İkinci ya da Üçüncü Lig takımlarında handiyse, boğaz tokluğuna top koşturur, biraz yaşlandılar mı bölgesel liglere düşerler Ufukta bir yaşama perspektifi olarak böyle bir olasılığın durması, kötü oynamak için az neden midir be?

(26 Aralık 1978)

9

SANAYİLEŞME VE FUTBOLDA DİSİPLİN

Yıl kaç, **1964** mü, yoksa **1963** mü? Tam çıkaramıyorum. Çıkarabildiğim, **Brezilya'**nın ünlü şampiyon futbol takımının **Avrupa** turnesine çıkmış olması. İlk maçlarını **Hollanda**'da, **Hollanda Milli Takımı** ile oynuyorlar. **Neuilly**'deki evimde, maçı televizyondan izliyor, bir yandan da **Brezilya**'lı şeytanların **Hollanda**'lıları nasıl çıtır çıtır yiyeceklerini düşünüyorum. Bilmem aranızda o maçı hatırlayanınız var mıdır? Bütün ön tahminler hilafına, **Hollanda Brezilya**'yı yenmişti. Yanlış aklımda kalmadıysa, birkaç gol farkıyla hem. Ortalık birbirine girdi. Bütün bir hafta spor yazarlarından türlü yorumlar, hepsinin söz birliği etmişçesine bir noktanın altını kalın kalın çizmiş olduklarını unutmadım: **Hollanda** karşısında oynayan **Brezilya** takımında ünlü **Pele** yeralmamıştı. Herkes lafı döndürüyor dolaştırıyor, **Brezilya**'nın maçı **Pele'**nin yokluğu nedeniyle kaybetmiş olduğuna getiriyordu.

Batı Avrupa takımlarında çok güvenilen önemli bir as futbolcunun takımdaki yerini alamayışı önemli bir eksikliktir ama, genellikle takımın ortak oyununu ve disiplinli işleyişini bozmaz. Daha da garibi, meraklıları bilir, **Avrupa**'da 'şöhretlerden' kurulu olmadığı halde disiplinli bir takım oyunuyla son derece iyi maçlar çıkaran, şaşırtıcı sonuçlar alan futbol takımları vardır. Bunlardan birisi **Doğu Almanya**'nın ünlü Milli Takımı değil miydi? **İngiliz** takımlarında, **Belçika, Hollanda, Almanya** takımların

da belirgin bir özelliktir bu, buna karşılık, genellikle Latin ülkelerinin takımları başarılarını bireysel ustalıklarını futbolculuğun doruğuna çıkarmış ünlü oyuncuların çabalarına bağlar, sadece **Brezilya, Arjantin** ya da **Uruguay** takımları için değil, bu saptamayı ünlü bazı **Portekiz, İspanyol,** hatta **İtalyan** takımları için de geçerli sayabilirsiniz.

Sözü nereye getirmek istediğimi merak mı ettiniz? Efendim, futbolda 'istikrar'ın sanayileşmiş ülkelerde daha çok ve daha yerleşik olduğunu söylemiştim ya, sağdan soldan itirazlar duyuyorum, "ya **Güney Amerika futbolu**" diyorlar, "sanayileşmiş ülkeler olmadıkları halde nasıl iyi futbol oynuyorlar?"

Önce sözümün asıl anlamına dikkati çekmeliyim: 'Sanayi ülkeleri futbolunda istikrar ve oyun disiplini vardır, fabrikadaki kolektif disiplin önce toplumun altyapısına, oradan üstyapısına, giderek oyun disiplinine kadar yansır' demek başkadır, 'sanayileşmiş ülkeler en başarılı futbolu oynar, başkası başarılı olamaz' demek başkadır. Bu ikinci iddiayı ciddiye almak zor olsa gerek, sözgelişi **Fransa** ve **Amerika Birleşik Devletleri** de sanayileşmiş ülkelerdir ama, futbolda fazla başarılı sayılmazlar Yalnız olduğu kadarıyla Fransız takımlarındaki futbol yine o ortak oyun disiplinini taşır, **Amerika**'da ise futbol rugby olarak gelişmiş, gelişen bu kitlesel oyun da aynı disiplin ve ekip esprisi içinde oynanagelmiştir. Sanırım durumu biraz daha açıklığa kavuşturmuş olduk. Sanayileşmiş olmak, ekip oyununu, oyunda ortak disiplini daha sağlam kurmaya yarıyor. Buna **İngiltere**'yi örnek vermek de olası, futbolun tarihçesi sanayileşme öncesine kadar uzanmaktadır bu ülkede ama, çağdaş anlamdaki oynanışı sanayileşmenin toplumsal yaşantıyı belli ve belirli bir düzene sokmasından sonra anladığımız 'istikrarlı' görünümü ve içeriği almıştır

Az gelişmiş ülkelerde futbol. daha önce söyleştiğimiz gibi, bir kere 'sistem'in uşağı diktatörlerin halk yığınlarını politikadan uzak tutabilmek için yapay yollardan özendirdikleri bir yozlaştırma düzenidir. bu kadarla da kalsa iyi, ayrıca. bireysel ustalığıyla takımında ya da bölgesinde sivrilen futbolcuya öylesine yüksek paralar ödenir ki, büyük yoksulluk içinde kıvranan halk

yığınları arasında futbolda hüner sahibi olmak aynı zamanda toplumsal yükselmenin kapısını açar, bunun da ne kadar özendirici bir etken olduğunu bilmem söylemek gerekir mi? Dahası, futbolun gelişmiş olduğu söylenen **Güney Amerika** ülkelerinde, kızıl, kara ve beyaz derililerin yüzyıllar içinde karışmasından ve kaynaşmasından fizik özellikleri ve esneklikleri cidden çok üstün kuşaklar yetişmiştir, bunun da tek tek sivrilmiş oyuncuların olağan bir miktarın üstüne çıkmasına yolaçacağı besbelli –eh, o zaman yedi bölgede bilmem kaç takımdan, bir milyoner kulüp başkanı, yüksek transferlerle on on beş yetenekli usta oyuncu toplar, aynı forma altında birleştirdi mi, uzaktan hayranı olduğumuz ünlü **Güney Amerika** takımlarından birini yaratmış olur Gel gör ki bu takımların futbolu sanayileşmiş ülkelerin futbolu derecesinde disiplinli ve istikrarlı mıdır, işte onda kuşkuluyum: Daha kıvrak, daha esnek, daha cambazca olduğundan eminim, eminim ama, daha disiplinli ve düzenli olduğundan, hayır. En ünlü takımdan, iki ya da üç ası çıkardın mı, tempo da, taktik de aksayabilir, hele moral hiç dayanmaz. Kim bilir televizyonda seyretmiş olduğum o **Hollanda/Brezilya** maçında Brezilya'nın maçı kaybetmesi belki de gerçekten Pele'nin takımda yer almayışı yüzündendi, çünkü ertesi hafta **Fransa** ile yapacağı maça palaspandıras **Pele**'yi getirip çıkarttılar, yanılmıyorsam, ya tek farkla yendiler, ya da berabere kaldılar.

Bakın nereye geliyoruz, gerçekte **Türk Futbolu** ile **Güney Amerika Futbolunun** toplumsal koşulları birbirine benzer, bizim takımlar da aslara dayanarak oyun kuruyor, onlardan biri ikisi olmadı mı, yatıyor, yalnız Türk futbolcusunun kıvraklığı, fizik yetenekleri henüz **Brezilya**'lı ya da **Arjantin**'li futbolcu kadar gelişmemiştir, gelişmemiştir ama, bana sorarsanız, umudu 'sanayi disiplininin, önce altyapımızda, belirmesine bağlayalım, çünkü bireylerle gelen başarı bireylerle gider, kalıcı olan toplumsal olandır.

(26 Şubat 1979)

10

KONFEKSİYON'UN AKLI BAŞINA GELİYOR

Allah aşkına bakın ne diyor:

...Artık müziğiyle, mankeniyle, dokuması, örmesi ve çizgisiyle buram buram Türk kokan bir moda yaratmak zorundayız. Londra'daki defilelerimizde aldığımız sonuçlar bizi uykumuzdan uyandırdı. Tümüyle Batı'dan kopya ettiğimiz modellerimiz belki de 'show' niteliği bakımından, çok ilgi uyandırdı. Ama iş sipariş almaya gelince, büyük bir hayal kırıklığıyla karşılaştık (...) döner dönmez bütün Türk konfeksiyoncularını fabrikama davet ederek, onlara, birleşip 'bizden' olan bir moda yaratmamız gerektiğini. Cardin gibi bunu seri imalat haline getirebilirsek, memlekete büyük döviz kazancı sağlayabileceğimizi anlattım."

Sıradan bir adam değil böyle konuşan, ülkemizin en büyük, en yaygın, en şık konfeksiyon firmalarından birisinin sahibi. Firması, –ağzıyla söylediği gibi– bu güne değin, **Türkiye**'nin kendi içinden çağdaş bir moda çıkarmak yerine, tümüyle batıdan kopya ettiği modellerle durumu idare etmiş. Ama süksesi çok, o kadar çok ki, dışarıya mal satabiliyor, daha fazla satabilmek için de **Londra** gibi bir şehirde defile düzenliyor. Dediklerine bakılırsa, büyük bir başarı olmuş bu defile, basına filan yansımış, yansımış ya, daha çok bir 'seyir' başarısı bu, zira asıl başarı bekledikleri alanda, sipariş alanından, ses gelmiyor, 'hayal kırıklığına uğruyorlar' Demek oluyor ki, batı kendi malı olan modelleri başarıyla taklit eden batılı olmayan firmaları bol bol alkışlıyor ama, mallarını almaya yanaşmıyor. Besbelli onları orijinal bulmuyor da ondan. Aslını kendisinin ürettiği bir şeyin taklidini Türk firmasından neye alsın adamlar?

Ha, Türk firması, geleneksel Türk kumaş, giyim, desen ve olanaklarından yararlanarak, çağdaş ama ulusal bir giyim bileşimiyle gelirse, o zaman iş başka. Türk konfeksiyonu, yabancı piyasada özgünlüğü, içeriğinin ve biçiminin kendine özgülüğü

ile belirecek, etkisi de ona göre olacak. Anadolu kadınının bin yıldır giydiği şalvarın, cepkenin, çeşitli başlıkların, günün koşullarına uygun düzenlemelerle ortaya çıkabilmesi için yabancı modacıların himmetine muhtaç olmayacağız. Kadınlarımız şalvar giymek için, bu kılığın önce **Paris**'te ya da **Londra**'da giyilmesini beklemeyecekler

Bilirsiniz, giyimden kuşamdan tutun da çeşitli sanat dallarına kadar bütün her alanda, geçmiş olanaklarımızı günümüzün koşulları içinde değerlendirip, ulusal sentezler yapan bir fikri, öteden beri savunurum ben, onun için **Vitali Hakko**'nun söylediklerinden etkilendim, hem hoşuma gitti, hem de içimi aydınlattı. Demek ki gecikerek de olsa, konfeksiyon alanında ciddi ve kapsamlı bir ulusal bileşim çabası gerçekleşiyor. Televizyonda yaptığımız ilk 'Çalar Saat' programında modacı **Zühal Yorgancıoğlu** ile konuşurken aynı soruyu sormuş, seri üretim halinde konfeksiyonun bu dalda ne zaman belirebileceğini öğrenmek istemiştim. Cevabı meğer ne kadar yakınmış...

Vitali Hakko, soruna bilinçle yaklaştıklarını, şöyle açıklamaktadır:

...Derhal Vedat Nedim Tör ve Prof. Mustafa Plevneli'nin öncülük ettiği bir jüri toplayıp desen ve modelist yarışması açtık. Sabiha Tansuğ, Varlık Yalman, Rabia Çapa gibi koleksiyoncu hanımlarımızdan eski elişi elbise, başlık ve kumaşları topladık. Şimdi amacımız topladıklarımızı bugünün modasına uydurarak çok ucuza mal etmek ve yaratacağımız yeni Türk modasını dünyaya kabul ettirebilmek. Fabrikalarımızda çalışan arkadaşlarımızı Anadolu'ya yolladık. Modelistimiz Necla Seyhun Bursa'daki tezgâhları gördü...

Daha düne kadar, Türk kadınını giydirmek için, Türk modacısı **Paris**'e, **Londra**'ya, **Roma**'ya mı gidiyordu, işte görüyorsunuz, bugün akım tersine dönmüştür: Bir yandan geçmişine uzanıyor, öbür yandan halk kaynaklarına el atıyor

Bütün sorun geçmişten süzülecek, Anadolu'dan taranıp çıkarılacak malzemeyi, çağdaş koşullara uygun bileşimlerin içinde

kullanabilmektedir. Bu yapıldı mı, hem çağdaş, hem Türk olan kadın ve erkek modası yaratılacak, ortaya çıkan moda bir de konfeksiyondan seri üretimle yaygınlaştırıldı mı, gücünün sınırlarımızın ötesine taşması olağanlaşacaktır. O zaman **Londra**'daki defilelerde batılı modacılar, Türk firmalarının gösterdiği modellerde kendi çizgilerini ya da benzerlerini görmeyecekler, başka, değişik, güçlü ve özgün bir giyimin çağdaş yaşantıya elverişli kılıklarını saptayacaklar

Evet, öyle görülüyor ki, daha önce yüksek terzilik çevresinde kendisini duyumsatan ulusal moda bileşimi eğilimi, bu defa konfeksiyona da atlamıştır. **Türkiye**'nin gerçek anlamda çağdaş bir ülke olmasının yolu bundan geçiyor. Yalnız moda değil, futboldan (ilginç değil mi, başarılı bir antrenör aynı günün gazetelerinde, futbolda uyguladığı ay–yıldız sisteminden söz ediyordu) müziğe, edebiyattan dansa, sinemadan görgü göreneğe kadar, aklınıza ne gelirse, bu böyle. Hatta iktidarlarımızın uyguladığı içi ve dış politikalarda. Bir an önce, batılıları taklit etmekten kurtulmayı becerip de, geçmişimizden olduğu kadar ulusal çıkarlarımızdan yeni bir ulusal politika üretmeyi başarabilsek, ne iyi olacak...

(12 Haziran 1979)

yöntem diyalektik olunca

1

KOMPRADOR ÜZERİNE ÇEŞİTLEME

Romanın, hikâyenin, yeni toplumcu kuşağın gözünde beş paralık haysiyeti yok, var mı yok mu kuramsal kitaplar: Üstelik ne kadar okkalı, çevirisi ne kadar kötü, iddiaları ne kadar aşırı olursa, o kadar geçerli. Oysa ben, ayıptır söylemesi, yurdumuzda şu son on yılda pek çok tekrarlanan 'komprador' sözcüğünün en derli toplu anlatımına bir romanda rastlamışımdır: **Lucien Bodard**'ın **'Le Consul'** romanında!

(Gider fi tarihinde bilmem hangi şaşkının yazdığı palavra bir devrim romanını, ya da şu sırada **Amerika** listelerinde 1 numara olan seks ve şiddet kitaplarını paldır küldür çevirirler, böyle işe yarar bir romanı çevirmek kimsenin aklına gelmez. Daha yazarını tanımıyoruz ki! **Bodard,** ünlü bir gazeteciydi, bir savaş muhabiri, çok uzun yıllar **Vietnam**'da bulundu, zaten **Çin**'de doğmuş, bir konsolosun oğlu, sözünü ettiğim kitapta babasını anlatıyor, ama yalnız babasını mı? Kitabı çevirmiş olsalardı, eski **Çin imparatorluğu**'nu İngiliz ve Fransız emperyalizmlerinin nasıl didiklediklerini etkili bir kalemden okumuş olacaktık.)

Bu arada, kompradorları da anlatıyor **Bodard!** Gerek kavram, gerekse **Türkiye**'de komprador kapitalizmi ve kültürünün oynadığı rol üzerinde, biraz oyalanmak istiyorum. Önce kavramı somutlaştıralım, zaten biliyoruz diyenler okumasa da olur.

Malum, emperyalizm arazisi geniş zenginliği bol bir ülkeye niye gelir, hammaddelerini ucuza kapatmak için bir, mamullerini pahalıya satmak için, iki! Ülkeye girdi mi girdi, birinci sorunu, yerli halkla bağlantı kurabilmek oluyor, nasıl yapsa da dilini huyunu suyunu bilmediği bu insanları sömürebilmek için yanaşsa? Yabancı, ayrı dinden biri olarak girdi mi, yerliler ür-

küyor ondan, çaresini şöyle bulmuşlar. yerli ahaliden bir kısmını büyük paralarla temsilci seçiyorlar, yabancı sermaye adına yerli halkla onlar temas ediyor, ürünü onlar ucuza satın alıyor, mamul maddeyi onlar pahalıya satıyor, asıl emperyalistler geri planda oynuyorlar Kullandıkları bu adamları yerlilerden soyutlamak içinse bir numara bulmuşlar, Hıristiyanlaştırmak numarası, zira geri kalmış imparatorluk topraklarına emperyalist tüccarlarla birlikte misyonerler de üşüşüyor, diyelim ki, Çinlileri **Konfüçyus** ya da **Budha** dininden caydırıp, katolik ya da protestan yapmaya çalışıyorlar Başarıyorlar da!

O zaman ne oluyor? Alışverişi yönettikleri için emperyalistlere göbekten çıkarıyla bağlı, onun dinini kabul ettiği için kendi halkından kopmuş, ulusunu, görenek ve geleneğini küçümseyen, emperyalistlerin papaz ya da rahibe okullarında okuduğu için de emperyalist metropolün kültürüne bağlı, yabancılaşmış bir zenginler zümresi yetişiyor. Komprador burjuvazisi işte bu, komprador kültürü de bunun kültürü!

Bodard'ın romanında eski **Çin**'e ilişkin son derece renkli, zengin, komprador ilişkisi örnekleri sergileniyor Eseri adamakıllı keyifle okuduğumu hatırlıyorum. Hoşuma giden yanı şu ki, **Bodard,** bildiğim kadarıyla ne komünisttir ne de marksist. Sadece iyi ve akıllı bir gözlemcidir.

Benim burada vurgulamak istediğim nokta, şurası: Emperyalist metropol, sömürdüğü az gelişmiş ülkede komprador burjuvazisini 'maşa olarak' kullanmak amacıyla yaratırken, sadece ekonomik düzeyde bir iş yapmaz, kültürüyle de onu teslim alır, kendi halkından koparır, yabancı kültüre katar, işi dininden ayırmaya, kendisini başka bir ulustan saymaya kadar vardırır.

Benim **'Hangi Batı'** diye bir kitabım var ya, orada sözünü etmişimdir, **Hindistan**'dan çekilmiş Fransızlar **Pondichery** adındaki eski sömürgelerinde kendi çıkarları için bir kompradorlar zümresi yaratmışlar, Fransız papaz mekteplerini bitirmiş, Fransız kültürüyle haşır neşir olmuş, **Fransa**'da yüksek eğitim görmüş bu kişiler, şimdi bağımsızlığına kavuşmuş **Pondichery**'de birer yabancıdan farksız: Kültürleri Fransız kültürü, dinleri katolik, özlemleri, yaşama biçimleri asıl halklarının öz-

lem ve yaşama biçimlerine uymuyor. Sözgelişi içlerinde ilericiler var değil mi, ilerici olduklarını halka anlatamıyorlar, neden? Nedeni basit: ilericiliklerini halklarının asıl kültüründen bir bileşim yaparak koymuyorlar ki ortaya, Fransızlar nasıl ilericilik yaparsa öyle koyuyorlar, öyle koyunca da yabancılaşıyorlar

Ufak, ufak, sözü nereye getirmek istediğim görünüyor galiba.

(23 Aralık 1976)

2

KOMPRADOR, KÜLTÜRÜNÜ DE BENİMSETİR

Emperyalizm **Osmanlı İmparatorluğu**'nu asıl 19. yüzyıl içinde, 'yemeye' karar veriyor, İngiliz bir yandan, Rus bir yandan, Fransız bir yandan, Alman bir yandan, dalıyorlar içeri, zaten eskiden kalma kapitülasyonlar kapıları açıyor, memleket geniş, petrolden tutun da üzüme, incire, meyan kökünden tutun da kömüre, bakıra değin, her türlü hammadde dolu, bir punduna getirilip gümrükler iyice açılabilirse batılı endüstri mallarına gayet geniş bir pazar olacağı da meydanda!

Sızmanın başlangıcı sanırım **Kırım Savaşıdır,** memleketin batılı emperyalizme teslimi Tanzimat'la kesinleşir, artık bunun **Tanzimat-ı Hayriye** değil düpedüz **Tanzimat-ı Şerriye** olduğunu biliyoruz, zira bundan sonra emperyalizmler **Türkiye**'ye rahatlıkla girip kurulmuş, misyonerlerini, çeşitli Hıristiyan okullarını, papaz ve rahibelerini ülkenin her yanına dağıtmış, bu yetmezmiş gibi, **"Garba açılan pencere"** diye düpedüz yabancı dille eğitim yapan yerli okullar da açılmıştır.

İşin güzeli nedir bilir misiniz? Batılı emperyalistin Osmanlı toprağında ayrıca Türkten Hıristiyan yapmasına, onları komprador olarak yetiştirmesine gerek yok, neden mi, imparatorluk zaten çok uluslu ve çok dinli, emperyalizm girdiğinden itibaren de, o zamana kadar Müslüman ve Türk kardeşiyle tatlı tatlı geçinen Hıristiyan ve Museviler, kendilerini Osmanlı'dan değil, ba-

tılıdan sayıyorlar. Başka deyişle, komprador burjuvazisi için malzeme Osmanlı'nın içinde hazır: Musevi tüccar, Rum ya da Ermeni bezirgân, kestirmeden batılı emperyalist firmanın Türkiye'deki maşası oluyor, din birliği de rol oynadığından, Türkler ve genel olarak Müslümanlar, rahatlıkla sömürülüyor.

Cumhuriyet döneminde bile varlıklarını sürdüren bazı ithalatçı ve ihracatçı firmaların kökeninde, o zamanlar emperyalist sömürüyü paylaşmış komprador tüccarların serveti yatar.

Ha, şimdi geldik en önemli noktaya!

Bizde yıllar yılı çağdaşlaşma diye savunulan, ilerici takımının dilinden düşmeyen batıcılık, batılılık öyküsü var ya, hah işte o öykü, batılı sermayenin ülkemizdeki sömürü çıkarlarını savunan komprador burjuvazisinin benimsediği yabancı kültürdür ki, eğer yerli aydınlarca benimsenmesi sağlanırsa, halkla aydınlar arasında esaslı bir yabancılaşmanın ve kopukluğun sağlanacağı, bu kopukluk sayesinde de, sömürüye karşı çıkmak isteyecek halkın, aydınları hep sömürücülerin yanında bulacağından, başkaldırma olanaklarının ortadan kaldırılmış olacağı hesaplanmıştır.

Tanzimat boyunca da, Meşrutiyet boyunca da, mükemmel işlemiştir bu. Tanzimat'tan sonra Türk aydını demek, aslında yabancı bir kültürü benimsemiş, kendi kültürünü çağına uyduramamamış bir adam demektir. **Düyûn-u Umumiye, Osmanlı Bankası**, giderek Babıâli bürokrasisi, bu çarkın, ana dişlilerini oluşturacak, 'asrileşimek', 'medenileşmek', emperyalist batının kültür değerlerini geleneksel kültür değerlerine yeğlemek anlamına gelecektir.

Siyasal düzeyde nasıl görünüyor bu, şöyle mi: Bakıyorsun Osmanlı aydınından liberal var, radikal var, meşrutiyetçi var, tutucu var, hatta sosyalist var, üstelik bunlar aralarında son derece öfkeli tartışmalara giriyor, memleketi hangisinin daha iyi kurtarabileceğini tartışıyorlar; gelgelelim, yaşama biçimlerine bakıyorsun, ülkeyi soyan komprador burjuvazisinin yaşama biçiminden farksız, başka bir deyişle komprador kültürünün tutsağı olmuş hepsi, olunca da ülkesinin asıl halkından kopmuş, o halkı soyan kompradorun dairesi içine girmiş, eh ona halkının

inanması olasılığı kalıyor mu? Kalmıyor elbet, peki halkının inanmayıp komprador burjuvazisiyle özdeşleştirdiği bir aydınlar takımının, ülkesinin yığınları üzerinde etkili olabilmesi olası mıdır, elbette hayır.

Hani bizde halk gericidir lafı dolaşır durur ya, temelinde işte bu gerçek vardır Aslında iki yüz yıldır Türk aydınlarının ilericilik sandığı, ülkede komprador kültürünü yayma çabası! Şu son on yılın ilericileri dahil!

(24 Aralık 1976)

3

KOMPRADORA ÇATIP KÜLTÜRÜNÜ SAVUNAMAYIZ

İsmet Paşa diktası dönemine eriştiniz mi?

Ne belalı dönemdi o, jandarma tahsildar bir yana, imansız devlet kapitalizmi bir yana, nasıl bir kültür politikası uygulaması tutturmuştu: **Yunan–Latin** tabanı üzerinde, halkevleri ve köy enstitüleri aracılığıyla en ücra köylere kadar yayılacak bir eğitim seferberliği! **Eski Yunan** ve **Latin** klasikleri çevirtiliyor, yayımlanıyor, liselerde Latince Yunanca dersleri konuyor, **Türk Musikisi, Ankara Radyosu**'nda yüzde on oranına düşürülürken, sabah müziği diye Anadolu bozkırına musette orkestralarının akordeon sesleri salıveriliyordu.

Bu kültür politikasını uygulayan bir aydınlar takımı vardır ki, ülkemizde uzun yıllar, ilericiliğin babası sayılmışlardır. Oysa, **Müdafaa–i Hukuk** öğretisi ve **Kuva–yı Milliye,** savaşından sonra, yapılan, Tanzimat kafasının **Türkiye**'nin başına bu defa daha esaslı olarak bela edilmesinden ibaretti. **İnönü** demokrasiye geçmek zorunda kalınca, bu aydınlar takımını kendisi yemiş, alayını Milli Eğitim Bakanlığı kadrolarından çıkarıp ortalığa koyuvermiştir. Serbest seçimlere, açacağı din okulları. niteliğini değiştireceği köy enstitüleriyle girmeyi, daha akıllıca bulmuştu zahir.

Sonra ne olmuştur, peki? **İnönü**'nün sepetlediği bu komprador kültürü takımı gelip bizim sosyalist solun tepesine musallat olmuş, giderek davasını bazı sosyalistlere savundurmanın yolunu bulmuştur. Hep bilmez miyiz canım, köy enstitülerini kim savunur, solcular. **Yunan, Latin** kültür temelini kim savunur, solcular, vs. vs... Oysa bildiğiniz gibi, aynı solcular yıllardır kompradorlara, komprador kapitalizmine veryansın edip dururlar, peki bu ne perhiz bu ne lahana turşusudur?

Yeni **Türkiye**'de ilericilik üstyapısal bir kültür ilericiliği olarak alınmıştır, böyle alınınca hemen geleneksel kültür değerleriyle takışıyor, o andan itibaren de komprador kültürü düzeyine düşüyor, İnönü ilericileri gerçekte Tanzimat ya da Meşrutiyet ilericilerinden farklı sayılmaz, nitelikleri aynı, sadece öncekiler kendi dönemlerinin batısını taklit ediyorladı, sonrakiler çağdaş batıyı! Böyle olunca Tanzimat ve Meşrutiyet aydınlarıyla aynı kısırdöngüye düşmüyorlar mı? Düşüyorlar elbet, halkı kurtarmak için bunlarda laf tonla, aralarında liberali, solcusu, tutucusu, komünisti, keynesçisi, ne bileyim her boku var, var ama komprador kültür dairesi içinde kaldıklarından, ulusal bir bileşimi gerçekleştiremediklerinden kurtarmak istedikleri halka yabancılar, halk bunları geleneksel. "gâvur" imgesiyle özdeşleştiriyor, böyle yapınca da tutmuyor.

Gerçek ilericilik, altyapısal ilericiliktir, yani ne, üretim ilişkilerini değiştirecek atılım: Ülkemiz feodal ilişkiler içinde mi, eğer kapitalist ilişkiler getirebiliyorsan, ilericisin, ilkin ticaret burjuvazisinin giderek sanayi burjuvazisinin yeni bir ilişkiler sürecini ülkenin içine sermesi, gerçekte, eğitim yoluyla **Tunceli** ya da **Hakkâri** toprağında **Sophokles** okuyacak aydın köylü yetiştirme, çabasından önemli bir ilerici. O zaman, çağdaş Türk solunun şu inanılmaz çıkmazına elbirliğiyle parmak basabilir miyiz, çağdaş Türk solcuları bir yandan açık sömürücü karakteri, emperyalist işbirlikçiliği dolayısıyla komprador kapitalizmine, onun yarattığı yabancılaşmış burjuvaziye karşı çıkıyorlar, ama bu komprador burjuvazinin bu ülkeye soktuğu yabancılaşmış kültür değerlerini savunmayı ilericilik sanıyorlar.

Bu çıkmazdan kurtulmadıkça ülkemizde solun halka inmesine olanak çok zor bulunacaktır.

Doğru çözüm ne olabilir?

Pat diye senin benim bulacağım şey olmaz bu, kafa kafaya verilip tartışılacak. Bir kere sağlam veriler ortaya konulmalı, tamam mı, neler onlar, isterseniz şöyle sıralayalım: a) Komprador kapitalizmi ekonomik ve kültürel bir bütündür. ekonomide nasıl ülkenin çıkarlarını yabancıya sömürtmeyi öngörüyorsa, kültürde de yabancının çıkarına çalışacak bir aydın takımı yetiştirmeyi amaçlar, b) Komprador kapitalizmine karşı çıkıp komprador kültürünü savunmak tam anlamıyla bir tutarsızlıktır. Çıkılırsa ikisine birden karşı çıkılır. c) Gerçek ilericilik, üretim ilişkilerini ileri yönde değiştirecek altıyapısal değişmeler sürecini başlatan ilericiliktir. d) Bunun gerçekleşmesi, halkla bütünleşmeyi öngörür, buysa kültürel düzeyde de, üretim düzeyinde de, ulusal bir bileşim yapılmasını gerektirir, bu bileşim bilimsel yöntemle ulusal koşullara uygun içeriğin saptanmasıyla gerçekleşebilir.

(25 Aralık 1976)

4

PEÇETELER VE HAVLULAR

Çağdaşlaşma deyince, sık sık, iki şeyi birbirine karıştırmış durmuşuz. Hâlâ da karıştırıyoruz. Mektuplarınızdan anlıyorum, kültür emperyalizmini, komprador kültürünü eleştirdim ya, bazıları çıkıyor, benim ne türden bir ulusal bileşimci olduğumu bilmediğinden, geleneksel kültürün kayıtsız şartsız savunucusu olduğuma hükmediyor. Yooo, olmadı: peçetelerle havluları birbirine karıştırmayalım.

Durumu acaba şöyle aydınlatabilecek miyim?

Batı toplumları da, önceleri ümmet toplumlarıydı.

Anlamını çıkarmış olsanız gerek, bu demektir ki, o toplumlarda da belirleyici öğe dindi uzun süre, Hıristiyanlık bütün kuralları ve kurumlarıyla batılı toplumlara "hükmediyor" krallar, imparatolar bile Papa'nın önünde baş eğiyordu. O dönemlerde

batılı toplumlarda aydınların bilim ve edebiyat dili neydi dersiniz? Latince, yani **İncil**'in dili!

Batılı toplumların ümmet aşamasından millet aşamasına geçmesi, **Merkantilizmle** başlamış, burjuvazinin toplumsal sınıf olarak ülke ülke egemenliği ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. O zaman ne görüyoruz, birer ikişer, laikleşiyorlar, papalığın etkisinden sıyrılıyorlar, hatta **Calven**cilik, **Lüther**cilik gibi büyük mutezile hareketlerine gidiyorlar. Bu arada Latince de ortaklaşa kültür dili olmaktan çıkıyor, her millet kendi dilinden bir kültür bileşimi, bir sanat bileşimi kurmaya yöneliyor: Fransızlar Fransızcayı, Almanlar Almancayı, İngilizler İngilizceyi yüceltiyorlar.

Bilimin ve dilin, genellikle kültürün kilise ve din denetiminden çıkması, rasyonalizmin (akılcılığın) egemenliğine yol açıyor, bu da elbet pozitif bilimlerin gelişmesine, yeni keşif ve icatlara, giderek endüstri uygarlığına! Batılı ülkeler tek tek kendi ulusal ünitelerini gerçekleştirip sanayileşmeyi izleyerek emperyalizm aşamasına vardıklarında, içlerinde yaptıkları ulusal bileşimi geri kalmış, henüz ümmet aşamasındaki toplumlara bir evrensel bileşim imiş gibi sunuyorlar. Bu toplumları, kültürel yönden de yozlaştırıp sömürebilmek için bir oyunları.

Buraya kadar tamam mı?

Doğulu toplum, diyelim ki Osmanlı toplumu, henüz ümmet aşamasındadır, ortaklaşa değerler dinsel değerlerdir, ortaklaşa bilim ve kültür dili Arapçadır, toplumda mutlak egemenlik aynı zamanda halife (papa) olan padişahın elinde toplanmış bulunuyor. Bu toplum henüz rasyonalizm çağına varabilmiş bir toplum olmadığından, başka bir deyişle altyapısı henüz bir millet oluşturacak özellikleri kazanamadığından, emperyalistler ona musallat olacaklardır, gelişmiş saydıkları kendi kültürlerini aynen benimsetmeye çalışacaklardır, eğer Osmanlı toplumundan bazı aydınlar çıkar da bu aşılama yabancı kültürü benimserse, bunlar komprador kültürün yozlaştırdığı adamlardır, toplumlarıyla ilişkileri kopar, yabancılaşırlar. Emperyalist bir kültürü benimsemek, emperyalist bir ekonomiyi benimsemek kadar boktan, aşağılık bir şeydir. Bunda tereddüt yok. Yalnız...

Doğulu toplumlar, bu arada Osmanlı toplumu da, ümmet

aşamasından çıkacak, millet aşamasına geçecektir. Ne olacaktır o zaman peki, ümmet kavramı içinde nitelikleri eritilmiş milletler, dilleri ve özgül kişilikleriyle ulusal bileşimlerini gerçekleştireceklerdir. Arapça ortaklaşa kültür dili olmaktan çıkacaktır. Daha da önemlisi, pozitif bilimlerin geliştirilmesi, bunun tekniğe uygulanabilmesi için rasyonel **(quartesien)** bir kafa gerekecektir. İşte bu evrensel olan şeydir, yöntemdir, metottur. Bunu alıp geleneksel kültür ve sanat kalıtımızın verdiği malzemeyi kullanarak şimdiki toplumsal koşullarımıza uygulayacağız, bundan millet olarak ulusal bileşimimiz çıkacak.

İlk andığım batıcılıktır, komprador kültürüyle yozlaşmaktır, yaratıcı bileşimden (terkip–**synthese**) uzaklaşmaktır: Tanzimat'tan **Mustafa Kemal**'e kadar yapılan odur, **Mustafa Kemal**'den sonra, günümüze kadar da yapılan odur. İkinci söylediğim, **Türkiye**'yi bir ulus, Türk kültürünü ve sanatını ulusal bir bileşim yapma çabasıdır ki, yaratıcıdır, sadece yöntem olarak çağdaş rasyonalizmi (Hayatta en hakiki mürşit ilimdir) alır, çağdaş koşulların sanat ve kültürünü yaratır. Bu, potansiyel olarak, **Mustafa Kemal**, döneminde var olmuştur. Ufak tefek de uygulanmasına çalışılmıştır. Bu çağdaşlaşmadır, işin doğrusudur.

(29 Aralık 1976)

5

FÜZEYE KARŞI BALYEMEZ TOPU

Yok canım, peçetelerle havluları karıştıranlar yalnız sağcılar değildir, solculardan da karıştıranlar çıkmıştır, hem ne çıkmak! Önce, sağcıların düştüğü yanılgıya bir ilişsek diyorum, arkasından öbürünü ele alırız.

Bizde bir çeşit sağcı, batıdan üstümüze gelen kültüre karşı geleneksel kültürümüzü ileri sürer, iddialı bir sürüş biçimidir onunkisi, batılı çağdaş kültürü geleneksel kültürümüzle al-

tedeceğimize, batının taklidi bir kültür ve sanat yapacak yerde, eski sanat ve kültür geleneğimizi sürdürmemizin daha iyi olacağına inanmıştır Yanılgısı da burdadır zaten. Neden mi? Nedeni anlatmak kolay, bakın nasıl.

Bizim geneksel kültürümüz ümmet dönemi kültürüdür, oysa batının üstümüze üstümüze geldiği kültür çağdaş kültürü, başka türlü söylersek, ulusal bileşimden geçmiş millet aşaması kültürü. Adam Hıristiyan ümmet kültürüyle üstümüze gelse, biz de ona Müslüman ümmet kültürüyle karşı çıkalım, ama öyle olmuyor iş, o ümmet kültüründen sıyrılmış, laik budur diye başımıza musallat etmiş, biz ona karşı ümmet kültürümüzün olanaklarıyla çıkarsak, radarla yönetilen füzeye karşı balyemez topuyla çıkmış gibi olmaz mıyız?

Çünkü bu kültür dediğimiz nesne kendi koşulları içersinde de sürekli değişen bir süreç, alalım Osmanlı toplumunu, sanatı çağlar boyunca bir ve aynı mı? Sözgelişi divan şiiri başlangıçta daha bir Türktür de, giderek Araplaşır Acemleşir, buna karşılık halk şiiri de zamanla Divan şiirinin etkisinde kalır. Dahası, dil de farklıdır ha! Osmanlı on üçüncü yüzyılda ve on dokuzuncu yüzyılda aynı dili mi konuşup yazıyordu? Farklıydı elbet! Tıpkı bunun gibi keferenin dili de kendi koşulları içinde değişmiş gelişmiştir, çağdaş İngiliz ozanı, **Shakespeare** gibi, çağdaş İtalyan ozanı, **Dante** gibi yazmaz. Öyleyse çağdaş Türk ozanı da **Fuzuli** ya da **Şeyh Galip** gibi yazmayacaktır, çağdaş koşulların estetik bileşimini yapacak öyle yazacaktır. Ancak böyle yaparsa üstüne gelen batılı kültür ve sanatın basıncına direnebilir.

Şu halde, ümmet dönemi kültürünü aynen koruyarak ya da sürdürerek, ulusal bileşimlerini yapıp da üstümüze gelen Emperyalist kültüre direnmemiz zordur, hatta olanak dışıdır. Nasıl ki, elektronik donatımlı dokuma makinelerine, geleneksel ümmet toplumunun ürünü el tezgâhlarıyla direnemeyiz.

Dedim ki, solcuların yanılgısı da az buz değildir hani! Elhak değildir! Şimdi sağcılar, geçmişlerini önemsemek yüzünden gericiliğe kayıyor, ümmet toplumu sanatı ve kültürüyle çağdaş yabancı kültür ve sanata direnebileceğini sanıyorlar, öyle mi: solcuların önemli bir bölüğü ilericiliği derinlemesine almayıp yü-

zeysel aldıklarından. geçmişlerine ilişkin her şeyi reddetmek. buna karşılık, 'ileri' saydığı yabancılardan gelen her şeyi benimsemek yolunu tutuyor. Bunun varacağı yer, besbelli. yozlaşmak' Yabancı hayranlığı, öykünmecilik vs. Bu defa da, ilericilik adına kendi sanat ve kültürümüzü yapmıyoruz. yabancıların sanat ve kültürüne koşuluyoruz. böylece daha başlangıçta kendimizi onların değer yargılarına mahkûm ediyoruz. Bir Türk taş çatlasa bir Fransız gibi Fransız şiiri yazamaz, nasıl ki bir Fransız taş çatlasa bir Türk gibi Türk şiiri yazamaz. O halde?

O halde, çözüm ulusal bileşimdir. Çağdaş kültürün temelinde olan yöntem, ilke ve kurallar. ulusal bileşimlerini yapmış öteki toplumların deneyleri göz önünde tutularak. ulusal koşullarımıza uygulanacaktır, bu uygulama sırasındaysa sözde ilericilerin yaptığı gibi geçmiş kültür ve sanat mirası hor görülerek yardımcı öğeleri olarak kullanılacaktır Ancak böylelikledir ki. ümmet dönemi kültüründen millet dönemi kültürüne geçebiliriz, ancak böylelikledir ki. ortaya çıkacak kültür ve sanat bileşimi. batının üstümüze salacağı yabancı ulusal bileşimlerle boy ölçüşebilir, zira hem rasyonellik. hem ulusallık gibi onların da içerdiği önemli nitelikleri içermiş olacaktır

Şu halde, ne öykünmeci batı modeli kültür,- ne millet aşamasında ona ters düşen ümmet kültürü, millet aşamasında çağdaş yöntemlerle geçmiş kültür ve sanat mirasımızdan yararlanan ulusal bileşim!

(30 Aralık 1976)

6

YANLIŞ BİR YARGILAMA!

Peki **Mustafa Kemal Paşa** ne yapmıştır? **Erzurum**'dan yazan arkadaş da, ona benzer bazıları da, şöyle bir yargılamaya yatıyorlar: Kültür emperyalizmi Osmanlı'yı Tanzimat'tan başlayarak dilim dilim yemeye koyulmadı mı, **Mustafa Kemal Paşa** yozlaşmayı tamamlayan. kesinleştiren adamdır Bu ka-

fadakilere göre, Cumhuriyet, Tanzimat esprisinin, sonunda kesin başarıya ulaşıp somutlaşmasından, kendi kültür ve sanatımızın batılı kültür ve sanat lehine yozlaşmasından ibarettir

Nesnel olmayan, duygusal, üstelik yanlış bir yargılamadır bu.

Osmanlı ıslahatçılarıyla **Mustafa Kemal Paşa** arasındaki önemli farkı atlıyorlar, birincileri ıslahatçıydılar, **Mustafa Kemal** ihtilalciydi: birinciler Osmanlı toplumunu düzeltmek için önerdikleri 'ıslahatları' batılı emperyalistlerin önerisi, hatta zoruyla uygulamaya uğraşıyorlardı; **Mustafa Kemal** ise, batılı emperyalistleriyle boğuşarak, cephede onları yenerek, 'çağdaşlaşmak' yolunu açtı.

Mustafa Kemal Paşa'nın ihtilalciliği, tam da Osmanlı ümmet toplumundan Türk millet toplumunu çıkarmak, başka deyişle ulusal bileşimin gerçekleştirilmesi olacaktı. **Mustafa Kemal Paşa**'nın ilk atılımında **Dil Kurumu**, ya da **Tarih Kurumu** gibi kurumları kurması, ulusallığa yönelişinin bellibaşlı iki önemli kanıtıdır Kaldı ki, benim **"Hangi Batı"** nın başına aldığım önemli açıklamasında, **Mustafa Kemal Paşa** o zamana kadarki Türk aydınlarının sürekli olarak yabancı kültürlerin savunucusu olduklarından yakınmakta, ulusal bir bileşimi istemektedir.

Şu halde, **Mustafa Kemal Paşa**'yı ve geliştirdiği devrimi Tanzimatçılık sanmak, öyle değerlendirmek, önemli bir yanılgı olur.

Peki ya batıcılığı?

Bu iki noktaya dikkatinizi çekerim, **Mustafa Kemal** devrimciliğinin kilit kavramı batıcılık değildir, bilimsellik ve çağdaşlaşlıktır, **Mustafa Kemal** devrimini, sürekli devrimcilik olarak tasarlamış, zamanla koşulların değişeceğini, koşullar değiştikçe "ahkâmın" da değişeceğini söylemiştir. Devriminin ilk yıllarında batı uygarlığından söz etmesi, çağının 'muassır medeniyet seviyesini' o uygarlığın temsil ettiğine inanmasındandır. Teknolojik üstünlük, sanayileşme, sanat ve kültürde yaratıcılık göz önüne alınırsa, bunda yanılmış da sayılamaz, batılılar rasyonel düşünceyle bilimi üretime uygulamış, sanayi geliştirip kültürde ulusal bileşimlerini yapmışlardı. **Mustafa Kemal** de,

Türk halkının, aynı şeyi yapmasını özlüyordu. Örnek elbette batılıların yaptığı olacaktı, ama onlara öykünerek, onları "taklit ederek" değil, ulusal bileşimi gerçekleştirerek! Bu sonradan yapılamadıysa kabahat **Mustafa Kemal**'in midir acaba?

Son ve önemli bir nokta: Peki **Mustafa Kemal** batının birçok şeyini aynen benimsememiş midir? Sözgelişi Latin harflerine ne gerek vardı? Yabancı harfleri benimsemek bizi yüzlerce yıllık kültür mirasımızdan ve kökenimizden koparmayacak mıydı? Bu itirazın haklı yanları vardır. Ruslar ve Japonlar, birisi sosyalist öbürü kapitalist yöntemlerle ulusal bileşimlerini başarmış, sanayileşmişlerdir ama, alfabelerini değiştirmeye gerek görmemişlerdir. Belki biz de yapabilirdik bunu. Şu var ki, **Mustafa Kemal** Türk milliyetçiliğinin tam da Arap ümmetçiliğine karşı gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesine ulaşmıştı, zira komprador batılı kültürün yozlaştırdığı Türk kültürü ve sanatı değildi tek başına, Arap ve Acem **composant**'larını içeren ümmet kültürüydü, gerçekten millet kültürünü yaratabilmek, önceki kültürden yararlanmayı fakat ondan bağımsız olmayı gerektirirdi, ola ki **Mustafa Kemal** bağımsızlığı Latin harfleriyle sağlayacağını umuyordu. Latin olmadıkları halde bu harflerle kültür ve sanat dilerini somutlaştıran Almanlar, İngilizler, İskandinavlar yok mu?

Yalnız, bir kere ulusal bileşim yoluna girildikten sonra, ümmet kültürümüzün klasiklerinden yararlanabilmek için, eski harflerin tamamıyla kaybolmaması da gerekli, ünlü Türk–İslam klasiklerinin bütünüyle yeni harflerle yayımlanması da!

(31 Aralık 1976)

7

YA TANZİMAT ÖNCESİ?

Şöyle bir inanç seziliyor bazılarımızda, Türklük Müslümanlığına sımsıkı sarıldığı dönemde yenilmez bir güç, 'ci-

hanşümul' bir devletti, Hıristiyan batıyı duman ediyor, her tarafa damgasını basıyordu, o ki Tanzimat ile Hıristiyanlık Osmanlı üstünde nüfuz sahibi oldu, devlet yöneticilerine kadar herkese el atmayı becerdi, sonunda hem devletin çökmesine, hem de Hıristiyan batı kafasına uygun bir yeni devletin ortaya çıkmasına neden oluşturdu...

Ne dersiniz, doğru olabilir mi bu? Hadi bazı şeyleri hatırlayarak işe başlayalım...

Böyle bir düşüncenin temeli, Tanzimat'ın batılıların etkisiyle yapılmış, Hıristiyan azınlıklara büyük ödünler getiren bir anlaşma olmasına dayanmaktadır, bu kafaya göre Tanzimat'tan önce Türklük, Osmanlılık altında kocaman bir impratorluktu, kimse onun gücüne karşı koyamıyordu, bu da İslam sayesinde gerçekleşmişti.

Sanırım yanlışın temeli buradadır, Osmanlı devleti, sanıldığı ya da okutulduğu gibi on dokuzuncu yüzyılda sallanmaya başlamamıştır, kimsenin hesaba katmak istemediği dönem, **1699**'dan **1830**'lara kadarki dönemdir ki, ortada Tanzimat da, Hıristiyan etkisi de olmadığı halde Osmanlıların savaş üstüne savaş kaybettikleri, aralıksız geriledikleri koskoca bir zaman parçasıdır Demek ki, yanlış devletin gücünü İslamlıkla eş tutmak yanlışıdır. Osmanlı güçlü olmasına güçlü olmuştu, gerçekten büyük bir imparatorluk kurmuştu ama bunun toplumsal ve ekonomik nedenleri vardı, bu nedenler ortadan kalkıp koşullar tersine dönünce, yine eskisi kadar Müslüman olduğu, **Halife**'yi bağrında taşıdığı halde, **Karlofça, Pasarofça, Kaynarca** vs. gibi hep aleyhine olan sözleşmeleri kabul etmek zorunda kalmıştı.

Palavrayı bırakır, Osmanlı tarihine gerçekçi bir gözle bakarsak, ne görürüz, 17 yüzyıldan 20. yüzyıl başına kadar üç yüzyıl aralıksız gerileme, savaşlarda yenik düşme, durmadan toprak verme! Tanzimat'la yükseliş devri arasındaki bu dönemde 'bütün insanlığı kardeş sayan' ulvi Müslümalığın neden dolayı Osmanlı'yı kurtaramadığını çok düşünmeliyiz...

Dahası var!

Sözüne inanılır tarihçilere göre. **Osmanlı devletinin**

1300 ile **1600** yılları arasındaki gelişmesi ve yükselmesi, dininin Müslüman olmasından çok, o dönemlerde **Asya** ticaret yolunu eline geçirmiş olmasına, denizlere egemenliğini kurabilecek bir gemi yapma teknolojisini kazanmasına, batılı ortaçağı tipi ağır **Avrupa** Hıristiyan ordularına karşı hafif zırhlı süvari güçlerinden oluşan çağına göre modern ordusuna, fakat en önemlisi, Osmanlı 'dirlik' düzeninin hala ortaçağ kalıntısı bir derebeylik serflik düzenini yaşayan, hala kilise ile derebeyleri arasında ezilen doğu ve orta **Avrupa** halklarına son derece ileri gelmesine bağlıdır, öyle ki Osmanlı'nın yönetimine geçer geçmez bu halklar hem kilise hem derebeyi baskısından kurtuluyor, dinini serbestçe taşıyabildiği gibi, güçlü bir devletin mutlu yurttaşı haline geliyordu.

Osmanlı İmparatorluğunun belini kıran olayın da dinle diyanetle bağlantısı yok, bu olay çeşitli görünüşlerde meydana çıkan **Amerika**'nın keşfi, ticaret yollarının **Avrupa** ile **Hindistan** arasından, **Avrupa** ile **Amerika** arasına dönüşüdür. **Amerika**'dan **Avrupa**'ya akan servet, bununla merkantilizmin doğuşu, kiliseyi de tahtından indirecek laik **Fransız Devrimi**'nin hazırlanışıdır, ki bu devrimi soylu feodallere ve krallara karşı, zenginleşen burjuvalar hazırlamışlardır. Bu arada **Akdeniz**'de ticareti İngilizler, Hollandalılar, Fransızlar ele geçirdiler, daha 1500'lerde bu kapitülasyonların doğmasına, Osmanlı ekonomisinin ticaret açığı vermeye başlamasına yetmiştir, bunu ödeme açığı izlemiş, değeri düşük ve kalp para salgını da üstüne eklenince Osmanlı maliyesi çökmüştü. Giderek 'dirlik' düzeninin bozulduğunu, ülkenin Dersaadet ve yakın çevresinden ibaret bir 'çiftlik' haline geldiğini yine tarihçiler söylüyor.

Demek ki yükseliş gibi gerileyişin de Müslümanlıkla ilgisi yok, olamaz da zaten, dinler insanlarla inandıkları tanrı arasındaki bir ilişkiyi düzenler, yeryüzündeki olaylar ise ekonomik, toplumsal tek kelimeyle 'dünyevi' nedenlere bağlıdırlar Onun için, Tanzimat geldi Müslümanlık bozuldu, evvelce iyiydi iddiası gerçeği yansıtmaz, **1600** yılında da Tanzimat mı vardı, gerilemenin kökeni taaa oralarda...

(25 Ocak 1977)

8

HIZLI İTİLEN SARKAÇ

Kimisi de sanıyor ki, ben **"Avrupa önce laikliği benimsedi, bu da ulusal kültürü, teknolojiyi getirdi"** diyorum, sanması olağan, çünkü bu kafa olayları somut, elle tutulur gelişmeler, ilişkilerin dönüşme süreçleriyle algılayıp çözümlemez, üstyapısal kurumların etkileriyle çözümlediğini sanır, şu sıra epey adını andığımız Tanzimat onlar için Hıristiyanlığın sızması yüzünden kötüdür, yabancı sermaye egemenliği, komprador kültürü ve burjuvazisinin oluşması yönünden değil, oysa Osmanlılığı ilki değil ikincisi batırmıştır, herkes de biliyor ki hilafet kurumunun özel bir önemi yoktu eskiden, **Abdülhamit**'ten itibaren bu önem ön plana çıkarılmış, altı çizilmiştir ama, emperyalizme karşı etkili bir işe yaradığını göremedik...

O zaman elbette, benim şöyle demek istediğim aydınlığa çıkar: laiklik, ulusal demokratik devrimin sonuçlarından biridir, bu devrim ise, sözünü ettiğimiz ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bir sonucudur, laiklik ve demokratikleşme, burjuvazinin doğuşu, toplumda ana değerin toprak yerine para oluşu, derebeyi serf ilişkilerinin yerini işveren–işçi ilişkilerinin alışıyla ortaya çıkmıştır. **Batı Avrupa** laik olduğu için yükselmedi, ekonomik yükselmesini hazırlayan koşullar, laikliği de getirdi. Üretimin bilimsel uygulanışı, buharın, sonra elektriğin sanayiye koşuluşu, seri halinde imalata geçiş vs. öyle bir toplumsal ortam yaratmıştı ki, bu ortamda kilise yasalarını geçerli kılmak, istense de olaksızdı.

Yanlış anlamayalım, laiklik, batı ülkelerinde ne dinsizlik anlamına kullanılmıştır, ne de laik ülkelerde dinine bağlı kişiler bu yüzden baskıyla karşılaşmıştır. Hayır, toplumsal gelişme, dini toplumsal ortamdan kişisel vicdana itmiştir, o kadar. Sanayileşmenin üst aşamasına gelen toplumlarda manastırlara papaz bulamadıklarını, gazete ilanıyla keşiş ya da rahibe aradıklarını okuyoruz...

Burada laikliğe karşı çıkanların, ya da laikliğin bizim ulusal

kişiliğimizi öldürdüğünü söyleyenlerin bir çelişkisine parmak basmak iyi olacak. Şöyle mi düşünüyorlar, acaba, **"Tanzimat'tan sonra Hristiyanlık sızdı, Müslümanlığı gittikçe kösteklendi, sonunda Cumhuriyet'le laiklik getirip Müslümanlık iyice boyunduruk altına alındı."** Eğer böyle düşünülüyorsa, yaman bir çelişkiye düşülmüş demektir.

Tanzimat sonrasında Hıristiyanlığın Osmanlı içinde cirit arttığı doğru, her tarafta fakat asıl **Beyrut** ve havalasinde **Sıvas** ve havalisinde, **Kayseri**'de, **İzmir** ve havalisinde, haliyle **İstanbul**'da, **Selanik** ve havalisinde, 'faaliyet' göstermişler. Kum gibi 'din okulu' kaynıyor. Yalnız bu okullarda Türk öğrenci hemen hemen yok, batılı ülkelerin bu din okulları daha çok ermenileri, rumları, yahudileri etkilemiş, onları kendi dinlerine çevirmişler. Bu bir.

İkincisi, asıl önemlisi, Cumhuriyet'te geçerli kılınan laikliğin, kendi ülkelerinde hıristiyanlığın pabucunu dama attığını kiliseyi geriye ittiğini biliyoruz, o zaman nasıl oluyor da **Türkiye**'de hıristiyanlığın zaferini sağlıyor? Olmayacak şey! Laikliğin Müslümanlıkla da ilgisi yok, Hıristiyanlıkla da, Budistlikle de! O, toplumların sanayileşme aşamasında belirip çağdaş bilimsel toplumun bir niteliği olarak kendisini benimsetiyor. Dinleri de, inanmışların vicdanına bırakıyor. Aksi halde **Halife**'nin 'hükümran olduğu" dönemde bile ülkemizde o kadar ilerlemiş olan hıristiyanlık, misyonerlik filanın Cumhuriyet döneminde çoktan çizmeden yukarıya çıkması gerekmez miydi? Oysa biliyoruz, **Mustafa Kemal** ilk olarak bu türden bütün okulları kapatmış, kalan birkaçını da ulusal eğitimin koşullarına baş eğdirmiştir. Ülkemizde Hıristiyan sayısı Osmanlı'nın son yıllarına oranla hiç mesabesindedir.

Laiklik, Hıristiyanlığı çağırmaz, onu da Hıristiyanın vicdanına indirir. Tıpkı Müslümanınki gibi...

Peki, bizde laiklik doğru uygulanmış mıdır? Ha, bakın bunda kuşkuluyum. Aşırı gidilmiştir. Laik ülkelerde radyosu televizyonu her dinden her mezhepten insan için çatır çatır ayin nakleder, dua verirken, bizde mevlidin radyoda verilmesi irtica sayılmıştır. Olmaz böyle şey. Kimse kimsenin inancına ka-

rışamaz. İsteyen istediği dine girer. istediği duayı eder. **Türkiye Cumhuriyet**'inde işin sertliğe kaçması. belki de bağımsızlığın ilk yıllarında emperyalistlerin **Ankara**'yı sürekli olarak 'şeriatçı' isyanlarla devrimeye çalışmasından ileri gelmektedir. Kuvayi Milliye dönemindeki isyanları saymasak bile, sonrakiler, **Şeyh Sait İsyanı** da, **Menemen İsyanı** da. bal gibi dışardan beslenmiş şeriat isyanlarıdır O zaman Cumhuriyet hükümetlerinin laiklik uygulamasında dozu kaçırmalarına bir dereceye kadar özür bulunabiliyor, ama yine de ben. gereksiz bir aşırılığa gidildiği. hızlı itilen sarkacın hızlı geri dönmesi gibi. son zamanlarda saptadığımız dinsellik çabalarının. bu aşırılığın bir tepkisi olarak belirdiğini sanıyorum.

Geçecektir, sanayileşme her şeyi çözümleyecek. laiklik de yerine oturacak.

(26 Ocak 1977)

9

ACABA MI DİYORUM!

Üşenmeyip geliyor. kafasına takılmış bir kere, söyledikleri şunlar:

"– **Ben dinime bağlıyım, çocukluk çevrem buna elverişli değildi, dinimi kitabımı öğreten olmadı pek, önceleri kendi başıma yaşayıp gidiyordum, günün birinde inançsız bir hayatın anlamsızlığını elle tutarcasına gördüm, o gün bugündür Müslümanlığın ilkelerini hem öğreniyorum, hem uyguluyorum. Oysa senin, hadi önemsemeyen demiyeyim, ama konuya yukardan bakan bir tutumun var ki sinirime dokunuyor, yeryüzünde ölüm diye bir gerçek varsa...**

Gel de hatırlama, **Erzurum**'dan **Cemal Baydemir** de aynı soruna ilişip şu satırları yazmıştı bana: "– **pozitivizm si-**

zin şair duyarlığınızı bir hayli rencide ediyordur sanırım. Ölüm sonrası (boşluk mu hiçlik mi) nı kendiniz için nasıl algılıyorsunuz, merak ediyorum. Sorun, değil mi bu? Sorun değilse neye yaşamalı? vs...

Bazı sağcı gençlerin yayımladıkları bir dergi geliyor bana, Müslüman bir temel üzerinde ruhsal bir edebiyat yapmaya çalışan gençlerin dergisi, bunlara yeni bir mistisizm denemesi diyeceğiz galiba, pekâlâ aklı başında okumuş, yazmış yaşayış biçimleriyle son derece uygar delikanlılardaki bu eğilim nereden geliyor?

İmam Gazali'nin dediği gibi, yeryüzünün tek gerçeği ölüm müdür? Ölüm ebette önemli bir gerçektir, ama ölüm gerçeğinin yeryüzünde tek bilincinde olan yaratık insandır: Hayvanlar ölüm bilmez, yeryüzündeki konukluklarını kaygısızca yaşayabilirler; oysa. insanoğlu aklı erdiği günden başlayarak bilmektedir ki bu konukluk belirli bir süre içindir, sonrası karanlıktır. Sanırım bütün mistisizmlerin kökeni bu, uygarlıkların da: İnsan varlığını sürdürmek istiyor, faniliğe razı olamıyor, Doğu'da "aslolan ölümdür, gelir, bir süre oyalanır gideriz, aslolana kavuşuruz" tesellisi bulunmuş; batıda da öyle olmuş bu, öyle olmuş ama, pozitif bilimlerin evreni ve yasalarını birer birer çözümleyip insan aklı adına bunlardan yararlanana kadar, oradan itibaren bilim düşüncesi, din düşüncesinin yerini almaya başlamış, sonunda kökeni dinsel olmayan şu içinde yaşadığımız batı uygarlığı çatır çatır kurulmuş.

Bilirsiniz, **Fransız devrimi**nde de, **Rus devrimi**nde de kiliseler yakılmış, papazlar tutuklanmıştır. Endüstri kapitalizmi tüketim ve hoşgörü toplumu aşamasında dinleri ancak yabancı diyarlarda kendine pazarlar açmak, komprador burjuvazisi yaratmak için 'kullanmıştır' Ama... bir de bakıyorsunuz, XX yüzyılın son çeyreğinde **New-York** gibi bir şehrin caddelerinde saçlarını kaşlarını kazıtmış kadınlı erkekli bir kalabalık gösteri yürüyüşü yapıyor, kimmiş bunlar, Budistler, 'Nirvana'ya inananlar. Bir bakıyorsunuz, **Güney Kore**'li bir papaz yeni bir tarikat icat ediyor, ardına binlerce kişiyi takıyor, hem de nerede, gelişmiş endüstri ülkelerinde. Bir bakıyorsunuz 'Yehova şa-

hitleri' diye gizliden gizliye gelişen yeni bir din. Bir de bakıyorsunuz, endüstri uygarlığının getirdiği, karmaşık, zorunlulukları ve gereksinimleri fazla yaşama biçimini reddederek, ancak dinsel denebilecek bir sevgi ve barış mutluluğu arayan çeşitli hippilik akımları...

Peki bunlar ne, hani bu uygarlık, tanrı fikri üzerine kurulmamıştı da, mistisizme yer vermeyecekti?

Bilimsel olmak ne, hani bu uygarlık, bilimler sayesinde çok şeyi çözmüş aydınlığa çıkarmıştır ama, mistisizmlerin temelini oluşturan ölüme çare bulamamıştır henüz, ölüm oldukça da, insanlar bunun bilincine vardıkça da bir mistisizm gereksinimi olacaktır. Ama kimisi bu gereksinimi mevcut dinlerden birisine dört elle sarılarak gidermeye çalışır, kimisiyse sorunu daha çok töresel açıdan koyar, düşünce sorunsalı olarak ele alıp işler. Ölüm, ölmek, 'ozan olarak' elbet benim de sorunum, yalnız kafası diyalektik bir bilimselliği benimsemiş aydın olarak bu sorunu mistik düzeyde koymuyor, çözümlemeye çalışmıyorum, biliyorum ki insanların türlü davranışlarını belirleyen işini ucundaki ölümdür, ama bunu bilmek beni ne korkutuyor, ne de ölüm sonrası için binlerce yıldır süregelen hesaplara itiyor.

Oysa, bana dergilerini gönderen, mektuplar yazan, ya da üşenmeyip gelen genç 'Müslümanlar'da sezdiğim, inançlarının büyük ölçüde ölüm sorunsalına bağlı olduğu, öteki batılı ülkelerdeki yaşıtları gibi! Başka türlü söylersek, özellikle şehir yörelerinden yetişmiş gençlerde handiyse 'tasavvufi' denilebilecek yeni bir Müslümanlığa dönüş hareketi duyumsanıyorsa, bu laikliğe tepki olmaktan çok, gittikçe sanayileşen, teknoloji çağına giren, sonuç olarak da endüstri uygarlığının sorunlarıyla karşılaşan Türkiye'de ölüm gerçeğinin çağırdığı bir mistisizm eğilimidir.

Bunun böyle olduğu, sözgelişi çıkardıkları dergide, sayfa düzeninden tutun da, üslup ve biçim kaygılarına, konularına, hatta yarattıkları kişilere değin 'laik' yaşıtlarından farksız oluşlarıyla belli değil mi?

(19 Şubat 1977)

10

OSMANLI KÜLTÜRÜ BİR BİLEŞİMDİR

Oktay Uçaker'in kafasına takılmış, soruyor: "**Bağımsız bir ekonomiye dayanan bağımsız bir kültür, iyi güzel, ama, bunu hangi geçmiş kültürümüz üzerine oturtacağız? Bizim eski kültürümüzü kurcaladınız mı, karşınıza ya Arap çıkar, ya Acem!**"

Bizim kuşağın ilkokuldan başlayarak bu teraneyle kafası amma da ütülenmiştir ha! Osmanlı kültürünün ulusal bir kültür olmadığını anlatmak, amacıyla Arap, Acem etkisine adamakıllı kuvvet verirler, üstelik galiba, biraz da küçümserlerdi. Ayıp değil ya, o zaman, devrimcilik sanılan da bu! Şimdi, geçmiş kültür mirasımızdan yararlanacağız, deyince ben ne demiş oluyorum, o Arap, Acem kırması, ulusal olmayan kültürden yararlanacağız demiş olmuyor muyum, eh, bunun neresi 'ulusal?'

İlk bakışta **Oktay** haklı bile görünüyor. Ama ilk bakışta!... Aslında soruna eğilmek için, bileşim (terkip, **synthése**) sürecini biraz kurcalamak gerekecek.

Dikkatinize çarptı mı, süreç kavramını kullanıyorum. (Süreç bizim yabancı dillerdeki **procesus, proces** sözcüklerine bulduğumuz karşılık.) Kültür bileşimleri bir kerede olup biten olaylar değil; etki karşı etki, çelişki, çatışma ve kaynaşma gibi türlü yolları içeren, ekonomik ve toplumsal taban üzerinde değişe gelişe ilerleyen süreçler! Oysa biz metafizik düşünmeye alışmışız, bir kavramı mutlaka **dogmatique** olarak ele alıyoruz, yani değişmez, içinde bulunduğu koşullardan yalıtılmış, mutlak olarak, kafamızı karıştıran da Allah bilir böyle alışımız.

Diyelim ki, Fransız kültürü dedik. Bu kültürün bir aşamada şıp diye ortaya çıkmadığını ayrıca söylemek gerekir mi? Bir kere bunun ümmet dönemi var, Hıristiyanlığın ağır bastığı, dinsel unsurların başat olduğu dönem; millet dönemi ardından geliyor, üstelik önceki dönemin çok niteliklerini içerdiği halde yine de ondan farklı görünüyor.

Hadi biraz daha incesini arayalım. Ümmet döneminin çeşitli safhalarında ortada Fransız diye bir kavme bile rastlamıyoruz, **Galyalılar** var, Franklar var, **Normanlar, Brötonlar, Basklar** vs. var. Bunların alayı bir yandan Hıristiyanlığın, öte yandan Roma'nın yani Latinliğin etkisi altında kaynaşıyor, feodal dönemin Fransız ümmet kültürünü yapıyor Andığım çeşitli halklar, o dönemdedir ki dillerini bile kaybedip yerine kötü bir Latince demek olan Fransızcayı benimsiyor, aralarında bununla anlaşmaya başlıyorlar Bu arada, feodal toplum, kapitalist topluma dönüşmeye yönelmiş, böyle olunca ulusal bileşimin koşulları doğmuştur.

Fransız ulusal bileşimi, Latince'ye, değil, Fransızca'ya yaslanarak doğuyor; Hıristiyanlığın genel ilkelerine değil, aydınlık yüzyılın getirdiği özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkelerine ve pozitivizme dayanarak oluşuyor. Ama bu oluşma sırasında, Fransız, ümmet kültürünü, içinde **Roma, Latin** unsurları varmış, Hıristiyanlık kültürü varmış diye yadsımıyor, onların karşıtı olduğu halde, karşıtların birliği yasasına uygun olarak onları da içeriyor, kapsıyor.

Gelelim bize!

Türkler Anadolu'ya vardıklarında Müslümandılar, evet, ne var ki henüz kendilerine özgü, bir ümmet kültürü geliştirmemiştiler. Anadolu'da ve **Mezopotamya**'da Arap/Acem temelinden üretilmiş bir ümmet kültürü buldular. Her ikisinden yararlanıp Osmanlı kültür bileşimini başardılar. Bu bileşim bir ümmet kültürü bileşimidir, kuşkusuz, ama bizimdir, Arap/Acem unsurları diyelim ki Fransız ümmet kültürü bileşimindeki Roma/Latin unsurları gibidir. Bizim olduğu şuradan belli ki, Osmanlının divan şiiri hem Arap hem Acem dilinden yararlandığı halde, o şiiri ne Arap benimser, ne Acem. Dahası, anlamazlar da! Demek ki, Osmanlıdır, bizimdir Mimari için de aynı şey söyenebilir. **Sinan**'ın camileri, ne İran camilerine benzer, ne Arap, hepsi Müslümandır ama, **Sinan**'ın mimarisi Osmanlı ümmet bileşiminin doruğudur.

Bir kere daha peçetelerle havluları birbirine karıştırmayalım. Osmanlı kültüründeki Arap/Acem **composant**'ları

bağımsız ünite olarak varlıklarını sürdürmemişlerdir, yeni bir bileşimin içinde erimişlerdir, bileşim ise bizimdir, yapacağımız, daha doğrusu yapmaya başladığımız ulusal kültür bileşiminin de tabanıdır. Nasıl Fransız ulusal kültür bileşimini yaparken önceki ümmet kültür bileşiminden yararlanmış, onu aşarak, yenisini geliştirmişse, Türk de öyle yapacak dinsel değil laik, mistik değil bilimsel, ümmet değil millet çerçevesi içinde yeni kültür bileşimini yaratacaktır

(1 Mart 1977)

11

MÜSLÜMANLIKTAN AKRABA DA OLSAK

İyi ama ulusal bileşim ne?

O da bir süreç, sanırım başlangıcı Osmanlı'nın çöküş yıllarına uzanır, hani Rumu, Bulgarı, Arabı 'milliyetçilik' davasına düşmüştür de, ufak ufak Türklerde de Osmanlılık yerine bir Türklük esprisi belirmeye başlamıştır, **Ziya Gökalp, 'Genç kalemler' Dergisi,** vs... Doğrusu istenirse, çok uluslu imparatorluğun çöküşünden, Türklerin de ulusal bir devlet olarak çıkmaları beklenirdi. Bunu, ulusal bir burjuvazimiz olmadığı halde, **Kemal Paşa** ve arkadaşlarının bürokrasi/eşraf ittifakını sağlamaları, halkı da sürükleyebilmeleri sayesinde başardık. Başardık ama 'ama'sı var

Devlet teokratikti, sultan aynı zamanda **halife** yani dinsel önder Laik ve ulusal bir devlet kurdun mu, ilk yadsıyacağın şey elbette teokratik devletin eski temelleri. Biz de bunu yapıyoruz. Nasıl sözgelişi Fransız büyük devriminin ilk dönemlerinde adamlar geçmişten kalma ne varsa hepsini yadsıdılarsa, Türkler de öyle yaptı. Onun için, o tarihte ulusal kültür bileşimini yapabilmekte, ümmet kültürü öncesinin verilerine uzanmak gereksinmesi duyuldu. Türk Tarih Kurumu'nun, Türk

Dil Kurumu'nun kurulmaları, dinsel ümmet kültür bileşiminin ötesinde, millet kültürüne bir taban aranmasından ileri gelmiştir.

Aslına bakarsanız, ulusal kültür bileşimi, laikliği ve bilimselliğiyle, evrensel; verileriyle yöreseldir. Ulusal kültür bileşimi, karşıtların birliği yasasına uygun olarak hem geçmişteki ümmet dönemi bileşimini içerir, hem gelecekteki uluslararası proletarya dönemi bileşimini!

Yabancılara şöyle bir uzanalım mı? **Fransız devriminden** sonra **Avrupa**'da birçok ülke ulusal demokratik devrimlerini başarıp millet aşamasına ulaştılar, hepsi Hıristiyan kökenli ümmet aşamalarından geldiği halde, hepsi laikliği ve bilimselliği benimsediği halde, yöresel verileri kullandıkları için, ulusal bileşimleri birbirinden çok farklı oldu. Öyle ya, (yıllardır yazarım,) **Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya** vs. ulusal kültürleriyle birbirlerine benzerler mi hiç, evet andırır tarafları vardır ama, çok farklı ve ayırıcı özellikleri hemen göze çarpar, oysa hepsi batılıdırlar, batı kültür dairesi içindedirler, ümmet dönemlerini Hıristiyanlık çerçevesi içinde geçirmişlerdir.

Türkiye'nin 'batılı' kültür dairesi içine girmesini, bu batılı ulusal kültürlerden birisinin ya da bir ikisinin taklidi ya da kopyası sanmak, buna karşılık, Osmanlı ümmet kültürü dönemini dinsel niteliği dolayısıyla yok saymak, son elli yılın galiba en önemli yanılgısı olmuş, doğru dürüst bir kültür bileşimi için uğraşılacak yerde, ya taklit uğraşlarla, ya da ümmet kültürünü ulusal kültür yerine sokuşturmaya çalışmakla vakit kaybedilmiştir.

Ha bakın, bu son nokta da önemli, üzerinde durulmaya değer.

Somutlaştırmak için, **Avrupa** Hıristiyanlığında geçmiş olan gelişme sürecini, Ortadoğu Müslümanlığına uygulayalım: önce, İran, Arap, Osmanlı vs. ümmet kültürü bileşimleri dikkatimizi çekiyor, tamam mı, arkasından uluslaşma süreci başlıyor, bu süreç başlayınca tıpkı batıda olduğu gibi doğuda da ne olacak, Müslüman ümmet bileşimlerinin tabanı üstünde, yöntemleri bilimsel ve laik, ulusal kültür bileşimleri doğmayacak

mı? Doğacak elbet. Bu takdirde ne göreceğiz, diyelim ki bir **Suriye,** bir **Irak,** bir **Mısır,** bir **Türk,** bir **İran,** bir **Pakistan** ulusal kültür bileşimi göreceğiz, bunların herbiri yöresel özelliklerini taşıdıklarından, ulus çerçevesi içinde gerçekleştirildiklerinden, birbirlerinden farklı olacaklardır

Olacaklardır da, laf mı, olmaya başlamışlardır çoktan. Hadi gidin de bir **İran**'lıya bizim geliştirdiğimiz ulusal kültür bileşimini önerin, kabul eder mi bakalım? Mısırlının bize önereceği kültür bileşimini biz eder miyiz? Nasıl İtalyan, Fransız'ınkini, Fransız, Alman'ınkini kabul etmiyorsa, temelleri aynı Hıristiyanlık çerçevesi olduğu halde, ümmet kültürlerinde bile özellikleri olduğu biliniyorsa, elbette Müslümanlık çerçevesi içersindeki milletler de ulusal bileşimlerini yöresel özelliklerini ve koşullarını hesaba katarak yapacaklar, birbirlerinden farklılaşacaklardır.

Sözü asıl şuraya bağlayacağım: Müslümanlığın ümmet dönemi kültürüyle batıdan gelen ulusal kültürlere karşı çıkamayız, ona ulusal bileşimimizi yaparak karşı koyabiliriz diyorum ya, aynı şey Müslümanlık temelinden akrabamız olan ulusal kültürler (**İran, Pakistan, Mısır,** vs.) için de varit. Hele Araplıkla Müslümanlığı karıştırıp, sözgelişi Müslümandır diye Mısır ulusal kültürünü kendi Türk ulusal kültürümüze yeğlemek, en az İtalyan ya da Alman kültürünü yeğleyip taklidine kalkışmak kadar yanlıştır.

(2 Mart 1977)

12

HİÇ UNUTULMASIN

Hele şu işe bakın, burada bir taş atıyorsunuz, etkileri toplumsal, su yüzünde halka halka genişliyor: Telefondu, mektuptu derken, aaa, bir de bakıyorsunuz, bazı dergiler de işe ka-

rışmışlar: bunda bir değinme, ötekinde bir eleştiri, bir başkasında basbayağı sataşma!

Sevindirici şey! Demek uyumuyoruz, düşünmeye başlamışız. Gerçi hayli önyargı, hayli dileği gerçek diye almak karışıyor araya, bazı bazı uydurup kaydırmaya da yatıyoruz, olsun, kendi hesabıma ben hem sağın ve solun kendi içinde, hem de sağla sol arasında sürekli bir tartışma ve araştırma ortamının olmasını yararlı buluyorum. Tartışma, dediysem, adam gibi tartışma, tabancalı bıçaklı değil elbet.

Bunu bir kalem geçtikten sonra, son konuştuklarımızdan tepki uyandıran noktaları şöyle bir derleyelim.

Bazıları ısrarla Müslümanların kardeşliği ilkesinin altını çizmiş, Demek isterler ki, sen emperyalizmi, ümmet kültürünü, burjuvazi ve proleteryayı işe ne karıştırıp duruyorsun, biz Müslümanız, Müslümanlar da kendi aralarında kardeştir, kardeşlerinse uyuşup anlaşamayacağı şey yoktur. Pek güzel, pek münasip! Din ve ahlak düzeyinde geçerli bir söz bu, gelgelelim acaba toplumbilimsel ya da ekonomik düzeyde de geçerli mi?

Anatole France mı ne, 'burjuva demokrasilerinde her vatandaş kanun karşısında eşittir, ama bazıları daha fazla eşittir' demiş, böylece ekonomik toplumsal adalet gerçekleşmedikçe siyasal özgürlüklerin tek başına her şeyi çözümleyemeyeceğine işaret etmiş! Yalan mı söylemiş? Bizimki de o hesap: Müslümanlar kardeştir ama, bazıları daha fazla kardeştir. Sözgelişi, İran Şahı ile İran köylüsünün kardeşliğine ne buyrulur? Ya da **CIA**'dan her yıl bilmem ne kadar rüşvet aldığı geçenlerde açıklanan **Kral Hüseyin**'le yoksulluktan kırılan uyrukları arasındaki kardeşliğe?

Ciddi olalım. İslamlığın doğduğu yıllarda, din henüz **Mekke** ile **Medine** arasında gider gelirken, Müslümanlar 'ezilen' bir insan topluluğu iken, biraz içeriği ve anlamı olan kardeşlik, iş büyüyüp de içine ekonomik çıkarlar karışınca içeriğini de anlamını da yitirmiş, güçlünün güçsüzü ezmesine yaramıştır. Müslümanlar kardeş idiyse, **Yavuz Selim**'in Anadolu'da kılıçtan geçirdiği onca Alevi'yi neyle açıklarsınız? Değil mi ki arada böyle etkili ve geçerli bir kardeşlik vardı. **Mekke Şerifi Hü-**

seyin'in **casus Lawrence**'le (yani keferinin önde gideni ile) uyuşup **Halife**'nin ta kendisine baş kaldırmasına ne demeli? O kadar eskilere gitmeye de gerek yok canım, hepsi Müslüman bir sürü Arap ülkesi olduğu halde, kardeşlik şöyle dursun, ha bre birbirlerinin kuyularını kazıp durmuyorlar mı? Yine Müslüman **İran**ın Araplara karşı **İsrail**'le el altından uyuşması, hangi kardeşlik ilkesine sığıyordu dersiniz?

Kendimizi aldatmayalım.

Başka bir nokta, **Türkiye Cumhuriyeti**'nin, Tanzimat'tan beri gelen batıcılığın uzantısı ve son neticesi olması noktası! Bizim Müslümanlar bu fikri sevmiş, fena halde benimsemişler, öyle olmadığını tanıtlayan her kanıt asaplarını bozuyor Neyleyelim? İsteseler de böyle, istemeseler de: Anadolu İhtilali'nin tanzimatçı kafasıyla ilgisi yoktur, o başka bir oluşumdur Bir kere daha, (bu kere de başka bir açıdan), sorunu açıklamaya uğraşayım:

Osmanlı'nın dağılış süreci, içinde nasıl Türk olmayan unsurların uluslaşması tohumunu taşıyorsa, o güne kadar çok uluslu bir imparatorluğu yürütmüş Türk unsurunun uluslaşması tohumunu da taşıyor. Söyleyince hemen hatırlayacaksınız, imparatorluğun son yıllarında Türkçülük hareketi almış yürümüştü. **Ziya Gökalp, "Türkleşmek, Muassırlaşmak, İslamlaşmak"** ya da **"Türkçülüğün Esasları"** gibi eserleriyle Osmanlı topluluğundan çıkarılacak Türk bir devletin, temellerini çiziyor, nasıl olması gerektiğini tartışıyordu. Aslında Osmanlı feodal toplumunda gelişmiş bir burjuvazinin saraya ve soylulara karşı güçlenmesiyle oluşacak uluslaşmak, demokratik devrim: emperyalizmin imparatorluğu dağıtması içinde, bürokrasi ile aydınların eşrafı da aralarına alarak oluşturdukları anti–emperyalist bir 'tarihsel blok' sayesinde gerçekleşti.

Başka bir deyişle, **Mustafa Kemal**'in yaptığı Tanzimat batıcılığını son neticelerine ulaştırmak değil, **Ziya Gökalp**'ın arzuladığı **Türk Devleti**'ni kurmaktır. Bunun iki de önemli kanıtı var, birisi bizzat **Gökalp**'in **Mustafa Kemal**'e katılması, yaptığını benimsemesi. İkincisi, Tanzimat batıcılarının aksine, **Mustafa Kemal** devriminin batı emperyalizmi karşısında 'mağrur başını dik tutması.

İslamcı bir görüşten yola çıkanlar; devrimin teokratik, feodal, yarı sömürge toplum düzenini tasfiye etmesine bozulup, Anadolu devrimini Tanzimat'a bağlamak istiyorlar ama, tarihe uymaz bu, zira hiç unutulmasın, Britanya emperyalizminin zırhlısına binip payıtahtını terk eden **Mustafa Kemal Paşa** değildir, **halife-i rû-yi zemin Sultan Vahdettin**'dir.

(3 Mart 1977)

13

ATATÜRKÇÜLÜK SOSYALİZME AÇIKTIR

Çağdaşlaşma, batılılaşma mıdır?

Ben buna başından beri hayır derim. Neden mi, **Mustafa Kemal**'in devrim kuramındaki sürekliliğe dikkat etmişimdir de ondan, siz bakmayın **Atatürkçü** geçinen bu **Feyzioğullarına** filan, alayı **İnönü Atatükçüsüdür** bunların, **Mustafa Kemal**'in kendisi bir kere devrimine sınır çizmemiştir, devrim şurada biter dememiştir, tam tersine 'atılan hatveler bundan sonra atılacak hatvelerin mebdeidir' demiştir, o kadarla da kalmamış, 'hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir' demiştir, o kadarla da kalmamış, 'insanların geçimine hükmeden koşullar değiştikçe toplumsal kuralların değişmesi zorunludur' demiştir; hepsini bırakın bu dediklerinin, en önemlisini alın, 'ülkümüz çağdaş uygarlık düzeyini tutmaktır' demiş midir, dememiş midir? Ee, 'çağdaş uygarlık düzeyi' dediği nedir, toplumsal koşullar değiştikçe, teknoloji ilerledikçe 'çağdaş uygarlık düzeyi' değişiyor, o zaman da Türk devriminin amacı değişiyor.

Peki bundan ne çıkar? Ne mi çıkar? Şu **İnönü Atatürkçüsü** takımının ödünü patlatan bir şey çıkar: **Atatürkçülük** sürekli bir devrimciliktir. Bundan elli yıl önce devrim diye yapılmış bazı şeyleri savunmak, başkalarını önlemek değildir.

Bu bir,

O kadarla kalmıyor ama, çağdaşlaşma ile batılılaşma arasındaki farkı da açıklıyor Nasıl mı? Bakın nasıl:

Osmanlı'nın göçme dönemi, batı teknolojisinin dünyaya egemen olduğu bir dönem, ötesine gitmeyelim, ben size XIX. yüzyılda bağımsız, tam anlamıyla bağımsız, batılılardan başka tek bir devlet olmadığını söyleyeyim, hesabınızı ona göre yapın: Bütün İslam ülkeleri, bütün Budist ülkeler, bütün **Afrika** ve **Güney Amerika, Batı Avrupa** emperyalizminin ya tam, ya yarı sömürgesi haline düşmüştür. Besbelli o dönemde 'çağdaş uygarlık düzeyi' demek, batı teknolojisinin vardığı yüksek aşama, kendine özgü yaşama biçimidir. Bu bakımdan, Anadolu devriminin başlangıçta kendisine çağdaşlaşmanın XIX. yüzyıl konağı olarak bu düzeyi amaç seçmiş olması olağan sayılmalıdır. Ama dediğim gibi XIX. yüzyıl konağı için. Değil mi ki çağdaş uygarlık düzeyi sürekli değişen bir nitelik gösteriyor, besbelli **Mustafa Kemal** devrimciliği de bu esnekliği taşıyacak, çağdaş uygarlık düzeyini batının temsil etmekten çıktığı andan itibaren artık batıcı olmayacaktır, sözgelişi doğucu olacaktır, ya da üçüncü dünyacı.

Bu örnekleri, çağdaşlaşmanın ille batıcılık anlamı taşımadığını belirtmek için veriyorum. Bu demek değildir ki, **Atatürk** o tarihte batıcılığı örnek göstermemiştir. Göstermiştir ama, onun anlatmak istediği batıcılık uygarlık düzeyinde bir yere ulaşmanın yöntemlerini getirecek bir batıcılıktır, batının taklidi olmak değil, bunun için bir devrime gerek yoktu, zira **Kırım savaşından** beri bizzat Osmanlı padişahları batılılaşmak yolunu tutmuş, saraylarında opera oynatmaktan tut da, iç donlarını Bursa ipeklisi yerine Lyon ipeklisinden giymeye kadar bir sürü taklitçilik yapmıştır. **Kemal Paşa** da havaya uyardı olur biter. Uymamıştır.

Bir konuşmasında, 'dünyada bizim en mühim şeyimiz yeni şekil ve mahiyetimizdir' der. Ne demek bu, hele düşünün.

İnönü bir keresinde, belirtti: **Atatürk** dedi, taklidi kopyayı sevmezdi. O zaman soru şu, öyleyse niye birçok yasaları bile batıdan aktardı. Nedenini bulmak zor olmasa gerek. **Mus-**

tafa Kemal'in çevresinde ulusal bir bileşimin yasalarını gerçekleştirecek kadro yoktu. yetişkinlerin çoğu Tanzimatçı. Meşrutiyetçi Osmanlı aydınlarıydılar ki temel eğilimleri batı hayranlığı batılılık özentisiydi, bu kusur **Kemal Paşa**'nın devriminden değil, o aydınların içinden çıktığı Osmanlı toplumundan geliyordu. İkinci önemli neden, ulusal içerikli yasaları ve kurumları gereksinen ulusal bir burjuvazinin olmayışı idi. Daha önce de söylemişimdir, **Türk devrimi** 'çağdaş düzeyi tutabilmek' için harıl harıl bu burjuvaziyi yaratmak görevini üstlenmiş, şimdiki duruma bakarsak, elhak bunu başarmıştır. başardığı şuradan belli ki, o burjuvazi bugün içinden çıktığı yumurtayı, bürokrasiyi beğenmiyor. Aralarında çatışıp duruyorlar. Bürokrasinin tutuculaşması, **Mustafa Kemal** devrimini 1930'lardaki konağında dondurmaya kalkışması bundan ileri gelmiyor mu?

Oysa, burjuva demokrasisi **Mustafa Kemal** devriminin **1930**'lardaki konağıydı, çünkü 'çağdaş uygarlık düzeyi' o zaman burjuva demokrasisi gibi görünüyordu, bugün öyle mi ya, günümüzde çağdaş uygarlık düzeyi özgürlükçü bir sosyalizmdir, gerçek **Mustafa Kemal** devrimciliği içinde taşıdığı diyalektiğin zorunlu sonucu olarak, sosyalizmi de içirecektir

Hayrola, dudaklarınız niye birden uçukladı öyle?

(4 Mart 1977)

14

YÖNTEM DİYALEKTİK OLUNCA...

Napalım, oturup bir kere daha anlatacağız. Soldan değil, sağın bazı kesimlerinden bir merak, bazı eleştirilerim dolayısıyla handiyse bir zafer çığlığı: Yahu bu adam fi tarihinde dinsel gericiliğe karşı çıkan adam değil midir, şimdi kalkıp Osmanlı birikimini savunmasına, Doğu–İslam uygarlığı değerlerini

benimsemeliyiz demesine ne bakıyorsunuz? Bir kere kendisiyle çelişiyor. ikincisi yalan söylüyor, zira bildiğimiz 'hınzır solcudur'

Adamın kafası diyalektik değil de, durağan mantığa göre işlerse, böyle yargılara varması olağandır, ama herkesin diyalektiğe meraklı olmadığını düşünerek, bazı şeyleri aydınlatmak da bize düşüyor.

Onu deneyeceğim.

Sosyalistlikte bu diyalektik kavramı çok önemli, çünkü toplumcu kafasıyla düşünmenin yöntemi. Üstelik yalnız toplumsal ya da ekonomik olguları kapsamıyor, evrensel ve doğasal olguları da kapsıyor, önemli bir açıklama biçimi ve yolu. İşte bu diyalektik yöntemin yasalarından birisi, karşıtların beraberliği ve zıtlığı yasasıdır. Her şey karşıtını içerir ve onunla çelişki halindedir, bu iç çelişki koşullar tamamlandığında yeni bileşimlere gebedir vs...

Bunun toplumcu siyasal pratikteki görünüşü şöyle oluyor: sosyalistler, belirli zaman ve yerdeki koşullar içerisinde en doğru bileşim için savaşım verirler, bu savaşım diyalektik olarak bir takım karşıtlıkları ve yandaşlıkları içerir. Tamam, haklısınız, soyut oluyor, hemen somutlaştırayım: Türk toplumu, biliyorsunuz, demokrasiye geçiş sürecini yaşamaktadır Bu bir yandan demokratikleşmeyi çabuklaştırmak, yerleştirmek isteyenlerle tam tersine adamakıllı yavaştan almak isteyenlerin (ki bunlar ülkemizde bürokratlarla, onlar ve yabancılarla işbirliği halinde olan komprador burjuvazisi gibi görünüyor) çelişkisini doğuradursun; bir yandan da, demokratikleşme yandaşlarının içlerindeki çelişkileri belirginleştirir. O zaman, toplumcu tutum diyalektik olarak, hem demokratikleşme sürecinde mutabık oldukları ile o düzeyde beraber bir savaşım vermesini, hem de demokratik düzeyde, demokrasinin koşullarına göre, onlarla çelişkilerini açıklayarak savaşmasını içerir.

Evet, şimdi i'lerin noktalarını yerlerine koyacağım.

Ülkemizde, şöyle bir gelişme süreci yürüyüp gidiyor Bir yanda demokrasinin tam uygulanmasını isteyenler, bağımsızlığımızı ekonomik bir temele dayandırmamızı isteyenler

var, bir yanda demokrasinin kanadını kuyruğunu kesip kuşa benzeterek uygulamak isteyenlerle 'kökü dışardaki' emperyalist örgütler uğruna, bağımsızlığımızı ve ulusal egemenliğimizi kayıtlayarak, sınırlayarak, uygulamak isteyenler.

Toplumcunun yeri neresidir? Birinci planda, elbette, demokrasinin tam uygulanmasını isteyenlerin, bağımsızlığın korunmasından yana olanların, bu bağımsızlığa ekonomik bir temel verilmesini isteyenlerin yanı! Bu planda, toplumcularla, sözgelişi **MSP** takımının, savunma platformları birbirine uymaktadır, uyduğu için de savaşımın siyasal ve ekonomik düzeyde paralel yürütülmesi olağandır.

Ama bağımsız ve demokratik bir toplumun koşulları gözönüne alınırsa, toplumcunun savunacağı platform elbette MSP takımının, savunma platformları birbirine uymaktadır, uyduğu için de savaşımın siyasal ve ekonomik düzeyde paralel yürütülmesi olağandır.

Ama bağımsız ve demokratik bir toplumun koşulları göz önüne alınırsa, toplumcunun savunacağı platform elbette **MSP**'linin savunacağı platform olamaz, bunun için de diyalektiğin gerekleri işlemeli, dinsel bir açıklamayla çağdaş sorunları özümlemeye kalkanların tavrı eleştirilmeli, aksayan noktaları gösterilmelidir.

Şu halde, bağımsızlık ve demokrasi savaşımı içersinde karşıtların birliği yasası geçerlidir, sosyalistle **MSP**'li paralel amaçlar için savaşırlar, ama bağımsızlık ve demokrasinin gelecek sonuçları söz konusu oldu mu, karşıtların zıtlığı yasası geçerli olmaya başlar, sosyalist bilimsel yöntemiyle metafizik dinsel yöntemin verilerini eleştirir. Bunda bir tutarsızlık yoktur. Diyalektik yöntemin uygulaması gereğidir. **"Amanın çelişkiye düştü"** diyenler, olaylara ve insanlara diyalektik bir açıdan bakmayı bilemeyip, metafizik ya da mistik açıdan bakanlardır.

Öyleyse, bir toplumcu olarak benim, dinsel gericiliğe karşı çıkmamda, ama demokrasi ve bağımsızlık savaşımında herhangi bir tutarsızlık söz konusu edilemez. **Şeyh Sait, Dersim, Menemen** isyanlarını yürütenlerin 'Şeriat' adı altında İngiliz emperyalizminin isteklerini yerine getirdiklerini bil-

diğimden, aynı bağımsızlık ülküsüyle 'yeşil yılan'a karşı olmuşumdur, yine de karşıyımdır; ama doğu–İslam uygarlığının değerlerinden yararlanmamız, batılı kültür emperyalizmine karşı ulusal bağımsızlığımızı savunmamıza yarayacağından Osmanlı birikimini ve uygarlığını yıllardır savunmuşumdur, yine de savunurum.

(2 Haziran 1977)

sağ'ın
müşterisi

1

RİVAYET MUHTELİF AMA...

Şu 'devrimci' söylevi, ya bir tren yolculuğunda parkalı bir delikanlıdan dinlemişsiniz, ya da 'solcu' dergilerden birisinde okumuşsunuzdur:

... Anadolu'nun çorağında hayatın türlü mihnetini çeken, her türlü uygarlık nimetlerinden yoksun bir yaşamı sürdürerek, emekçilerin acısını paylaşanlar; büyük şehirlerin pastahanelerinde, süslü kahve ve lokantalarında buzlu viskilerini yudumlayanlara oranla elbet çok daha işçi sınıfının davasına sahip çıkmaktadırlar. Amerikan müziği dinleyip, araba safaları düzenleyip, danslara çaylara giden salon solcuları, elektriksiz, susuz, televizyonsuz köylerde çalışıp kahır çeken gerçek toplumcuların yanında...

Benzer bir söylev, solcuların tam karşısındaki "ülkücü" takımının ağzında, kaleminde şaşmaz bir biçimde yer alır:

...Türklük cevheri, Anadolu'nun bağrında saf ve katıksız yaşamaktadır. Ancak Anadolu'nun yoksunluklar ve yoksulluklar içerisindeki evlatları, çektikleri çilelere rağmen şehirlerde balo, dans, çay ya da kokteyl kokteyl dolaşan, kumar masalarında, meyhane ve pastanelerde ömür tüketen dejenere solculara hadlerini bildirecek memleket ve millet bilincine sahip bulunmaktadırlar vs...

Bir başkası, genç müslümanların dudaklarından dökülür, ya da gittikçe çoğalan yayın orgalarında gözünüze ilişir:

...mason, Hıristiyan ve komünist solcuların yoz-

laştırdığı şehir insanları, Avrupa'yı taklit edeceğiz diyerek, gece kulüplerinde, pastanelerde, diskoteklerde ahlaksızlığın envaını işlemekte, milliyetçi ve maneviyatçı ruh ancak Anadolu'nun bakımsız, kendi kaderine terk edilmiş, mahrumiyet yuvası köylerinde kasabalarında canlı durmaktadır. Ancak bu ruhladır ki...

Bu üç eğilimin birbirine kesinlikle karşıt olduğunu ayrıca söylememe gerek var mı? Yalnız...

Ne zaman içlerinden birisini dinlesem, Allah Allah, şıp diye öbürünü hatırlarım. Niye? Bu bana dert oldu. Kardeşim bunlar aslında birbirlerine karşı, karşıyı bırak düşman, hiç yüzünden, tabancayı çekip sokak ortasında vuruyorlar, öyleyse birinin söylediklerini işitince ötekini hatırlayışım neden, karşıtların birbirini çekmesinden mi?

Bir zaman öyle sandım, ama değildi. Sonra sonra, asıl ipin ucunu yakalıyorum. Yahu, bunların biri Marksist, biri Ülkücü, biri Müslüman, her biri kendisine özgü terimlerle konuşuyor ya, hepsinin yakındıkları nokta ortaklaşa, hepsinin övündükleri nokta da ortaklaşa! Hay anasını, gördün mü şu işi! Doğru be, dikkat edilirse ülkücünün, marksistin, Müslümanın 'ideolojik' yakınmaları genellikle şehirlerde yaşayan kişilerin (özellikle aydınların) yaşama biçimi, birisi salon sosyalistliği, ötekisi gâvurluk, daha ötekisi dejenerelik diye adlandırsa da, ortaklaşa olarak şehir yaşantısından yakınıyor bunlar, karşısına da ideal, hiç değilse temiz bir yaşam biçimi olarak kırsal yaşama biçimini koyuyorlar: ışıksız, susuz, yoksulluklar içinde ama, erdemli ve kutsal amaçlara adanmış bir yaşama biçimi bu. Bayağı kutsallaştırıyorlar gözlerinde: salon sosyalisti yoksul ve kırsal bölgelerdeki militan sosyalistleri, şehirli kozmopolit aydın Anadolu'nun bağrı yanık ülkücülerini, mason ve yarı frenk şehirlilerse kırsal bölgelerin saf Müslümanlarını örnek almalılar, alırlarsa işler hemen düzelecek.

Bak şimdi, neyi neredən yakalıyorum, yahu, bunlar birbirlerine karşı geçiniyorlar ya, aslında hepsi aynı toplumsal ve ekonomik gelişme aşamasının ürünleri: **Türkiye'de** ticaret burjuvazisinin sanayi burjuvazisine dönüşmesi, kentleşme olgusu,

üretimin kitlesele dönüşü neye yol açıyor: geleneksel (feodal) kırsal bölge yaşantısının bozulmasına, dağılmasına yol açmıyor mu? Eski ekonomik hayatı tutan toprak ağalığı önemini, zenaatçılık etkinliğini yitiriyor: kapitalizmin kalbi şehirler, şehir yaşantısı, elbette Türkiye'de de yeni bir insan türü ortaya çıkarıyor; bu, adamın gözünden sürmesini çalabilen şehirli işadamı tipidir, onun çevresinde görülen burjuva yaşama biçiminin türlü insanlarıdır: asıl tepki, işte kırsal bölgenin bunlara tepkisi, dağılan ve önemini yitiren değerler düzeninin, yeni değerler düzenini benimsemek istemeyişi; hızlı solcu da, ülkücü de, Müslüman da, bilerek bilmeyerek dağılan ve bozulan kırsal ilişkiler adına, gelişen ve karmaşıklaşan kapitalist ilişkilere tepki gösteriyor, ama bunu herbiri başka bir havadan çalarak söylüyor.

Bence yabana atılır bir tez sayılmamalı bu dediğim, hele üstünde kafa yorun biraz, bana hak vereniniz fazlaca olacaktır.

(14 Mart 1977)

2

BATSIN BU DÜNYA

Varsan baksan çekip gitmiştir **Paris**'e, kim mi, hani bir süre önce gelen delikanlı, **Profesör Godelier**'nin yanında çalışma olanağını bulmuştu da, eksik güdük de olsa 'gecekondu kültürü' diyebileceğimiz bir olgu üzerinde çalışmayı tasarlıyordu. Lafı 'dolmuş müziği'nden açmıştı galiba, var ya öyle bir müzik, **TRT**'nin yüz vermediği, 'Türk gırtlağına' uygun bulmadığı, ama Türk halkınca kapış kapış satın alınan, işte ondan: **Neşe Karaböcek, Orhan Gencebay** vs. Bu müzik, kırsal kesimden kopup şehirler çevresine yığılan bir toplumsal katmanın duygusal içeriği midir, değilse nedir, öyleyse bu insanlar ne türlü bir yaklaşımla tanımlanabilirler?

Delikanlıya bakarsan, o, şehirler çevresinde birikip ufak ufak yeni koşulların etkisiyle değişen bu kalabalığı yeni bir kültürel bileşimin mayası gibi görüyor: Kırsal kesim henüz feodalden kurtulamamış, şehirse komprador ve bürokrat olduğuna göre, ne çıkarsa bunlardan çıkacak. Önce aklım yatar gibi oldu, git git, yok dedim, yok baba, bu sorun hem çok yönlü, hem de adamakıllı dikkat, uzmanlık isteyen bir sorun. Oysa yıllardır ne yapmışız, seçim üstüyse bu fukaraların uydurma kaydırma evlerine tapu vermiş, oy toplamışız, seçim sonrasıysa, dozerlerle üstlerine varıp yuvalarını başlarına yıkmışız.

Bu arada, kışkırtmacı bir **agitation** solculuğuna heveslenenler, bu halkı potansiyel bir devrimci güç diye alıp duvarlarına akla gelebilecek her türlü sloganı döşenmişler. İşçi sınıfından mı sayıyorlar, nedir? Onun için diyorum, akıl yoluyla şurda üç beş söz etsek, hiç olmazsa olgunun sınırlarını saptamaya çalışsak...

Ne dersiniz?

Ortalığı velveleye veren şarkılardan birinin adı, 'Batsın bu dünya'. Öbürlerine kulak kabartıyorsunuz, aaa, hemen hepsinde ağdalı talihsizlikler, yerli sinema melodramları, haksız hapse düşmeler, gurbette sefil olmalar, meyhane köşelerinde bırakılmalar: Hepsi kötümser, hepsi karanlık. Bir tarihte, Yeşilçam'dan bilirim, film şirketlerinden birisi, yeni filmini reklam etmek için adını kağıttan mendillere yazdırmış, sonra mendilleri mahalle aralarında halka dağıttırmıştı. Neden? Gelin görün, kana kana ağlayacaksınız, anlamına! Şu işe bak, o ağlama merakı, bu 'dolmuş müziği'nin ana teması!

Kaba bir sınıflandırma yapmaya kalkıştınız mı, ne görüyorsunuz? En itibarlı konuların ölüm, intihar, hasret, sarhoşluk, umutsuz sevda olduğunu. Şöyle ardı ardına dizilince pek anlamlı görünmüyor ya, dibini kurcaladınız mı sırrını ele veriyor: hepsi kaçış konuları bunlar, belirli koşulların rahatsızlığından kurtulmak için, o koşullardan kaçmayı öngören tasarılar. Yolculuk nedir, belirli bir ortamı bırakıp bir başkasına gitmek, ne umuduyla, daha iyi koşullar bulmak umuduyla. Ölüm nedir, belirli bir toplumsal ve yaşamsal ortamın ağırlığından,

ölüp kurtulmak değil mi? Sarhoşluk nedir, unutmak, peki neyi unutmak, içinde yaşanılan belirli bir toplumsal ortamın zorunluluklarını. Ha. demek ki, bizim gecekondularımıza yığılmış, kırsal kesimden gelme kalabalığımız, gerçekte bir kaçış özlemi içindedir; pek elverişlisini göremediği için de, bu kaçışı ölüm gibi, sarhoşluk gibi, çıldırmak gibi, cinayet gibi en karanlık yollardan tasarlamaktadır.

Şimdi içinizden biri çıkıp, yahu kardeşim bizim şarkılarımız oldum olası ağlamaklıdır halk ozanlarının türküleri de melodramdan farksız dese, yanlış mı söylemiş olur? Bence yarı yarıya, zira halk ozanlarımız da, folklorumuz da sadece ağlamaz, şıkır şıkır oynadığı da vardır, hınzırca göz kırpıp çapkınlık ettiği de. Oysa yuvarlak hesap gecekonduya malettiğimiz bu yeni kültür kesinlikle kötümser, adamakıllı kaçak.

Böyle olunca, ben bunda bizim sivri akıllı bazı solcularımızın gördüğü gibi ilerici bir içerik ya da potansiyel değil, daha çok lümpenlere özgü bir yabancılaşma eğilimi görüyorum. Lümpen, malum ya, toplumsal kökenini yitirmiş, sınıfsal olarak bilince ulaşamamış kalabalıklara diyoruz. Feodal kırsal kesimden gelip de, şehirde küçük ya da orta burjuvaziye, yahut proletaryaya mal olamayıp ortada kalanlar var ya, onlar gibi. Lümpenin yabancılaşması, gizli öfkeleri, doyumsuzlukları, tutkuları içerir. Bu bakımdan, 'Batsın bu dünya' esprisinin belirli bir toplumsal ortam için en azından toplumsal, sınıfsal, cinsel yabancılaşmaları içinde taşıdığını ileri sürmek galiba yanlış olmaz.

Bu türden yabancılaşmalar, kışkırtmaların kolaylıkla alevlendirebileceği, şiddet eğilimlerinin anasıdır aslında, kör aktivizmin, çapulcu faşizminin itici gücüdür, çokluk cahil olduğundan uzun süreli düşünemez, bu da tutkusal çıkışlara yatkınlığını hazırlar. Bu bakımdan, canımızı sıkmazsa, şu yabancılaşmalar üstünde biraz eğleşelim.

Önce sınıfsal yabancılaşma mı?

(19 Eylül 1977)

3

ÖFKELERİNİN NEDENİ

Toplumcu takımının ezbere bildiği hikâyedir: Altyapısı değişen insan hemen yeni altyapısının üstyapısını kuramaz, uzunca bir süre eski üstyapısının etkisi altında yaşar. (Bulmaca gibi mi oldu, oh olsun, bolşevikliktir diye tek kelime marksizm okumaz mısınız, işte böyle en ilkel tanımlamaları anlayamaz, apışıp kalırsınız.) Aslında dediğim şu, herif kötü, üretim ilişkileri yani altyapısı feodal, üstyapısı, yani moral çerçevesi de ona göre, daha çok yiğitlik, namus, saygınlık vs. gibi kavramlarla çatılmış, bu herifi kaldırıp başka bir üretim ilişkileri ortamına, sözgelişi şehirlerin kapitalist burjuva ilişkileri ortamına attın mı, seninkisi yeni bir altyapı edindiği halde, daha uzunca bir zaman o kabadayılık, yiğitlik, namus, şeref vs. gibi kavramların etkisi altında yaşamaktan kurtulamaz. Oysa kapitalist üretim ilişkilerinde geçerli üstyapısal kavramlar, para, kâr, zenginlik, çıkar hesapları, al gülüm ver gülüm mekanizmasıdır, o zaman ne olur peki, kırsal kesimden köklenip kentsel kesime gelmiş kalabalığın içinde yaşadığı ortamla esaslı bir çelişkisi orataya çıkmaz mı?

Evet, çıkar. İşte bizim gecekondu halkımız çokluk bu çelişkiyi yaşıyor, toplumsal olarak da bundan yabancılaşıyor. Hadi şimdi isterseniz, bu yabancılaşmasını kurcalayalım, belki işin içinden çıkabiliriz.

Kırsal'dan gelmiş halk, gecekondu bölgelerinde, kırsal göreneğe göre yaşamaya savaşır, anlamsız bir savaştır bu, sonunda yenilgiyle bitecektir ya, savaşır yine de: Kasabanın namus anlayışı, köyün şeref anlayışı, dağların mertlik anlayışı, paranın kral olduğu kapitalist ilişkiler içersinde sürdürülmeye uğraşılır. Sürdürülebilir mi? Feodal anlamda namusu bütün kalmaya uğraşan adam aç kalır belki de, o kabadayılığı sürdüreyim diyen yiğitse eninde sonunda hapse düşer. Burjuva kapitalist toplumunun, bizim kestirmeden şehirli yaşantısı dediğimiz yaşantının kuralı yasası kendine göre elbet, kırsaldan gelen günün

birinde o kurala yasaya uyacak, o toplumla kaynaşacak ama, kaynaşıncaya dek bir kuşak mı, iki kuşak mı, artık Allah ne verirse, gümbürdeyecek.

İşte, "Batsın bu dünya" diyenler, alıp başını gitmeyi özleyenler, meyhanelerde kafayı çekip gözyaşı dökenler bunlar Üstelik, bizim ülkemizde dramlarının sınıfsal özü de işi büsbütün ağırlaştırıyor. Nasıl mı, bakın nasıl: gerçekte, kırsaldan kopup gelenler, ticaret burjuvazisinin endüstri burjuvazisine dönüşmesi üzerine, makinalı tarımın yaygınlaşması; bunun da geniş topraklı bir işletmeciliği verimli saymasından, ufak tefek topraklarını yitiriyor, makina, ırgatlığı öldürdüğünden şehre düşüyorlar Mantığa yakın olan, şehirlerde fabrika işçiliğine kapılanmaları. Batının endüstrileşme döneminde böyle olmuş, bizde de **İstanbul, İzmir, İzmit** gibi endüstrileşmenin ağır bastığı yörelerde öyle oluyor belki ama, her yanda değil. Hatta denebilir ki, genel eğilim proleterleşmekten çok, esnaflaşmaya doğru. Sebebi de sanırım ülkenini her yöresinde şehirleşmeyle sanayileşmenin atbaşı gidemeyişi.

Ha, burada başka bir sorunla burun buruna geliyoruz. Yükselen sınıfın burjuvazi olduğu ülkelerde, sınıflar arası geçiş henüz olasıysa, böyle sınıflarını yitirmiş kalabalıklar, burjuvalığa özenir. Bu bir anlamda öküze özenen kurbağanın öyküsüdür ya yaşanmıştır. İlişmeden olmaz.

Sık sık üzerine gider, hızlı ve burnundan kıl aldırmaz sosyalistlerimizi kızdırırım: yabancı ülkelerdeki işçilerimizin büyük çoğunluğu ülkeye dönünce işçilik etmek niyetinde olmadıkları gibi, işçiliği üstlerine de kondurmamakta, yaptıklarını mal mülk sahibi olmak yani burjuvalaşmak için geçici bir statü saymaktadır. Bu bir gerçek. Aynı gerçek gecekondu kalabalığı için de geçerli, onlar da kendilerini proletaryadan saymıyor, zaten tam anlamıyla proleter nitelikleri taşımıyor, öyle olsa içinde yaşadıkları, acısını çektikleri bozuk düzeni değiştirmeye eğilimli olurlar, oysa bunlar o düzene kızıyor, 'batsın bu dünya' diyorlar ama, öfkelerinin nedeni elinoğlu gibi keyfini süremeyişleri! Başka deyişle, lümpen kafası, şehir yaşantısından esaslı bir pay istiyor, onu emek değerlerine göre değiştirmeyi değil. Payı elde edemeyince, yabancılaşıyor, bu yabancılaşma, onun getirdiği

gizli haset ve öfke, bilinçli bir proleter hareketine mayalık edebilir mi, çok kuşkuluyum. Bana daha çok, ülkü ocakları benzeri faşizan eğilimler için esaslı bir fideliktir gibi gelir. Zaten **Ankara, İstanbul, Adana** gibi büyük şehirlerimizde **MHP**'nin hatırı sayılır oy almasının nedenini galiba burada aramalıyız.

Yalnız, 'dolmuş müziği'nin olduğu kadar gecekondu kültürü'nün de bir başka yabancılaşma konusu besbelli cinsellik. Daha önce bir çok kere işaret ettiğim gibi zaten cinselliği sorunlu bir ülkeyiz, kırsal kesimden kentsel kesime taşanlar, bu sorunsalı en çelişkili, en ağır, en acıklı biçimleriyle yaşıyorlar.

Ona da biraz dokunuruz.

(20 Eylül 1977)

4

KADIN BAŞKALAŞINCA

Sorunu bol bir cinsel yaşantımız var, acayip mi, sanmıyorum: Kadın–erkek ilişkilerini yüzyıllarca inanılmaz bir cendere içinde tuttuktan sonra çözülen bir toplumun elbet sorunları olacak! Bana sorarsanız, sorunlardan çok, sorunlara yaklaşma biçimimiz tehlikeli: Ya geleneksel 'ayıptır, günahtır' örtbas etmelerine girişiyoruz, ya da işi punduna getirip 'ticari' yönden sömürmeye! Oysa, **Türkiye**'nin cinselliği akıllı ve bilimsel bir yaklaşımla mutlaka ele alınmalı, ciddi ciddi mutlaka tartışılmalıdır.

Ama onu konuşmayacağız, şu 'gecekondu' halkının yabancılaşmasından kapak kaldırmıştık ya, onların yoğun yalnızlığında cinselliğin etkisine şöyle ucundan bulaşacağız.

Feodal kesimde, kadın, 'aile'dir, üreme aracıdır, sevişme aracı değil. Feodal kafa kadından ana olmasını ister, bununla da yetinir. Kadının cinselliğini araya sokuşturmaya kalkması ayıp sayılmıştır bu yüzden, hatta günah. Feodal ilişkilerin çözülmesi, kapitalist ilişkilerin giderek dünyayı sarması, kadını da,

kadının bu geleneksel anlayışını da değiştiriyor; yanlış bilmiyorsam, iki kademede oluyor bu, önce kadının kendisi kapitalist sistemin içinde bir meta haline geliyor, burjuva evlenmeleri hep hesap kitap evlenmeleridir, çeyiz çok büyük rol oynar, Balzac ve ardından gelen Fransız romancıları bu evlenmelerin neden olduğu aşk facialarını anlata anlata bitiremezler; ama kadının mallaşması bu kadarla kalmaz, bir de onun fuhuş endüstrisine sürülüşü hesaba katılacak, buysa süspüs endüstrisini, eğlence endüstrisini beraberinde getiriyor; kapitalizm, kadınlar aracılığıyla, hem giyim kuşam, güzellik, (tekstil, kozmetik, konfeksiyon endüstrileri) hem eğlence (müzikhol, tiyatro, sinema, televizyon) alanlarında büyük vurgunlar vuracaktır.

Ne var ki, bu arada yeni tür bir kadın da doğacaktır, işlevi üreme değil, zevk verme, cinsel iştahı kabartma, doyuma ulaştırma olan kadın. Bu, çadır tiyatrosunun allı pullu çengisidir; ama, sessiz sinemanın **Theda Bara**'sı otuzlu yılların inanılmaz vampları **(Marlene Dietrich, Jean Harlow) Antep** ve **Urfa** barlarının çilekeş 'konsomatris'leridir de! Bu kadın türünün ortaya çıkışı, kırsal kesim erkeğini, geleneksel ahlak ölçüleri içinde bunaltacaktır, neden mi? Artık hayatta birisi evlenmek, çocuk sahibi olmak, ötekisi sevişmek için iki tür kadın vardır da ondan. Yalnız feodallikte varlık ancak ağanın olduğundan o yörede yaşadıkça ırgatın, küçük topraklının, o kadar bir cinsel sorunu olmaz, ancak ağadır ki 'sevişme' kadınlarına el uzatabilecektir, **Adana**'da, **Antep**'te bar kapatıp keyif edecektir.

Ama feodal düzen, kapitalist ilişkilerin gelişmesiyle çözülünce, o dünkü ırgat, küçük topraklıyı, bugünkü gecekondu sakini yapıp çıktı mı, dram bütün heybetiyle beliriyor. Bu adam televizyonda, sinemada, bırakın televizyonu sinemayı, bulvar kahvelerinde, özel otomobil camlarında, büyük mağaza kapılarında öyle kadınlar görmektedir ki (zira bir yerden sonra burjuvazinin kendi kadıları da kozmetik, konfeksiyon, tekstil endüstrilerinin yani modanın tutsağı olurlar görünüşlerinde öteki türden kadınlardan farkları kalmaz) bunlarla evdeki 'köroğlu' arasında hiçbir ilgi ilişki yoktur, evdeki hiç kuşkusuz analığını edecek, çocuklarını büyütecek, ona örnek ve namuslu bir karı

olacaktır ama, o çok beseri cinselliğin bu baştan çıkarıcı kadınları görünce ayaklanmasına ne demeli?

İşte cinsel yabancılaşma bu çelişkiden doğuyor

Kendi karısında en ufak 'şehirli' süsüne isyan eden koca, vitrinlerdeki mankenlere bile tutulabilir, ama onlardan dahi en ufak bir ilgi görmez. Bütün şehir, en müthiş silahlarıyla onun duyarlığına adeta saldıran 'büyüleyici' kadınlarla doludur da, o, bu sevişme cenneti ve olanakları içinde, en ufak bir mutluluk şansına sahip değildir. O zaman elbette 'batsın bu dünya', elbette gelsin rakı kadehleri, alıp başını başka ülkelere 'insanların namuslu ve ahlaklı olduğu, karıların açık baş eksik etek dolaşmadığı beldelere' gitmek!

Kozmetik, tekstil, konfeksiyon endüstrileri kadının görüntüsünü çarpıtmakla da kalmaz, ayrıca kırsaldan şehire düşmüş geçim olanakları son derece kısıtlı ailelerde, özellikle ikinci kuşaktan itibaren 'yeni masraf kapıları' açarak, onları dara da düşürür, bunaltır. Şehire küçük gelmiş olan kız çocuğunu belki dış etkilerden bir dereceye kadar koruyabilirsiniz ama orada doğmuş, şehir okullarında burjuva çocuklarıyla dirsek dirseğe okumuş kız çocuğunu 'artistlere özenmekten' nasıl alıkorsunuz? Tabii koyamayacaklardır, elbet bu çocuklar kapitalist burjuva ilişkilerinin çocukları olacaklar, başka bir ahlakın değer ölçülerine göre yaşayacaklardır. Ama olup bitenleri bir insan ömrü içinde gören, üstyapısını kolay kolay altyapısına uyduramayan baba, ne kadar kendini şehirliden sayarsa saysın, ağır yabancılıklar yaşamadan edemeyecektir.

(21 Eylül 1977)

5

KIYI – KARA ÇELİŞKİSİNİN KÖKENİ

Farkında mısınız, 'saplantılar'dan kurtulamıyoruz. Saplantı dedim de!.. Kimi kişisel oluyor bunun, kimisi sınanmamış ya da

yarım yamalak sınanmış toplumsal söylentilere dayanıyor: Sözgelişi Anadolu'nun kıyı şehirleri ahalisinde ahlakın iç şehirlerin ahalisine oranla daha 'bozuk' oluşu! Az mı işitmişsinizdir bu sözü, **"canım şu İzmirliler de..."** ya da, **"kardeşim İstanbullu değil mi, böyledir bunlar"** olmadı mı, **"Trabzonlular böyledir"** falan filan...

Geçen gün birkaç arkadaşla başbaşa yemek yedik, söyleştik de: O arada bu soruna bulaşıldı, dilimin döndüğünce bir açıklama denedim ben, sonradan düşündüm, belki hepinizin tartışmasına açmak daha doğru olur, aklına yatan yatmayan fikrini söyler, konuyu derinleştiririz.

Önce bir iki saptama gerekiyor:

Birinci saptama! Osmanlı mülkü bir yarı sömürge olduğundan, yabancı sermaye onu sömürebilmek için Müslüman olmayan azınlıkları kullanmış, bunlardan bir komprador burjuvazisi yaratmıştır Bu burjuvazi frenk üstyapısını benimsediğinden, çeşitli Avrupa burjuvazilerinin (Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan vs.) gelenek ve görenekleri bunlar aracılığıyla ülkemize aktarılmış, Tanzimat'tan sonra da, ne hikmetse 'asrilik ve ilericilik' sayılmıştı. Komprador burjuvazisi, bilindiği gibi, yaşadığı toprakta kökü olamayan burjuvazi demektir, o halde Osmanlı bir türlü ulusal burjuvazisini yapamıyor, yapamayınca dinsel ümmet kültüründen ulusal kültüre geçemiyordu. Yapabilseydi, bu ulusal kültür, burjuva kültürü olacağından (**bourg**, şehir, **bourgeois** şehirli anlamına geldiğine göre) ülkenin kendi koşullarına uygun bir burjuva kültürü yaratılmış, derebeylik üstyapısının yerine önerilmiş olacaktı. Olmadı. Biz, burjuva kültürü diye batılı burjuvazinin üstyapısını benimsedik.

İkinci saptama! Burjuvazi, ilişkilerini kazanca, kâra, zenginliğe göre düzenleyen bir toplumsal sınıftır. Burjuvazinin altyapısı emeğin sömürüsüne dayanıyor. Hal böyle olunca, ahlak düzeyinde burjuvazi feodal döneme oranla çok başka bir değerler sistemi getirir ve savunur. Her ne kadar bu sistem sonradan batıdaki kilise tarafından da örtülmüşse de, burjuvazinin getirdiği ahlak, geleneksel derebeylik ahlakından farklı ve değişik: Derebeylik, mertlik, namus, yiğitlik, saflık, sadakat, dü-

rüstlük vs. gibi daha çok kırsal üretim ilişkilerinin yarattığı kavramlar üzerinde mi duruyor, burjuvazi, kurnazlık, açıkgözlülük, kararlılık, tuttuğunu koparmak, kârını bilmek, kârı için gözünü budaktan esirgememek, para, parayı işletmek vs. gibi kavramları saygın kılmış. Bir klasik gelişme şemasının aşamalarını, birbiri ardınca, kitaba uygun olarak yaşamadığımızdan pek göremedik ama, batı ülkelerinde, aristokratların feodal değerlerini çökünceye kadar burjuvazinin değerlerinden üstün tuttukları, burjuvaları namus nedir bilmez, aklı fikri parada olan haris yaratıkları saydıkları görülmüş, söylenmiş, yazılmıştır.

Bu iki temel saptamadan sonra, şimdi geçelim bizim durumumuza!

Anadolu'nun kıyı şehirleri ve bölgeleri, komprador kapitalizmi yüzünden, batılı burjuvazilerin değerlerini içimize aktarıyor, bu yörelerde sömürüye dayanan komprador ticaret ilişkileri gelişiyor, bunun üstyapıya yansımaması olası mı? Elbette değil, bu yöreler insanları isteseler de istemeseler de yeni ahlak değerleri, yeni yaşama biçimleri yönünde sürükleniyorlar. Buna karşılık, İç, hele Doğu Anadolu, hâlâ tarımsal, hatta göçebe bir toplum özelliği gösterdiğinden, eski töresel kavramları yüceltmektedir. İkincilerin birincileri yozlaşmış, birincilerin ikincileri ilkel saymaları bu yüzden, Hele işin içine, kıyı halkının görece gelişmiş olmaktan doğan daha iyi beslenme ve eğitilme olanaklarını hesaba katarsanız! Aynı ülkenin çocuklarından kıyı şeridinde oturanlar, içerde oturanlarla her ilişkiye girişte bazı 'burjuva' numaraları yapmışlar. bu yüzden de hâlâ söze, erkekliğe, mertliğe son derece önem veren aşiret ve derebeylik töresi çocuklarını kızdırmışlardır.

Sanırım sorunun içyüzü bu! Bu ya, doğru yaklaşım herhalde aynı toprağın çocuklarının birbirini suçlaması değil, açıkça görülüyor ki fark komprador kapitalizmi tarafından yaratılmış, temelinde yabancı sömürüsü, kültür emperyalizmi yatıyor, bir kere nedenini saptayınca okumuş yazmış kişilerin saplantılardan, önyargılardan arınmaları, bu çirkin durumu yaratan sömürüye karşı elbirliği etmeleri gerek. Bu da kolay sanılmasın. Anadolu'un üretim ilişkileri süratle değiştiği halde üstyapısının

ne kadar ağır geliştiği görülmeyecek gibi değil. Yoksa kendini komünist zannedip de aşiret beyi ahkâmı kesen solcular olur muydu?

(10 Mart 1978)

6

BÜYÜK ŞEHİRLERİMİZ NEDEN "TAŞRA"LAŞIYOR?

Bazı saptamaları hazır yapmışken, kafamızı kurcalayan öteki sorunlara eğilsek mi?

Bunlardan birisi, en çok da eskiden beri şehirlerde yaşayan yurttaşları meşgul edeni, herhalde şu: Batılı ülkelerde şehirleşme, yani burjuvalaşma başladığı zaman, tıpkı bizdeki gibi kırsal kesimden sanayi merkezlerine büyük nüfus yığılması olmuş, olmuş ama oraları nedense bizim yaşadığımız bir olayı yaşamamış: Bizde, kırsal kesimden kopup şehirlere yığılan nüfus kırsallığını da beraberinde taşıyor, sözümona şehirli oluyor ama, şehirliye benzer yanı pek yok: yediğinden içtiğinden tutun da, görgüsüne göreneğine varıncaya dek, her şeyi kırsal, geldiği yörenin işi, davranışlarını yöneten içgüdüleri de öyle! Bunun elbette müthiş bir sonucu var, en büyük şehirlerimiz, gelişip gittikçe büyürken, daha da şehirleşeceklerine, handiyse kırsallaşıyorlar, üstlerine bir köylülük siniyor, kalabalıkları metropol özelliklerini yitirip basbayağı taşra nitelikleri kazanıyor.

Eski **İzmirliler,** eski **İstanbullular,** nasıl yakınır bundan bir bilseniz, **"Aa buraları eskiden böyle miydi, Boğaz vapurlarında konuşulan Türkçeyi bir işitseydiniz efem."** vs. vs...

Bilmem iddialı mı konuşuyorum, bana sorarsanız, bu olayın kökeninde de, **Türkiye**'nin demokratik devrimi burjuvazisini yaratmadan başarmış olması gerçeği yatıyor. Ne konuştuk, Osmanlı'da ulusal burjuva yoktu, İttihatçılar'dan başlayarak ulusal burjuva yaratma çabasına girişilmiş. (bu konuda **Kara Kemal**'in tarihi denebilecek sözleri vardır) Cumhuriyet'ten sonra

da bu çaba sürdürülmüştür Devrimi, bizde bürokrasi. aydınlar ve eşrafla bütünleşmiş halkın oluşturduğu 'tarihsel blok' yaptı, başarı kazanınca da su son derece zor durumla karşılaştı: Gelişmiş bir burjuvazi olsa, kültürünü de yaptığı için, üstyapısı ya hazır, ya hazıra çeyrek kala olacak, devrimden sonra da bu üstyapı 'resmilesecek' Klasik gelişme şemasına uygun ülkelerde böyle olmuş. Gel gör ki bizde komprador burjuvazisi var, bunun kültürü ve üstyapısı derseniz tatlısu frenkliği! Onun için yeni Cumhuriyet ilk gününden başlayarak öyle kırma ve taklit bir üstyapı tehdidiyle karşı karşıya kalıyor.

Mustafa Kemal ve arkadaşları tehlikenin farkında mıdırlar, yoksa içgüdüsel olarak mı yapmışlardır. meraklısı araştırsın, görünen odur ki devrimci kadro yeni Cumhuriyete bir kültür vermek gerekince 'asirtokrat' saydığı saray kültür ve göreneğini bir kenara itip folklora sarılıyor. Benim saptamam bu. **Türkiye**'nin başka hiçbir ülkenin yapmadığı kadar folklor düşkünlüğü yapması, burjuva kültürü olmadığından, onun yerini tutacak ulusal bir dayanak aramasından! Folklor. aslında küçümsenecek bir şey mi, yooo, onun da önemini benimsemeliyiz, ne var ki bu önem, yaygın folklorun kısmen derebeylik, kısmen aşiret göçebeliği altyapısının özelliklerini taşıdığını görmemize engel olmamalı, böyle olunca cumhuriyet kültürüne kırsallığı bir bakıma resmi kanaldan taşımış oluyoruz.

Hepsi bu kadar mı? Hayır.

Sanayileşme aşamasında batılı ülkenin kırsalı şehire düştü mü, orada ne buluyordu, dört başı bayındır bir şehir yaşantısı ve kültürü; müziği ile, resmi ile, gelenek ve göreneği ile! Adam yadırgasa da, üç aşağı beş yukarı, bu kültür tarafından fethediliyor, kısa zamanda kırsal değer ölçülerini yitirip kentsel değer ölçülerinin adamı oluyordu. Bu bir anlamda, şehir kültürünün (unutmayın burjuva şehirli demektir) kırsal kültürü, başka bir deyişle folkloru yemesi, içine sindirmesi demekti. Onun için batılı metropoller hiçbir zaman bizim büyük şehirlerimiz kadar köylüleşmediler.

Bizde tersine oluyor. Çünkü şehirler komprador burjuvazisi döneminde edindikleri tatlısu alafrangalığını Cumhuriyet'in ilk

yirmi beş yılında korudularsa da, giderek yitirdiler. saray ve konak göreneği ise ekonomik koşulların gelişmesi nedeniyle daha çabuk yıkıldı, bunların yerine bir türlü ulusal bir burjuva kültürü geçiremeyip işi folklorla idareye yeltendiğimizden sanayileşme yarım yırtık başlayıp da kırsal düzenden kalabalıklar şehirlere yığılınca, zaten şehirlerin havasında esen kırsallık büsbütün yoğunlaşmış oldu. Buna hâlâ geçerli bir çözüm bulabilmiş değiliz.

Yooo pardon, son on yıl içinde, özellikle **İstanbul, İzmir, Ankara** gibi önemli metropollerde dışa bağımlılığı sürse de, hiç olmazsa züppelik düzeyinde ulusallığa özenen bir burjuvazi belirdi, onunla birlikte çeşitli sanat dallarında ulusal bileşim çabaları görünüyor, belki bu gidişle folkloru, divan müziği ve şiirini, saray ve konak gelenek ve göreneğini de içeren, ama nasıl, suyun oksijeni ve hidrojeni içerdiği gibi içeren, yeni bir şehir göreneği (daha doğru bir deyimle üstyapısı) meydana gelecek.

Belki değil, muhakkak! Ama biz görebilir miyiz, göremez miyiz, orasını kestiremiyorum. Yalnız şunu belirtmek de yarar olmalı, şehirlere gelip yerleşmiş aydın kişilerin, 'taşra' özelliklerini taşımakta direnmeleri hele bununla övünmeye kalkmaları düpedüz tutuculuktur, üstelik bilinçli de olmayan, içgüdüsel bir tutuculuk...

(11 Mart 1978)

şeriat tepkisi, laik tepki

1

MSP'NİN ÇIKMAZI

Arkadaş hoşgeldin, geç şöyle otur, tanışmıyoruz, orası tamam, ama ne önemi var, belli ki kafanı birşeyler kurcalıyor, oturup konuşmak istiyorsun! Nasıl **Gümüşhane**li misin, âlâ, yooo hayır **Gümüşhane**'yi bilmem, **Erzincan**'da askerliğimi yaparken, Kelkit yolunda çok 'hat onarımına' çıkmışımdır ya, Kelkit'e bile gitmek nasib olmadı! Nasıl, **MSP**'li misin, ne varmış bunda, canı isteyen **Sosyalist Parti**'li olur, canı isteyen **MSP**'li, sen de onu seçmişsin, besbelli geleneksel bir aile ortamın vardı, dini bütün kişilerdi, onlardan etkilendin, ya da tam tersi oldu, orası bizi ilgilendirmez, değil mi ki demokrasi düzenindeyiz, elbet sağcı partiler de olacak, onlara gönül verenler de!

Haaa, o iş başka, ben senin **MSP**'li olmanı olağan sayarım da, **MSP**'nin ilkelerini tartışırım, neden mi kafama uymaz da ondan: Şimdi bak, **Türkiye**'de en tutarlı parti **MSP**'dir diyorsun, kendi içinde belki doğrudur dediklerin ama, **MSP**'nin savundukları nesnel **Türkiye** gerçekleriyle uyuşmuyor, çatışıyor Dur canım telaşlanma, sözümü bitireyim, evet dediğin akla yakın, komprador kültürüne karşı çıkıyor **MSP**, yabancı sömürüsüne de karşı, diyecek yok, yalnız acaba farkında mısın, 'Milli Selamet'i adına 'milli ruh' dediği dinsel düzenin gerçekleşmesinde buluyor, üstelik sanayileşmeye şiddetle yandaş, hiç bu iki kavram üstünde kafa yordun mu sen?

Hadi beraber yoralım.

Dinsel ilkeler, ister Müslüman ister Hıristiyan toplumlarda olsun, aslında 'ümmet dönemi ise daha önce konuştuğumuz gibi toplumsal gelişme sürecinde derebeylik, feodallik aşamasına 'te-

kabül eder', bir toplum bilimlerden aldığı olanakları üretime ugulayıp teknolojisini geliştirdikçe millet aşamasına yönelir, millet aşamasının kültürü ise millet kültürünü yaratan ulusal bileşimdir, bu olay, yani milletin oluşumu (ki bu gerçekte burjuvazinin oluşumudur) pozitivizme koşut gidiyor, pozivitizm yani bilimsellik, bilimlerin üretime uygulanması ise adeta kendiliğinden laikliği getiriyor.

Duur kızma, bak bakalım dünya toplumlarına, sanayileşme aşamasına ulaşmış da laik olmamış toplum var mı, ara hele, en dinine bağlı sayabileceğimiz Katolik toplumlarda bile laiklik esas, zira ulusal demokratik devrim laikliği beraberinde getiriyor, toplumlar sanayileştikçe din inanç olarak kalsa da, artık toplumsal bir işlev göremiyor. İşte bizim **MPS**'nin çıkmazı burada, bir yandan sanayileşmeyi, toplumbilimsel olarak millet aşamasını, yani burjuvazinin egemenliğin savunuyor, öte yandan ise feodal bir ümmet toplumunun toplumsal düzenini; açık bir karşıtlık bu, basbayağı bir çıkmaz!

Sanayileşmenin 'zübdesi' nedir? Sanayi, bilimin üretime uygulanmasıdır, bilimler pozitiftirler, burjuvazinin liberal olması boşuna mı? **Fransız devrimi, İngiliz devrimi,** bu aşamalardan hep laiklik savaşı vererek geçti; zira laik olmayan feodal toplumun sanayileşmesi diye birşey akıl dışı. Japonlar bile düpedüz feodal bünyeli oldukları halde, sanayileşmenin ileri aşamalarına gelince ister istemez laikleştiler, **mikado**'nun dinsel niteliklerini bir kenara bıraktılar.

Öteyandan 'milli ruh' diye geleneksel kültür mirasını komprador kültürü karşısına dikmesi de geçersiz, neden, geleneksel kültür mirası ümmet kültürü, karşımızdaki batı kültürü ise kendi ümmet kültürünü aşmış bir kültür, açıkça Hıristiyan özelikleriyle gelmiyor artık, Fransız, İngiliz, Alman, Amerikan özellikleriyle geliyor, bizim de buna Türk özellikleri ağır basan bir ulusal bileşim kültürüyle karşı çıkmamız yararlı olur. Bunu zaten konuşmuştuk.

Kalıyor, aklına gelen o soru, iyi ama neden **MSP**'ye yandaş çıkan çok kişi olabildi böyle, buna da iki cevap verilebilir sanırım, birisi şu: **İnönü Atatürkçülüğü,** komprador kültürünü

köylere dek sokmaya kalkışınca buna bir tepkinin doğması olağandı, ama bu üstyapısal bir karşılık, biz sosyalistler pek itibar etmeyiz buna, peki itibar ettiğimiz hangisi, şu: **Türkiye**'de kapitalizmin gelişmesi derebeylik yapısının egemenliğini sarsıyor, kırıyor, eskiden şeyh olarak etkisini sürdüren toprak ağası ya da Anadolu tüccarı adıyla iş gören orta tüccar, esnaf ve benzeri kişiler, önemlerini yitiriyorlar, bunlarda bir 'eski iyi zamanlar' özlemi büyüyor, **MSP**'nin günün birinde 'şeriat ahkâmını' geçerli kılabileceği umuduna sarılan bunlar.

Oysa dediğim gibi **MSP** sanayileşmeyi gerçekleştirdi mi, kendi eliyle o şeriat ahkâmını bir kenara itmiş olur.

(3 Ocak 1977)

2

LAF, LAFI AÇIYOR...

Maneviyatçı geçinenler endüstrileşmeye sahip çıkınca ister istemez işi maddiyata dökmüş olurlar demiştim ya, çalkantıları oldu, şurada burada o ne demekmiş diyenler, sanayileşmeyle maneviyatçılığın arasını bulmaya kalkışanlar filan!...

Ucundan kıyısından konuya dönsek mi diyorum?

Çağdaş büyük dinlerin dramı, feodal toplumlara göre biçimlenmiş olması mıdır, hep düşünürüm: tutumlarıyla tarımsal, kurallarıyla kapalı toplum türüne uygun, ilişkileriyle bu toplumsal aşamanın üstyapısına elverişlidirler. Bir bakıma, merkantilizmden sonraki gelişmelere ayak uyduramayıp, doğuda da, batıda da gerilemelerine bu neden olmuş, burjuvaziyle birlikte yeni bir yaşama biçimi olarak laiklik tarih sahnesine çıkmıştır.

Neden ayak uyduramıyorlar? Bir kere galiba, karmaşık toplum ilişkilerine göre tasarlanmadıklarından! Ama asıl, tek-

nolojik gelişmedeki atılımların, müsbet bilimlerin adamakıllı gelişip üretime uygulanmasıyla, ortaya çıkan hayat felsefesine tümüyle yabancı düştüklerinden! Öyle ya, dinsel toplum, kanıtlanabilir ve müsbet verilere dayanan bir toplum değildir, dogmatik ve skolastik bir inanç toplumudur, oysa müsbet bilimler kanıtlanabilir bilimlerdir. Descartes'çı rasyonalizmden itibaren gelişmeye başlamış, tekniğe uygulanmalarıyla da hem yaşantının hem dünyanın yüzünü değiştirmişlerdir Şu halde inanca dayanan dinsel idrak ile, pozitif bilim arasında bir uyuşmazlık var, inanca dayanan dogmatik idrak ile, pozitif bilimin teknolojiye uygulanmasıyla ortaya çıkan çağdaş endüstri arasında uyuşmazlık olmayacak mı, elbette olacak. **Descartes'**in kurbağayı kesmesine kilisenin karşı çıkışından, **Galile**'ye dünya dönüyor demeyi yasaklamasına; bizde şeriat adına ileri sürülen bütün 'istemezük' lere kadar, herşeyde bu açıkça görülür.

Onun için işe maneviyatçılıkla başlamış siyasal kadroların, günün ağır sanayi hamlesinin başını çekmeye kalkışmaları, dünyayı dine uyduramayınca, dini düyaya uydurmaya kalkışmalarından ibarettir.

Dinlerin hiçbiri karmaşık endüstri toplumunu öngörmemiştir, içlerinde dünyasal işlere en çok yer ayırmış olan Müslümanlık bile! Bırakın endüstri toplumunu, çapraşık bir ticaret toplumu için bile, dinsel kurallarımızın ve bilgimizin yetersiz olduğu, tarihimizle belli değil midir?

Sultan Süleyman'ın en debdebeli zamanında, Amerika'nın keşfi ticaret yollarını imparatorluğun toprakları üzerinden alır, Atlas Okyanusu ağırlık kazanır, merkantilizm, ardısıra gelen enflasyon ortalığı duman eder, çağının en büyük devleti olan Osmanlı İmparatorluğu dinsel kurallara kılı kılına uyduğu halde, bırakın bu sonradan felaketler getirecek değişikliklere uymayı, önlemler almayı, olayın farkında bile olmamıştır. Nasıl ki, teknolojinin pozitif bilimlerle pekiştirilip, endüstrileşmenin batıyı sarması karşısında, çağdaşlaşmanın temelinde, rasyonalizm ve pozitivizmin bulunduğunu anlamayıp büsbütün bağnazlaşarak gerilemeyi hızlandırmıştır.

Endüstrileşme, laiklik ve demokrasi!. Alın size tarih sahnesinde birlikte görünen, birbirinden ayırlımaz üç şey! Maneviyatçılık, çağdaş toplumlarda, insanın vicdanında yaşayabilen bir eğilimdir, topluma açılır açılmaz laiklikle de, demokrasiyle de, endüstrileşmeyle de çatışır Petrol sayesinde yeryüzünün en zengin ülkelerinden biri olan **Suudi Arabistan**'ın dinsellikle kendini kayıtladığı için en gerici anlamda istıbdatçı, tokratik ve feodal kalması boşuna mıdır sanırsınız?

Onun için dediğimde ısrar ediyorum: dinsel kökenli siyasal eğilimler **Türkiye**'de işe bildiğimiz şeriatçılıkla başlamışlardır, ne var ki toplumsal koşullar onları maneviyatçılıktan çok kısa zamanda maddiyatçılığa sürüklemiştir. Bazılarına bakarsanız, nedeni başkaymış bunun, efendim ülkenin sorunlarını kavradıklarının, gereksinmelerini anladıklarının işaretiymiş. Şöyle bir söz bile ortaya atılabiliyor: **"Türkiye'nin meseleleri karşısında materyalist temelden kalkan siyasi görüş sahiplerinden daha gerçekçi oldukları için, meseleleri kavramada onlara üstünlüklerini göstermek için maddiyata eğilmişler."**

O zaman şu iki soruya cevap vermek gerekecektir: a– Bu gereksinme bugün mü ortaya çıktı? Hanidir sanayileşmeyi gereksiniyoruz, öyledir de dinsel eğilimli politikacılarda bu niye yeni yeni uç veriyor? Eskiden işi bütünüyle maneviyatla yürütürken acaba niye bunlar maddiyat alanında da kanıtlar vermeye kalkışmıyorlardı? O zaman maneviyat üzerine çeşitlemeler yapanları bugün maddiyat üzerine getiren 'Türkiye'nin meseleleri' değil midir? b– Maneviyatçılar, **Türkiye**'nin meseleleri karşısında öteki politikacılardan daha gerçekçi olduklarını bu meseleleri kavramadaki üstünlüklerini göstermek için sözü sanayileşmeye yani maddiyata dökmüşlerse, itiraz edenler kendi ağızlarıyla "Türkiye'nin meselelerinin aslında maddiyat olduğunu' itiraf etmiş olmuyorlar mı?

Peki biz ne demiştik?

(3 Haziran 1977)

3

BELİRLİ BİR ZAMAN VE YERDE, BELİRLİ BİR SÜRE İÇİN

Mustafa hatırlıyor, **Alev** tanık, **Gülten** de doğruladı; biz o sorunu daha işin başında söylemiştik: hani canım diyordum ki ideoloji düzeyi başkadır, siyaset düzeyi başkadır; birincisi ne kadar evrenselse ikincisi o kadar ulusal olabilir, filan. işte bu ayırım, konuşacaklarımızı derli toplu anlatabilmem için işimize yarayacak.

Ne mi konuşacağız, 'maneviyatçı' takımının savuna geldikleri bazı konuların 'siyasal ve ekonomik' düzeyde doğru ve haklı olduğunu; ne var ki, bunları yıllarca önce ilkin sosyalistlerin söylediklerini ve savunduklarını yazmıştım ya, bazıları bundan 'milli görüş sosyalizandır' dediğim anlamını çıkarmışlar, bunun yanlışlığını!

Dinsellik, feodal toplumların ideolojisidir, sosyalizm ise endüstri toplumlarının; ötekisi bilimseldir, diyalektir; ideoloji düzeyinde aralarında herhangi bir beraberlikten ve yakınlıktan söz edilemez, tam tersine belki bir karşıtlık söz konusu olabilir. Bu bakımdan, ideoloji düzeyinde iki akımın, iki düşüncenin beraberliği olmayacak bir şey.

Dahası var, **Türkiye**'de dinsellik 'milli görüş' etiketi altında bir savunma yapmaktadır ama, gerçekte savunduğu ümmet toplumunun değerler sistemidir; başka bir deyişle, Türk toplumunu tehdit eden kültür emperyalizmlerine karşı, bunların ulusallaşmış kültürlerin etkileri olduğunu unutarak, ulusal bir bileşimle, bir ulusal Türk kültür bileşimiyle değil, Müslüman ümmet bileşimiyle karşı çıkmayı önerecek kadar **Türkiye** gerçeklerinin gerisindedir. **Türkiye**'yi saf ve klasik anlamıyla Hıristiyanlık, Hıristiyan ümmet kültürleri, bunların emperyalist baskıları yozlaştırıyor; cevabımızın ulusal olması gerek, bu bileşimi de ulusal burjuvazinin yapması... ama, burjuvazimiz komprador olarak geliştirildiği için o da kozmopolit, o da kültür emperyalizminin elinde, ulusal kültür bileşimini yaratmak bu yüzden proleteryaya, sosyalizme kalıyor.

Peki, o zaman nasıl oluyor da bu derece gerilerde kalmış bir siyasal tutumla sosyalistlerin tutumu bazı konularda özdeşleşebiliyor?

Emperyalist sistem içerisine düşürülmüş ülkemizin çarpık bir gelişmeye itilmesi, komprador ekonomilerde görülegeldiği üzere, çoğu liman şehirlerinde bir yaşama düzeyi farklılığı doğurmuş; bu merkezlerin uzağında kalan yörelerdeki feodal ilişkiler dağılıp, yerini ticaret ilişkileri aldıkça yer yer ortaya çıkan taşra burjuvazisi, komprador diyebileceğimiz büyük şehir ve liman burjuvazisine bir tepki olarak belirmiştir. Buna taşrada feodal üstyapının etkinliğini koruyuşunu (dinsel duyguların güçlülüğü) katınız; elinize, komprador burjuvazisine de, onun göbek bağıyla bağlı olduğu **"kökü dışardaki"** sistem'e de, bir **"karşıtlık"** geçmiş olacaktır.

İşte bizdeki maneviyatçıların; kısmen **"kefere"** olduklarından, kısmen taşraya yaşama hakkı tanımadıklarından **"ecnebilere"** ve onların işbirlikçisi kompradorlara tepki duymasının kökeninde bu var. Ama ne oluyor, ekonomi ve politika düzeyine aktarıldı mı bundan **a. yabancılara karşı bağımsızlığı, b. bundan dolayı ulusal bir ağır sanayi gereksinmesini c. kültür emperyalizmine karşı bir kültürü savunmak çıkıyor.** Buysa, başka nedenlerden, başka koşulların itişiyle ülkemizde yıllardır sosyalistlerin savunduğu bir platformdur. Görüldüğü gibi, buluşma ideolojik düzeyde değil, siyasal ve ekonomik düzeyde! Maneviyatçılar "**milli dedikleri görüşlerini**" sosyalist olduklarından ortaya atmıyorlar, nesnel koşullar ortaya çıkarıyor bu özdeşleşmeyi, üstelik sadece belirli bir zaman ve yerde, belirli bir süre için.

Yalnız bu, o platformu **Türkiye**'de ötedenberi savunanların sosyalistler olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Ben 1940'larda yayınlanmış **Gün, Gerçek, Yığın, Hür, Zincirli Hürriyet, Barış** gibi dergileri kanıt diye gösterebilirim; **NATO, Amerika**'lılarla yapılan ikili anlaşmalar kapitülasyonlardan beterdir dedikleri için hapse atılmış bir sürü aydın sosyalist adı sayabilirim; kim bana o tarihlerde bu doğrultuda bir çıkış yapmış herhangi bir maneviyatçıdan söz edebilir? **"Yasaktı, ko-**

nuşamıyorlardı" bahanesi geçerli sayılamaz, neden mi, o yasak sosyalistlere de işliyordu çünkü, bir çoğunun söylediklerinden dolayı işlerinden atılması, cezaevlerine düşmesi bunu açıkça gösterir. Sosyalistler yine de söyleyeceklerini söylemekten vazgeçmediler, sonunda haklı da çıktılar. Acaba maneviyatçılar o zaman niye susuyorlarmış?

İşte cevabını bekleyen bir soru daha!

(4 Haziran 1977)

4

"ŞERİAT TEPKİSİ, "LAİK TEPKİ"

Düyun-u Umumiye'de **Katip Muvahhit Yesari Bey (Mekteb-i Sultani** ve **Mekteb-i Hukuk** mezunu olabilir) görevini dürüst olarak yerine getirdiği takdirde, sürekli vatanına ihanet ediyordu. **Düyun-u Umumiye idaresi** yabancı ülkelerin çıkarlarını kollamak ve korumak amacıyla kurulmuş bir örgüt olduğuna göre, bu örgütün başarısına çalışan bir Türk vatandaşının kendi yurdunun aleyhine çalışacağı meydanda değil mi? Meşrutiyet Osmanlısı için, yine de **Düyun-u Umumiye**'de, **Reji İdaresi**'nde, **Osmanlı Bankası**'nda bir iş edinmek, **Evkaf Nezareti**'nde iş edinmeye yeğ tutulur. Nasıl ki üç beş kuruş tasarrufunu bankaya yatıracak 'uyanık' Osmanlı vatandaşı, bu bankanın **Selanik Bankası** gibi, **Deutsche Bank** gibi, **Banco Di Roma** gibi bir yabancı bankası olmasını yeğlerdi. Yalnız bütün bu dediklerim, belki **Dersaadet**'te, belki de **İzmir, Beyrut, Selanik, Şam** ya da **Bağdat** gibi büyük ve gelişmiş (gelişmeyi yabancı etkisinin fazlalığı olarak anlayınız) Osmanlı şehirlerindeki vatandaşlar için geçerli. Ya da bunların 'zamaneye uymuş' olanları için.

İnceledikçe görülüyor ki, ortalama ,Osmanlı vatandaşı egemen ve yönetici çevrelerle, bu çevrelere yakın olanlara karşı,

şiddetli bir tepki içindedir. Hani bütün 'gerici' isyanların kökeninde bulunan ünlü 'şeriat isterüz' çığlığı vardır ya, bunun ne anlama geldiğini anlamak için, günümüzde **Pakistan**'a, ya da **İran**'a bakmak yeterli. Ne tür bir ilişki kurduğumu merak mı ettiniz? Çok açık canım, **İran** halkının **Humeyni**'nin Şii fanatizmine kapılması, gerçekten o kadar dindar olduğundan mıdır acaba, yoksa siyasal otoritesinin, **Şah**'lık yönetiminin, ükeyi vabancıların (gavurların) eline terketmesinden midir? **İran Şahı**'nın ünlü 'Ak Devrim'i aslında bizim Tanzimat gibi bir şeydi, ülkenin yapısını düzenlemek diye yabancı çokuluslu şirketlerin, onlarla işbirliği halindeki komprador burjuvazisinin çıkarlarına uygun düzenlemeler yapılıyordu. Müslüman halkın daha ilk kalkışmasında bankaları ve turizm şirketlerini yıkması nedendir sanırsınız? Bankaların hemen hepsi Osmanlı'nın bankaları gibi yabancı bankaları, turizm şirketleri de komprador kültürünün **İran**'daki iskeleleri. Bu düzeyden ve bu anlamda 'istenilen şeriat' gerçekte ülkenin 'yabancı etkisinde ve sultasında' olmadığı o eski iyi zamanları istemek anlamına gelmez mi, hele bir düşünün.

Gerçek şeriat düzenine dönmek olası mıdır, o ayrı hikâye.

Çok oluyor, **Suudi Arabistan**'da hırsızlık edenin şeriata göre elini kestikleri için, onları kınayan bir yabancı dostuma, bütün **Ortaçağ** boyunca **Roma Kilisesi**'nin 'büyücü' diye kaç kadını ve ve erkeği kazıkladığını, ya da diri diri yaktığını sormuştum. Hakçası aranırsa, **Pakistan**'da şeriat yasası uygulanıyor diye, bu ülkeyi kınayan Batılı, **Pakistan**'ın daha ümmetlikten kurtulamadığını, ümmetlik zamanında Batıda da kilise şeriatının uygulandığını unutuyor demektir. Sanırım Müslüman ülkelerde, Batı egemenliğine, daha genel anlamda komprador ekonomisine ve kültürüne karşı gösterilen tepkinin, yanıldığı nokta da burası. Nasıl Osmanlı çok uzun yıllar, (aşağı yukarı **1699**'dan başlayarak) Batılılara yenildikçe, çareyi eski nizama, yani şeriat düzeninin tam uygulanmasına dönmekte aramışsa, Osmanlı'nın içinden kopmuş Müslüman ülkeler de, onun benzerleri de, Batılı Hıristiyan emperyalizmlere kafa tuttular mı, işi şeriata dönmekle kurtarabileceklerini sanıyorlar. Olur mu? Olmaz elbet. Olamaz ama, acaba hiç Batı'da laikliğin hangi koşullar altında meydana çıktığını düşündünüz mü?

Ben düşündüm: Laiklik ilkeleri, ilk, **Fransız devrimi**'yle ortaya atılıyor Bu ise, toplumsal sınıf olarak burjuvazinin tarih sahnesinde haklarını aramaya başlaması demek. Kilise, geleneksel olarak, krallık kurumuyla bağdaşlık ve bağlaşık olduğundan, krallığa karşı çıkan, burjuvazinin, kiliseye de karşı çıkması, iktidar olduğunda, kilise ile devleti ayırması doğaldı. Öyle de oldu. Roma Kilisesi'nin, burjuvazinin gelişme aşamalarına paralel olarak çeşitli parçalanmalar geçirmesi de, bu arada hatırlanması gereken ilginç bir olaydır Demek ki, ümmetten millete geçilirken, ulusal burjuvazinin oluştuğu ve haklarını aramayı becerdiği ölçüde, dinsellik, toplumsal hayattan içsel (deruni) hayata geçiriliyor, laiklik gerçekleşiyor, o gerçekleştiği ölçüde de, ceza olarak şeriatın öngördüğü değil ceza yasalarının öngördüğü uygulanıyor. O zaman size kocaman bir soru: Peki, Osmanlı dahil, Müslüman ülkelerin hangisi, emperyalizmin baskısından başını alıp da kendisine özgü bir burjuvazi yaratabilmeyi başardı? Hiçbiri. Emperyalizm hepsinde daha doğarken burjuvaziyi kompradorlaştırıyor, buna paralel olarak da komprador kültürünü ülkeye baş yenilik diye takdim ediyordu.

Yine döndük mü, başladığımız yere: **Düyun-u Umumiye Katibi Muvahhit Yesari Bey,** yabancılar hesabına yaşayacak, yabancı kültürünü benimseyecek, bu yüzden de halkın çoğunluğu tarafından taşlanıp 'gâvur' sayılacaktır. O çoğunluğun iktidarı kazara eline geçirmesi halinde ne olacağını merak edenler, **İran**'dan yana bir göz atabilirler.

Bilmem, dilimin döndüğünce, emperyalist baskıya tepki olarak gelişen Müslüman iktidarların neden zorunlu olarak şeriatçı göründüklerini anlatabildim mi? Ola ki içlerinde birinin ulusal, ya da ulusalımsı burjuvazisi belirir, orada laiklik komutayı ele alacaktır. Almaktadır. **Türkiye**'yi şeriata kim geri götürebilir? İktidarlar, Tanzimat iktidarlarına dönüşmedikçe, hiçkimse.

(5 Mart 1979)

5

MÜSLÜMAN İLERİCİLİĞİ NEREDE TEKLER?

Şimdi birisi çıkar der ki, peki ya Müslüman ilericiliği, onu ne yaptın?

Müslüman ilericiliği vardır, bunu çeşitli Arap ülkelerinde çeşitli biçimlerde görmekteyiz, adı kimi yerde **Baas**'tır, kimi yerde **Nasır sosyalizmi**dir, kimi yerde **Libya sosyalizmi.** İlginç olan, bu ilericiliklerin hemen hepsinin kendini mutlaka sosyalist sayması, ama bu işi yaparken, İslamlığın ana ilkelerinden de, Arap milliyetçiliğinden de vazgeçememesidir.

Başka deyişle, **İkinci Dünya Savaşı** sonrasına, sömürgeciliğe tepki olarak beliren devrimci Arap rejimlerinin, hemen hepsi, toplumsal anlamda sınıflara dayanmadıkları, dayanamadıkları için, (daha doğrusu dayanabilecekleri sınıflar bir anlamda geleneksel ağalık, eşraf, aşiret beyliği, ya da okumuş yazmış sivil ve asker bürokratlar olduğu için,) ideolojileri düşünsel düzeyde uzlaştırmacılıklar olarak gerçekleşmiştir: Hıristiyan batıya tepki oldukları için milliyetçiliği, halk yığınlarının desteğini sağlayabilmek (tabii, sosyalist ülkelerin de) için sosyalizmi 'fikriyat'larına katarlar. Sonuç, iktidar bile olsa kenar çizgileri net olarak belirlenmemiş, birtakım bürokrat yönetimlerdir. (**Libya** ve **Cezayir,** bundan sıyrılmayı deniyor, ama ne dereceye kadar başarılı, tartışılabilir.)

Baas, biliyorsunuz, Hıristiyan bir Arap düşünürün geliştirdiği, böyle karma bir ideoloji, **Irak**'da da, **Suriye**'de de, bu ideolojinin örgütleri iktidarda, uygulamada görülen ise, asker/sivil bürokrat ilericiliği. **Nasır sosyalizmi,** uygulandığı sırada, daha ziyade toprak reformu ve devletçilik olarak kendini gösteriyordu. Varlığını sürdüremeyişi, sadece **Enver Sedat**'ın **Nasır sosyalizmine** inanmayışından değil, bu sosyalizme gerçekten sahip çıkacak toplumsal yığınların, gerekli olgunluğa ve bilince erişemeyişinden ileri geliyor. Bilmem yanılıyor muyum, bana sorarsanız, ilerici Arap rejimlerinin teklemeleri, gerçekte bir türlü laikliği benimseyemeyişlerinden doğuyor, nasıl Os-

manlı'nın Tanzimat sonrası aydınları, bütün kurtuluş reçetelerini, aktarma ideolojilerle Müslümanlık ilkeleri arasında bir uzlaştırma çabası üstüne kurmuşlarsa, **İkinci Dünya Savaşı** sonrası Arap aydınları da, bütün 'sosyalist'liklerini benzer çabalar üzerine kurmuşlardır. Dikkat ettiniz mi, hep aydınlardan söz ediyorum, zira daha önce bu ülkeleri Osmanlı'dan koparmış olan Batılı sömürge rejimleri, komprador burjuvazisinden başkasının gelişmesine fırsat ve olanak bırakmamışlar, ulusal burjuvazinin belirmeyişi de laikliğin gündeme gelişini geciktirmiştir.

Gerçek bir laikliğin olmadığı ülkede, ciddi bir Müslüman ilericiliğinin olabileceğini aklınız kesiyor mu? Benim, hayır.

Bizim kuşak, Ulema'nın her türlü yeniliğe karşı durduğunu Osmanlı'nın da bundan battığını okuyarak yetişmiştir. Şimdi işlerin tam böyle geçmediğini biliyoruz. **Niyazi Berkes, "Türkiye'de Çağdaşlaşma"** adlı kitabında, sözgelişi, **İbrahim Müteferrika**'nın basımevine, din adamlarının karşı çıkmadıklarını, sonra, **Şeyhülislam Abdullah Efendi, İbrahim Müteferrika**'ya basılmasını gerekli saydığı iki kitap adı söyler, matbaanın tashih işlerini görmek üzere de ulemadan üçü kadı, biri Mevlevi şeyhi üç kişiyi memur eder. Bu çizgiyle, bugün Türkiye'de gerçek bir ağır sanayileşmeyi savunan partinin **MSP** olması arasında, önemli bir yakınlık görmüyor musunuz siz? Bundan ne mi çıkar, şu: Din, insanların iç hayatlarına ilişkin bir olay haline getirilirse, gerçek kalkınma yolunda önemli atılımlar yapılmasına engel olmaktan çıkabilir Bu da, **Türkiye**'de, (Öteki İslam ülkelerinde de) ortaya çıkacak dinsel kökenli partilerin, misyonlarını, toplumsal bir şeriat uygulaması sanmak yerine, Doğu/İslam uygarlık çerçevesi içinde, kişilik sahibi yeni bir bileşimi aramak biçiminde değerlendirmelerini gerektirir

Önümüzdeki yıllarda, ciddi bir tartışma konusudur bu, nah şuracığa yazıyorum. Müslüman ilericiliği de, şeriatçılık da, gerçekte emperyalizme tepki olarak güçlenmekte, ama toplumsal anlamda ulusal burjuvazilere (onlarla birlikte işçi sınıflarına) dayanamadıkları, sanayileşmeyi tam anlamıyla gündeme getiremedikleri için güçlerini, ya bürokratik devletleştirmeler, ya da geriye doğru kültür devrimleri çabasında yitirmektedirler, asıl

yapılması gereken. tam bağımsız sanayileşmeyi, dolayısıyla kalkınmayı sağlamaktır, bu sanayileşme ve kalkınmanın ise, ne yanından bakılırsa bakılsın, laikliğin hem nedeni hem sonucu olduğunu görmemeğe olanak yoktur Şu halde, Müslüman ilericiliğinin alfabesi, dinselliği birey yaşantısı içerisinde değerlendirmek, toplumsal düzeyde dinsel niteliği olmayan her türlü ilerlemeyi benimsemektir. Basımevi, icad eden kim olursa olsun, dinsel nitelik taşımaz. Bunun için **Şeyhülislam Abdulah Efendi** ondan hoşnut olmuştur. Nükleer enerji de, mucidi kim olursa olsun, dinsel, nitelik taşımaz, günümüzün Müslüman ilericileri, ondan hoşnut olacaklardır. Bunları, son ikiyüz yıl içinde Batı'da geliştirilmiş teknik ve toplumsal bazı başarıları, sadece orada geliştirildikleri için 'günah' saymaya eğilimli Müslüman ilericilerine karşı söylediğimi anlamamış olamazsınız. İslam ki, Uzakdoğu ve Yunan uygarlıklarının yüceliklerini içermiş, Batıya aktarmıştır, Batının yüceliklerini niye içine sindiremesin?

(6 Mart 1979)

6

"İSLAM UYANIŞI" NEYE TEPKİ?

Bilmem hâlâ Müslüman ülkelerinde olup bitenleri ciddiye almayan, buna karşılık Hıristiyan Batı ülkelerinde sinek uçsa önemseyen o tatlısu frengine benzer 'asri' Türk aydınlarından kimse kaldı mı? En dünyadan habersiz Türk aydınının bile, Müslüman ülkelerindeki gelişmelerle ilgilenmemesi, doğrusu bana olanak dışı görünüyor. Bir kere, İslamlığın büyük bir uyanış hareketi içine girmiş olmasından, ikincisi hem sayı olarak inanılmaz bir çoğalma dinamiğine, hem de ekonomik güç olarak yeryüzünün çok bölgesini etkileme olanağına sahip olmasından! Bilmem bilir miydiniz, din olarak İslamlık **Afrika**'da Hıristiyanları nakavt etmiştir. Örnek mi, **Zaire;** bu ülkedeki Müslümanların yarısı, sadece 1954 ile 1959 arasında, Müslüman ol-

muşlar. Dünyadaki Müslüman sayısının bir milyara yaklaştığı bildiriliyor Ayrıca, nüfus artma hızının en yükseğine Müslüman toplumlar arasında rastlanıyor.

Öteden beri yazar dururum, **Türkiye**'nin Müslüman çevresinden bir ülke olup, da bu harekete ilgisiz kalması, aklın alacağı bir şey değildir Siz bakmayın Dışişleri Bakanlığı'naki 'Tanzimat' diplomatlarına, aklıbaşındaki Türk aydını da, Türk politikacısı da, Türk işçisi ve işvereni de, öteki Müslüman ülkelerinde saptadığı gelişmeleri izleyecek, bunları anlamaya, vardığı sonuçları ortaya koyup daha ayrıntılı bir değerlendirmeye ulaşmaya çalışacaktır. Çalışıyor da.

Kendi hesabıma benim ziyadesiyle üzerinde durduğum sorun şu! Nasıl oluyor da, handiyse yüzyılları bulan bir süre boyunca kendi kabuğuna kıvrılmış uyuyan İslamlık, yeni baştan kitleleri harekete getiren, iktidarları devirip yenilerini ortaya çıkaran toplumsal bir güç haline dönüşebiliyor? **Tunus**'lu bir yazar, **Habib Bulares** konuya ilişkin ilginç saptamalar yapmış, bugün onlar üzerinde tartışalım istiyorum.

Habib Bulares diyor ki, **İslam hareketinin çeşitli Müslüman ülkesinde birden başarılı bir tepki halinde belirmesinin kökeninde, bu toplumların yaşadığı iki gerçek etkilidir.** Neymiş bu gerçekler? Şunlar: **a/ Müslüman toplumlarında gelir dağılımının kötülüğü, aşırı zenginliğin ve lüksün yanında aşırı yoksulluğun varoluşu. b/ Batı modeli gelişmenin, aydınlar ve varlıklı kesimlerle geniş halk yığınları arasında gerçekleştirdiği yabancılaşma** Acaba şöyle desek yanlış mı olur, **Bulares,** 'sistem'in ya sömürgesi ya da denetlediği ülke olmuş Müslüman toplumlarında, kültür emperyalizminden doğan yabancılaşmayla, komprador kapitaliminin sömürmesinden doğan toplumsal adaletsizliğin, önemli bir siyasal hareket potansiyeli biriktirdiğini belirtmek istiyor Çünkü, fikrini şöyle geliştirmiş: Son zamanlarda Müslüman ülkelerinde beliren hareketleri tam anlamıyla dinsel hareketler olarak nitelendirmek olanağı yoktur, çünkü bu hareketler gerçekte, saydığımız yanlışların uyandırdığı tepkilerin siyasal ifade biçimleridir. İslamlık, kökeninde, hem adaletsizliğe karşı eşitçilik hem de yabancılaşmaya karşı kişili-

ğini bulmak ilkelerini taşıdığından, sömürge yarı sömürge modeli Müslüman toplumlarında birikmiş potansiyelin siyasal tepkisine hazır kılıf olabiliyor

Bulares bir de çarpıcı örnek vermiş buna, diyor ki, 20. yüzyılın en büyük İslam filozofu **Muhammet İkbal**'dir, (**Pakistan**'lı). gel gör ki İslamcı uyanış yanlısı görünen hareketlerin hiçbirisi bu büyük filozofun İslam'ın dinselliğini geliştiren, derinleştiren düşünceleriyle ilgili değillerdir, üzerinde bile durmazlar. Niye? Onları daha çok uyanışın siyasal bir harekete dönüşmesi ilgilendiriyor da ondan, onun için Şeriat'a dönmeyi, **Kuran** yasalarına göre yaşamayı, kısacası İslamlığın toplumsal ve hukuksal yanlarını gündeme getiriyorlar. Böylelikle hem komprador kültürüne hem de komprador zenginliğine karşı koymuş olduklarını sanıyorlar. Ne var ki **Kuran**'ın istediği anlamda ve düzeyde bir eşitçiliği, çoğu tepeden tırnağa eşitsiz bir toplumsal yapıya sahip olan, mevcut Müslüman iktidarların benimseyebilmesi tartışma götürür.

Başka türlü söylersek, **Habib Bulares,** günümüzdeki İslam uyanışının gerçekte neye, neden dolayı bir tepki olduğunu bir güzel saptamış ama, yabancılaşmadan da, kompradorlaşmadan da, bu tepkiyle kurtulunabileceğine aklı pek yatmıyor.

Şimdi izninizle **Habib Bulares**'e daha önce söyleştiğimiz bir şeyi hatırlatalım mı? İslam toplumlarının çıkmazı, onları millet olarak sömürmeye gelmiş, kendi ulusal kültürlerini empoze etmiş 'emperyalizmlere' karşı, ümmet kültürüne ve kurumlarına dayanarak karşı çıkmaya çalışmalarıdır. Batı, Müslüman ülkelerini Hıristiyanlığını öne alarak sömürmedi, Hıristiyan kültüründen çok onları Fransız, Alman, İngiliz kültürüyle kendi halkına yabancılaştırmasına da, eşitsizleştirmesine de, ümmet ahlakına dayanarak değil, onun içinden kurtarılacak bir millet ilkesiyle, ulusal kurtuluş tutumuyla karşı çıkmak gerekir. Buysa, ulusal bileşimi gerektiriyor. Müslüman toplumu, elbette Müslüman geçmişinden, onu özümleyerek çıkaracağı, ulusal bir kültür ve toplum bileşimiyle, onu hâlâ etkisi altında tutmak isteyen Batılı ülkelere karşı kişiliğini kanıtlayabilecektir. Arap milletlerinde bu Arap olmayan Müslüman ülkelere oranla daha zor olabiliyor, zira **Tunus**'un yada Fas'ın milletleşmesi, **Türkiye** ya

da **Senagal**'in milletleşmesinden daha çok çaba gerektiriyor. Yine Cezayir'in, başlangıçta onca dinsel olan tutumunun, somut sorunlarla karşılaşınca, nasıl ulusal ve laik bir renk kazandığını, asla unutmayalım. Ama **Cezayir**'in bulduğu yolu, **Kemal Paşa** cok daha önce bulup uygulamamış mıydı?

(24 Mart 1976)

7

LAİKLİK NEREDE "ZORUNLULUK" KAZANIR?

Adı aslında **Haşim Cavit** midir diye düşünüp duruyorum, fikirlerini söylediği Fransızca dergide **Hichem Diait** gibi yazmışlar, **Bumedyen**'in adını Frenkler **Houari** yazıyor diye, kırk yıllık **Hayri**'yi **Huari** diye söyleyip duran spikerlerin durumuna düşmemek için, ufak tefek yanılmış olsam da, bu Arap İslam tarihçisinin adını **Haşim Cavit** diye yazacağım.

Haşim Cavit, bir kere Batı'nın gözünde İslam imgesinin neden dolayı tam gerçeğe oturmadığını arıyor, kökünü bir ucundan **Endülüs**'ün Araplar tarafından ele geçirilmesinin uyandırdığı dehşette bulmuş, bir taraftan Osmanlı'nın Avrupa içlerine yayılmasında. Diyor ki, o dönemde, Batı'nın Doğuya karşı durumu, bugünkünün tam karşıtıydı. Doğu gelişmiş, zengin ve kendinden emin, Batı ise az gelişmiş, yoksul ve kendine güvenemiyor. Bu yüzden Müslümanlığı ve Müslüman ulusları bunlar, sefahatla şiddete düşkün insanların, inancı ve topluluğu sayıyorlar. Batı Hıristiyanlığı saflığı, bekâreti her türlü erdemi Hıristiyanlıktan başka kimseye bırakmıyor ya, çok karılılığa izin veren, cinselliği, hatta eşcinselliği (harem) hoşgören bir din bu Müslümanlık Batı'nın gözünde, ayrıca asıp kesici bir yanı da var ki, aman Allah, en yaman Batılı şövalyeler önünde duramamaktadır. Batılı'nın bu **Ortaçağ**'dan kalma vizyonu, **Haşim Cavit**'in fikrince, hele 19. yüzyıl sömürgeciliği döneminde,

Batılı ulusların Müslümanlara yönelttikleri saldırılara gerekçelik etmiştir Bununla kalsa iyi. bugünkü Batılı'nın kafasında Müslüman dedin mi, canlanan yine aynı görüntüdür.

O zaman ne oluyor, Müslümanlık **Afrika**'da hızla yayılıyor, ya da Ortadoğu'da Batı'ya ve Batılılara baş kaldırdı dediniz mi, ortalama Batılı'nın bundan anladığı geçen yüzyıldakinden pek farklı değil, bu yüzdendir ki **Kuzey Afrika**'lı, ya da **Türk** ve **Pakistan**'lı işçiler, Batılı ülkelerde 'ikinci sınıf' insan işlemine uğratılmaktadır.

Fakat **Haşim Cavit**'in söyledikleri arasında benim özellikle dikkatimi çeken başka bir şey oldu. Şöyle bir saptama yapmış: **Bugün Batı, İslam uyanışı karşısında irkiliyor, ya da korkuya kapılıyorsa, bu uyanış İslam olduğu için değildir, daha çok dinsel olduğu içindir, çünkü son iki yüzyıldır Batı gerçekte dinsel her şeyle ilişkisini kesmiştir. Bu yüzden de Doğu'daki hareketlerde dinselin yeniden siyasalın içinde belirmesi Batılı'yı şiddetle ürkütüyor.**

Kuşkusuz farkına vardınız, aslında **Haşim Cavit**'in tartışdığı laiklik sorunudur. Batı, laikliği bir yaşama biçimi, hatta bir uygarlık düzeni haline getireli iki yüzyıl oldu. **Malraux**'un deyimiyle, sadece Batı uygarlığıdır ki, gelmiş geçmiş uygarlıklar içinde dinsel değildir, laiktir. **Haşim Cavit,** bunun nedenlerini aramıyor, daha doğrusu laikliğin Batı toplumlarında ancak uluslaşma ve sanayileşme süreci içinde belirdiğini düşünmüyor da, Müslümanlığın ümmet uygarlığı içinde siyasalı ve dinseli aynı hareket içerisinde taşımasından Batı'ya ürküntü geldiğini ileri sürüyor. Yahu kardeşim, Müslüman ülkeleri tam anlamıyla uluslaşma sürecini yaşasalar, (bu gerçekte, burjuvazi/proletarya karşıtlığının ulusal birlik içerisindeki oluşması anlamına gelir) hele bir de sanayileşme aşamasına ulaşsalar, o yaşama biçiminin Müslüman ülkeleri de laikliğe getirmeyeceğini kim temin edebilir? Batı'nın siyasal yaşantısında dinselle ilişkisini kesmiş olması, (tam kesmek midir, o da ayrı sorun, tartışılması gerek, çok Batı ülkesinde dinsel kökenli partiler son derece güçlüdür, çoğu da iktidar olmuştur, olabilmektedir), kültürel düzeyde bir olay olmaktan çok, pozitivizmin, başka deyişle bilimin üretime uygulanışının, en açıkçası üretim güçlerindeki gelişmenin bir so-

nucu. Aynı gelişme sürecinin Doğulu toplumlarda da aynı sonuçlara ulaşmayacağını **Haşim Cavit** nereden çıkarmış?

Bana sorarsanız, İslam'ın dogmatizminden çıkarıyor Şeriat yalnız iman değildir, aynı zamanda bir yaşama biçimidir. Doğru. Doğru ama, Katoliklik de öyle değil miydi? Bence, çok daha katı, çok daha kurala ve yaptırıma (müeyyideye) bağlanmış bir dogmatizmdi hem. Müslüman dünyasında halifeler hiçbir zaman şahlara, padişahlara, sultanlara; papaların krallara hükmettiği gibi hükmedemediler, çünkü en kestirme yoldan ya halifeler kral, ya krallar halife oldu, 'zaruretler ise haram şeyleri mübah kıldı' Hıristiyanların o katı kalıbını üretim güçlerinin gelişme süreci nasıl kırıp dağıtmışsa, hiç kuşkusuz Müslüman ülkelerinde İslamlığın dogmatizmini de kırıp dağıtacaktır. Örnek mi, ilahi, şu **İran**'da olup geçenlere bir göz atsanıza. **Şah** gitsin diye çarşafla gösteriye giden **İran** kadını, **Humeyni** çarşafı zorunluluk haline sokar sokmaz, çoluk çocuk, binlerce sokağa döküldü. Dediğini de yaptırdı. Üstelik **İran** henüz tam anlamıyla sanayileşmiş bir ülke bile değil.

Haşim Cavit'i yanıltan, İslam ülkelerinin, sömürge, ya da yarı – sömürge statüsü içinde üretim güçlerini, kendi burjuvazilerini ve proleteryalarını yetiştirebilecek kadar geliştirememeleri, dolayısıyla emperyalist Batılı kültüre karşı ümmet kültürünü (yani siyasalla karışık dinseli) çıkarmak zorunda kalmış olmalarıdır. Bunun ulusal kültür aşamasındaki Batılı'yı irkiltmesi normal. Ama Müslüman ülkenin bu statü içinde kalması, az gelişmişliğin ta kendisi. Bir bakıma, Hıristiyanlığın yaptığı atılımı yapamayacağını kabul edip, geride kalmak.

İslam'ın gönlü buna razı mıdır?

(25 Mart 1979)

amerikan milliyetçiliği

1

ÇOCUĞU ADINLA ÇAĞIRMALI

Faşizmin Ayak Sesleri'ni okuyanların belki gözüne çarpmıştır. **12 Mart** sonrasının civcivli günlerinde yayınladığım bir yazıya ben, 'Bildiğiniz gibi Atatürk solcuydu' diye başlamıştım. Sıkıyönetim çevrelerini hop oturtup hop kaldırtan bu cümle, gerçekte solculukla sosyalistliğin ve komünistliğin aynı şeyler olmadığını, solculuk kavramının gerçekte görece (izafi) bir kavram olduğunu belirtmek için yazılmıştı.

Gerçekten de öyledir: bir tarihte, **Victor Hugo** üzerine bir inceleme okuyordum, içinde **Fransız resmi Gazetesi**'nden bir pasaj alınmış, o pasajda **Hugo**'nun milletvekilliği döneminde **Fransız Meclisi**'ndeki bir konuşması aktarılıyor Konuşmayı unuttum gitti, aklımda kalan, **'aşırı solcu milletvekillerinden Mösyö Victor Hugo'** ibaresi! **Hugo, Fransız Devrimi**'ndeki **Jacobin**'lerin uzantısı sayılan **Radikal Sosyalist Partisi**'nin milletvekili. Demek onun döneminde **Radikal Sosyalist Partisi**'nin milletvekilleri aşırı solcu sayılıyormuş, bugün aynı partinin solun en sağında olduğu, çoğu zaman ortanın solu niteliğinde sayıldığı, bazı hallerde düpedüz 'merkezci' diye alındığı bilinen şeyler arasındadır.

Bu neyi anlatır? Sol kavramının zaman içerisinde nasıl içerik değiştirdiğini değil mi? Sol, gerçekte ileriye doğru düzen değişikliklerini öneren siyasal eğilimlerin tümünü kapsayan bir terim, onun içindir ki teokratik, ümmetçi ve derebeylikçi Osmanlı toplumunun yapısını, kapitalist bir demokrasiye değiştirmek isteyen bir devrimin önderi olarak, **Atatürk** de solcuydu.

Hay Allah, yahu biz söze tutuculuk ve gericilik üzerine bir

şeyler söylemek için başlamadık mı? Niye böyle sola kayıp gittik? Niyesi var mı. sağcılık kavramının kapsamı içersine giren tutuculuk ve gericilik için de buna benzer bir mantık geçirlidir de ondan.

Yooo, dur bakalım, gericilik için bu son ileri sürdüğümüz varsayım yürür de, tutuculuk için yürümez galiba! Hadi örnekle konuşalım: çocuk geliyor, **Erbakan**'a bozulmuş, böyle 'tutucu sağcılar' diye başlıyor. Olmadı. **Erbakan** sağcı ama tutucu değil, gerici. Nasıl toplumcu başka ilerici başka ise, tıpkı onun gibi tutucu başka gerici başka. Gerçi tutuculuk da bir fırt gericiliği içermez değil, fakat onun asıl işlevi bir geriye dönüşü öngörmekten çok. bir **statu quo**'yu korumayı öngörmesidir. Gericilik ise, basbayağı bir geriye dönüşü, bir restauration'u amaçlıyor.

Bu açıdan baktınız mı, **Erbakan**'ın ve partisinin açıkça gerici oldukları söylenebilir Niye? Çünkü bunlar, artık tarihe karışmış bir altyapının üstyapısından hareket ederek, düzeni geriye doğru değiştirmek istiyorlar. Gerçek ve mutlak iktidarları, **Mustafa Kemal**'in demokratik devriminin getirdiği bütün yapısal değişiklikleri ortadan kaldırmayı, bir daha dirilmemek üzere tarihe gömülmüş bir toplum yapısını canlandırmayı hedef edinmiştir. Buna tutucu denebilir mi hiç? Neresi tutucu bunların, tersine bir dinamikleri var, zaten dirilikleri ve küstahlıkları da oradan gelmiyor mu?

Erbakan'a tutucu dedin mi, ona şu içinde bulunduğumuz düzeni aynen korumak amacını yakıştırmış oluyorsun, oysa öyle mi durum? Şu halde kafamızın bir kenarına güzelce kaydedelim. **Erbakan** ve **MSP** tutucu değildir, basbayağı gericidirler.

Peki tutucu kim?

Bizim siyasal yelpazemiz içersinde bana en tutucu gibi görünenler, **AP, CGP** ve **DP**'dir. **AP**, zaten yükselen sınıf olan burjuvazinin egemenliğini aynen korumak istediğinden tutucu: adamlar Allahın günü söyleyip duruyorlar, özel teşebbüsle, özel teşebbüsün olanakları içinde, özel teşebbüsün özgürlükçü düzeni içersinde falan fıstık... Ne demek bu, şu içinde yaşadığımız

kapitalist liberal düzeni koruyacağız, zinhar bunu değiştirtmeyiz, ulusun (yani bizim demek istiyorlar) çıkarı bunu gerektirir demek elbet! Suyun başına geçmişler, kimseye vermek istemiyorlar, sen 'Yahu biraz da biz ölelim' dedin mi, adın hemen haine, casusa, bölücüye çıkıyor Amaç, kurulu düzeni yerinde tutmak. **AP**'den güzel tutucu mu olur?

CGP'nin tutuculuğu farklı, onlar kısmen **İnönü** döneminin bürokrat egemenliğinin özlemi içindeler, bu egemenliğin tamamı henüz erimedi ya, elde ne kaldıysa onu tutmanın, korumanın peşindeler. Bir yanda da iş çevrelerine yaranmayı. **12 Mart** esprisi içinde bir iş çevreleri/iktidar ve bürokrasi özdeşleşmesini sağlamayı özlüyorlar Tutuculukları orada. Düzen değişmeyecek, tam anlamıyla belki iş çevrelerinin sultasına da girmeyecek, ama onun çıkarlarını koruyacak. Projeleri geçerli değil, zamana da uymuyor, koşullara da, zira bürokrasiye kim egemen olacak diye taşra burjuvazisiyle büyük metropoller esamisi okunur mu? Bu yüzden de eriyor bitiyorlar zaten.

Demokratik Parti de tutucu bir partidir, onların yapıları da özlemleri de **AP**'nin yapıları ve özlemleri gibi, aradaki fark AP'nin yüksek düzeyde ve büyük sermayenenin tutuculuğunu yapmasına karşılık, **DP**'nin orta düzeyde daha küçük sermayenin tutuculuğunu yapması. (Bu arada **MHP** ne oluyor diye soran çıkacaktır elbet, bana kalırsa bu ekip tutucu olmaktan çok gerici, çünkü **statü quo**'yu korumak istemedikleri açık, değiştirecekler, bu değişiklik hiç kuşkusuz büyük sermaye çıkarına olacak ama, iktidarın yapısal niteliğini değiştirecek, demokrasiyi ve çoğulcu düzeni giderek kaldırıp yerine diktacı ve terorist bir totaliter düzeni getirecek!)

İster tutucu olsun, ister gerici, bunların alayı sağcıdır elbette! Sağcıdırlar ama, sağ da sol gibi görece (izafi) bir terimdir. Tutucu üç parti, gerçekte gerici iki parti olan **MHP** ve **MSP**'nin solundadırlar. **Erbakan, Demirel** için solcudur dese, kendi mantığı içersinde tutarlıdır. **AP**'liler **MSP** ve **MHP**'liler için sağcı deseler (ki diyorlar da zaten) kendi mantıkları içerisinde hem tutarlı hem de bal gibi haklıdırlar.

Şu halde sağcı ve solcu gibi geniş kapsamlı ve görece de-

yimler yerine, siyasal adlandırmalar ve nitelendirmelerde, çocuğu adlı adınca çağırmak yeğlenmelidir derim. Söz gelimi **AP** kapitalist liberal bir partidir, batıdaki benzerlerine ya doğrudan doğruya liberal parti denir, ya da liberal demokrat parti, nasıl ki **CHP**'nin benzerlerine ya halkçı demokrat parti denir, ya da sosyal demokrat parti. Kimin ak kimin kara olduğunun anlaşılması için bu tür bir aydınlığa çok muhtacız.

Sosyalist eğilimler için de durum böyle. **Türkiye**'de komünist partilerin yasak sayılması, sosyalistler ile komünistler arasındaki sınırı belirsizleştiriyor, bu da işin büsbütün çorbaya dönmesine neden oluyor. Oysa demokrasiler bu alanda son derece açık ve özgürlükçüdürler, benim bildiğim **Fransa**'da sosyalist sol şöyle bir kademelenme içindedir: **Radikal Sosyalist Parti, sosyalist Parti, Komünist Parti (Sovyet eğilimli), Birleşik Sosyalist Parti, Devrimci Sosyalist Parti, (Troçkist), Marksist-Leninist Gruplar (Maocu), anarşistler!** Bu eğilimlerin çoğu ülkemizde de vardır belki, ama hiç birisi adlı adınca ortaya çıkmıyor, hepsi sosyalist etiketi altında görünüyor, elbette o zaman sosyalizm muz gibi ne niyetine yersen onun biçimine dönüşüyor.

Eğilimler sağlam tanımlamalara bağlanmadan, biz bu curcunanın içinden kolay çıkamayız.

(23 Ağustos 1975)

2

BİR DAKİKA BAKAR MISINIZ?

Duydun mu arkadaş ne diyorlar?

Sağcı partilerin ileri gelenlerinden söz ediyorum. Meğerse neymiş bak, bir ülkenin (özellikle **Türkiye**'nin) kalkınması ve savunması, yabancı ellere emanet edilemezmiş, bu konuda mutlaka ulusal bir tutum içinde olmalıymışız. Çünkü yabancılar ma-

lum a. ne de olsa yabancı, adamı günün birinde yarı yolda bırakıverir, ya da senin kalkınmanı ve savunmanı kendi çıkarlarına uydurmaya kalkıverirlermiş. Ya!...

Dahası da var: **"büyük dostumuz ve müttefikimiz Amerika"** şimdi bizi kazıklamış, bu bakımdan önemli ve güç günler geçirmekteymişiz, onun için de milletçe birbirimize sarılmalı, ulusal dayanışmanın en yüksek ucuna çıkararak, bozguncuların, bölücülerin, fesatçıların telkinlerine kulak asmamalıymışız.

Şöyle ilk bakışta büyük ve bilinen gerçeklerin tekrarı gibi görünen bu sözler aslında iki büyük hınzırlığı halkın gözünden saklamak için sağcı koalisyonun bulduğu yaman bir numaradır.

Var mısın eyleşelim biraz üstünde?

Menderes'in ünlü sözünü hatırlar mısınız?

Durur durur **"hafıza-i beşer nisyan ile maluldür"** derdi. Sanırım bir divan şiiri mısraı olan bu söz (gençler için söylüyorum) **"insan belleğinin unutmak gibi bir sakatlığı vardır."** anlamına geliyor. Türkçesi, ne dersen de, ne yaparsan yap, farketmez, zira insanlar unuturlar.

Anlaşılan **Demirel** de (zira üstüne basarak söyleyen odur) **Menderes**'in bu sözüne güveniyor, bugün **Türkiye**'nin kalkınması ve savunmasını kendi başına yapması gerektiğini söylerken, son otuz yıldır kendisinin ve temsil ettiği takımın tam tersini savunduğunu unutmuş!

Yahu **Marshall** Yardımı ile kalkınacağını bu ülkenin kim söylemişti, biz mi yoksa onlar mı? **Akdeniz**'de Altıncı Filo varken artık donanmaya da tersaneye de ihtiyacımız olmadığını söyleyen kimdi, onların ağababaları değil mi? **Ortakpazar**'a kestirmeden girmek için yırtınan, bunun Türk endüstrisinin bir an önce sağlamlaşmasını sağlayacağını söyleyerek, kalkınmamıza yarayacağını ileri süren bizler, solcular mıydık; yoksa biz bütün gücümüzle tersini savunuyorduk da, onlar tepine tepine girmeye mi çalışıyorlardı? Peki ya sermaye sorunu, yabancı sermayenin Türk kalkınmasındaki yararına inanıp inanmamak sorunu, kimdi inanıp da ülkenin kapılarını alabildiğine yabancı sermayeye açan, petrol kanununu, yabancı sermayeyi teşvik kanununu çıkaran, onlar mı, biz mi?

Bir meraklısı çıkıp bu listeyi bu kitabı dolduracak kadar uzatabilir. Ama sonuç aynıdır: **İkinci Dünya Savaşı**'nın ertesinden beri, bugün **Türkiye**'nin kalkınmasını ve savunmasını yabancılardan uzak başarması gerektiğini söyleyenler, dediklerinin tam tersini yapmışlar kalkınma için de, savunma için de medet ummuşlar, onlara avuç açmışlardır.

İnsanların belleği ne kadar unutmakla sakat olursa olsun, şimdi yavuz davranıp sorunu alavere dalavereye getirerek Türk halkını aldatamazlar.

Bu bir.

Gelelim, böyle müşkül anlarda Türk milletinin bütün olarak hareket etmesine, ulusal bir dayanışma içine girmesine!

Önce, bunun ilkesine karşı olmadığımı hemen söylemeliyim: elbette yeni koşullar altında, bu koşullar ne derece zor olursa olsun, halkımız kendi üstüne düşen özveriyi göstermesini bilecek, yükün ağırlığını gözünü kırpmadan taşıyacaktır. Zaten son üç yüzyıldır hep böyle olagelmiştir, aydın geçinenler bilgiçlikleriyle mülkü ikide bir batırmışlar, her seferinde kurtarmak halka düşmüştür. Bazı hallerde canı kanı pahasına hem, Türk halkı bunu yapar, varlığını bir tehlike tehdit etti mi sezmekte, ona direnmekte, üstüne yoktur: canım şu çağdaşlaşmak işini batı maymunluğu sanan aydınların yanılgısını ince sezgisiyle anlayıp da hepimizi yola getiren de o olmamış mıdır?

Ama, bu başka, halka birlik olacağız dolmasını yutturup, otuz senelik yabancıyla işbirliği politikasının sınıfsal karakterini gizlemek başka! Halk elbet, özveri gerekiyorsa özünden verecektir ama, ülkeye yabancıyla işbirliği politikasını sınıfsal çıkarları için benimsetmiş olanları da elbet eleştirecek, nasıl özel çıkarlarını ülkenin çıkarlarının önünde tuttuklarını gözler önüne serecektir.

Çünkü, kim ne derse desin, **Türkiye Cumhuriyeti**'ni kalkınması ve savunması ile yabancı bağımlılıkların pençesine atan, gerek yabancı sermaye ile, gerek yabancı sermaye ilişkileri içinde, daha semireceğini, daha büyük işler çevireceğini sanan ticaret ve sanayi burjuvazisidir, onların desteklediği iktidarlardır. Bunu anlamak da kolay, kanıtlamak da: inceleyin yabancı sermaye iştirakli ticaret ve endüstri kuruluşlarını, sa-

hipleri arasında bakalım kimleri göreceksiniz: **Eleşkirt**'li **Haso**'yu, **Giresun**'lu **Dursun**'u, **Finike**'li **Hasan**'ı, **Sındırgı**'lı **Recebi** değil elbet! Yabancı ülkelerin iş çevreleriyle ilişkileri en iyi olanlar, onlarla handiyse bütünleşenler yeni gelişmiş ve gelişmekte olan Türk burjuvazisinin ticaret ve endüstri ağalarıdır.

Hal böyleyken, uyguladıkları yabancılaşma politikasıyla üstelik ülkenin savunmasını da, kalkınmasını da tehlikeye atmışken, bugün kalkıp dayanışmadan sözederek acaba kimi kandırırlar?

Kimseyi!

Peki niye ortaya atılıyor bu gerekçeler, niye dayanışmadan filan söz ediliyor?

Dedim ya, yavuz hırsızlık edip onlara, şu otuz yıllık marifetlerini hatırlatanları bastıracaklar, kalkıp da derseniz ki yahu otuz yıldır yaptıklarınız ülkenin değil, aslında sizin çıkarınıza yaradı, böyle olduğu da şu son kazıkla (ambargo) apaçık meydana çıktı. Yanılgı da sizindir, bunun faturasını ödemek de size aittir, siz hangi dayanışmadan söz ediyorsunuz? Biz **Türkiye**'nin geleceği onuru ve saygınlığı için ölmeye de hazırız, her türlü cefaya katlanmaya da, ama bilesiniz ki, şu yaptığınız densizliğin hesabını da sorarız, sizi eleştiririz! O zaman yandınız, işte diyecekler, memeleket düşmanı, vatan haini bölücü, uluslararası komplonun adamı, filan fıstık...

Sanki son olaylardan sonra kimin **Türkiye**'nin adamı, kimlerinse şunun bunun adamı olup olmadığı anlaşılmamış!

Beyhude gayret!

(3 Ağustos 1975)

3

SEVSİNLER BÖYLE "MİLLİYETÇİLİĞİ"!

Amma iş yahu, hem suçlu hem güçlü böylesine demezler de hangisine derler acaba? Seçimlerden umduğunu bulamayın-

ca, **MC** ortaklığını yeniden sürdürebilmek için, **Demirel**'in başvuracağı kanıt bu olmamalıydı. Evet, istediği kadar şu kadar milyon oy aldık, şu kadar oy artırdık diye teselli lafları etsin dursun. çocuk mu kandırıyor, amaç **MC** ortaklığını sürdürmek olsaydı, erken seçime ne gerek vardı, pekâlâ hükümeti ekime kadar sürdürürler, seçimlere de ondan sonra giderlerdi. Ama **Demirel** baktı ki, iş kötü, **MSP** ile geçinemiyor, **MSP** hükümette oldukça **Amerika**'nın, **NATO**'nun **Ortakpazar**'ın istediklerini yerine getirmek olasız, buna karşılık memleketin kamuoyu da **Adalet Partisi**'ne yandaş gibi görünmektedir, tek başına iktidar olurum hevesiyle erken seçimi ortaya attı, aynı hevese ve hayale sahip **CHP** ile elele vererek hepimizi sandık başına çağırdı.

Çağırdı da ne oldu? Her ikisi de boylarının ölçüsünü aldılar, bu yüzden her iki büyük partinin lideri de, bu beklemedikleri durumu yandaşlarına yutturabilmek için olmadık lakırdılar ediyorlar. İşte bunlardan birisi de Demirel'in iktidarı bırakmamak, **MC** ortaklığını sürdürebilmek amacıyla tekrarlayıp durduğu o söz; efendim, memleket milliyetçi ve solcu olarak ikiye bölünmüş de, solcular milleyetçi değillermiş de, bu bakımdan iktidarın milliyetçi partiler ortaklığında bırakılmasında yarar varmış vs. vs...

Dinime söven bari müslüman olsa!...

Milliyetçilik nedir? Uzağa gitmeyeceğim, sırtlarını dayadıklarını sandıkları Mustafa Kemal Paşa var ya, onun tanımını vereceğim: **"Milli siyaset dediğim zaman kasdettiğim mana şudur: Milli sınırlarımız içinde herşeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı koruyup memleketin gerçek saadet ve imarına çalışmak. Gelişigüzel aşırı emeller peşinde milleti oyalayıp zarara sokmamak. Medeni dünyadan, medeni ve insani muamele ve karşılıklı dostluk beklemek!".** Nasıl apaçık değil mi?

Şimdi bir durum saptaması yapalım: **Türkiye** kırk yıla yakın bir zamandır kalkınmasını 'kendi kuvvetine' değil kökü dışırda yabancı örgütlere, yabancı sermayesine, şartlı kredilere, borçlara dayandırmaktadır. Varlığını 'kendi kuvvetine' bağlayıp 'milli sınırlarını' korumak yolunu bırakmış 'küçük bir **Amerika**

olmak' gibi aşırı ve gelişigüzel emeller peşinde milleti oyalayıp zarara soktuğu gibi, üstelik kökü dışarda, güçlü emperyalist ülkelerin denetimindeki askeri örgütlere girmiştir, savunmasını bir yerde onların denetimine vermiştir, bu yolda öylesine ileri gitmiştir ki içine daldığı sistemin büyükleri sonunda ona 'medeni ve insani muamele' etmez olmuş, dostlukları 'karşılıklı' olmaktan çıkmış, Türkiye'nin aleyhine işlemeye başlamıştır.

Durum bu mudur? Elhak, budur. bu olduğu da **Demirel**'in son birkaç yıldır üstüste verdiği demeçlerle sabittir. O değil mi **Ortakpazar**'dan yakınan, o değil mi **Amerika**'nın bize davranışı dostlukla bağdaşmaz diyen. o değil mi **Türkiye**'nin davranışını dostlarının anlamadığından dem vuran, o değil mi böyle devam ederse **Türkiye'**nin dış politikasını değiştirebileceğinden, başka olanaklar arayabileceğinden söz açan? Şüphesiz o, dedikleri de **Türkiye**'nin **Kemal Paşa**'nın tanımladığı milliyetçilikten epeyce uzaklara düştüğünü gösteriyor.

İyi ama neden böyle olmuştur? Bunun cevabını da evirip çevirmeden verse ya! Veremez, neden mi, işin bu milliyetçilikle bağdaşmayan yere gelmesinin baş 'müsebbiplerinden' birisi de kendisi, partisi ve uzantısı olduğu **Demokrat Partidir** de ondan!

Türkiye'nin otuz, otuzbeş yıllık yakın tarihi **Demirel**'in sözlerini kökünden yalanlıyor. Çünkü, şimdi kendi ağızlarıyla **Türkiye'**nin aleyhine olduğunu ve işlediğini belirttikleri durumları yaratanlar işte bu sözde milliyetçilerdir, ayrıca onlar bu çılgınlıkları yaparlarken milletin çıkarlarını savunmak amacıyla onlara kafa tutanlar, direnenler, bu yüzden de türlü belalara göğüs gerenler solculardır Bunu hiç kimse hiç bir biçimde gargaraya getiremez. (Bu parantez zorunlu, solcu dediğim zaman kuşkusuz **CHP**'yi söylemiyorum, bildiğiniz gibi **Türkiye**'nin emperyalist sisteme girmesinin sorumluluğu **DP** ve **AP** kadar **CHP**'nin de omuzlarındadır.)

Hele o solcular 'beynelmilelci' olurlar, onun için 'milliyetçi' değildirler sözü yok mu, kargaları bile güldürür. Onlar, kendilerini sağcı sayanlar, 'beynelmilelci' değillerdi de, **NATO**'ya girelim diye Türk askerini niye **Kore**'de kırdırdılar, 'beynelmilelci'

değillerdi de şimdi harıl harıl yakındıkları **Ortakpazar**'a Türkiye'yi hazırlıksız ve tertipsiz paldır küldür sokmak için neden ellerinden geleni ardlarına koymadılar? **NATO**'lar, **Ortakpazar**'lar, **Avrupa Konsey**'leri, 'beynelmilel' örgütler değil mi, üstelik bu örgütlerin **Türkiye**'nin ne kadar aleyhine çalıştığı zamanla kanıtlanmadı mı, bunu kendi ağızlarıyla 'ikrar etmiyorlar' mı? Bu ne biçim milliyetçiliktir ki, **Türkiye**'nin ulusal çıkarlarını, 'beynelmilel' kapitalist örgütlerin çıkarları için feda eder, bunu önlemeye çalışan solcuları da milliyetçi olmamakla suçlar?

Milliyetçiliğin tanımına uymuyor pek, doğru ya demagojinin tanımına tıpatıp uymaktadır.

(20 Haziran 1977)

4

"AMERİKAN MİLLİYETÇİLİĞİ"

Yok canım, sosyalistliği filan karıştırmayacağım, şu bizim sağcılar 'milliyetçi' geçiniyorlar ya, hadlerini bildirmek için klasik bazı bilgiler yeter...

Önce onları bir hatırlayalım: Bugünün 'batılı' büyük endüstri devletleri, kapitalist düzen içersinde, nasıl büyük olmuşlardır? Tarımsal bir toplumdan bir endüstri toplumuna geçerek değil mi? Peki bu endüstrileşme nasıl gerçekleşmiştir? Çocuklar bile söyleyebilir bunu size, önce tüketim dallarında başlamış (besin ve dokuma gibi) sonra ara ve yatırım malları dallarına atlamıştır, öyle ki, ciddi anlamda bir ülkeye kapitalist yoldan endüstrileşmiş demek için dikey ve yatay her iki alanda sanayileşmesini tamamlamış olması gerekir, zaten bunu gerçekleştirince bağımsız ve güçlü bir ülke olur. **İngiltere**'de başlamıştır bu süreç, aşağı yukarı aynı biçimde hem **Fransa**'da, hem **Almanya**'da, hem **Japonya**'da görülmüştür. Bugün bile, bu ülkelerin sahiden büyük ve güçlü sayılmalarının nedeni, dikey ve yatay anlamda sanayileşmelerini tamamlamış, geliştirmiş olmalarıdır.

Şimdi, kıssadan hisse: Kapitalist düzen içersinde kalkınmak isteyen bir ülkenin, endüstrileşmesi baş koşul. Buysa, ötekilerin geçtiği yoldan geçmekle olacak, önce tüketim endüstrileri. 'ikame' endüstrileri gerçekleştirilecek, giderek ağır sanayi dediğimiz temel maddeler üretimine geçilecek... Şaşmaz. Şaşmayacağı için 4 Beş Yıllık Plan Stratejisi bu doğrultuda kesinleşmiştir... **Türkiye** sahiden büyük, güçlü ve bağımsız olmak istediği için 'emek yoğun hafif tüketim malları' üretmekle kalmayacak, adam gibi ara ve yatırım malları üretecektir. Rakamlar da, aşağı yukarı bu doğrultuda kabul edildi: gayrısafi üretim tarım sektöründe yılda ortalama yüzde 5, sanayi sektöründe ortalama yüzde 12 çevresinde bir hızla artırılacak.

Daha da güzeli, (sayısal hedefler bölümünden aynen aktarıyorum), şu satırlar: **"Sanayi içinde imalat sanayiinde yapısal bir değişim sağlanması amacı ile bu dönemde üretim malları sanayilerinde yılda yüzde 8 hızla artmasına karşılık, aramalları sanayilerinde yüzde 13, yatırım malları sanayilerinde yüzde 15 hızları ile artması gerçekleştirilecektir."** Bunu bildiğimiz Türkçeye çevirdiniz mi, **Türkiye,** plan hedefleri arasında gerçekten sanayileşmeyi yeğlemektedir, anlamı çıkacak.

Hanidir söyleyip durduruz, emperyalist sistem, denetlediği ülkeleri sömürmesini sürdürebilmesi için, buna karşıdır, o sistemin genel planlaması içinde, denetlediği ülkelerin ekonomilerine, öngördüğü roller vermeyi tercih eder, bunları uygulamak için de akla hayale gelmedik şeylere başvurur. Bunların bir kısmını uluslararası finans örgütleri aracılığıyla yaptığını biliyoruz: gazetelerde **Dünya Bankası** uzmanının **Türkiye**'ye ağır sanayileşmeye boşverin diye rapor verdiğini okumuştunuz, bu raporun bir yankısı İngiliz gazetelerinden geldi, **Türkiye**, bölgesinin kasabı olsun, manavı olsun, sütçüsü olsun diye, bunu da biliyorsunuz. Bütün bunlara karşı **Türkiye**'de **"milliyetçiliği"** kimselere vermeyen liberal sağcıların görüşü nedir?

Önce ne olmalıdır diye mi sormalıyız acaba: Gerçek bir 'milliyetçi'nin ülkenin bulunduğu bölgenin kasabı manavı sütçüsü olmasını içine sindiremeyeceği açık değil mi? Oysa bizim aslan 'milliyetçi' sağcılarımız. Vatan Millet Sakarya diye ortalığı toza

dumana boğarlar ama, 'uzmanları, en büyük tirajlı gazetelerinde hiç utanmadan şunları yazar: **"...Türkiye'nin tutacağı yol, AET içinde gelişmek, emek yoğun hafif tüketim malları ihracında yoğunlaşıp uzmanlaşmakla beraber, doğal kaynaklarımızı değerlendirecek yatırımlara ağırlık vermek olmalıdır. Ağır endüstride AET ile rekabet edecek düzeye gelmeye ne gücümüz ne de ömürümüz yeter."** Bilmem açıklama gerekir mi, bence anlamı açık ve üstünde, 'milliyetçi' sağcı, uluslararası kapitalizmin **Türkiye**'ye **Dünya Bankası** aracılığıyla dikte etmeye çalıştığı programı kabul ediyor ve ülkenin ciddi sanayileşmesinden su gibi vazgeçiyor, vazgeçmek ne laf, böyle bir şeyin olamayacağını savunuyor.

Bu keskin gazetenin keskin köşe yazarları allahın günü solcuları vatana ihanetle suçlayıp dururlar, biraz da 'uzmanlarının' yazdıklarına göz atsalar ya, adam alenen işbirlikçilik yapıyor.

Bu, aslında, Türkiye'de otuz yıldır sürdürülmüş bir oyunun 'çaktırmadan' hâlâ sürdürülmek istenmesi değil de, ne? Yıllarca sağ'dan ne dinledik, bir tek vatanseverlik vardır, o da Amerikan vatanseverliği. **NATO**'ya **CENTO**'ya bağlıyız, **Ortak Pazar** ne derse yaparız, Amerika büyük müttefikimizdir, cart curt... Bunu savunanlar dediklerine o derece inanmışlardı ki, aksini savunanları ihanetle suçlamakla kalmıyor, tezlerinin gerçeği yansıttığını sanıyorlardı. Bu oyunun sonuna gelinmiştir, millet kimin neyi savunduğunu görüyor, görüyor ama ellerinde değil ki, onlar ısrar ediyorlar, üstelik yalnız bu alanda da değil.

(14 Eylül 1978)

5

"DIŞ POLİTİKAYI SATMAK"

Dedim ya, alışmışlar, galiba korkuyorlar da, ülkeye benimsettiklerini sandıkları 'işbirlikçi' mantığı bir kere çözülünce, yap-

tıklarının 'milliyetçilik' filan değil, düpedüz, kurtuluş savaşında savaştığımız emperyalistlere 'teslimiyet' olduğu anlaşılacak...

Silahlı kuvvetlerin asıl görevini yapmasına engel olmayacak biçimde üretime katılması söz konusu ediliyor, aa, herkes bunu yararlı bir şey diye alkışlayacak sanıyorsunuz, pat bir **Amerika** muhibbi çıkıyor, 'ordunun yeri kışlasıdır' diyebiliyor, oysa aynı zat, hepimiz **Mustafa Kemal**'in **(Türk Silahlı Kuvvetleri**'nin en büyük başkomutanının) sözlerine ve davranışlarına dayanarak, ordunun siyasete bulasmaması gerektiğini, ordunun yerinin kışlası olduğunu söylediğimiz zaman, **12 Mart**'ın 'emekli generalleriyle' birlikte ortalıkta komünist avına çıkmıştı, bu av sırasında, emperyalist kampın emrindeki uluslararası kuruluşların bütün önerilerinin 'ara hükümetleri' tarafından benimsendiğini, haşhaş yasağından tutun da, grev yasağına kadar her türlü musibetin uygulandığını elbette unutmadınız.

Öfkeleri neden, **Genelkurmay Başkam Evren**'in şu sözlerinden mi acaba: **"NATO'ya girmeden önce, o zamana göre fena sayılmayacak harp sanayiimiz mevcuttu. Amerikan yardımı başladıktan sonra sanki bu yardım sonsuza dek sürecekmiş gibi, harp sanayiimizle uğraşan fabrikalarımızın kapısına zincir vurduk veya bunları başka maksatla kullandık. Bir zaman geldi ki, ABD askeri yardımı durdurdu, fakat ABD menşeli olan bu silah ve araçların idamesi için milli bütçeden yedek parça almaya devam etmek zorunda kaldık! Öyle zannediyorum ki, Amerikan ordusunun elinden çıkarıp hibe şeklinde verdiği bu silah ve araçların fiyatı kadar parayı bugün onların yedek parçalarına ödemekteyiz."**

Kenan paşa yalnız bu gerçeği dile getirdiği için mi eleştiriliyor, yoo, kalkıp **Libya**'ya gittiği için de... Niye mi, **Kaddafi** ve ülkesi, emperyalistlerin tu kaka saydıklarından da ondan.

Türk delegasyonu oranın genel halk kongresi dış ilişkiler genel sekreteri **Ahmet Şahati** ile görüşürken, adamcağız haklı olarak, **NATO**'yla ilgili bazı gerçeklere dokunmuş, belki gazetelerde okumuşsunuzdur, üzerinden biraz geçti, şöyle bir bel-

lek tazeleyelim. Diyor ki, bir kere **Türkiye**'nin nerede olduğu belirsiz, Batı'dan yana mıdır, Doğu'dan yana mıdır, bu aydınlığa kavuşsa iyi olur. İkincisi **Türkiye**'nin **NATO** ile ilişkileri, üçüncü dünya ve İslam ülkeleriyle ilişkilerinde sürekli pürüz yaratıyor, **Türkiye**'nin bu ülkelerden daha iyi yararlanmasını engelliyor, oysa **Türkiye** bu örgüte saldırılara uğradığı takdirde yardım göreceğini umduğundan girdiyse, yanlışı var, **NATO** hiçbir zaman **Türkiye'**nin savunmasını yapmış değildir, yapacak da değildir. **Türkiye** bir tehlike karşısında **NATO**'dan istediği yardımı göremiyecektir. Başkalarına yardım eden **Türkiye'**nin başkaları tarafından savunulma ihtiyacı duymasını son derece garip karşılıyoruz.

Siz bu laflara şaştınız mı, ben şaşmadım, nedeni belli: **NATO, Sovyetler** nükleer güçte **Amerika**'yı yakaladığı andan itibaren topyekün mukabele denilen total savaş stratejisini terketmiştir, **Türk Genelkurmayı** bunun **NATO** kanatlarına saldırı olduğu takdirde bu kanatların savunması için **NATO** genel karargâhının otomatik olarak bir topyekün atom savaşı başlatmayacağı, kanatlarda (yani **Türkiye**'de) konvansiyonel silahlarla klasik bir savaşın sürmesine göz yumacağı anlamına geldiğini bilmiyor mu? Elbet biliyor. Dahası, **NATO**, kanatları gözden çıkarmıştır, ancak, Toroslar çizgisinde tutunulmasını gözönünde tutar, önemsediği saldırıysa orta **Avrupa**'dan beklediği saldırıdır Bunlar her yerde, herkesin bildiği şeyler. **Şahatî** bunları bilmiyor olamaz. Konuşurken, hiç kuşkusuz bu bilgilerine dayanıyor, bir de elbet **Türkiye**'nin **NATO**'lu müttefiklerinden son beş yıldır yediği kazıklara. Bu kazıkları yeniden saymayalım, **NATO,** müttefiki **Türkiye**'ye ambargo konulmasına göz yummuş, onun silahlı gücünü resmen azaltmayı amaçlamıştır, böyle bir örgütün ilerde işe yarayacağına inanılır mı? Sağcılar hep inandı, 'milliyetçi' olan inanmaz, başka savunma yolları arar.

Oysa, 'milliyetçiliği' kimselere vermeyen, konu açıldı mı yazarları kaleminden kan damlatan yüksek tirajlı ünlü 'Liberal' gazetenin bir başka 'uzmanı' **Şahatî**'ye fena halde içerlemiş, **Libya**''ya verip veriştiriyor. Sözde bunlar Arap alemine, İslamlığa

önem veren kişiler değil mi? Ne gezer, **Şahatî** anlamalıymış ki, **Türkiye**'nin dış politikası üzerine konuşamazmış, yaptığı 'saygısızlıkmış' filan fıstık. Hele şu satırlara diyecek yok: **"... Libya'nın şunu anlaması gerekir ki, Türkiye'nin dış politikası satılık değildir. Türkiye dış politikasını satmak zorunda kalsaydı, herhalde bunu Libya'ya satmazdı."**

Mübarek dış politika yorumu değil, **ABD** elçiliği'ne, ya da **NATO**'ya dış politika raporu... Ya 'dış politikayı satmak' kavramına ne diyorsunuz, harika değil mi? 'Milliyetçi' sağcı dediğin işte böyle olur.

(15 Eylül 1978)

ap'nin 'stratejik' çıkmazları

1

AP'DEN BAŞLAYALIM

Türkiye'de ne lafı edilir, elbete parti lafı: **Ağrı**'dan **Karaburun**'a hangi köye adım atsanız, üç beş kişi bir araya gelmiş, siyaset dedikodusu yapmaktadır, partileri çekiştirmektedir Doğrusunu ister misiniz, partilerimiz, çekiştirilmeyecek, dedikodusu yapılmayacak gibi değildirler hani, çoğu bilinçli birer siyasal örgüt olamamışlardır, militanları savruk, yöneticileri sorumsuz, daha çok milletvekili üretmeye yarar toplumsal mekanizmalar gibidir: yandaşları da, söylesiyi koyulaştırınca hemen anlarsınız ki, partilerini tıpkı bir spor kulübünü destekler gibi destekleyen gönüldeşlerdir, uzun vadeli hesaplar yapmış, toplumsal ve sınıfsal çıkarlarını hesap kitap ettikten sonra filan partininkiyle denk düştüğünü görüp bilinçle o yanı seçmiş aydın ve aydınlık particiler değil. Daha kötüsü, çoğumuz, partilere bile değil de, liderlere bağlıyız, falan hangi partidense ben de ondanım diyenimiz çoktur, bunu derken çok da ayıp ettiğini bilmez...

Yooo, bende dedikodu, şu asar, keser, öteki kazanır palavrası yok, öğrendiyseniz öğrendiniz, sloganlara göre söylev cekmeyi de sevmem, işe akıl yolundan yaklaşalım diyorum. Birinci derecede ilgilendiğim konu **Türkiye**'nin geleceği, **Adalet Partisi**'nin bu geleceğe ne türlü bir katkısının olabileceği. Onları dinlerseniz, bu iş bizden sorulur diyorlar ticareti de sanayii de geliştiren biziz, **Büyük Türkiye**'yi de biz yaratacağız. Bu iddialarında gerçek payı yok mu, var, **Türkiye**'de siyasal iktidara bürokrat zihniyeti yerine 'müteşebbis zihniyetini' getiren gerçekten onlardır, bizim bürokrat muhalif gazetelerin memleketi

batırıyor diye bağırmaları bundandır zaten, dar bütçeyle güdük ekonomi bürokrasisine alışmış bir toplumda, müteşebbis kafasıyla açık ekonomi elbette akla durgunluk veriyor, eh borçlar da birikince aklı maaş hesabından ötesine ermeyen bürokrat 'dükkan battı' diye feryat ediyor.

Yalnız müteşebbis zihniyet **Türkiye**'den 'Büyük Türkiye'ye gitmemizi şıp diye sağlayabilir mi? **Adalet Partisi**'nin gerek şimdiye kadarki iktidarlarından, gerekse bundan sonrası için açıkladığı planlarından öyle ipuçları yakalıyoruz ki, bunlar bizi bu partinin çelişkilerinden, Türk toplumunun gelişmesi ve geleceği içindeki önemli çelişkilere götürüyor. **Adalet Partisi**'nin iktidar olarak **Türkiye**'den **Büyük Türkiye**'ye ulaşabilmesi aslında bu çelişkilerin üstesinden gelebilmesine bağlı, buysa çok zor.

Diyeceksiniz ki, nedir o çelişkiler?

Hadi isterseniz, onları şöyle bir sıraya koyalım, söyleşi koyulaştıkca birer birer ele alır, ayrıca üstlerinde dururuz, derinleşiriz. Efendim, bir kere **Adalet Partisi**'nin **Sanayileşmiş Türkiye, Büyük Türkiye** projesiyle emperyalist sistem içersinde bulunmak, bu sistemin azılı anti-komünist bir rüknü olmak politikası şiddetle çatışmaktadır, bilindiği gibi emperyalist sistemin **Büyük Türkiye** projesini onaylaması olası değildir. **Adalet Partisi** ancak montajcı bir sanayie izin çıkarabilir, bu takdirde ise ikinci büyük çelişki meydana çıkmakta, sağında belirmiş **Milli Selamet Partisi** ile takışmaktadır, zira bu parti montajcı olmayan bir sanayileşme uğruna batılı emperyalist sistemle çatışmayı göze almış gözüküyor, buysa onun hem ulusal burjuvaziyle uyuşmasını sağlayabilir, hem de bağımsız bir sanayileşme modelini ortaya atıp savunmasını!...

Bir an için, komprador burjuvazisinin, desteğini **Adalet Partisi**'nden eksik etmeyeceğini düşünsek, hem sayısal olarak toplamı çok şey deyimlemez bunların, hem de gelişme için öne sürecekleri model kesinlikle emperyalist sisteme bağımlı bir modeldir. o da **Büyük Türkiye**'yi içermez. Kalıyor, **Adalet Partisi**'nin kamu sektöründe Ruslardan ve Doğu Blokundan kredi bularak **Büyük Türkiye** tasarısını gerçekleştirmesi, o zaman da, uluslararası düzeyde uluslararası komünizmle güçbirliği ve

işbirliği halinde bulunduğu halde, yurt içinde azılı sosyalizm ve komünizm düşmanı geçinmek çelişkisine düşmüş olmuyor mu?

Demek ki, ulusal düzeyde geçerli bir hedef olan **Büyük Türkiye**'ye ulaşabilmek konusunda, **Adalet Partisi'**nin elinde sağlam uygulama kozları olduğuna herkesi inandırması hem gereklidir, hem de zordur. Bunu, geniş geniş açılıp yayılarak tartışmamızda yarar görüyorum ben, dilimin döndüğü aklımın erdiğince şu sıralayıverdiğim çelişkileri önünüze sereceğim, çıkar yolu göreniniz varsa, bildirsin de, öğrenelim.

(18 Nisan 1977)

2

TEMEL ÇELİŞKİ

Adalet Partisi'nin **Büyük Türkiye** projesi, batılı blok içersinde kalmak politikasıyla çelişir demiştim değil mi?

Durumu aydınlatmak için, galiba önce, **Büyük Türkiye** projesinin neler içerdiğini somut olarak görmek ve göstermek lazım. Ne demektir, **Büyük Türkiye?** En azından 2000 yılları başında ağır endüstrisini kurmuş tamamlamış, elektrik, elektromekanik ve elektronik teknolojisini yaratma yoluna girmiş, nükleer alanda ilk adımlarını atmaya başlamış bir **Türkiye** mi? Böyle bir ülke, yüz milyona yakın nüfusuyla **Doğu Akdeniz**'de ne demektir: Petrol bölgesinde bağımsız ve kendine özgü bir güç, **Güneydoğu Avrupa**'da başlıbaşına bir çekim alanı, **Avrupa**'nın bütününde küçümsenemeyecek, hesaba katılması gerekli bir devlet, bu devletin bölgede nüfuz iddiasında bulunan öteki güçlerle ister istemez doğacak olan çıkar çatışması!

Türkiye'nin böyle bir büyüklüğe erişmesi, **Türkiye**'nin dahil olduğu batılı emperyalist sistem için elverişli midir?

Bu sorunun cevabı, malum: Hayır! **Türkiye,** bölgede pazar aramaya, kalkışır. petrol yollarını, **Süveyş**'i kontrol eder, **Boğazlar**'dan başka **Ege**'yi denetimine alır, İslam Ülkeleriyle.

Araplarla sürekli iyi ilişkilere girerse. bir kere **Rusya**'ya karşı emperyalizmin onu istediği gibi kullanmak olasılığı ortadan kalkar, sonra **Yunanistan** (belki de öteki Hıristiyan ülkeler) üzerindeki baskısı onlar bakımından kaygıverici bir hal alır. nihayet **Amerika** ve **Ortakpazar** için sömürülecek bir piyasa ortadan kalkmış olur.

Adalet Partisi, bizi hem **Büyük Türkiye** yapacağını, ama hem de Batılı savunma sistemi içinde tutacağını söylüyor. Bunu nasıl yapacaktır, açıkça görüldüğü gibi, Batılı savunma sistemi'nin çıkarları **Türkiye**'yi sadece turizm, dokuma, kağıt, vs. kabilinden küçük sanayileşme ile tüketim sanayileşmesine elverişli bir köylü ve turizm ülkesi olarak tutmayı öngörüyor, o kadar böyle ki bu **12 Mart** öncesi ve sonrası iktidarlarında ağır sanayileşmeye yönelik **AP** girişimlerinde, **Amerika** tarafından olduğu kadar onun denetimindeki uluslararası kredi kuruluşlarından da olumsuz cevaplar gelmiştir, **Demirel** de **Çağlayangil**'i Doğu Bloku ülkelerine, İslam ülkelerine, petrol ülkelerine gönderip kaynak aramak zorunda kalmıştır. Daha da ileri gidilerek, **12 Mart**'ta devrilişinin, emperyalist sistemin kendisine layık gördüğü yeri beğenmeyip, Araplar'la ya da Ruslar'la kırıştırması yüzünden doğduğu söylenebilir.

O halde? Aynı **Adalet Partisi,** aynı amaçları **Carter** gibi daha da bağnaz görünen bir yönetim başkanına nasıl benimsetebilecek, **Amerika**'nın **Türkiye** için uygun gördüğü 'ufak ve kırsal' **Türkiye** görüntüsünü nasıl değiştirtebilecektir? **Amerika**'nın. **Almanya**'dan atom santralı aldı diye **Brezilya**'ya nasıl çıkıştığını, **Almanya** ile nasıl hırlaştığını bilip dururken, **Arjantin**'i ve **Şili**'yi kârı ancak kendisine akacak biçimde ve kendisinin öngördüğü kadar sanayileştirmeyi planladığı ve bu planı kan revan içinde uyguladığı bilinirken, hem sistem içinde kalınıp hem **Büyük Türkiye** nasıl yaratılacak?

Adalet Partisi'nin inandırıcı olabilmesi için. önce bu çelişkiyi ortadan nasıl kaldıracağını akla mantığa ve bilime yakın, demagojiden uzak bir biçimde cevaplandırması şarttır

Kaldı ki, (yine sağdan) böyle çelişkisiz bir alternatif. **MSP** tarafından sunulmaktadır.

MSP ne diyor, bir kere **AP** bunca yıl iktidar olduğu halde

makarna fabrikası, konserve fabrikası, montaj fabrikası yaparak iddia ettiği sanayileşmeye sahip çıkmamıştır diyor, bunda yarı yarıya gerçek yok mu. **AP**'yi kökü dışarda komprador sanayiinin desteklediği bir olgu değil mi? Daha önemlisi, bununla kalmıyor **MSP,** sanayileşmeyi ve ulusallaşmayı beraber öneriyor, başka bir deyişle **NATO, Ortakpazar,** vb. numaralarla **Türkiye**'nin 'ejnebi' denetimi altına sokulduğunu, bundan kurtulması gerektiğini söylüyor Buysa, **AP**'nin direkt olarak ortadan kaldıramadığı çelişkinin, çözümlenmiş olarak halka sunuluşudur. Batılı Savunma sistemi diye önerilen emperyalist sistem reddedildi mi, **Büyük Türkiye** projesinin gerçekleştirilmesi bakımından kuramsal (nazari) engel ortadan kalkar çünkü.

AP bakımından, demek ki, millete hem **Büyük Türkiye** Projesini dış engele rağmen nasıl gerçekleştirebileceğini akıllıca açıklamak zorunluluğu düşmektedir hem de bunu tutarlı olarak ve çelişkisiz öneren **MSP**'nin önerilerini çürütmek zorunluluğu düşmektedir. **Ecevit, AP**'nin asıl rakibi **MSP**'dir derken, belki de bunu kastediyordu.

Peki, terslik burada bitiyor mu? Hiç sanmıyorum.

(19 Nisan 1977)

3

OLMAYACAK DUAYA AMİN

Peki **Adalet Partisi**'nin yıllardır içinde debelendiği "fiili" çelişki ne olacak?

'Milliyetçi, memleketçi, medeniyetçi' bir iktidar olduğunu savunur durur, yurt içinde bırakın komünistliği, sosyalistliğin s'sine bile nefes aldırmayacağını övünerek söyler, yönetimi öyle ayarlamış ki gerçekten emperyalist sistemin 'ideolojik savaşı'nın bütün biçimleri bütün kademelerde uygulanır durur, istihbarat servisleri emperyalizmin ajan devletleriyle flört ederler, silahlı

kuvvetlerin **NATO**'nun ve **CENTO**'nun kalesi olduğu belirtilerek övünülür.

Bunun olağan sonucu ne olmalı, **Ortakpazarla** aramız gülpembe, **Amerika** ile ilişkilerimiz şeker şerbet değil mi, hayır, yıllardır tekler durur bu ilişkiler. hep üvey evlat işlemi görürüz, hep itilir kakılırız, hep barbar diye aşağılanırız vs. Hal böyle olunca da yurt içinde o sosyalistliğe düşman komünistliğe soluk aldırmayan 'milliyetçi memleketçi, medeniyetçi' iktidar, uluslararası ilişkilerinde tutar **Sovyetler Birliği** ve uyduları ile inanılmayacak yakınlıkta dostluklar kurar.

Bilmem teker teker saymak gerekir mi? **Adalet Partisi**'nin önceki iktidarında gerçekleştirilme yoluna konulan yedi büyük sanayi projesi **Sovyetler**'in desteğiyle oluşur, son iktidarında eski projelerin genişletilmesi tezahlandığı gibi, yeni yeni, hayli büyük projeler ele alınır, **Moskova**'nın bir kerede bize vereceği kredinin **Almanya**'nın yirmi yılda verdiğinin yüz katı olduğu gazetelerde çıkar, ufak ufak bir saldırmazlık paktı ufukta belirmiştir vs. vs...

Kısacası yurt içinde komünizmi bir umacı, bir öcü gibi halkın karşısına diken **Adalet Partisi,** uluslararası düzeyde bu umacı, ve öcüyle içli dışlıdır, beraber çalışmakta, iş ve güçbirliği yapmaktadır. Bu da önemli hatta vahim bir çelişki sayılmalıdır.

Sovyetler'in uyguladığı sosyalizmi eleştiririz. o başka, ama devlet olarak, bağımsızlığımızı koruyabilmemiz için Amerikan baskısını ve nüfuzunu Sovyetlerle anlaşarak dengelememiz gerektiğini çok yazmışızdır. Bu bakımdan, **Adalet Partisi** niye böyle bir işe kalkışıyor diye eleştirmiyoruz, hayır, **Adalet Partisi** biraz da zorunlulukların itişiyle böyle bir denge politikasına girmiştir ama, bu politika yurt içinde uyguladığı politikayla çelişmektedir, oysa iç ve dış politikalar birbirinden ayrılmaz birer bütündür diyoruz. Yurt içinde **CIA** ile işbirliğine girişip en ılımlı solcu eğilimleri bile hainlikle damgalamaya kalkışıp yurt dışında **KGB** ile **Filistin** sorununda Araplara nasıl yardımcı olunabileceği düşünülemez, bu anlamsız ve tehlikeli bir tutarsızlıktır, zira her iki tarafın da samimiyetsizlikten kuşkulanmasına yol açar

Peki ne yapılmalı? Basit! Dünyanın her ülkesinde sa-

nayileşme ile demokratikleşme aynı siyasal sınıfın temsilcileri tarafından yapılmıştır, **Türkiye** klasik gelişme şemasına uygun ilerlediğine göre, bizde de öyle olması gerekir: sanayileşmeye sahip çıkan, işçi sınıfının siyasal ağırlığını tarih sahnesine parti olarak koymasına da olanak hazırlayacak. Başka yolu yok bunun! Hem sanayileş, işçi sınıfını nicel ve nitel olarak geliştir, hem bu sınıfın tarihsel ve toplumsal özlemlerini siyasal olarak kamuoyuna sunmasını engelle, olmayacak duaya amin demek.

Adalet Partisi tutarlı bir parti olmak, bu alandaki çelişkisinin üstesinden gelmek istiyorsa, işçi sınıfına karşı tutumunu değiştirmek, onun siyasal hak isteme platformu olan sosyalizme yeşil ışık yakmak zorundadır. Soğuk savaş yıllarının azılı sloganlarını ortaya atmakla, öğrencilerin birbirini vurmasına, işçilerin sokağa atılmasına göz yummakla önleyemez bunu, önleyememektedir. Daha önce yazmıştım, bunu emperyalist sisteme sadakatını belli etmek, ona yaranmak için yapıyor da, 'sen bakma **Rusya** ile flörtüme ben aslında senden yanayım, böyle olduğumu da bak nasıl gösteriyorum' demek istiyorsa, boşuna çabalıyor, zira emperyalist sistemin gelişmekte olan ülkelerde uyguladığı yeni politika işçi hareketlerine karşı çıkmak, sosyalistliği ihanet ilan etmek değildir, onu sulandırmak, yozlaştırmak, düpedüz solcu geçinmektir, bu bakımdan da çağdış: kalmış oluyor **AP.** Amerikancı solculuğu başkasına kaptırmaması lazımdı. Geç kaldı.

Yoooo, geç kalmadı belki, belki de bizde kaması bir türlü çağını idrak edemeyip **Ecevit**'i kızıl bolşevik sanan görgüsüz kapitalistlere güvence vermek için böyle davranıyor, bu da yabana atılmayacak bir görüş, bir görüş ama, bir avuç idraki kısa sanayiciyi memnun edebilmek için girişilen işçi ve solcu düşmanlığının yüzbinlerce işçinin oyundan partiyi yoksun bırakması gibi başka bir çelişkiyi getirdiğini nasıl görmüyor, nasıl dışpolitikasıyla içpolitikası arasındaki çelişkiye bir de seçmenleri arasındaki böyle vahim bir çelişkiyi ilave ediyor.

Çünkü, tabanı bir ara **CHP**'ye kaydıysa, nedeni bu yanlış tutum, zira dünyanın her ülkesinde olduğu gibi, **Türkiye**'de de işçi sınıfı sola yatkındır.

(20 Nisan 1977)

4

TEK BAŞINA İKTİDAR OLSA AP'NİN DERDİ BİTER Mİ?

AP üstüne söylediklerimi okudukça içerlemiş, bir yandan 'Ne olacak herif solcu, **Demirel**'e rahmet okumayacak ya!' diye düşünürmüş, bir yandan **'AP**'nin hiç mi başarısı yok' diye; sonunda dayanamamış sarılmış telefona, bunları tepeden aşağı sıraladı, sonradan düşündüm ki, benzer kuşkulara kapılan başkaları da olmuştur, o halde en iyisi aramızda geçenleri aktarıp **AP** faslını öyle kapamak!

Şu geçen yıllar içinde parti olarak **AP**'nin sahi hiç mi başarısı yoktur?

Tam tersine, bana sorarsanız, **AP** geçen yılları parti olarak hayli başarılı geçirmiştir. Hele bir hatırlayın, 1973 seçimlerinden çıkıldığında **Demirel** ne diyordu, 'Millet bize muhalefet vazifesini verdi, hükümeti başkaları kursun' değil mi? Gerçekten de **AP** yüksek kademesinin zannı hilafına, halk, **12 Mart** 'ara' hükümetelerinin sorumluluğunu **AP**'den ayırmamış, **CGP**'yi bu yüzden nasıl haritadan sildiyse, **AP**'ye de hayli okkalı bir ders vermişti, 'milletlerarası komünizm mihrakları' edebiyatının geçersizleşmeye başladığının bir işaretiydi bu.

CHP iktidar deneyi, onlar ne derse desin, başarılı olmamıştır. Nedenini nasılını **CHP**'den söz açtığımızda konuşuruz. Ama arada beliren bunalımdan itibaren, **AP**'nin şaşılacak bir canlılık ve manevra yeteneği gösterdiği, iş çevrelerinin saplantı derecesine varan solculuk korkusunu bir güzel 'istismar ederek', **MC** formülünü gerçekleştirdiği, yadsınması zor bir olgu.!

Ya sonrası? İçerde ve dışarda, hepsi birbirinden çetrefil bir sürü sorun varken, **MC** iktidarıyla birlikte anarşi almış başını

giderken. Meclis içi ve Meclis dışı ayak oyunlarını öngörmekte, önlemlerini almakta. nihayet. ara seçimlerinde ortanın sağındaki en önemli parti niteliğini seçmenlere kabul ettirmekte, **AP** yönetiminin başarılı olduğu. herkesin gördüğü bir şey.

Yalnız...

Bundan önceki söyleşimizle şimdiki söyleşimiz arasındaki önemli fark ne farkıdır çıkarabiliyor musunuz? Ben söyleyeyim: **düzey farkı, AP üzerinde eleştiriler yapar, çelişkilerini ortaya dökerken, söyleşimiz, stratejik düzeyde cereyan ediyordu; şimdi, son yılların başarılarını sayarken, taktik düzeyde cereyan ediyor.** Başka bir türlü acaba şöyle mi söyleyebilirim: **Adalet Partisi, amaçları ve sosyal özlemleri itibariyle giderilmesi son derece zor açmazları olan bir partidir, ne var ki siyasal arenada ortaya çıkan dalgalanmalardan taktik alanda ustaca davranarak bazı başarılar elde etmiştir.**

Demirel'in esnekliği bunda önemli rol oynuyor, gerçekçiliği de. Ama büyük bir partinin ülkenin geleceğine ilişkin tasarıları sözkonusu olunca pratik düzeydeki taktik başarılar yeterli midir? Şöyle düşünelim, bir seçimde umduklarının üstünde başarı sağlasalar da iktidar olsalar, (**Demirel**'in deyimiyle siyasal istikrar sağlansa) acaba **AP**'nin dertleri bitmiş olacak mıdır? Hayır! Çünkü 65 ve 69 seçimlerinde şimdi ulaşmayı umduğu sonucu fazlasıyla almış, tekbaşına iktidar olmuştu ama bu iktidarı koruyamadı, üstelik iş bazı kuraldışı müdahalelere kadar uzandı. neden? Bu neden'in cevabını geçen yıllardaki **AP** başarılarından çıkarmak olanak dışıdır. zira taktik düzeye değil stratejik düzeye. **AP**'nin temel tercihlerine aittir bu cevap.

Sanayileşmiş, bağımsız **Büyük Türkiye** amaçsa. oluşacak işçi sınıfının özlemlerine somut olanaklar tanıyan, özgürlükçü bir siyasal düzen gerçekleştirilmek; emperyalist sistemin Türk çıkarlarına aykırı zorlamalarından kurtulmak zorunludur Bu, stratejik düzeyde. önemli bir karar gerektiriyor. **AP** bu kararı alamadıkça, taktik düzeydeki başarıları ona iktidar olanakları da sağlasa, bu olanaklardan umduğu gibi yararlanması söz konusu olamaz! Yok, emperyalist sistemin uysal ve itaatli bir üyesi kalarak sanayileşmesi montaj ve tüketim. politikası emperyalizmin bek-

çiliği bir **Türkiye** ardına düşülürse: **AP**, büsbütün bir 'mutlu azınlık' iktidarı olmaya yozlaşacak, buysa bilinçlenen seçmen-lerin **AP**'den yüzçevirmesini hazırlayacaktır: 73 seçimlerindeki oy kaybı böyle bir etkenden doğmamış. mıdır, hele bir düşün-sünler.

Ne yanından bakılırsa bakılsın, **Adalet Partisi,** temel stratejik tercihlerinde sağlam bir seçme yapmak, taktik planlarını ona göre hazırlamak zorundadır. Taktik başarıları, **CHP**'nin beceriksizlikleri ona iktidar sağlasa da, rahatlık sağlamaz. Bu, açık...

(21 Nisan 1977)

5

AP'NİN ÖDEDİĞİ FATURA

Konumuz aslında başka, olsun, bir fırt Osmanlılar'dan söyleşelim.

Osmanlı'nın gerileme döneminde bocalayıp durmasının en belirgin nedenlerinden birisini meraklılar hemen söyleyebilir. Padişahlar, mülkte işin eskisi gibi yürümediğini gördüler mi, aklı erenlere sık sık ne yapılmak gerektiğini sormuşlar, onlardan çeşitli raporlar almışlardır. Adlarını saymağa gerek yok, ama bütün bu raporlarda, Osmanlı'nın bilim adamları, "Akildaneleri", ne demişler bilirsiniz: mülkü 'şevketli' haline getirmek için, bozulan eski düzeni ihya etmek gereklidir, bu da dine diyanete, şeriata sarılmakla olur vs...

Bunun günümüzün diline çevrilmesi acaba şöyle mi olacak? Osmanlı, değişip gelişen koşulların, tarihsel gerekirciliğin **(determinisme)** isteklerini gözönünde tutup yenileşecek yerde, başarısızlığa uğradıkça, eski başarılarının nedenlerini yeni koşullar altında sağlamaya uğraşıyor, bunu becerirlerse, eskisi kadar büyük zaferler kazanacaklarını sanıyordu. Yenileşmeyi bilemediler, zaman onları eskitti, tarihsel görevlerini bitirdi, sonra da yeryüzünden sildi.

Yaşı benzemesin, bu **AP**'yi ben hep Osmanlı'ya benzetiyorum.

Bunlar hâlâ **Adnan Menderes**'in ve **Celal Bayar**'ın yönetimindeki eski **DP**'nin şan ve şöhretini nasıl elde edebileceklerini araştırırlar, ama nasıl, gelişen ve değişen koşullara uygun olarak nesnel araştırmalar yapıp önlemler öngörerek mi, yoooo, o dönemde yapılmış şeylerin formüllerini bu dönemin koşulları içersinde tekrarlayarak! Hâlâ ağızlarından eski siyasal propaganda edebiyatı eksik olmaz: **"Milli Şef"** devrinin köylüye kan kusturduğu, Jandarma dayağından halkın anasının ağladığı, tekrarlanır durur. Safları sıklaştırmanın çaresi de 1946 ruhu'ndan söz etmek, Yassıada davalarını gündeme getirmek, Bayar'ı ortalarda dolaştırmaktır, Sanılır ki bunlar yapılırsa, **CHP** diktasının karanlık günlerini bir türlü hafızasından silemeyen kırsal kesim gürr diye oylarını **AP** takımına boşaltacaktır, bu da onların iktidar olmasına yetecektir.

Şimdi söyleyin Allah aşkına, bu kafanın Osmanlı'nın yenilgilerin tedbirini eski düzenin ihyasında aramasından ne farkı var? Bunu 1973'de denediler, tutmadı, 1977'de denemeye kalkışmak akıl mıydı? Kim ipler 1940 yıllarının zulüm masallarını? Kendilerinin neden olduğu zulümlerin anıları çok daha taze olarak belleklerde duruyor. Üstelik, kırsal kesim dahil, Türk halkı, hâlâ o yirmi milyonluk Türk halkı mı, yoksa **İnönü**'yü, **Menderes**'i, bırak 1946 seçimlerini, **27 Mayıs**'ı bile masal gibi kulaktan işiten başka ve gepgenç bir halk mı? Yalnız her yıl **Türkiye** nüfusuna eklenen bir milyon insan 1946 ruhunu müzelik etmeye yeter de artar bile.

Yetmiş ve artmıştır.

Adalet Partisi, uygar düzeyde bir liberal demokrat parti olmasını bilemediğinden bu duygusal yanılgıya düşmüş, bu duygusal yanılgı **Adalet Partisi**'ni 1950'lerin soğuk savaş sloganlarıyla iktidar olmak gibi bir ham hayale sürüklemiştir. Burada öyle sanırım ki **AP** kurmayının dünyadaki gelişmeleri de, **Türkiye**'deki gelişmeler kadar yanlış değerlendirdikleri, meydana çıkar. Yumuşama'dan gerekli dersleri almamışlardır. **Helsinki konferans**'ını içtenlikle benimsememişlerdir Böyle olsaydı, liberal demokratlık **Türkiye**'de gerçek anlamda bir de-

mokrasi düzenini kurmayı üstlenmelerine yol açacak bu da demokratikleşmeyi ondan bekledikleri için yığın halinde **CHP**'ye giden oyları elde tutmalarına yarayacaktı. Demokratikleşme yerine, aşırı sol edebiyatı'nı, komünizm ölçüsünü yeğlediler, uluslararası ilişkilerde hem yumuşamadan yararlanıp hem şantajlara niyetlendiler, sonunda en yaranmak istedikleri tarafından, **(Amerika)** yalnız bırakıldıklarını gördüler.

Türkiye'de yarı feodal üretim ilişkilerini, kapitalist ilişkilere dönüştürenin **DP** ve **AP** iktidarları olduğu bir gerçek! Ama **DP** ve **AP** yöneticilerinin, emperyalist sistem tarafından koşullandırıldıkları için bu yaptıkları işin bir ilericilik olduğunu anlayamadıkları, bu ilericiliğin siyasal düzeydeki somutlaşmasının demokratikleşme olacağını görüp benimseyemedikleri de bir başka gerçek. O zaman ekonomik düzeydeki atılımları da engellenip komprador ilişkilerine kayıyor, buysa siyasal örgüt olarak onları köksüzleştiriyordu. Mayası liberal olan bir parti otoriterliğe özenince ne olur merak mı ediyorsunuz, **Adalet Partisi**'nin haline bakınız.

AP yenileşen **Türkiye**'ye uyumlu siyasal çözümler öneremedi, daha da müthişi heveslendiği ekonomik atılımcılığa ters düşen siyasal bir tutuculuk ve gericilik örneği oldu, Ödediği fatura bunun faturasıdır.

(15 Haziran 1977)

6

AP İÇİN TEK ÇIKAR YOL

Son zamanlarda **Karabük**'ü göreniniz var mı? Çok övüyorlar, koskoca bir şehir oldu diyorlar. İnanırım, olmuştur. Oysa demir/çelik fabrikalarının yapılacağı yıllar tenha, köhne bir Anadolu kasabasıydı. O kasabadan bugünkü basbayağı gelişmiş şehri çıkaran, elbette kurulan sanayi tesisleri, bu tesisler dolayısıyla o yöreye yerleşen ekonomik canlılıktır. Bizim halkımız

da bilir bunu, hangi geri kalmış şehre ayağınız düşse, bir 'fabrika' yapılmasından söz ederler, şu fabrika yapılacakmış da, ya da şu fabrika bir yapılsaymış, bak görürmüşsün sen nasıl ayağa kalkılıyormuş.

Aslında bu benim yaptığım malumu ilan, endüstrileşmenin (bırak kasabaları, şehirleri) ülkeleri kalkındırdığı artık çocukların bile bildiği bir gerçek. Kalkındırmakla da bırakmıyor ha, ayrıca tam bağmsızlığının güvencesi oluyor. Biz sağcı takımı dinlemeyip de vaktinde savaş endüstrimizi, elektrik ve elektronik endüstrimizi kurma yoluna girmiş olsaydık, **Amerika** ambargo koymuş koymamış vızz gelirdi be, vızz! O halde, endüstrileşmeye övgü mü düzüyorum, hayır, amacım başka, sonunda oraya varacağız ya, biraz dolaşarak.

Endüstrileşme, şehirleşmeyi getirir, şehirleşme ise kırsalın dışında bir yaşama biçimidir. Genel olarak kültürü, özel olarak okuma yazmayı, hesabı kitabı her dakika gerekli kılan bir yaşama biçimidir bu, kırsal yerlerde okuma yazma, hesap kitap bilmeden iyi kötü yaşar gidersin ama, yolun şehre düştü de bunlardan anlamaz biriysen, yandın... Ne gideceğin adresi çıkarabilirsin, ne bineceğin otobüsün numarasını, trenin saatini!

Bu kadar mı? Hayır.

Endüstrileşme, şehirlere kasabalara dizi dizi fabrikaların kurulması, ister istemez kırsalda makinalaşmanın boşa çıkardığı kırsal ırgatı emiyor, bir iki kuşak sonra bildiğimiz sanayi işçileri olacak bir toplumsal katman beliriyor: Önce elbette gecekondularda, gecekonduya benzer kötü mahallelerde! Başlangıç yıllarında yarı kırsal yaşayan, köy görenek ve geleneklerini, feodal üstyapının gereklerini yerine getiren! Ama çok geçmeden bu insanlar sanayileşmenin ve şehirleşmenin fırtınasına kapılıyorlar, sınıf savaşımı dediğimiz çarkın içine giriyorlar, hadi bakıyorsun siyasal bilinç işlemeye başlamış, hadi arkasından siyasal örgüt geliyor, aralarında duygusallıkları doğrultusunda oy vermeyi bırakıp, çıkarları doğrultusunda oy vermeye yatanlar çoğalıyor.

Bizde böyle olmamış mıdır? Alın şu **Ege bölgesini**, zamanında köylüsü de kentlisi de duygusal bir güdüyle **Demokrat Parti**'ye, sonraları **Adalet Partisi**'ne oy verirlerdi. **İz-**

mir ne, **Demokrat Parti**'nin kalesi. **Menderes** mezarından kalksın da görsün: O kale ne hale gelmiş. Bütün **Ege** için de aynı şey söylenebilir. Bölge endüstrileşiyor, endüstrileştikçe bu endüstride emekçileşen eski kırsal ırgat bilinçleniyor, bilinçlenme daha iyisi ortada görünmediğinden oylarını **Adalet Partisi**'nden alıp **Cumhuriyet Halk Partisi**'ne aktarıyor.

Hayır bunu ben söylemedim, söyleyen **Adalet Partisi**'nin en önde gelen yetkilileri, demişler ki, bizi şehirler yıktı, aslında kırsal bölgelerden umduğumuzdan fazla oy aldık, bir ara **AP**'ye küsmüş olan köylüler bile oy verdiler, gelgelelim şehirler, hele büyük şehirler, büyük bir hayal kırıklığına neden oldular, **İstanbul**'dan **İzmir**'den, **Ankara**'dan umduğumuzu bulamadık.

AP'liler külahlarını önlerine koyup ciddi ciddi düşünmelidirler. Programları kalkınmadır, sanayileşmedir öyle mi? Sanayileşmenin kendilerinden oy götürdüğünü ağızlarıyla kendileri söylüyorlar, zaten seçim sonuçları oy dağılımı tabloları da bunu doğruluyor. **Demirel**'in çıkmazı, **AP**'nin açmazları yazılarını yazdığım sıralarda dudak bükenler, dediklerimin çıktığını çok değil birkaç ay sonra gözleriyle gördüler. **Adalet Partisi** sanayileşme yanlısı, özgür teşebbüscü, kalkınmacı bir partiyse, ister istemez **Türkiye**'yi şehirleştirecek, yani ister istemez oyların kendinden başkasına gitmesini hazırlayacaktır. Bunu önlemesi olasız, olabilseydi, **İngiltere**'de bir zamanlar tutucuların baş rakibi liberaller, hâlâ ikinci büyük parti kalırdı, süprülmüştür.

AP de bunu önleyemez, ancak geciktirebilir, o da nasıl, ekonomideki özgürlükçülüğünü siyasal düzeyde de göstererek, demokratikleşmeye de sanayileşmeye verdiği önemi verip proletaryanın gerek örgütlenmesine, gerek haklarını savunmasına, gerek bilinçlinmesine akıllıca olanak sağlayarak. Yoksa, nasıl demir/çelik fabrikaları **Karabük**'ü kasabayken şehir yapmışsa, yeni yeni kurulacak tesisler başka kasabaları başka şehirler yapacak, nasıl sanayileşmiş bölgelerde **AP**'nin tabanı sola kaymışsa, o yeni şehirlerde de bu seçimde **AP**'ye oy vermiş olanlar artık vermeyeceketir.

Bilimde determinisme (gerekircilik) diye bir şey var.

(28 Haziran 1977)

taktik ustalık,
stratejik yanılgı

1

DEMİREL'İN ÇIKMAZI NE?

O günleri yaşadınız mı acaba? **Türkiye**, **ikinci Dünya Savaşı**'nı müthiş bir diktanın baskısı altında geçirmiştir. 1946'dan başlayarak, yavaş yavaş, çoğulcu demokrasiye doğru bir sokuluşumuz vardır ki, bizim kuşağın akıl erenleri son zamanlarda **İspanya** ve **Mısır**'da olup bitenleri gördükçe, o dönemi yeniden yaşarmış gibi oluyorlar. Ufak ufak, tek partinin içinden öteki partiler çıkıyor, kamu özgürlükleri yasallaşmaya başlıyor, sendikalar mendikalar derken, günün birinde bir bakacaksınız ki oraları da demokrasi kesilmiş! Geçen gün bir yerde **İspanyol Sosyalist Partisi lideri Felipe Gonzalez**'in dediklerini okudum. **Suares** hükümeti liberalleşiyor, bu da solu şaşırttı filan demektedir. O da, ünlü iki bürokrasi diktasındaki çözülmeyi doğruluyor demek.

Bizim için işin ilginç yanı neresidir bilir misiniz? **Mısır**'ın da, **İspanya**'nın da şu yakınlarda **Amerika**'nın, **"Nüfuz alanı"** altına düşmüş olduğun bilmek! Kulağı delik olanlarınız, **İspanya**'nın demokratlaşması **Amerika**'yı memnun edecek bir düzeye ulaşırsa, **NATO**'ya bile alınacağını elbette işitmişlerdir O zaman, 1946'dan başlayıp taa günümüze değin uzanan **Türkiye**'nin demokratlaşması sürecinin arkasındaki itici gücü de görürsünüz belki! **Türkiye, Mustafa Kemal Paşa** öylesini öngördüğü, ya da iktidar döneminde **Mikado**'dan farkı olmayan **İsmet Paşa** öyle istedi diye değil, savaş sonrası dünya düzeninde, batılı emperyalist cepheyi seçtiği, bu cepheyse, biçimsel bir demokrasiyi şart koştuğu için çok partili demokrasiye, yelken açıyordu.

Hâlâ kuşkusu olanlar varsa, **İspanya** ile **Mısır**'ı iyi izlesin.

İyi ama, ben niye anlattım bunları? **Demirel** ikide bir çıkıp konuşuyor, **"Ülkemizde demokrasi bütün müesseseleriyle işliyor"** diye. İktidar olabilmesi, iktidarda kalabilmesi demokrasinin işlemesine bağlı olduğundan, o elbette işlemesini istemektedir ya, batılı emperyalist sistem içinde olduğumuzu unutmadığı için, bu demokrasinin **Amerika**'nın öngördüğü sınırları aşmasını hiç sevmez. Nedir o sınırlar, o da belli: Solculuğu, demokratik solun hemen ötesinde yasak saymak, ülkenin her yanında sürekli bir **"Soğuk savaş"** sürdürmek! **Demirel**'e bakarsanız, batı ittifakı 'manzumesinde' kalabilmemizin de, **Amerika**'dan ve **Avrupa**'lı öteki müttefiklerimizden yardım alabilmemizin de temel koşulu budur: Ülkede demokrasi olacak, bütün müesseseleriyle **Amerika**'nın öngördüğü biçimde işleyecek!

Eh, önce bizde, şimdilerde **Mısır**'da **İspanya**'da geçenlere bakılırsa, haklıdır da! Yalnız biraz daha ileriye gidiyor **Demirel**, ticaret burjuvazisinin palazlanmasından mıdır, sanayi-leşme özlemimizin gerçekleşme çizgisine yakınlaşmamızdan mıdır, nedir, bu çerçeve içinde kalarak ülkemizin gerçek bir endüstri ülkesi olmasından **Amerika**'dan ve **Ortakpazar**'dan yardım göreceğini umuyor Çıkmazı da galiba burada, zira emperyalist sistemin asıl istediği, asıl şart koştuğu o uyduruk demokrasinin fiilen işlemesi değildir, onu biçimsel olarak ister, çıkarlarına elvermeyince kolaylıkla diktaya döner, ama vazgeçemeyeceği, **"himayesine aldığı"** az gelişmiş ülkelerin sanayileşme heveslerine kapılmasını önlemektir! O ki böyle bir hevese kapılıyorsun, o ki **Sam Amca**'nın senin için öngördüğü kalkınma modeline burun kıvırıp kendi kalkınma modelini yaratmaya yelteniyorsun, hapı yuttun demektir. İstediğin kadar komünist diye tahtakurularını bile ez, demokrasi işletiyorum diye vırt zırt, seçim yap, **Amerika**'dan zırnık koparamazsın! Daha da kötüsü, sanayileşmede direndin mi, kendi çıkarını sistemin çıkarının önüne geçirmeye kalkıştın mı, paldır küldür gidersin!

Türkiye'de **Demirel**'in temsile uğraştığı sağ bu çıkmaz içindedir. Kapitalist ittifak sisteminin bize ayırdığı yer, kaba ve hafif sanayileşme, tüketim malları üretimi, biraz turizm, nisbeten dengeli bir gelir dağılımı, bizse demir çelik fab-

rikalarından, makinaları yapan fabrikalardan sözediyoruz, üstüne üstlük kıçıkırık endüstri ürünlerimizle Arap İslam pazarına girmeye. **Doğu Akdeniz**'de kendimize yayılma olanakları aramaya kalkışıyoruz. Bağışlar mı adam? **Ortakpazar**'ın, **Dünya Bankası**'nın, **Amerika**'nın birden kredileri azaltması, belki toptan kesmesi, ambargolar filan getirmesi neden sanıyorsunuz?

Demirel'in kafasındaki sağın, önce aklını şuna yatırması gerekiyor: Memleketin içini komünist avlıyorum diye kana da boyasa, bu yoldan **Amerika**'yı memnun etmesi olanaksızdır. Sanayileşmekten vazgeçmelidir, bir; Arap İslam açılışını durdurmalıdır, iki; **Amerika**'dan ve batılılardan alamadığı kredileri Rusya ve uydularından almaya çalışmamalıdır, üç; **Ege**'de ve **Kıbrıs**'ta **Yunanistan**'ın gönlünü yapmalıdır, dört... daha sayayım mı? **Demirel** sağının uygulamaya uğraştığı soğuk savaş politikası 50'lerde geçerliydi, günümüzde eskimiştir, yanlıştır, büyük komünist tehlikeleri icat ederek **Türkiye**'nin sanayileşmesini **Amerika**'ya sevimli kılamaz, yaranmak için daha başka, daha akıllı politikalar bulması zorunludur.

Yoksa bu çıkmazda tırnaklarını bir kere daha kıracaktır.

(8 Aralık 1976)

2

DEMİREL KENDİ KUYUSUNU MU KAZIYOR?

Demirel'i nasıl bilirsiniz?

Nadir Bey (Nadi) yazdığı bir yazıda, en azından, gerçekçi ve kurnaz olduğunu söylüyordu. Eh, **Türkiye**'de siyasal alana çıktığından bu yana yaptıkları düşünülürse, Cumhuriyet'in tecrübeli başyazarına hak verilebilir. Verilebilir ya, o zaman şöyle ilginç bir soru açıkta kalıyor: **Demirel** gerçekçi ve kurnazdır da, her defasında iktidarını tehlikeye düşüren, (**12 Mart**'ta res-

men devrilme nedeni olan) şiddet hareketlerini niye önlemez, hatta çoğu solcu yazarın iddiasına göre, hızlandırır?

Öyle ya, bir açıklama biçimi nedir, şu değil mi: **Demirel** iktidarları, solu ortadan kaldırmak amacındadırlar, bunun için de, yan örgütler kurmuş, 'eşkiyayı devletin içine sokmuşlardır', zaten çatışmalar, kargaşalıklar, üniversitelerin savaş alanına dönmesi bu yüzden oluyor. **Demirel** ve takımı bunu istememekte, iktidarını bunun üzerine oturtmaktadır. İyi ama, her seferinde sağcı iktidarların ya yıpranış, ya gidiş nedeni bu şiddet olayları olmuyor mu? **Demirel** de, partisi de, bunu bile bile yapıyorlarsa hazret, hiç de o kadar gerçekçi ve kurnaz sayılamaz; yok gerçekten gerçekçi ve kurnazsa niye bu olgu **Türkiye**'de bir türlü kökü kazınamayan bir illet halinde sürüp gidiyor?...

Bunda bir çelişki olduğu meydanda, işte onu konuşacağız...

Önce ister misiniz, bazı genel saptamalar yapalım, bunlar herkesin bildiği şeylerdir ama, nedense sık sık unutulur ya da unutturulur.

a. Liberal kapitalizm 'vahşi' döneminde, yani hızla ve kimsenin gözünün yaşına bakmadan gelişirken, son derece acımasız ve kabadır. Ne işçi hakları dinler, ne insanlık hukuku. bakıverin batılı kapitalist ülkelerin gelişme tarihine, grevlerde takım takım işçi öldürmek de onlardadır, sosyalist lider vurdurmak da! Sömürgeleri talan, kendi işçi sınıflarını günde 12–16 saat arası çalıştırarak helak eden onlardır. Sömürü, acımasızlık, hak tanımamak kapitalizmin mayasında var. Bu bakımdan **Türkiye**'de kapitalist gelişmenin hızlanmasıyla kendilerini burjuvadan sayanların işçi haklarına, insanlık hukukuna kulak asmamak arzusunu göstermeleri, hepsini komünistlik saymaları ve karşı çıkmaları kapitalizmin tabiatından gelmektedir.

b. Ne var ki, zamanla Batılı kapitalist ülkelere böyle bir 'vahşi' sömürünün yıkıcı sömürünün yıkıcı devrimlere yol açacağını görmüşler, rejimlerini sosyalleştirmişlerdir. Bizim Anayasa'nın da **Türkiye** için 'sosyal' devlet demesi, bundan. Gel gelelim kapitalizmin hızlı gelişmesi ile işçi sınıfının haklarının tanınması bir araya kondu mu, son derece gerilimli bir ortam do-

ğuyor. O zaman Batılı emperyalist sistemin tuttuğu yol ilginç, savaştan sonra, **Dulles** düzenindeki Amerikan sistemi, denetimine aldığı ülkelerde komünistliği istemiyor ya, yerli kompradorlarla, 'Filipin demokrasisi' dediğimiz solu sünnet edilmiş sistemi buralara yerleştirmeye hevesleniyor. **Türkiye** bu ülkeler arasındadır. hem kapitalizmin eğilimlerine, hem de **Amerika**'yla bütünleşmiş siyasal örgütlerin ve liderlerin kafalarına **Amerika**'nın önerileri son derece uygun gelmiştir.

c. Nedeni belli: **Demirel** dahil, sağın bütün liderleri, **İsmet Paşa** toplumunun adamlarıdırlar, orada yetiştiler, (**Tan**'ı yıkan kalabalığın arasında **Demirel** de varmış) **İnönü** toplumu zaten soldan iğdiş edilmiş bir toplumdu, (1948'de **İstanbul Hukuk Fakültesi**'nin iki bin kişiye yakın öğrencisi bulunan birinci sınıfında, biz üç ya da dört toplumcu çocuktuk), faşizan bir baskı rejiminden, Amerikancı liberal bir düzene geçerken haliyle yetiştirdiği adamlar sola kapalı, ona düşman, her türlü belayı ondan bekleyen yöneticiler olacaklardı. Oldular da. Buna bir de güvenlik kavramı yerine emperyalist sistemin koruyucu savaş kavramına göre yetiştirilmelerini ekleyiniz, o zaman **Demirel**'in ve **AP**'nin çelişkisini açıklamak kolaylaşacaktır.

AP liberal burjuva geçiniyor ama, demokrasiyi sağsız solsuz yani **Amerika**'nın ona öğrettiği gibi anlıyor, demokratikleşmeye karşıdır, yükselen burjuvazi hem güçsüz hemde miyop olduğundan bunu seviyor, destek oluyor, o zaman sola düşman, onun gelişmesine engel olmak programları gereğidir, peki bu nasıl olacak, ellerindeki Amerikan güvenlik kitaplarına bakıyorlar, sorunu yasal yoldan şiddetin önlenmesi diye alacak yerde önleyici savaş kuramlarına uygun bir biçimde alarak, 'paralel polis' niteliğindeki yardımcı ve yan örgütlenmelere gidiyor, bunları yüreklendiriyorlar

İşin güzeli şu ki. bu uygulama şiddet hareketlerinin yoğunlaşmasını getiriyor, bu yoğunlaşmanın dozunu aşmasıysa sıkıyönetimleri, muhtıraları, **Demirel**'in şapkasını alıp gitmesini.

(22 Aralık 1977)

3

TAKTİK USTALIK, STRATEJİK YANILGI

AP'nin derdi büyük, meşhur laf vardır ya hani, o hesap: '**Demirel**'le de yapamıyorlar, **Demirel**'siz de!.

Demirel'siz niye yapamadıkları belli, partinin yönetimine geldiğinden beri **Süleyman Demirel Adalet Partisi**'ni ya iktidar yapmıştır, ya da iktidar olmak üzere bir parti, **12 mart**'ın en karanlık günlerinde bile, 'şapkasını alıp gitmiş iken faşizan diktayı **AP**'nin çıkarlarına en uygun kullanmasını beceren odur, gerek 1973 gerekse 1977 seçimlerinden sonra, büyük çoğunluğu **Ecevit**'e kaptırdığı halde iktidarı kaptırmayan odur Böyle bir lideri **CHP** bulsa, herhalde başının tacı ederdi. Tamam mı?

Demirel'le niye yapamıyorlar? Hazret istediği kadar iktidarı ele geçirsin, gelişen **Türkiye**'nin değişen koşulları karşısında 'hafif' kalıyor, çokluk 'boşa' konuşuyor, en yakın ve pratik çözümlerden ötesini göremiyor, bu yüzden de **Adalet Partisi**'nin uzun vadede oy yitirmesine, gençlikten ve aydınlardan kopmasına neden oluyor. En güvendiği kırsal bölgelerde, geri kalmış yörelerde avantajı **MSP** ile **MHP**'ye kaptırınca, taktik düzeydeki ustalıklarla iktidarda tuttuğu **AP**'yi, giderek kaçınılmaz bir ufalmaya mahkum ediyor.

Galiba bu nokta üzerinde biraz oyalanmak iyi olacak.

Üçlü koalisyonu ayakta tutmak için **Demirel** 'milliyetçilik' ideolojisine sarılmış görünmekteydi. Nedir 'milliyetçilik' ideolojisi? Gerici bir bağlam içerisinde ele aldınız mı, faşizm ve dinsel iktidarlar demektir, ilerici bağlam içersinde ele aldınız mı, emperyalizme karşı, tam bağımsızlıkçı bir ileri hareket! Örnekleri çok, **Hitler** ve **Mussolini** faşizmleri 'milliyetçi' idiler, **Türkeş** de 'milliyetçi'dir; kiliseler, özelikle ortodoks kiliseleri, bir de Arap müslümanlığı 'milliyetçi'dirler, nasıl ki **Kıbrıs**'taki Rumlar da kiliseyle harekete geçmiştir; Araplar'da **Baas sosyalistliği**'nin bile müslümanlık ve milliyetçilikle kaynaşmış olduğunu biliyoruz. **Erbakan** da bu anlamda 'milliyetçi'dir, 'milli ve manevi değerlerin' ideolojik savunması ondadır.

Peki **Demirel** nedir? Ortada **MSP** yok iken, **MHP**'nin biti kanlanmamış iken, aslında **CHP** bürokrasi diktasına kitlesel bir tepki hareketi olan **Demokrat Parti** ve uzantısı **Adalet Partisi,** hem faşizan hem dinsel milliyetçiliğin karması olarak görünüyordu. Ne kadar Liberal Burjuvaziye hizmet ederse etsin varlığını ideolojik bir tanımlamaya sokmaya kalkıştı mı, bu tanımlama, ister istemez, bugün **MHP** ile **MSP**'nin sahip çıktığı kavramlara sahip çıkmakla oluşuyordu. Paravananın arkasındaysa, bildiğimiz işbirlikçi kapitalizm uygulaması sürdürülmekteydi. Ama, o ki **MSP** ve **MHP** ayrı kitle örgütleri halinde geliştiler ve kendi milliyetçilik anlayışlarını benimseyip ortalığa saldılar. **AP** 'milliyetçiliğini' tanımlamadan âciz kaldı. Neyin milliyetçisidir? Dinsel düzeyde **MSP**'den, ırksal düzeyde **MHP**'den öteye gitmesine olanak yoktur, olmayınca bu partilerin öğreti-sel tutumları, sloganları, örgütleriyle kendisini yemesini önleye-meyecektir.

Hiç mi çaresi yok?

Olmaz olur mu, **Türkiye Cumhuriyeti**'nin kuruluş felsefesini oluşturan **müdafaa-i hukuk** 'milliyetçiliği' var, tam bağımsızlıkçı, emperyalizme karşı ilerici, ona sahip çıksa ya! Çıkamaz. Neden, kuruluşundan bu yana işbirlikçiliği benimsemiştir de ondan, üstelik bu alanda o derece ileriye gitmiştir ki 'fiilen' işbirliği yapmaya kalkıştığı 'sistem'in güvenini yitirdiği halde hâlâ aynı doğrultuda yürümekte, iktidarda kalabilmek için oluşturduğu 'milliyetçi' koalisyonu 'sistemin' buyruğuna vermeye çalışmaktadır. Olabilir mi? Olamıyor, üstelik 60 yıllarından bu yana yetişmiş sağcı gençler, sistemli ideolojilerin tadını aldıkları için, artık içi boşalmış **AP**'den yana değil, kendilerine modası geçmiş de olsa birer doktrin sunan **MSP** ile **MHP**'den yana çıkıyor.

Başka türlü acaba şöyle diyebilir miyiz: **Demirel** ve takımını iktidarda tutan taktik ustalık, sonunda partinin çekim gücünü yitirmesine yol açan stratejik ve önemli bir yanılgıyı içermektedir.

AP 'milliyetçiyim' diyor, 'milliyetçiliğini' bir ideolojiye bağlayamıyor, bu yetmezmiş gibi kalkıp ekonomisi ve diplomasisini

yeni ipotekler altına sokacak pazarlıklara giriyor, bunlar AP'nin dipteki hastalıklarının acı belirtileridir, iyileştirilmesiyse öyle gündelik ilaçlarla olmaz, her şeyden önce kendilerine sağlam bir fikir temeli bulmak zorundadırlar.

Komünizm düşmanlığı yok mu diyeceksiniz, onu da görüşelim.

(25 Ekim 1977)

4

KOMÜNİZM DÜŞMANLIĞI "MİLLİYETÇİLİK"MİDİR?

Amerika'da yapılan o toplantıda **Kissinger**'in bundan böyle **Avrupa**'daki Amerikan tutumuna ilişkin sözlerini kim unutabilir? Hâlâ **CIA**'nın 40'lar komitesi üyesi olan bu kurt politikacı, **Avrupa**'da komünizmi önlemenin artık şiddetli bir biçimde komünizme karşı olan hükümetleri iktidara getirmekle gerçekleşemeyeceğini belirtiyordu. **Amerika** için bu, soğuk savaş yıllarında başarıyla uygulanmış bir plandı ki, hanidir umulan sonuçları vermiyor, komünizme karşı şiddet kullanılan ülkelerde mübareğin büsbütün boy atıp serpildiği görülüyordu. Yeni uygulama, bir iki **Avrupa** ülkesinde denendi ve deneniyor: işte **Portekiz** ve **İspanya,** işte **Yunanistan!** Bu ülkelerde komünist partiler serbest bırakıldı, seçimlere katılıyorlar, iktidarlar sağcı da olsa, 'ılımlı, hatta ilerici' öyle anti/komünizm sloganlarına itibar eden yok, varsa da gittikçe önemlerini yitiriyor siyasal güç olarak, ne **Amerika** yüzlerine bakıyor bunların, ne **Avrupa!**

Bu olayda **Demirel** ve partisi için çok büyük bir ders gizli ama, galiba algılamaya güçleri yetmiyor.

Demokrat Parti'nin, sonraları **Adalet Partisi**'nin ideolojisi işbirlikçi bir liberal ekonomi yandaşlığıyla histeri derecesine varan bir komünizm düşmanlığından ibaretti, halk yı-

ğınları kısmen ırkçı kısmen dinci eğilimlerle, kısmen de seçkinci **CHP** diktasına duydukları tepkiyle **DP** ile **AP**'ye ilgi gösteriyor, bu da partinin güçlü iktidarlarını kurmasına yol açıyordu.

Irkçı aşırılığa **MHP**, dinci aşırılığa **MSP** sahip çıktıktan sonra, **AP**'ye kala kala ne kalmıştır? Şiddetli bir komünizm düşmanlığı. İşte herkese kendisini 'milliyetçi' diye yutturmaya kalkan bu parti, 'milliyetçilik' idelojisi olarak millete soğuk savaş günlerini hatırlatan bir komünizm düşmanlığını sunuyor. Belki az gelişmişliğimizden, belki politikacılarımızın bilgi ve haber kıtlığından, bu platform **MHP** ile **MSP**'yi **AP**'yle güçbirliği etmeye yaramakta, ama bu güçbirliği, tek başına komünizm düşmanlığı bir ideoloi sayılamayacağından **AP** tabanının daha tutarlı görünen öteki iki sağcı partiye kaynamasına neden olmaktadır.

İşin kötüsü, komünizm düşmanlığına dayalı koalisyonu bu tür iktidarları artık boşamış olan 'sistem'in tutmaması. Tutmayınca ne oluyor, bunlar, lafta milliyetçi ama işte değil, **Demokrat Parti** iktidarından bu yana ülkenin ekonomisini 'sistem'e bağımlı kılmışlar, ara açıldı mı 'sistem' bunları boşluyor, kalıyorlar mı ortada, daha da müthişi, o çaresizlikte o kadar düşmanlık ettikleri komünistlerden, yani Doğu Bloku ülkelerinden imdat aramak durumuna düşüyorlar mı sana, ölümlerden ölüm beğen!

Demek başlangıçta milliyetçi değillermiş, milliyetçi olsalardı ülkeyi 'sistem'e bağımlı kılmayacak, ulusal bir kalkınma felsefesini geliştirecek, tam bağımsızlığını koruyarak büyüyecek bir ekonominin olanaklarını yaratacaklardı, yapmamışlar, yapamamışlar, akıl edememişler, öyle ki sonunda ne 'sistem'e yaranabiliyorlar, ne de hani sizin milliyetçiliğiniz dediğimiz zaman bize, komünizm düşmanlığından başka bir fikir, tutarlı bir ideolojik tutum önerebiliyorlar.

Fasarya bunlar, fasarya!

Şimdi çoğunuza, hele sağcıysanız, çok ters gelecek bir şey diyeceğim. Milliyetçiliğin ilerici biçimi vardır dedik ya, hani **Kemal Paşa** zamanında uyguladığımız, tam bağımsızlıkçı, emperyalizme karşı ülkenin kendi olanaklarıyla 'saadet ve imarını derpiş eden' hah işte o gerçek milliyetçiliğin şimdiki sahipleri,

ne kendi iddia ettikleri gibi **AP**'lilerdir, ne **MSP**'lilerdir, ne de **MHP**'liler, ya kimler midir, söyleyeyim: sosyalistler!

Emperyalist sisteme kapıların açıldığı, komünizm düşmanlığı perdesi altında her türlü işbirlikçiliğin başladığı 1947 yılından bu yana, **Türkiye** de **Müdafaa-i Hukuk** tezlerini, başka deyişle **Türkiye**'nin haklarının savunmasını yapan, tam bağımsızlığımızı, ekonomimizin özgürlüğünü ve ulusallığını, yeraltı ve yerüstü zenginliklerimizin ulusun malı olarak kalmasını, yabancı sermayenin sömürücü düzenine karşı ulusal haklarımızı göğsünü siper ederek koruyan sosyalistler olmuştur hep, bugün de onlardır. Bunun içindir ki, **Demirel** öteki sağcı partileri artık cılkı çıkmış bir soğuk savaş narasıyla sosyalistlerin üzerine kışkışlıyor; bunun içindir ki **Ecevit,** sırasını düşürdü mü onları partisinin sırtındaki keneler olarak nitelendirip tezelden atılmalarını öneriyor.

Türkiye'yi komünizm tehdit ediyor lafının, bugün **Türkiye**'yi Merihliler tehdit ediyor lafından daha anlamlı bir içeriği yoktur.

(26 Ekim 1977)

5

AP, "SİSTEM"İN PARTİSİ OLMANIN BEDELİNİ ÖDÜYOR

Efendim, kusura bakmayın, biz sosyalist takımı, siyasal partilerin 'sınıfsal' olduğunda ısrar ederiz, deriz ki her siyasal parti belirli sınıfların çıkarlarını savunur, o sınıfın tarih sahnesinde önem kazanmasıyla birinci plana geçer, önemini yitirmesiyle ortadan ya kaybolur, ya küçülür Örnek, klasik olarak, **İngiltere**'dir: Derebeyliğe karşı kapitalizmin, yani burjuvazinin gelişme ve yükselme yıllarında, bu ülkede, liberal parti

almış yürümüş, ülkenin en önemli siyasal gücü haline gelmiştir. Ama endüstrileşmenin gelişmesiyle büyüyen ve güçlenen işçi sınıfı ortaya ağırlığını koymaya başlayınca, ufak ufak yerini **İşçi Partisi**'ne bırakmıştır.

Aslında **AP**'den söz ediyorum, **İngiltere**'yle başlamak niye? Oradakine benzer bir durum bizde oluyor, işin içine **AP**'de karışıyor da ondan. **Türkiye**'de bürokrasi ve onun partisi **CHP** önemini rejimin yetiştirdiği ticaret burjuvazisi önem kazandıkça yitirme yoluna girmiştir. **Demokrat Parti**'nin kuruluş yılları, liberal ticaret burjuvasinin, **Adalet Partisi'**nin kuruluş yılları ise, sanayi burjuvazisinin **Türkiye** sahnesinde ön plana geçme yıllarıdır. Burjuvazi önem kazandı mı, toplumun öteki katlarını da, bu arada köylülüğü, yeni yeni gelişen işçiliği de ardından sürükler. 1946 ruhu denilen, **CHP**'nin kemikleşmiş bürokrasi diktasına karşı kitleleri harekete geçiren aslında budur. O tarihte **DP** ve **AP Türkiye**'de güçlenmekte olan toplumsal çevreleri temsil etmekteydiler.

Öne geçmeleri bundandı.

Bir partinin diriliği bir yandan sınıfsal niteliğine bağlıdır ya, bunun bir sonucu olarak, bir yandan da, ülkenin geleceğini oluşturacak toplumsal kesimlerdeki etkisine bağlıdır. Burjuvazi nicel (kemmî) olarak kalabalık değildir, ama yükselme sürecinde değerler düzenini öylesine topluma yayar ki öteki toplumsal kesimler bundan etkilenirler, işçisi köylüsü kapıldıktan başka, bakarsın gençliktir, kadınlıktır ardına düşmüş. Partilerin seçimlerden 'tulum' çıkarması elbet bu dönemlere rastlıyor: Şimdiki **AP** yöneticilerinin tatlı tatlı hayalini kurduğu dönemlere.

AP bu durumunu yitirdi. Acaba neden? Bir kere ticaret burjuvazisi, sanayi burjuvazisi, çarpık bir tutumla geliştiklerinden 'dışa bağımlı' oldular, işte görüyorsunuz, dış krediler kesildi, dış alışveriş boykot ya da ambargo yoluyla tıkandı mı, hepsi kendilerine bu yolu açacak ilk siyasal kadroya teslim oluyorlar. Şu halde, **AP**'nin burjuvalaşma politikası yanlıştı, 'Her mahallede bir milyoner' yaratırken, bu milyonerin kökeninin Türk toprağında olmasına dikkat edecekti, böyle alayı komprador bir

burjuvazi yetiştirmeyecekti. **AP**, 'sistem'in partisi olmanın bedelini ödüyor şimdi.

İşler sarpa sardığı zaman, yine 'sistem'in partisi olmanın itişiyle bunlar 'milliyetçilik' ideolojisine sarıldılar. Gerçekte bu soğuk savaş döneminde emperyalizmin kışkırttığı bir çatışma yöntemiydi. **Türkiye**'deki sonuçları da aynı oldu. Daha kötüsü, **AP**'nin sahiplendiği dinci ve ırkçı, iki gerici türden milliyetçilik, **MSP** ve **MHP** kişiliğinde kendi siyasal örgütlenmesini yapınca, bu iki eğilimden gelen oylar takım takım **AP**'nin milliyetçiliği mertebesindedir, sebeb-i hikmeti de **Türkiye**'de önemli bir tehlike oluşturmadığı hergün biraz daha ortaya çıkan komünizme fanatik bir düşmanlıktır:

Demirel, oy aldığı yörelerin ülkenin en geri kalmış yöreleri olduğunu görmezlikten gelerek, tabanda durumu koruduklarını ileri sürüyor ama, bu yanlış bir teselli: Geri kalmış yöreler, dinci ve ırkçı milliyetçiliğe en yatkın yöreler, **MHP** ve **MSP** daha etkili olamadılarsa, bu **AP**'nin ustalığından çok, adı geçen partilerin seslerini henüz kuytulara ulaştıramadıklarından. Kaldı ki, bir partinin oyları sadece sayısal olarak değerlendirilemez, bu oyların bir de siyasal ağırlığı vardır, bu ağırlık hesabında ise şehirleşme ve sanayileşme hızının alabildiğine sürdüğü büyük merkezlerdeki oylar, az gelişmiş yörelerin oylarından çok daha ağırlıklıdır. Hesap kitap, külahını önüne koyup düşünmenin zamanı gelmiştir **AP** için: Burjuvaziyi ve işçi sınıfını **CHP**'ye kaybetmektedir, az gelişmiş bölgelerdeki sağcı oylar asıl sahiplerine, dinciler **MSP**'ye, ırkçılar **MHP**'ye gitmektedir, aydınlar **AP**'yi zaten hiç tutmadılar, peki bu parti ne olacak?

Nasrettin Hoca'nın öyküsündeki gibi, aklı varsa dağın ardındaki göle koşar. O da, geniş ve ulusal perspektifli bir sanayileşme planı, ulusal bir dış politika, kesinlikle emperyalizme karşı bir tavır, geniş halk kesimlerinin özlemlerine cevap verebilecek bir toplumsal kalkınma programı! İyi ama bu kadro böyle bir tutumu tutabilir mi? Tutabilseydi, herhalde **AP** bu duruma düşmezdi. Yine de ben **Türkiye**'de ulusal burjuvazi gerçeğini en iyi kavrayacak ortanın sağındaki bir partinin, **Mustafa Kemal**'in önerdiği türden bir anti-emperyalist milliyet--

çilikle öteki halk kesimlerinin sempatisini toparlayabilmek şansına sahip olduğuna inanıyorum, evet, belki başka bir yönetici kadrosuyla, yeni bir yönetim tutumuyla...

Orasını bilemem.

(22 Aralık 1977)

6

DEMİREL NE DİYOR ALLAH AŞKINA?

Türk halkını ne sanıyorlar?

Demirel yurt düzeyinde geniş bir saldırı kampanyasına girişti: Hayli geniş halk kalabalıkları önünde demediğini koymuyor, vay efendim hükümet dokuz ay öncesinin 100 lirasını onbeş liraya indirmiş de, bu süre boyunca yüzlerce adam anarşinin kurbanı olmuş da, **CHP** devletin itibarını iki paralık etmiş de, bunlardan ne köy olurmuş ne kasaba... **CHP** ağırlıklı iktidarın eleştirilecek yanı çok Allah ne verdiyse, bunları sık sık belirtiyor, altını çiziyoruz. **Demirel**'in söyledikleri arasında çoğu yer alıyor, bir bakıma **AP** lideri haklı, haklı ama inandırıcı değil.

Peki öyleyse, işi biraz daha etraflıca ele alalım.

Demirel'in son konuşmalarından birisinde, mitinge katılan **AP**'li kalabalığın resmi çekilmiş, gazetenin birinde gördüm: Geleneksel toplama yığın, köyden kentten derlenme, ellerinde bayraklar, **AP** flamaları ve dövizlerle, kamyon kamyon, otobüs otobüs taşınmış bir kalabalık. Ellerindeki pankartlardan birisine takıldım kaldım. Aynen şöyle yazıyordu: **"IMF'ci Ecevit".** İşe bak işe arkadaş, **İlhan Selçuk**'un hâlâ **Morrison**cu olmakla suçladığı **Demirel**'in partisi miting meydanlarında **Ecevit**'i **IMF**'ci olmakla itham ediyor. Bu dünyanın sonu değil midir? Bu kadarla kalsa iyi. **Demirel** bizzat **Ecevit**'in ve partisinin,

IMF'yle yaptığı anlaşmaların açıklanmasını, bu örgütün her dediğine hükümetin baş eğdiğini meydanlarda bağırmakta, iktidarı uluslararası finans kuruluşlarının etkisinde, (etkisinde de laf mı, buyruğunda) olmakla suçlamaktadır.

Peki yalan mı bu, yoksa yanlış mı, ne yalan ne de yanlış. **IMF**'nin neredeyse **Ankara**'daki otobüs fiyatlarını bile düzenleyecek kadar iş azıttığı, iktidarın da buna başeğdiği biliniyor. **CHP**'lilerin itirazını biliyorum, diyorlar ki **Demirel** sanki **IMF**'nin dediğini yapmıyor muydu, o **Morrison**'ların adamı değil miydi? Öyledir, öyle olduğunu **Executive İntelligence Rewiew**'nun bir raporunu aktarırken de yazmıştım, şu farkla ki, Amerikan iş çevrelerinin dergisi **Demirel** iktidarlarının saplantısı olan sanayileşmeden yakınıyor, devalüasyonu bir türlü istenilen oranda yapmaya yanaşmamalarını önemli bir kabahat olarak ileri sürüyordu. **Ecevit** hükümetinin dokuz ayda paranın değerini tam da **Dünya Bankası, IMF** ve banka konsorsiyomlarının istediği düzeye indirmesi, bu bakımdan belki **Demirel**'e **Ecevit**'i **IMF**'ci olarak suçlama hakkını verir.

Verir ama, bu işin bir ama'sı var.

Bunu irdelemek için lafı başka bir yöne aktaracağım.

Meydanlarda **Demirel**'in ağız dolusu söylediği laflardan, yaptığı suçlamalardan birisi nedir, hadi hatırlayın bakalım. Söyleyeyim: **"Bu iktidar, Türk devletinin en büyük düşmanı olan komünistliği tehlike saymayan bir iktidardır. Bunlar, komünistleri koruyorlar, kanatları altında besleyip büyütüyorlar, zaten iktidarını onlara borçludurlar, filan fişman." Demirel** bu suçlamasını o kadar çok tekrarlamıştır ki, ajans ve **TRT** bültenlerinde işitmekten de okumaktan da bıkmışız. Neden böyle yapıyor? Denebilir ki **Demirel** soğuk savaş dönemi politikacısıdır, komünizme düşmanlığı bir ideoloji haline getirmek, partisini bu düzeyde birleşecek sağ oyların gücüyle iktidara taşımak istemektedir. Bu bir açıklama biçimidir ya. geçerliliği tartışma götürür. Komünizme karşı olmak son on yıl içinde **AP**'ye iktidar yolunu açmamış, tersine onun iktidardan uzaklaşmasına neden olmuştur

Bir başka açıklama biçimi yok mu, elbette var. O da şu:

Efendim, **Türkeş**'in partisi komünizm düşmanlığıyla büyüyor, **Demirel** bu alanda ondan hızlı olarak bu partiye kaptırdığı oyları toplamak peşindedir. Ondan böyle bastıra bastıra **CHP**'yi komünist olmakla suçluyor Bu da bir fikir, ama bu da öbürü kadar geçersiz. Zira **Türkeş**'in komünizme karşı olmaktan çok, en belirsiz bir içerikle ortaya attığı emperyalizme karşı olmak sloganlarıyla yandaş bulmadığı ne malum? Çünkü komünizme düşmanlık AP'de var, ama emperyalizme düşmanlık yoktur

Ama en müthişi ne odur, ne de budur. Bana sorarsanız, **Demirel** ortaya attığı bu iki iddia arasındaki açık çelişki, halkı ahmak saymaya kadar varabilecek nitelikteki uyuşmazlıktır. Eğer **Demirel**'in dediği gibi **Ecevit, IMF**'nin adamı ise, kökeni Amerikan olan baskılara baş eğmenin mimarlığını yapıyorsa, aynı zamanda nasıl komünist olabilir? Yok, eğer **Ecevit** komünist de komünistlerin alayını himaye ediyorsa, bu takdirde **IMF** reçetelerinin gönüllü uygulayıcısı olabilir mi? Bu iki suçlamayı aynı zamanda, hatta aynı mitingte yapmakla **Demirel** hem Türk halkını açıkça aptal yerine koyuyor, hem de ciddi siyasal savaşımdan **Menderes** tipi bir demagojiye kayıyor.

Ciddi bir toparlama gereksinimi içinde bulunan partisini böyle uyduruk kaydırık demogojilerle toparlayamaz.

(3 Ekim 1978)

7

ESKİ BİR YANILGININ YENİ GÖRÜNTÜSÜ

Kamran İnan'dan önce **Aydın Yalçın** vardı. Hep de böyle birisi olmuştur. Bayrak yarışı gibidir bu, sonraki öncekinin yerine liderlik adaylığı yarışına devam eder, kişi değişir ama bayrak aynı kalır

Ne bayrağı olduğunu söylemem gerekir mi? Arif olan anlasın...

Demirel daha 1965'de 'sistem' için 'kullanışlı' bir Başbakan olma niteliğini yitirmeye başlamıştı. İnanmayan isterse **Çağlayangil**'in vaktiyle **İsmail Cem**'e, isterse **Demirel**'in, **Arcayürek**'e yaptığı açıklamaları bulur okur. Her iki açıklama aynı noktalarda çakışırlar: **Türkiye**, 1965'den başlayarak hem bölgedeki, hem dünyadaki dış politikasını değiştirmeye yönelmiş, **Sovyetler** ve **Doğu Bloku** ile ilişkilerini düzeltmiş, bir yandan özel sektör eliyle sanayileşme girişimlerini hızlandırırken, bir yandan **Ortadoğu**'da **İsrail** aleyhine Araplarla ilişkilerini iyileştirmiştir Bu kadarı **Demirel**'in 'değiştirilmesi' için yeterliydi, önce demokratik yöntemlere başvurdular: **Demokratik Parti** bölünmesi oldu, **AP** içinde **Aydın Yalçın**'ın adı ikide bir **Demirel**'in yerine bir seçenek olarak ileri sürüldü fakat, o tarihlerde henüz **AP** tabanı **MSP** ve **MHP**'ye doğru kaymadığından, işçi sınıfı ise **CHP**'ye yönelmediğinden, bütün bu manevralar sonuçsuz kalıyor. **Demirel** 'sistem' içi politikasını 'sistem'e rağmen sürdürmenin kolayını buluyordu.

O zaman **12 Mart**'ı icadetmek gerekti. Onu da yaptılar, **12 Mart** sonrasında tek başına bir **Demirel** iktidarının doğmadan önlenebilmesi için **MSP**'nin ve **MHP**'nin biraz da yapay solunumla güçlendirildikleri doğrudur, bu arada **CHP**'nin umut sloganı altında sosyalist solu içine alıp yozlaştırdığı da... **Demirel**'in seçim alanlarında yitirdiği iktidarı milliyetçi cephe sloganıyla Meclise tekrar eline geçirmesi, sistem'in işlerini kolaylaştırmış sayılamazdı, hele ambargo konur konmaz üsleri kapatması, daha sonra **Dünya Bankası** ve **IMF**'nin bütün telkinlerine rağmen yüzde sekizlik kalkınma hızlarında direnmesi, biraz da **MSP**'nin tutsağı olduğundan **Kıbrıs**'ta aşırı ödünleri reddetmesi suyunu kaynatıyordu. **Aydın Yalçın**'ın onun karşısında hafif kaldığı anlaşılınca bayrak yarışına Kamran İnan'ı soktular, hesapları açık ve basitti, **Kamran İnan** bir kere partinin başına geçebilirse, oyların bölünmesi halinde bir **AP - CHP** ortaklığı kolayca gerçekleşebilir, bu ortaklık da **NATO**'cu **CENTO**'cu, **Ortakpazar**'cı geleneksel uyduluk politikasını sızıltısızca yürütebilirdi.

Gel gör ki **Kamran İnan** politikacılıkta **Aydın Yalçın** kadar

bile başarılı görünmüyordu. İkinci Dünya Savaşı ertesinde 'sistem'in denetlediği bütün ülkelerde demet demet derlediği parlak diplomatlardan birisiydi, ağzı laf yapıyor, belleği insanı şaşırtıyordu, ne var ki kökeni halktan da olsa, kendisi halktan değildi.

Süleyman Demirel iktidar partisine yönelttiği birbiriyle çelişen iki suçlamasıyla nasıl o kadar da hazırlıklı görünmüyorsa, onun gibi, **Demirel**'e karşı bütün suçlaması, partiyi iktidardan muhalefete düşürmüş, ya da yurt düzeyindeki bütün belediye seçimlerini **CHP**'lilere kaptırmış olmaktan ibaret görünen İnan'ın durumu da o kadar hazırlıklı görünmüyor. **Kamran İnan** 'sistem'in çözümünü **AP** içinde ve dışında uygulamaya hazır bir lider adayı görünümündedir, ne **AP**'nin gereksindiği yeni liberal bir siyasal platform getiriyor, ne de geleneksel batılı ve batıcı bürokrat tavrının dışında içeriği belli bir değişiklik... Parti kademelerinden gelmediği için etkisinin örgütte ancak doğu ilerinin bazı yörelerinden gelen delegelerle sınırlı kalması akla gelebilir. Konuşmacılığını **Galatasaray** ve **Mülkiye** gibi iki ünlü komprador okulundan aldığı için, taşralı delege kalabalığı önünde **Demirel**'in babacan kırsallığı karşısında fazla alafranga kalacaktır. **AP**'nin bir yenilik gereksindiği kesin ise de, bu yeniliği **Kamran İnan**'ın temsil ettiği söylemek son derece zor, çünkü 'mumaileyh' bir yeniliği temsil etmekten çok son otuz yılımızı berbat eden eski bir yanılgının yeni görüntüsünü oluşturuyor.

İnan'ın etkisi ya da baskısı ne olursa olsun, **Demirel** mutlaka kendisini ve partisinin siyasal platformunu yenilemek zorundadır. Bir rivayete göre çevresindekileri temizleyerek bunu yapacakmış, hiçbir işe yaramaz, aynı tutumla gelecek yeni bir ekip büyük vakit kayıplarından ibarettir. **AP**'ye belki yeni bir yönetici kadro gerekiyor, ama mutlaka yeni bir tutumla.. Bu tutumun, gerçekte, sadece **AP**'nin iktidar yılları politikasını somutlaştırmayla gerçekleşebileceği bile ileri sürülebilir: Sovyet yakınlaşması, Arap yakınlaşması, ne pahasına olursa olsun ağır sanayileşme, sistem'in müdahalelerini red, sosyal adaleti tabana indirerek somutlaştırma, içerde demokrasinin bütün sonuçlarıyla uygulanması, sağa olduğu kadar solun bütün nüanslarına da özgürlük...

Söz buraya geldi mi, **Demirel** ünlü 'komünizm' düşmanlığını devreye sokuyor ki, bu onu **Amerika**'nın gözünde şirin göstermediği gibi, Türk halkının da gözünden düşürüyor. Çünkü ülkenin gündeminde komünizm dostluğu ya da düşmanlığı yok, ulusal bağımsızlık, ulusal bütünlüğün korunması, hızlı kalkınma, yoksulluğun yokedilmesi gibi herkesin paylaştığı sorunlar var. Bunu ne zaman anlayacak?

(4 Ekim 1978)

8

"TÜRK İSLAM SENTEZİ

'Ulusal bileşim' deyimini, sanıyorum, ilk defa 1956 yılında, **Mamak Muhabere Okulu**'nda yedek subay öğrenciyken kullanmıştım. Okulda düzenlenen moral gecelerinden birinde, Türk şiiri üzerinde konuşmamı istiyorlar. Eh serde şairlik var, konuşamam desen olmaz, kalkıp konuşuyorum. Konumuz, aslında şiir ama galiba çerçevesini genişletiyorum biraz. Tanzimat'la başlayan hareketimiz, bunun Osmanlı uygarlığı üzerindeki etkileri filan... Bu arada gelişmeyi özetlerken, şöyle bir formüle başvuruyorum: Tanzimat dönemi bir telif etme dönemidir. Tanzimat aydını Osmanlı kültürü ile batı kültürünü yanyana yaşatmayı dener, buna karşılık, **edebiyat-ı cedide** dönemi, bir taklit dönemi olmuştur, Batı'nın üstünlüğü Osmanlı sanatçısını ezmiş, Osmanlılık iddialarını sadece kullandığı dile bırakarak, Batı şiirinin kötü taklitçisi olmuştur, Cumhuriyet döneminin başarması gereken, gerçekte bir terkip dönemiydi, yeni Türk şairleri Batı yöntemleriyle Türk malzemesinden çağdaş bir terkip çıkarmalıydılar, oysa çıkaramamışlardır, çünkü **garip**'ciler yeniden **surrealiste**'lerin taklidi olmuş, **ikinci yeni** ise vs. vs...

Bundan sonrası sadece şiir meraklılarını ilgilendirir, geçelim. Üzerinde duracağımız nokta, Cumhuriyet dönemiyle bir-

likte terkip, (yani sentez, yani bileşim) döneminin başlaması zorunluluğuna işaret edişimdir. Sonraları sorunun üzerinde çok kafa yordum ben, 60 yıllarının başlarında ise ulusal bileşim savını pişirip kotararak ortaya attım, hele 62'den itibaren **Paris**'ten yazdığım yazılar bütünüyle bu sav çevresinde oluşturulmuş yazılardır ki, **'Hangi Batı'**nın iskeletini bunlar kurar.

Peki şimdi niye ulusal bileşim tartışmasına bulaşıyorum? Efendim, **AP**'nin son büyük kongresinde karar almışlar, partinin programına Türk İslam sentezi ilkesini geçireceklermiş, onun üzerinde duracağım da ondan.

AP bildiğiniz üzere, son derece alaturka bir partidir. Parti midir, orası da tartışma götürür ya, neyse. Örgüt olmasına örgüttür ama, bu örgütün ne derli toplu bir 'fikriyatı' vardır, ne de bu 'fikriyatı' kalabalıklara yaymak için bir çabası. Gelişigüzel ve her durum için geçerli bazı sloganlarla yıllardır iş idare edilmiş, Türk toplumu uyandıkça da idare edilemez olmuştur. Bugün ister **MSP** ya da **MHP** müşterisini eski dükkanlarına celbedebilmek için, isterse biraz daha partileşebilmek için **AP**'nin Türk - İslam sentezi kavramına başvurması da bundandır zaten.

İyi ama nedir bu Türk-İslam Sentezi? Bunu anlatabilmek, sanırım, batılılaşmak kavramı ile anlatılmak istenen komprador batıcılığını aydınlatmakla olasıdır: Türkler, Tanzimat'dan bu yana, (daha önceden de başlamıştır ya, neyse) batı kültür çevresine girmeyi iş edinirler, bu çaba batıyı oluşturan çeşitli ülkelerin, ulusal kültürlerini aynen benimsemek, ya da kopye etmek biçiminde görünür. Osmanlı'nın batılılaşmışı çağdaş bir Türk değildir de, kötü bir Fransız, İngiliz ya da Alaman kopyasıdır, Mülkün kurtarılmasını da bu yolda görür bu komprador aydınları, nitekim **Jöntürkler** iktidarı ele geçirir geçirmez batıcılığı daha da ileriye götürür, bunu yaparken bilerek bilmeyerek geleneksel Osmanlı kültürünü küçük düşürürler. Aydınların bu eğilimine karşı, halkın tepkisi şeriata sarılmak biçiminde olmuştur. Yenileşme hareketleri bütünüyle batıdan, yani hıristiyan toplumlardan geldiği için, halk bunu gavurlaşmak saymış, kurtuluşu da şeriatta bulmuş. Özetin özeti, denebilir ki **AP** kongresinde benimsenmek istenen Türk İslam sentezi fikrinin kökeni işte buradadır.

Komprador kültürüne karşı, Türk İslam sentezi. Acaba çelişki doğru mu? Bunu tartışmak, **AP**'nin çağdaşlaşma kabiliyetini göstereceği için ilginç, ne dersiniz kıyısından köşesinden bulaşalım mı?

Bana sorarsanız, Türk İslam bugünün işi sayılamaz, dünün, hatta önceki günün işidir. Türkler, Türk İslam sentezini Selçuklulardan başlayarak yaptılar, Osmanlı uygarlığıyla en mükemmel biçimine ulaştırdılar. Türk İslam sentezi bir ümmet toplumu sentezidir, çünkü ulusallık dinsellik içerisinde erimiştir, egemen unsur dinselliktir Nasıl, Latin-Hıristiyan, ya da Fransız-katolik sentezinde Fransızlık gerçeği, Katoliklik gerçeği içinde erimişse. Bu iki sentez, iki ayrı toplumun, aynı sosyolojik gelişme aşamasına tekabül ediyor. Birbirine karşıt, ama eşdeğer. Hıristiyan Fransız sentezi, Türk İslam sentezinin karşıtıdır, birbirleriyle son iki yüz yıl içinde boğuşmuşlar, sonunda Tanzimat'la Fransız Hıristiyan sentezi ağır basmıştır. Neden?

Çünkü 1789 devriminden itibaren Fransız - katolik sentezi, bu toplumun uluslaşma sürecine girmesiyle, Fransız ulusal sentezi haline gelmiştir de ondan. Başka deyişle, Fransızlar uluslaşmış, Osmanlı ise ümmet kalmıştır, ulus kültürü elbette ümmet kültürünün ötesindedir, elbette baskın çıkacaktır. Onun karşısına dikeceğimiz Türk İslam kültürü değildi, ulusal Türk bileşimi idi, bunu da Osmanlı bir türlü gerçekleştiremedi.

(30 Ekim 1978)

9

"ULUSAL SENTEZ" SORUNU VARDIR, AMA...

Peki ulusal Türk bileşiminin Türk İslam sentezinden ayrılığı nedir?

Hemen belirteyim, uluslaşma süreci burjuvalaşma süreciyle içiçe olduğundan, bu da **Fransız Devrimi**'nin temel ilkeleriyle

ifade edildiğinden, ulusal bir Türk bileşimi, hiç kuşkusuz Türk İslam sentezinin bütün 'müktesebatını' içerir, ne var ki onu dinsel bir düzeyde değil, laik bir düzeyde değerlendirir. Çünkü uluslaşma süreci kökeninde laik bir süreçtir, pozitivisttir. Bunun anlamı acaba şu mu? Ulusal Türk bileşimi, Türk İslam sentezinin dinsel öğelerini reddetmez fakat asıl belirleyici öğe saymaz. Belirliyen öğe, gerçekte, çağdaş, bilimsel yöntemlerin bu eski sentezi anti-tez olarak kullanabilmesiyle açıklanır.

Biraz fazla ukalaca olduğunun farkındayım, isterseniz, daha somuta inerek konuşalım: Eğer **AP** Türk İslam sentezini ilke olarak programına koyarsa, **MSP**'nin ümmetçi şeriatçı, **MHP**'nin aşiretçi şeriatçı sentezlerinden bir parmak uzağa gidemez. Bugün **MSP** 'milli görüş' diye, gerçekte Türk-İslam ümmetçi sentezini savunuyor. **MHP** derseniz, şeriat içindeki **Orta Asya** öğesini koyulaştırarak daha da eski bir aşamadan, aşiri imparatorluklar çağından bir sentez getirmek istemektedir. Bu sentezlerle mi batının tamamiyle ulusal süreçten süzülmüş çağdaş sentezlerine karşı koyabileceğiz? Hayal bu, hayal. Epeyce önce yine bu sorunla ilgili olarak demiştim ki, atom bombasına karşı balyemez topuyla çıkmak ne kadar geçersiz ve komikse, geliştirilmiş Batılı ulusal ve çağdaş sentezlere karşı, ümmetçi ya da ırkçı şeriat sentezleriyle çıkmak o kadar geçersiz ve komiktir.

Adalet Partisi, besbelli, **MHP** ve **MSP**'ye kaçırdığı seçmeni yakalamak istiyor. Tamamiyle pratik nedenlerle hareket ettiği için de, sorunu onların bıraktığı yerden alıyor. **Türkiye**'de bugün bir ulusal sentez sorunu vardır ama, hiç kuşkusuz boyutları bu değildir.

Gerçekte **CHP** merkeziyetçi diktasının serasında özenle yetiştirilen Türk burjuvazisinin (önce ticaret, sonra sanayi burjuvazisi) çıkarlarını **DP/AP** hareketi savunduğundan, bir yerde, ulusal Türk bileşiminin 'fikriyatını' ve kavgasını yapmak onlara düşüyordu. Çünkü **CHP, Anadolu İhtilali**'nin başlangıç yıllarında beliren bileşimci niteliğini yitirmiş, **İnönü** diktasıyla birlikte yeni-tanzimatçı bir harekete dönüşmüştü. Komprador batıcılığını, bu kere, yeni koşullara uygun olarak sürdürüyordu:

Türk liselerinde ders kitabı olarak Yunan/Latin klasiklerinin okutulması, buna karşılık Doğu/İslam uygarlığının baş eserlerinin gürültüye getirilmesi bu döneme rastlar. Ama **DP/AP** hareketi, ulusal Türk bileşimini yapabildi mi? Bu sorunun iki cevabı, var. birincisi şu: Eğer yapabilseydi, **MSP** ümmetçi, **MHP** ise ırkçı ilkelerle ondan seçmen çalamazdı ki. İkinci cevabı belki şöyle verebiliriz: **Türkiye**'de bağımlı bir komprador ekonomisinin öncülüğünü yapan **DP/AP** iktidarlarından bu alt yapıya ters düşecek ulusal bir bağımsız sentez beklemek yanlış değil midir? Yanlıştır şüphesiz: Savunmasından eğitimine kadar bütün herşeyini 'sistem'e teslim etmiş bir yönetimin ulusallık iddiası laftan ibarettir.

Böylelikle sorunun bam teline varmış olduk: **AP** Büyük Kongresi istediği kadar Türk-İslam sentezinden söz etsin, parti uygulama düzeyinde komprador ekonomisine, başka bir deyişle Türk ekonomisinin sistem'e bağımlılığına karşı çıkacak mı çıkmayacak mı? İş buradadır. Tamamiyle yabancı sermayesine bağlı bir sanayileşme siyasal iktidarları sürekli olarak emperyalist batı ile komprador ilişkilere sürüklerken, AP'nin kaymağını, Mason batıcısı birtakım politikacılar oluşturuyor.

Türk-İslam sentezi nasıl geçerli kılınacak? 'Milli manevi değerlerin korunması' edebiyatıyla mı? Bu edebiyat yeterli olsaydı, hatırı sayılır bir seçmen kitlesi **AP**'den kopup **Erbakan**'ın ardına takılır mıydı? Hem laik olduğunu savunan **AP** nasıl Türk-İslam sentezini savunacak, laik bir milliyetçiliğin savunması gereken sentez, insaniyetçi ve ulusal bir sentez olmamalı mıdır?

Sağcı partiler, ulusal Türk sentezine temel olabilecek eskimiş sentezleri piyasaya çıkarıyor, demokratik sol **CHP** ise, kozmopolit bir aydın tabakası yetiştirmiş **İnönü** diktası dönemi kültür eğilimlerine dönmektedir ki, bu eğilimlerin ulusallığı, hele hele sentezliği çok su götürür. Peki yeni Türk ulusal bileşimi yapılmayacak mı?

Yapılmaz olur mu? Bu bileşimi, hem ülkesinin tarihinden süzdüğü değerleri koruyup savunarak, hem insanlığın tarihinden süzdüğü değerleri koruyup savunarak, hiç kuşkusuz işçi sınıfı gerçekleştirecektir. Tarihselliğinin, bağımsızlığının, insancılığının bilincinde olarak.

Osmanlı'nın başardığı Türk İslam sentezini çağdaş perspektifler içerisinde değerlendirmek, komprador ekonomisiyle sürüklenip gelen yabancı ve sahte değerlerden kültür yaşantımızı arındırmak, çağdaş yöntemleri kullanarak ulusal olanaklardan ulusal bir bileşim çıkarmak, sosyalistlerin görevi, Nasıl ki işçilerin uluslararası dayanışması yoluyla bu bileşimi evrenselleştirmek de onun görevi olacak.

(31 Ekim 1978)

10

DEMİREL, PLANI NE YÖNDEN ELEŞTİRMİŞTİ?

Süleyman Demirel'in 4. Beş yıllık Kalkınma Planı'na ilişkin eleştirilerini gördünüz mü? Görmeliydiniz: Kendisine özgü anlatımıyla, herşeyi rakama bağlayarak, ilginç ve yaman şeyler söylüyor. Daha önce, iktidarı döneminde uygulanmış öteki planların, hesabını veriyor. Bunu hemen bulacağınız bir nedenden yapmaya gerek görmüş. **CHP**'nin 'enkaz' edebiyatı var ya, Demirel ve iktidarı ülkeyi batırdı, 70 sente muhtaç etti, hiçbir şey de yapmadı filan diye, işte ona cevap. Bu arada öteki planlardaki çeşitli yatırımların gerçekleşme yüzdelerinden tutun da, kalkınma hızının belirişine, enflasyon hızına, çeşitli sanayi kalemlerindeki üretim yüzdelerine değin herşeyi sıralamış. Doğrusu ilgiyle okudum. Çok yıllar önce saptamış olduğum bir gerçeği (taa 1960 ortalarına kadar gider) bir kere daha hatırladım: **Süleyman Demirel,** liberal ve kapitalizmden yana bir politikacıdır, ulusal bir liberalizm ve kapitalizm yapmak ister, bu ister istemez onu ticaret burjuvazisinden sanayi burjuvazisine geçmeye yöneltir, gelgelelim, sanayileşmeyi örgütlemeye kalkınca, 'sistem'le çelişir. Başka deyişle, **Demirel**'in dramı, siyasal olarak uyuştuğu 'kapitalist sistem'le ekonomik olarak çelişkiye düş-

mektedir, zira bu sistem denetlediği bir ülkenin 'büyümesini' de affetmez, 'sanayileşmesini' de.

Oysa **Demirel**, yeni planı, eski sanayileşme ve büyümeyi inkâr ettiği için, yeni büyüme ve sanayileşmeyi yeterince geniş tutmadığı için eleştiriyor. Her paragrafın sonunda **CHP** iktidarına ve plancılara sormaktadır, hani motor sanayii, hani elektronik sanayii, hani uçak sanayii diye. Dahası var, 1977 içinde kendi iktidarının başlattığı ağır sanayi atılımının, 1978'den itibaren durdurulmuş olmasından yakınıyor. Diyor ki: **"...1978 yılında büyük yatırım projelerin üzerine eğilmek lazım. Bunun üzerinde hassasiyetle duruyoruz. Bu projeler bu halle giderse ki bunlar büyük endüstri projeleridir, daha uzun seneler Türkiye bunların nemasından mahrum kalır..."**

İşi bu kadarla bırakmamış **AP** Genel Başkanı, önem verdiği, ön hazırlığını yaptığı bazı projeleri şöyle sıralamış: **"...Hassaten ağır sanayi tesisleri üzerinde bir nebze daha durmak istiyorum. 10 milyar lira keşif bedelli 18 çimento fabrikası, 36 milyar lira keşif bedelli 16 gübre fabrikası, 12 milyar lira keşif bedelli 14 şeker fabrikası, 21 milyar lira keşif bedelli iki yeni kâğıt tesisi, 50 milyar lira bedelli Sivas Demir Çelik Tesisleri, 27 milyar lira keşif bedelli iş makineleri, ağır sanayi makineleri, tezgah makineleri, fabrika yapan fabrikalar tesisleri, 3 milyar lira keşif bedelli takım tezgahları tesisleri, 15 milyar lira keşif bedelli 13 adet motor fabrikası 11 milyar lira keşif bedelli 11 adet elektromekanik teçhizat fabrikası, 2 milyar lira keşif bedelli uçak fabrikası ve 10 milyar lira keşif bedelli 63 adet sanayi bölgesi. Bunların yapılması lazımdı. 462 proje etmektedir. Keşif bedelleri 250 milyar liradır ve yılda 260 milyar liralık üretim meydana gelecektir. Bu tesisler yapıldığı zaman 1 milyon 208 bin vatandaşımız yeniden iş bulacaktır..."**

Öyle sanıyorum ki, **Demirel**'in şu sözlerini de aktarmak gerekiyor: **"...Türkiye'nin sanayileşme hamlesinde makine yapan makineler dönemine girilmiştir. İkinci Beş Yıllık Plan'da, sanayi sürükleyici kesim olmalıdır. Üçüncü Beş**

Yıllık Plan'da ara malı ve yatırım malı sanayiine büyük önem verilmelidir. Bunlar planların hedefleridir. Dördüncü Beş Yıllık Plan'da da, mutlak ağır sanayi tesislerinin gerçekleştirilmesi ülkenin büyük yararınadır..."

Zaten plana eleştirisini bu türden ciddi ve önemli bir sanayileşmeyi örgütlemediğinden yapıyor. Sanayileşmeyi öylesine önemsiyor ki, konuşmasının bir yerinde dış güçlerin **Türkiye**'yi sanayileşmekten nasıl alıkoymak istediklerini, nasıl **DP/AP** yöneticilerinin onlara kulak asmadıklarını da açıklayıvermiş. Buyrun okuyun:

"...Efendim bize çoban olun diyorlar, çiftçi olun, bakkal olun, manav olun diyorlar... Yok böyle şey. Onları bize çok evvel de dediler. Bu kürsülerde Barker Raporu tartışması yaptık, bundan 10 yıl evvel. 1949'larda da dediler, 1950'lerde de dediler ki: 'Siz büyük sanayi kurmayın, küçük küçük işletmeler kurun, tavukçuluk yapın, hayvancılık yapın, besicilik, yapın, yani çiftçilik ve çobanlık yapın.' Türkiye'nin kaderini o günkü idare orada görmedi, o raporu fırlattı attı. Demokrat Parti idaresi fırlattı attı o raporu, ondan sonra sanayileşmeye girişti, altyapı ve sanayileşmeye girişti."

Diyeceksiniz ki kardeşim sen bunları niye aktarıyorsun. Niye mi, anlayamadığım bir şey var da, onun için. **Demirel,** dolayısıyla **Adalet Partisi**, yasalaşmış olan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planını, hem eski sanayileşmeyi ciddiye almadığı, sanayileşmeyi aynı ciddilikle önümüzdeki beş yıl için de planlamadığı için eleştiriyor, hem de aklın almayacağı bir davranışla sanayileşmenin büsbütün rayından çıkmasına yol açacak bir jest yapıp **Anayasa Mahkemesi**'ne bu planın iptali için başvuruyor. Beş yıllık plan yürürlükten kalkarsa ne olacağını hiç mi düşünmedi bu adamlar? İktidarın kapıldığı akıntılar içinde, beş yıllık planın-eksik ve kusurlu da olsa-yine büyümeden yana, iyi kötü sanayileşmeyi öngören bir güvence olduğunu nasıl farketmezler?

Yoksa onu anlatmak da bize mi düşecek?

(18 Mart 1979)

11

AP'NİN MİYOPLUĞU

AP ileri gelenleri, hükümetin dış çevrelerle yaptıkları temasları, bu temasların sonuçlarını izlemiyorlar mı? İzliyorlarsa, gördükleri nedir? Artık bıktık usandık ama, yine de şöyle özetleyelim:

'Sistem', **Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti**'nden, sürekli olarak kalkınma planını bir yana bırakmasını istemektedir. Nemize gerekmiş bizim plan, zaten hep böyle kalkınma planı filan yaparak başımızı derde sokmuyormuymuşuz canım, onlar içine yuvarlandığımız bataklıktan kurtarmak için bazı önlemler tasarlamışlar, uygulamamızı öneriyorlar, bunları benimsedik mi, dava bitecek, kredi de açılacak, 'taze para'da gelecek. **Bonn**'da, **Federal Almanya**'nın sözcülük ve kılavuzluk ettiği **Dört Büyükler**'in söylediği de bu, **Londra**'da, borç erteleme ve kredi sağlama pazarlığına giriştiğimiz özel bankaların söylediği de bu. Hatta bu sonuncusu, önerdiği önlemleri kendilerinin açıklamasının biraz 'hariçten gazel okumak' izlenimi yaratacağını düşünüp, hükümeti müşkül durumda bırakmamak için, 'önlemler paketi'ni **Ecevit**'in **Türkiye**'yi darboğazdan kurtarma planı' olarak sunmasını akıl etmiş. Günahı vebali söyleyenin boynuna, haftalardır tartışıla tartışıla cılkı çıkan şu önlemler paketinin bir ucu, galiba, ta oralara dayanıyor.

İyi ama, 'sistem'in önerdiği bu istikrar önlemlerinin, ya da önlemler paketinin başlıca özelliği ne, **Demirel** ya da **AP** buna dikkat etmemiş midir? Herifler yeni bir ekonomik plan sunuyorlar bize, böylece de **Türkiye Büyük Millet Meclisi**'nden geçmiş Dördüncü Beş Yıllık Planı devreden çıkarmayı deniyorlar. Bir çıkarsalar, içleri rahat edecek, neden derseniz, nedeni belli: **Demirel** istediği kadar bu planı sanayileşme için yetersiz, kalkınma için güdük bulsun. 'sistem'in gözünde bu plan

da bundan önceki planların çizgisini sürdürmekte. Türk Ekonomisini 'büyütmeyi', 'sanayileşmeyi hızlandırmayı' öngörmektedir, buysa **Demirel**'in 'tecrübesiyle' bildiği gibi, Batılı'nın gözünde bağışlanmaz bir suçtur. Peki o zaman, sorun şu: Biçim ve içerik yönünden yetersizdir diye beş yıllık planın iptali için **Anayasa Mahkemesi**'ne başvurulması, **AP**'nin amaçları doğrultusunda mı, sonuç verecek, yoksa, 'sistem'in amaçları doğrultusunda mı?

Herhalde bu ikincisinin amaçları doğrultusunda, değil mi?

Bilmem uzun uzadıya açıklamaya gerek görür müsünüz? Plan iptal edilirse, dış güçlerin hükümet üzerinde türlü baskı ile devreden çıkarmaya çalıştıkları Planlama Teşkilatı da, plan da 'otomatik olarak' devre dışı kalacaklardır Böyle olunca da, **Ecevit,** büyük bir sıkıntıdan kurtulmuş olacak: Planlama ile ekonomi sorumluluklarını yüklenmiş bakanları arasında nasıl çırpındığını, planlama'nın 'dışardan' önerilen önlemlere ters düşen birçok tasarısını geri çevirmek için nasıl zorluk çektiğini hep gördük. **AP**, planı yetersiz, Planlama'yı dirayetsiz buluyor ama, daha çok sanayileşme, daha hızlı kalkınma eleştirileri doğrultusunda iptal ettirmek istediği plan ortadan kalkarsa, meydan büsbütün **Türkiye**'yi kalkınmadan ve sanayileştirmeden alıkoymak isteyen güçlere kalmayacak mı? Şimdilik görünen odur ki, Planlama Örgütü büyüme fikrini korumaya, hızlı bir kalkınma ve sanayileşmenin gereklerini, kökeninde uzlaşmacı olan **CHP** iktidarının ödüncülüğü ile telif etmeye çalışmaktadır. Başka deyişle, çok sert olmasa da, aşırı bir ödüncülüğe karşı, fren rolünü oynuyor. 4. Beş Yıllık Plan da, bundan çıkarılacak bir 'istikrar programı'nı oluşturabilir. Oysa **AP** ve **Demirel,** bilerek bilmeyerek, planı devreden çıkarmaya yöneliyor, böylelikle hem karşı olduklarını ilan ettikleri dış telkinlerin, hem de bu telkinlere hayli açık olduğunu bir yıldır olaylarla anladığımız **Ecevit**'in ekmeğine yağ sürüyorlar. Doğrusu bu beni hem şaşırtıyor, hem düşündürüyor.

Şaşırtması. **Demirel**'in ve partisinin hızla değişen siyasal ve ekonomik koşul ve konumları gereken esneklik ve atiklikle izleyemeyişinden: Belki plan Meclis'te tartışılırken, Demirel'in

dayandığı kanıtlarla ona yetersizlik doğrultusunda eleştiri yöneltilebilirdi ama, dış çevreler bu 'yetersiz' planı bile **Türkiye** için fazla bulmaya başladıkları andan itibaren tavrın değişmesi, siyasal diyalektiğin gereği olarak, planın savunulmasına geçilmesi gerekmez miydi? Kaldı ki bu plan **Demirel**'in anladığı ve istediği ölçüde olmasa da, yüzde 7'lik kalkınma hızında ve genel olarak büyüme ve sanayileşmede ısrarlı değil midir?

Düşündürmesine gelince, o da normal: Bir kere daha, **Türkiye**'de iktadara oynayan partilerin ve liderlerin, sorunları en has anlamda ülkenin çıkarı kriterine vurarak değerlendirmedikleri, daha çok iktidar ve muhalefet ilişkilerine göre değerlendirdikleri, ortaya çıkıyor. **Demirel** iktidarda olsa şimdi, amacı kalkınma, ekonomik büyüme ve sanayileşme olduğuna göre, aynı şeyleri amaçlayan bu planı savunacak mıdır, yoksa istikrar önlemleri diye **Türkiye**'ye giydirilmek istenen deli gömleğine razı olacak mıdır? Olmaması gerekiyor, konuşması da, iktidar dönemindeki bazı direnişleri de bunu gösteriyor. Şimdi kendisi muhalefette, plan ise iktidarın yani **CHP**'nin planı diye inatla onun iptalini istemek niye? Bu iptalin sonunda **Ecevit**'in ödün vermesini kolaylaştıracağını bile bile hem de. **Demirel** iktidarı ele geçirmeden yana mı, memleketin bağımsızlığından ve sanayileşmesinden yana mı? İkincisi esas ise, planın iptalini istemek, şimdi dış güçlere **"yeşil ışık"** yakmanın, daniskası.

(19 Mart 1979)

"selamet"in sefaleti

1

MSP DENDİ Mİ?

Önüme gelene soruyorum, **Erbakan**'ın televizyondaki konuşmasını izlemiş miydiniz, çoğu izledim diyor, bazıları hayır, izleyenlere ikinci sorum şu, en çok dikkatinizi çeken ne oldu, çeşitli karşılıklar veriyorlar, aralarında **Erbakan**'ın kişisel niteliklerine takılanlar olduğu kadar, hayal gücünün genişliğini matrağa alanlar da var, nedense hiçbiri benim isteğim cevabı vermiyor, ister istemez açıklıyorum:

O konuşmasında, **Türkiye**'nin en 'maneviyatçı' partisinin lideri olan **Erbakan** altmış dakikasının ellibeşini, 'maddiyat' konularına ayırmıştı, 'maneviyat'tan sadece beş dakika söz etti. Kuruluşu da, çalışışı da 'dinsel' olmak iddiasındaki bir siyasal parti liderinin, halkla bir saatlik görüşmesinde ellibeş dakika kendisini sanayileşmeden, ağır sanayiin kurulmasından, **Türkiye**'nin ekonomik bakımdan tam bağımsızlığa ulaşması zorunluluğundan söz etmeye mecbur hissetmesi ne demektir?

Türkiye, öyle bir noktaya gelmiştir ki, en 'maneviyatçı' partinin en 'maneviyatçı' lideri bile halkın ilgisini ancak, 'sanayileşme' gibi çok maddi fakat çok hayati bir soruna sahip çıkarak kazanabileceğini görmektedir. Sadece bu saptama, **MSP**'den muhtemel bir şeriatçı iktidar tehlikesi olarak dehşetli ürkenlerin, aslında ne kadar yanlış hesaplar yaptıklarını kanıtlamaz mı?

Şu noktada anlaşalım: **Türkiye** demokrasi midir, değil midir? Demokrasiyse, kıvırtmanın âlemi yok, bütün batı demokrasilerinde kökeni dinsel olan partiler vardır, hiçbirisinden dolayı bu ülkelerin hiçbirisi demokrasimiz batıyor diye telaşa

düşmez. **İtalya**'yı yıllarca Katolikler yönetmiştir, **Almanya**'da ünlü **Adenauer**'in partisi hıristiyan demokrat bir partiydi, **İberik** yarımadasındaki ülkeler demokrasiye kavuşur kavuşmaz oralarda da hıristiyan demokrat partiler meydana çıkmışlardır. Fransızların bir zamanlar iktidarı elde tutan ünlü **MRP**'si de temelinde katoliklik olan bir halkçı partiydi. Saydığım bu ülkelerin hepsi laiktir, önemli bir kısmının anayasasında sosyal devlet oldukları yazılıdır, hemen hepsi bizim gibi **Atlantik Paktı, NATO, Ortakpazar** heveslisi, **Avrupa Konseyi** üyesi v.s dir.

Bunların hepsinde kökeni dinsel olan hıristiyan demokrat partilerin varlığı demokrasiye aykırı olmuyor, **NATO**'ya ters düşmüyor, **Avrupa Konseyi**'ne batmıyor da, **Türkiye**'de böyle bir parti zuhur edince acaba neden sorun haline geliyor? Şimdi biliyorum o kendini devrimci sanan yobazlardan birisi çıkacak diyecek ki efendim bunlar iktidar olursa memleketi şeriatçılığa götürür bu da gericiliktir estek köstek... Temelde şeriatçıdırlar, doğrudur, buna heveslenebilirler, bu da doğrudur, ama doğru olan bir başka şey daha vardır, bu parti 73 seçimlerinden bu yana en kilit bakanlıklarda iktidar olmuştur; bu iktidarını belki dinsel eğilimleri yaymak için, canlandırmak için kullanmış ama Anayasa'ya aykırı bir şeriatçılığı ayaklandırmaya niyetlenmemiştir. Buna ne buyrulur?

Batı'daki hıristiyan demokrat partiler başka türlü mü hareket ediyor sanıyorsunuz? Ne zaman iktidar olsalar, soldan bunlara kiliseyi ve kilise denetimindeki okulları korudukları suçlaması yükselir, korurlar da, ama hiçbiri ülkesini kilise şeriatının kurallarına döndürmez, zaten istese de endüstrileşmiş bir toplumda bu olası değildir ki!

Görmüşsünüzdür geçenlerde **Konya**'da mı nerde **MSP**'li gençler bir yürüyüş düzenlemiş, ellerinde dövizler, pankartlar geçiyorlar, gazetelerimizde bakla gibi puntolarla bir çığlık, 'eski harflerle yazılı dövizler geçirdiler' bir zamanların 'şeriat elden gitti' çığlığının bir başkası! Resimleri gördüm, gerçekten eski harflerle yazılı bir bandrol var. Sanırım bir ayet-i kerime, bununla memleket batmış oluyor. Yahu adam delirir, şu yukarda

saydığım laik, demokrat, ilerici batı ülkelerinde hıristiyan partiler latince dövizi bırak, **Meryem Ana**'nın heykeliyle yürüyüşe çıkarlar, papazlar yalnız onları değil, değme ilerici partilerin mitinglerini bile takdis eder. (**Milano**'da bir mitinge rastlamıştım, kalabalık kıyamet, kürsüde papaz mitingi takdis ediyor, rastgele birine sordum, miting hıristiyan demokratların mitingi midir diye, adam gülerek yüzüme baktı. hayır dedi, komünist partisinin!).

Evet, bir kere demokrasi miyiz, bunda anlaşacağız. Demokrasi isek, **MSP**'ye bu türden bulaşmalar yakışıksız şeyler, sanki iktidar olsalar, **Türkiye**'yi yeniden arap alfabesine döndürebilirler mi, geçmiş artık, bırakın kurtlarını döksün adamcağızlar, üstelik taşıdıkları ayet-i kerime, bu ülke halkının yüzyıllar boyunca uğrunda can verdiği bir inanışı temsil ediyor; buna karşı çıkmakla gerçekte dinselliğe değil, gericiliğe de değil, demokrasiye karşı çıktığımızı; demokrasiden yalnız kendi kafamıza uygunların yaşayabileceği garip bir oligarşiyi anladığımızı kanıtlamış olmuyor muyuz?

Geçti Bor'un pazarı, arkadaş...

(20 Nisan 1977)

2

EVDEKİ HESAPLAR

Çoğu şaşkınlar tersini yapmaktan hoşlanıyor ya, biz öyle yapmayalım, şu **MSP** gerçeğine siyasal, ekonomik düzlemden yaklaşalım.

Ne diyor bu adamlar? Şunları mı·

"Türkiye geniş bir araziye, son derece çeşitli doğal zenginliklere sahip olanaklı bir ülkedir, Türkler tarihleri boyunca uygarlıkları, güçleri, büyüklükleriyle

kendilerini göstermişlerdir, yine de gösterebilirler, bunun için tam bağımsız ve kendi kendilerinin kaderine karar verebilir olmalıdırlar, oysa epeydir Türkiye'nin kaderi batılıların iki dudağı arasından çıkacak bir söze bağlanmış. Türkiye'deki siyaset adamları da bu sözün şöyle değil de böyle olmasından korkarak politika yapar hale gelmişlerdir, hanidir Türkiye'deki politik iktidarlar –istediği kadar halk tarafından seçilmiş olsun– halkın değil, Amerika'nın dediğini yapmaktadırlar, yapmayınca da başlarına pişmiş tavuğun başına gelenler gelmektedir. Şu halde önce kendi kaderimizi elimize almalıyız.

"Peki bu nasıl olur, bu sanayileşiyoruz diye makarna fabrikası, konserve fabrikası yapmakla olmaz; zira bu kadarına emperyalizm de müsaade eder, bu ancak, büyük sanayi, ağır sanayi yapmakla olur, savunma ve silah sanayii yapmakla olur, yıllardır Türkiye'ye gelip giden iktidarların hiçbirisi ciddi olarak bu atılıma girişmeyi göze almamış; ya da alamamışlardır, oysa endüstrisi, makina yapan fabrikaları, endüstrileşmiş tarımı ve savunma endüstrisiyle kendi kendine yeten bir Türkiye'ye ulaşmadıkça kalkınmış da sayılamayız, gelişmiş de sayılamayız."

"Türkiye'deki önemli siyasal partiler ve onların yöneticileri, aslında 'ecnebiler'den verilecek işaretlere göre ülkeyi yönetmeyi, böyle ciddi ve önemli atılımlara girmeye yeğlemektedirler. Son çözümlemede Adalet Partisi ile CHP arasında pek o kadar uzun boylu fark da yoktur, zira ikisi de 'milli görüş" sahibi değildir, Türkiye için geleceğin bileşimini Türkiye'den, Türk uygarlık ve geçmişinden değil, dışardan sağlamayı düşünmektedirler. Bunun için MSP asıl 'milli görüş'ü temsil ediyor ve savunuyor."

Eh, fena bir özet olmadı denebilir.

Bu siyasal ve ekonomik tutumla ilgili olarak, sanırım iki ciddi saptama yapabiliriz: bunlardan birincisi söylenenlerin ge-

niş ölçüde doğru olduğudur. gerçektir bu sözler. **Türkiye**'nin son otuz yıldır yaşadığı dramları yansıtmakta, geçirdiği olaylarla kanıtlanmaktadır: artık ne türlü bir bağımlılık cenderesi içine düşmüş olduğumuz ayan beyan ortada değil mi? Ancak ağır sanayileşmeyle kurtulabileceğimiz meydana çıkmadı mı? **AP**'nin de, **CHP**'nin de son çözümlemede 'Amerikancı' politikalar uygulayageldiklerini olaylar göstermiyor mu?

İkinci saptama. **MSP**'lilerin hiç hoşuna gitmeyecek ama, şudur: bu sözleri, bu gerçekleri **MSP**'lilerden çok önce **Türkiye**'de sosyalistler dile getirmişler. bu yüzden de **MSP**'lilerin uğramadıkları belalara. uğramışlardır. 1940'lardan bu yana karıştırın toplumcu dergi ve gazete koleksiyonlarını, **Esad Adil**'in. **Mehmet Ali Aybar**'ın, **Behice Boran**'ın, **Mihri Belli**'nin. **Hikmet Kıvılcımlı**'nın. daha kimlerin ve kimlerin. ekonomik ve siyasal düzlemde bu irdelemeleri yapıp. bu sonuçlara varmış olduklarını. Türk halkına bu gerçekleri açıkladıklarını göreceksiniz.

Sosyalistlerin bu tavrı, emperyalizmi son derece rahatsız ediyordu, **Amerika** sosyalizmi de, sosyalistleri de engellemek için akla gelen gelmeyen bütün 'numaralara' başvururken bir de neyi denemeyi düşünmüştü biliyor musunuz, 1920'lerden bu yana geri plana itilmiş dinsel öğeyi canlandırıp ortaya çıkarmayı! Evet. Çok yerlerde. komünizm belasıyla mücadele için **CIA** yöresel dinsel kadroları, kiliseleri, dinsel eğitim görmüş aydınları kullanmıyor mu, **Türkiye**'de de böyle yapar, olası bir sosyalist gelişmeyi bu kanaldan göğüslerdi.

Ya!..

Şimdi neyi hatırlıyorum?

Demokrat Parti iktidarının heyecanlı günleri, **Amerika**'lı uzmanların ağızlarından bal akıtarak gelip gitikleri dönem, içlerinden birisi **Türkiye** üzerine bir rapor yayınlıyor. orada şu satırlar: **"Komünist olmayan ülkeler içinde aydınları Türk aydınları kadar dinsiz (athé) başka bir ülke gösterilemez. Bu durum komünistliğin bu aydınlar çevresinde kolaylıkla gelişmesine zemin hazırlamaktadır."** Gözlem birinci kısmıyla gerçekti, Türk ay-

dınları laikliği dinsizlik gibi anlıyordu çokluk, şu halde kolları sıvayacaklar **Türkiye**'de komünistliği önlemek için dinsel akımı körükleyeceklerdi.

Körüklediler de. Peki, yarattıkları bu akım nasıl karşılarına dikildi...

(28 Nisan 1977)

3

...ÇARŞIYA UYMADI!

Fakat önce bir anı!

Yoksa yazmış mıydım, 1963'de Fransız televizyonunda, bir Katolik, bir Protestan papazıyla, bir Musevi haham ve müslüman imam bir araya getirildiler, 'kitaplı dinlerin ve Tanrının birliğinin temsilcileri olarak' dünyayı tehdit eden dinsizlik yani komünistlik karşısında ortaklaşa ne tedbirler alınması gerektiğini konuştular. Benzer toplantılar, açık oturumlar, radyo ve televizyon konuşmaları, **NATO** ülkelerinin hepsinde, 'hür dünya'nın her ülkesinde yapılıyordu. Yaptıran da, malum! Komünizme karşı dini panzehir sayan **Amerika.**

Türkiye'de Amerikan nüfuzunun artmasıyla dinsel eğitim akımının güçlenmesi arasındaki beraberliği gözden kaçırmayacaksınız. Daha **CHP** iktidarı zamanında **Kuran** kursları açılmaya başlanmıştı, **DP** bunu yaydı, geliştirdi, İmam Hatip Okulları projesi biçiminde olgunlaştırdı, bu okullarda halktan, 'mütevazi' çevrelerden gelen çocukların eğitilmesine dikkat sarfedildi, böylelikle dinsiz bolşevikliğin karşısına 'imanlı' müslümanlar çıkarılacak, zaten dinsel duyguları yıllardır horgörülmüş Anadolu kalabalıklarının müslümanlık yoluyla denetimi sağlanmış olacaktı.

Hristiyan ülkelerde bu yöntem umulan sonucu vermemiştir denemez, bizde umdukları olmadı, silah geri tepti.

Her zaman olduğu gibi önemli bir etkeni hesaba katmamıştı **Amerika**'lılar, duygusal etkeni!

(65'de mi ne, gazetede odamda oturuyordum, adı gazeteci kendi casus **Amerika**'lılardan birisi çıktı geldi, kompüter belgeleriyle neden dolayı **Türkiye**'nin sanayileşemeyeceğini bana anlatıyor, güldüm, senin kompütere bizim 1919 koşullarını yazdırsak, sonunda **Türkiye**'nin kazanacağını söyler miydi dedim. Bir başkaydı bu, şakaydı ama, Türklerdeki inanç, olasızı olurlama gücünü gösteriyordu.)

Buradaki duygusal etken, nedir peki? İki şey: a/ Anadolu halkı, yüzyılın başından bu yana müslümanlığının baskı altına alınmasından rahatsız ya, bu rahatsızlığının nedenini batılı gavurların etkisinde kalmış kendi hükümetleri sayıyor. Tanzimat'tan bu yana geçirdiğimiz serüveni gözönüne aldınız mı, halka haksız da diyemezsiniz hani. Hal böyle olunca, dinsellik üzerindeki baskının gevşetilmesiyle, toplumsal öfkenin kendisine yıllarca bu baskıyı reva görmüş siyasetçilere ve onların arkasındaki batılılara yöneleceği besbelli değil mi?

b/ İkinci etken, müslümanlığın içinde, eski deyimle tahtında müstetir. Müslümanın 'kefereden' hayır umması şeriata uymuyor bir kere, dini bütün kişinin, kendi ülkesini yöneten iktidarları yıllarca ve yıllarca 'kefere' ile birlikte görmesi, o iktidardan da, iktidarları oynatan kefereden de tiksinmesine yeterli.

Bu iki duyguya, bir de, yüzyıllardır sömürge olarak kullanılan müslüman ülkelerin son yirmi beş yıl içersinde ayağa kalkıp bağımsız ülkeler halinde bir İslam rönesansı ardına düşmesini ekleyiniz, bu ülkelerden özellikle **Ortadoğu**'da olanları, elbette **Türkiye**'yi etkileyecek, **Anadolu**'da uyandırılmak istenen dinselliğin emperyalizmin yanına değil karşısına doğru kaymasına yol açacaktır.

Öyle de oldu, yoksa **MSP** gerçeği bu kadar büyüyebilir miydi?

Fakat durun, öyle sanıyorum ki işin nereye varacağı **MNP** deneyinden sonra biraz anlaşılmış. **12 Mart** curcunasında bu yüzden **MNP**'nin hayatına son verilmişti ama, hesapta aynı ko-

şullarla demokrasiye dönülmek yoktu, böyle bir zorunluluk doğunca, aldı iyi saatte olsunları bir düşünce, ister misin **27 Mayıs** sonrasında olduğu gibi, ilk serbest seçimlerde bu **AP** yeniden silme iktidara gelsin? Eyvah, buna bir çare, çareyi **MNP**'nin diriltilmesinde, **AP** oylarının bölünmesinde buldular, kısa süre önce kırk katır mı kırk satır mı sorusuyla karşılaşmış olan **MNP** takımı, birden önlerinde bir **MSP** olanağının açılıverdiğini gördü. Böylelikle, **AP**'yi fazla ulusalcı sayıp, onun iktidarını önlemek isteyenler, kendi elleriyle ondan daha ulusalcı bir gücün büyümesine ikinci kez yol açmış oldular

Artık bütün hesaplar, **MSP**'nin tasfiyesi üzerine yapılmaktadır Neden mi, sosyalistlerin tasfiyesi için neden yapılmışsa ondan, kaç kere belirtmedim mi siyasal ekonomik düzlemde **MSP**'nin sosyalistlerin rahatlıkla imzalayabilecekleri bir programı önerdiğini ve savunduğunu! İyi güzel, o programı savunan sosyalistleri yirmi beş yılda elli parçaya bölen iyi saatte olsunlar, bu kere sağdan savunmaya kalkanları tırnak sahibi ederler mi? Elbette etmemek isteyecekler, ellerinden geleni ardlarına koymayacaklar: çünkü onların hışmı sosyalistliğe değildir tek başına, kendi ülkelerinde sosyalistlerin kılına dokunmazlar, öfkeleri istedikleri yöne çektiklerini sandıkları politikacılarla, etkileri altına aldıklarını sandıkları ülkelerin mağrur başını kaldırmasınadır.

Acaba sosyalistlerin hain olmadıklarını ve ne yüzden gazaba uğradıklarını, daha iyi görebiliyor musunuz?

(29 Nisan 1977)

4

MSP AP'YE: "BİRAZ DA BİZ ÖLELİM...

Yooo, o kadar basit değil!

MSP'nin dikilmesini, kendi denetiminde bir dinsellik akımı

yaratmak isyenlerin hesaplarını boşa çıkarmasını, sadece duygusal bir etkene bağlarsak, bizim solculuğumuz nerede kalır yahu? Solcu dedin mi, (Tâbii, tatlısu solcularından söz etmiyorum, asıl solculardan, sosyalistlerden söz ediyorum), siyasal ve toplumsal olayların temelindeki ekonomik etkeni arayacak bulacak görecek! **MSP** olgusunun ardında da ekonomik bir etken olmak gerekmez mi?

Bu şuradan da belli ki, alttan alta dinsellik akımı **Türkiye**'de yıllardır olduğu halde, bir türlü belini doğrultamıyor, kemikleşemiyor, dağınık, mistik, daha çok dualara sığınmış bir hareket olarak kalıyordu. Eğer şimdilerde birden sesini duyurmaya başladıysa, bu derinden derine işlemiş ekonomik bir sürecin sıyüzüne vurması sonucu olamaz mı?

Hele bir bakalım.

MSP'nin bir sloganı var, kulağınıza çalındı mı? **"Üç büyük şehre değil, bütün Anadolu'ya sanayileşme"** diyorlar Galiba, umduğumuz ekonomik etkenin anahtarı, bu sloganda saklı. Ne demek 'üç büyük şehre değil'?

Osmanlı'dan bu yana **Anadolu**'yu yabancı sermaye soyuyor ya, komprador aracılarını oldum olası liman şehirlerine yerleştirmiş, önceleri bu şehirler **Beyrut, İzmir, İstanbul** ve **Selanik**, Cumhuriyet'ten sonra ikisini kaybediyoruz, kalıyor **İzmir**'le, **İstanbul**, benim, kuşağımın aklı erenleri **Türkiye**'de ticaret faaliyeti dendi mi bu iki şehrin hatırlandığı zamanları çok iyi bilirler, giderek başkent **Ankara**'da aralarına katıldı, böylelikle sömürülen bütün ülkelerde gördüğümüz, o ülkeye oranla fazla gelişmiş komprador ticaret şehirleri üçe çıkmış oldu.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar, içinde ve biraz da sonrasında, tarımsal ve madensel hammadde alıcısı yabancı şirketler, alacaklarını bu şehirlerdeki komprador ortakları aracılığıyla alırlar, çokluk. **Türkiye**'ye sokacakları endüstri mamulleri kazığını aynı ortakların şirketleri aracılığıyla sokarlardı. Böyle böyle, az adam zengin etmedik! Gerçekte, 'liberal' demokrat parti hareketini ardından besleyenler de, bunlardı ya, neyse.

Sonraları, komprador kapitalizmi gelişmiş ülkelerdeki yeni eğilimlere uyarak montaj sanayileşmesine önayak oluyor, kurulan ilk montaj fabrikalarının babaları da yine bu üç şehirden. krediler onlara, vergi iadeleri onlara, aşırı kâr onlara, hasılı adamların elinde kaşık, ha bre hoşafı içiyor, ardından da 'öldüm' diyorlar.

Bunlara **Nasreddin Hoca** gibi. ver şu kaşığı, ver biraz da biz ölelim diyecek birileri çıkmayacak mıydı, çıkacaktı elbette, bu da işte **Anadolu** burjuvazisi dediğimiz toplumsal katmandır ki, gelip **MSP**'nin ardına durmuştur.

Anadolu burjuvazisi deyimi geniş bir deyim, sınırları ve kapsamı bu işin uzmanlarınca araştırılmalı. Burada dokunup geçeceğimiz nokta, şurası: montaj sanayileşmesi geliştikçe, ticaret burjuvazisi; yeni yeni meydana çıkan sanayi burjuvazisi, **Anadolu** içlerine daldıkça, oralarda mümessillikler kurdu. bunlar yörenin varlıklı kişileri, tarımsal zenginliğini ticaret alanına aktarmış, ya da iki yanlı çalışan 'muhafazakâr' taşralılardı. Pazarın genişlemesi döneminde işlerin kârlı olduğunu tekrarlamak gerekli mi, eh tüyü tümürü büsbütün düzdüler, gittikçe **İstanbul**'daki, **İzmir**'deki sanayiciye göre durumları, oralardaki sanayicilerin yabancı ülkelerdeki sanayicilere durumlarına benzemeye başladı; kimi yerlerde mümessillikler yöresel ortaklıklara dönüştü, kimi yerlerde ise yöresel burjuva kendi bölgesinin kaymağını kendi başına yemeyi yeğlediğinden bağımsız iş görmeye kalkıştı. Kalkıştı ama, kaşık **İstanbul**'dakiler, **İzmir**'dekiler. **Ankara**'dakilerin elinde; iktidar onların iktidarı, krediler onlara çıkıyor, altyapı yatırımları onların bölgelerine yapılıyor, bütün kolaylıklar onların... İşte o zaman **"Ver şu kaşığı arkadaş, biraz da biz ölelim"** nakaratı duyuluyor.

Bilmem kaba hatlarla **MSP**'nin ekonomik konumunu ortaya koyabildik mi? İktidar olduğunda, sanayi bakanlığına atlamasından da, sanayileşme kredilerini bu bakanlığın yetkisine geçirmek istemesinden de. nihayet seçimlere bütün **Anadolu,** için sanayileşme sloganıyla girmesinden de bellidir ki. **MSP** partileşmeyi din diyanet dua zanneden safkan müslümanların

dışında, ulusal olmak isteyen taşra muhafazakâr burjuvazisinin siyasal örgütüdür Zaten onu **AP** ile çelişkiye düşüren de bu, **AP ortakpazar** havalarında, montajcıların cirit attığı bir parti, **NATO**'ya, **CENTO**'ya **Avrupa Konseyi**'ne eh demiş, başından bu yana **Türkiye**'de emperyalist sistemin baş savunuculuğunu yapmış, ve (bağışlanmaz hatası) **Anadolu** tüccarını, bugünkü **Anadolu** 'müteşebbisini' ihmal etmiş!

O da partisiyle hodri meydan diyor işte.

(30 Nisan 1977)

5

MSP'NİN AÇMAZLARI

Şimdiii, **MSP**'li çocuklar ellerinde eski harflerle yazılmış ayet-i kerime dolaştırıyorlar diye onlara çatanlara elbet son derece demokratik şu soruyu yöneltiyoruz, 'Bre şaşkınlar. ellerinizde **Wellcome Missouri** diye İngilizce yazılı bandrollerle mütareke yıllarında **Doğu Türkiye**'yi **Ermenile**r'e peşkeş çeken **yankee'**leri karşıladığınızı ne çabuk unuttunuz, o ayıp ve yasak olmuyor da bu halkın bin yıldır inandığı şeyleri dile getiren iki satırlık yazı mı ayıp ve yasak oluyor? 'Yöneltiyoruz ama, **MSP**'nin gerek toplumbilimsel ve ekonomik platformu, gerekse geliştirmeyi tasarladığı programın önemli açmazları olduğunu da biliyoruz.

Neler mi onlar, eh benim niyetim de zaten ucundan kıyısından biraz eşelemek!

Parti, siyasal örgüt olarak istediği kadar şeriat'ten esinlesin, istediği kadar el altından has Müslümanlığın temel kurallarını uygulamaya koyacağını yaysın, onu temellendiren toplumsal katman, programını ve uygulamasını 'maneviyat'tan alıp 'maddiyat'a doğru sürüklüyor

MSP binlerce imam hatip okulu, yüzlerce ilahiyat fakültesi de açsa, böyle bir 'icraat'la sürekli iktidar olamayacağını elbette bilir, hele **MSP** üzerine oynayan, onda büyük şehirlerin ve limanların komprador burjuvazisine karşı, montaj sanayicilerine karşı, kendi iktidarının örgütünü gören taşra burjuvazisi için önemli olan dinsel okullardan şeriat kurallarının uygulanmasından çok sanayileşmedir, daha doğrusu, sanayileşmenin kompradorların elinden kurtarılarak **Anadolu** kapitalistlerinin eline aktarılmasıdır. Bunlar, ancak bir **MSP** iktidarının ya da güçlü bir koalisyon ortaklığının, kredi, vergi iadesi, vs. gibi avantajlardan kendilerini gereği kadar yararlandırabileceğinin bilincindedirler.

Bu olmasa da öteki sağcı partiler 'büyük Türkiye' sloganını atmış, sanayileşmeyle ülkeyi 'fukaralıktan kurtaracağını' ilan etmişken, **MSP**'nin bu alanda onlardan geri kalması söz konusu olamaz. Kaldı ki **Anadolu**'da önemli ölçüde işsizlik egemendir, bu işsizliği ortadan kaldırmak için de, 'lider' **Türkiye**'yi yaratmak için de sanayileşmeye, hem de en geniş ve anlamlı biçimde sanayileşmeye kesin bir zorunluluk vardır.

Acaba ilk açmazı şöyle özetleyebilir miyim: Gerek kendisine arka çıkan ekonomik katman, gerekse **Anadolu**'nun gelişme koşulları, aslında bir 'maneviyat' partisi olarak ortaya çıkan **MSP**'yi hızla bir 'maddiyat partisi' olmaya getirmiştir.

Buysa...

Fakat önce sanayileşmiş ülkelere şöyle bir göz atıverelim!

İçlerinde sanayileşmesini tamamladığı halde hâlâ maneviyatçı kalmış olanını görüyor musunuz hiç? Teknoloji, bilimlerin sanayie uygulanıp teknolojinin geliştirilmesi, toplumları gittikçe daha maddi bir uygarlığa götürmektedir, sanayileşme geliştiği her ülkede ister istemez laikliği perçinliyor, hem sanayi toplumu, hem ümmet toplumu karakterinde, yeryüzünde tek toplum bile gösterebilmek mümkün değildir. Sanayileşmiş sosyalist ülkeler buna örnek gösterilemese de, kapitalistlerin hiç birinde, dinsel kuralların işlediği, bir toplum kalmamıştır: ne "muhafazakar" **İngiltere** dinsel bir ahlak içindedir, ne 'püriten' **Amerika; İsveç**'in, **Almanya**'nın, **Fransa**'nın ne halde

olduğunu söylemeye gerek görmüyorum. Japonların da sanayileşmeyle birlikte laikleştiğini daha önce söylemiştim.

Bundan ne mi çıkar. şu: 'maneviyatçı' bir parti olarak sanayileşmeyi gerçekleştirirse **MSP** kendi eliyle kurmak istediği şeriat toplumunun tam karşıtı bir toplum gerçekleştirmiş olacaktır İş bu kadarla kalsa iyi. üstelik sanayileşmenin işçi sınıfını nitel ve nicel olarak büyüteceği ve geliştireceği. büyümüş ve gelişmiş bir işçi sınıfının ise tarihsel olarak sosyalist bir düzeye yöneleceği. bilinen gerçekler arasında! Demek ki **MSP,** bırakın **Türkiye**'yi 'lider' kılmak için **Avrupa** ve **Amerika** emperyalizmiyle türlü dertlere uğrayacak olmasını. ayrıca ve cevheri itibariyle, yapacağı ile yapmak istediğini ortadan kaldıran bir parti kimliğinde görünüyor.

Ya dinselliği gerçek varoluş nedeni olmaktan çıkaracaktır. ya da sanayileşme, büyük bir sanayi gücü yaratarak lider devlet olma tasarısını bir kenara bırakacaktır Hele işçi olsun, işveren olsun, 'Müslümanların kendi aralarında kardeş olduğunu ve işçilerin emeklerinin karşılığını ahirette nasıl olsa göreceğini. onun için de bu 'fani' dünyada o kadar kazanca bakmaması gerektiğini' zinhar iddia etmeye kalkmamalı, sanayileşmeye başlamış bir ülkede bu dolmayı yutacak işçi sınıfı bulunmaz. bir; mutluluğun işverene bu dünyada, işçiye ise öteki dünyada tanınması kolay kolay sindirilecek bir haksızlık değildir, iki!.

(1 Mayıs 1977)

6

SELAMET'İN SEFALETİ

Ah ah ah, herşeye dayanılır da, zamanın sınavına dayanılmaz. Dün böyle dersin, bugünü yarını idare edersin. ama öbürgün, öyle bir şey olur ki. dediğinin temelsizliği pattadak

meydana çıkar. Zamanın akışı içinde, fikirleri ve eylemleriyle tutarlı kişileri ve örgütleri neden severim, bundan. En güç sınavdan alınları açık çıkmışlardır.

Bu incileri niye döküyorum? Söyleyeceğim; önce bellek tazeleyelim: Bir ara, ümmet kültüründen söz ediyorduk, ağzımdan bir laf kaçtı. 'Müslümanlar' kardeştir, deniyor, kuşkusuz kardeştirler, ama bazıları daha fazla kardeştir' dedim, bununla dinsel bir toplum düzeninin gerçekte sömürüyü kaldıramayacağına işaret etmek istedim, o zaman 'İslamcı' okurlarımdan bozulanlar olmuştu, bir iki mektup bile aldığımı hatırlıyorum: Olur mu canım, İslam sosyal adeleti gerektirir filan diye! Şimdi merakım, bu zevatın **Erbakan**'ın **Urfa**'lı 'toprak ağaları' lehine, 'toprak reformu' aleyhine olan ünlü demecini dinledikten sonra ne düşündüklerini öğrenmek! Pek acı bir ilaçtı o demeç, yutulması zor, sindirimi olanaksız.

Dedikleri aklınızda mı, toprak reformu uygulamasını 'zulüm' olarak adlandırıyor, toprak ağalarının mülklerini savunarak, devletin aslında onlara bu mülkleri verimli kılması için yardımcı olması gerektiğini ileri sürüyordu. Gördünüz mü işin güzelliğini, toprak ağaları mülklerine iyice sahip olacaklar, hükümet onlara bu toprağı bereketli kılmak için daha yardım edecek; sonuç, gittikçe büyüyen topraklarda gittikçe topraksızlaşan ve ırgatlaşan köylüler, kırsalda artık barınamayıp şehirlere göç ederek gecekondu lümpenlerine karışan ırgatlar! Eh, Müslümanların kardeşliği' de bizzat Erbakan'ın ağzından açıklanmış oldu.

Dedim ya, zamanın sınavına dayanmak zordur.

Oysa bu bizim güneydoğu ağaları burunlarının dibindeki **Irak**'ta olup bitenleri görmezler mi? O **Irak** ki, Müslüman sosyalist bir ülkedir, başka bir deyişle, ideolojisini Müslümanlığın, milliyetçiliğin ve sosyalizmin karıştığı garip bir alaşım olan **Baas** ideolojisine bağlamıştır. Üstüne gidenimiz pek yok, Suriyeli ve **Irak**'lı fikir adamları **Baas** fikrini hayli kurcalamış ve geliştirmişlerdir, bir bakıma anti-emperyalist fakat dinsele yaslanan bir milliyetçilik yapıyor bunlar, öyle ama **Kuran-ı Kerim**'den **Erbakan Hoca**'nın hiç de hoşlanmayacağı yorumlar çıkarmalarına ne demeli?

Aslı **Suriye**'li olup da **Mısır**'da yaşayan **Şeyh Mustafa** as-Sibaî'nin 'İslamlığın Sosyalizmi' adlı kitabını bizdekiler okumuşlar mıdır acaba? Adam, 'Tanrı güneşi, ayı geceyi ve gündüzü size vermiştir' ayetini sosyalizme temel sayıyor. Al-Khuli'nin "Teori ve Eylem Olarak İslam Toplumunda Sosyalizm" adlı kitabında da sosyalizme temel sayılacak ayetler **Kuran**'dan bulunup çıkarılıyor. Sözgelişi, 'Hepiniz üç şeyde ortaksınız, su, ateş, ve ot'mu denmiş, bu kamulaştırma fikrinin tanrısal ifadesi sayılacaktır Ondan sonra gelsin türlü çeşit kamulaştırmalar! **Irak** demiştik az önce, Irak'da Baas Partisi iktidardadır, o da İslamcıdır ve İslam sosyalizmini uyguluyor, 8. **Irak Bölgesel Kongresi**'nde kabul edilen siyasal raporundan şu cümleleri aktarıyorum, belki bizim gerici İslamcıları uyandırır:

"Devrimin baş görevlerinden biri en kısa zamanda radikal tarımsal reformu yapmaktı. Reform mekanizmasında etkili değişiklikler yapmak ve bunu partinin kontrolü altına almak gerekti. 1958 Toprak Reformu Yasasını da radikal bir biçimde değiştirmek şarttı. Değişiklikler 1969'da yapıldı ve eski yasayla konan tazminat maddesi ile ağalara tanınan toprak dağıtma imtiyazı iptal edildi. Toprak köylülere parasız olarak dağıtıldı.

Şimdi **Irak Baas**'ının yaptığı, **Erbakan**'a göre tanrısal bir zulüm mü oluyor?

Gerçek şu ki, **MHP** bütün emperyalizme ve kapatalizme karşılık palavralarına rağmen, nasıl bal gibi kapilatist, faşizan partiyse; **MSP** de bütün sosyal adalet, eşitlik, kardeşlik iddialarına rağmen, bal gibi kapitalist bir partidir, üstelik kapitalizmin taşralı ve gerici bir kanadını oluşturmaktadır. Şu toprak reformunun zulüm olması iddiası da bunu doğruluyor, neden derseniz, biraz okumuş yazmış olan herkes bilir ki ileri kapitalizm toprak reformundan yanadır, hatta bizde toprak reformunu son zamanlarda gelişmiş kapitalizm istemeye başlamıştır, zaten Ege Bölgesi gibi ilerlemiş yörelerimizde ağalık mağalık kalmamış, büyük topraklar çoktan büyük tarımsal ka-

pitalist işletmelere dönüşmüştür. Şimdi **Erbakan**'ın istediği galiba bu: iktidar, ağaların toprağını topraksızlara vermesin, onları donatsın, herifçioğuları birer büyük tarımsal işletme olup çıksınlar, tarımsal kazançlardaki vergi bağışıklığından yararlanarak iyice semirsinler; daha daha, biriktirecekleri fonları sanayi kapitalizmine aktarıp, 'mümin' işadamları arasına kapağı atsınlar!

O zaman ne olacak. **Urfa**'lı baldırı çıplak topraksız ırgatla ufak ufak sanayi ağalığına özenen eski toprak ağasının 'kardeşliği' iyice tescil edilecek, ama ikinci birincisinden biraz daha fazla kardeş imiş, adam sende, ne çıkar, o kadarcık kusur kadı kızında bile bulunur!

(10 Ekim 1977)

türkeş'in çaldığı kapı

1

FAŞİZMİN TEMELLERİ

Hitler, 'Kavgam'ın bir yerinde, komandolarının rakip bir toplantıya nasıl bastıklarını şöyle anlatıyor: **Adamlarım, kurtlar gibi saldırıya geçtiler. Sekizer onar kişilik gruplar halinde rakiplerinin üzerine saldırdılar, tekme tokat hepsini salondan dışarı attılar,"**

Onunkiler 'kurt gibi saldırırmış', bizimkiler 'kurt gibi hem saldırıyor, hem de uluyor, **MHP Kurultay**'ında **'Başbuğ Türkeş**'i böyle uluya uluya selamlamışlar. Aktardığım sözleri bana hatırlatan bu olsa gerek!

Yazıp duruyorum, bizim özel sektörün niyeti kötü, **12 Mart** istiyor diye, eh işte **"Milliyetçi Cephe"** kuruldu, sağın ılımlıları gittikçe gözden düşer gibi görünüyor, buna karşılık aşırıları saygınlık kazanıyor, ister misiniz yarın öbürgün pat diye **Türkeş** iktidar olsun? Zaten söylevinde belirtmiş, amacımız **"kendi iktidarımızdır"** diyor, basında biraz özel sektörün huzursuzluğunu, biraz da **MHP**'nin takındığı bu tavrı gözönünde tutarak, sahici bir faşizmin olasılığından söz edenler çoğaldı baksanıza!

Acaba mı?

Klasik faşizmin temel nedenleri toplumcu kuramsal eserlerde şöyle belirlenirdi sanırım:

a. Finans kapitalin çok güçlemesi ve aşırı kapitalist yoğunlaşmanın gerçekleşmesi, (başka deyişle, tröstleşme ve kartelleşmenin son kertesine varması, söz gelişi! **Almanya**'da **Hitler**'i finanse eden **Ren-Vestafalya Kömür İşverenleri Sendikası** Alman kok üretiminin yüzde 90'ını, kömür üretiminin

yüzde 74'5'unu: yine **Hitler**'i finanse eden **Vereinigte Stahlwerke** kömür üretiminin yüzde 20'sini. fontun yüzde 50'sini, çeliğin yüzde 40'ını tek başına sağlıyordu.)

b. Kapitalist bunalım. başka bir deyişle 1929 dünya bunalımının **Almanya** üzerinde çöküşü. (Çelik ve fontta, rakamlar 1900. 1885 yılının rakamları düzeyine düşmüşlerdi. 12 milyon işsiz vardı ki Alman işçi sınıfının yarısı demekti bu?)

c. Alman büyük burjuvazisinin işçi hareketinin gelişmesi karşısında düştüğü kaygı. Bu iki yönden beliriyordu: birincisi, Alman işçi hareketinin kendi çıkarlarına yeni sosyal yasalar getirmek istemesi, ikincisi Alman Komünist Hareketinin büyük gelişme göstermesi (Parti 1928'de 3 milyon 200 bin, 1932'de dört milyon 5 yüz bin oy almıştı.)

d. Uluslararası sermaye ve sözcülerinin destekleri. (İngiliz politikacısı **Churchill**, İtalyan faşistlerine çektiği telgrafta, **"İtalyan olsam, sizlerin yanında olurum"** diyordu; Amerikan çelik Kralı **Gray** ise **"Burada da işler ancak Mussolini gibi bir adamla yolunda gider"** diyordu.)

Şimdi sorulacak soru, ülkemizde bu ana temellerin olup olmadığı sorusudur.

Vallahi bana sorarsanız, derim ki çoğu henüz tam anlamıyla gerçekleşmiş değildir, Türk endüstri burjuvazisi tekelleşme dönemine doğru seyrediyor ama, ülkenin geleneksel bürokrat yapısıyla tam uyuşum halinde olduğu söylenemez bir, asıl savaşını sesini duyurmak isteyen **Anadolu** burjuvazisiyle verir gibidir, iki. en önemlisi de geleneksel burjuva partilerinden henüz umudunu kesmemiştir. üç! (Çınar toplantısında **AP**'nin ve **CHP**'nin adı geçmiştir. **MHP**'nin değil.)

Türkiye işverenleri ve işadamları, yatırım kaynağı yokluğundan yakınmaktadırlar, bir de işçi hareketlerinden. Bu iki yakınma aynı şeye bağlanmaktadır, faşizmin temel nedenlerinden birisini oluşturabilir ki, bu da aşırı kâr ve büyüme sağlayabilmek için işçi hareketlerini durdurma, işçi isteklerine son verme eğilimini körükler Fakat, büyük oy gereksinimi içinde bulunan **AP, CHP,** hattâ **MHP** gibi partiler açıkça işçilere karşı cephe alamamaktadırlar Şimdilik onları en çok tabanın **DİSK**'e kayması kaygılandırır görünmektedir

Türkiye'nin ekonomik durumu parlak sayılmasa bile, yığınları şiddete götürebilecek bir kötülükte değildir. işsizlik vardır. önemli de sayılabilir, ne var ki **Türkiye**'de bu işçi sınıfını faşizme değil. ılımlı orta sağ, orta sol partilere kaydırmaktadır. zira besbelli burjuvazi yükselen sınıf niteliğini henüz tam yitirmediği için ortalama Türk işçisinin genel eğilimi işçi sınıfından çıkmak, **"bir iş sahibi olmak"** başka bir deyişle burjuvazinin değerler düzeni içinde önem kazanmaktır Bunun olanaksızlığı, aşırı sermaye yoğunlaşması (temerküzü) olan tekel ülkelerinde olduğu gibi, henüz **Türkiye**'de işçi sınıfınca anlaşılmamıştır, üstelik tam anlamıyla olanaksızdır da denemez.

Uluslararası destek, çok önemlidir, önemlidir, ama dış dinamik **Türkiye**'de daha çok bağlı bulunduğumuz blokun stratejik çıkar hesaplarına göre işlemektedir, henüz bir faşizm denemesi geçirilmiş, başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Buysa, gelişmekte olan ülkelerde faşizmin kuvvet unsuru olan etkili vurucu gücü (Silahlı Kuvvetleri) böyle bir serüvene iştahsız kılmaktadır.

Peki, söz nereye bağlanır?

Türkiye'de galiba, asıl çekişme ekonomik düzeyde şöyle geçiyor, tekelleşme eğilimi, özel sektörün büyüme hırsı, ülkenin belirli bir kaç bölgesinde belirmiş büyük şirketlerin iktidarı kendisine çalıştırmak istemesine neden oluyor, oysa **Anadolu**'nun kapitalizme açılması oranında büyüme sıtmasına tutulan başka bir burjuvazi var ki, geleneksel toprak ağalığı varlığını ticaret ve sanayie aktaranlardan oluşmakta, bunlar da kendilerine **"güneşte bir yer"** istemektedirler, orta burjuvazi diyebileceğimiz bu taşralı takımı, **AP**'nin içindeki **DP** çatlağını yaratanlardı bir anlamda, fakat **DP**'nin gittikçe dağılması, ufalanması oranında **MHP**'ye yakınlık duymaya başlamaktadırlar. (**MHP** Kongresine en büyük ilgiyi gösterenler, eski **DP**'li politikacılar olmadı mı?)

MHP'nin kendine bulabildiği ekonomik taban şimdilik bu gibi görünüyor. Yalnız **Türkeş TÖBDER**'e asıl da **DİSK**'e dikkati çekerek, öteki burjuva partilerinin bunlarla baş edemeyeceğini belirtip büyük burjuvaziyi ardına almak istiyor. Bu düşüncede olan işadamları yok mudur, vardır elbet, vardır ama, bence büyük burjuvazinin **Türkiye**'de henüz gücüne inancını yitirdiğini sanmak yanlıştır, (biz bu yanlışa sık düşeriz), **AP, CHP**

almaşıkları tüketilmemiştir, birden Türkeş'e destek olmaya kalkışmaları Türk burjuvazisinin geleneksel serüven tiksintisi ve korkusu yüzünden de, çabuk ve kolay olmayacaktır.

Peki tehlike nedir, nerededir?

(23 Mayıs 1975)

2

TÜRKEŞ'İN ÇALDIĞI KAPI

Amerika'lı gazeteci **Mowrer,** zamanında **'Ölümsüz İtalya'** diye bir kitap yazmış, faşizmin iktidar öncesi günlerini şöyle anlatıyor:

"... Cinayetlerin, şiddet hareketlerinin, yangınların karşısında polis 'tarafsız' kalıyordu. Sosyalistler, aylarca, hatta yıllarca önce işledikleri iddia edilen hayali suçlardan basbayağı mahkûm olurlarken, elleri hâlâ kanlı faşistler, delil yokluğundan serbest bırakılıyorlardı."

Ünlü faşist **Ulberto Bianchelli** ise, 'anılarında' bakın ne demiş:

"... Faşizm, şurası iyice bilinsin ki, eğer serbestçe gelişebildiyse, bunun nedeni polisi ve carabinieri (jandarma) subaylarını ele geçirmiş olmasıdır. Carabinieriler, faşizmin korunması için ellerinden geleni yaptılar."

Fransa'da şubat gösterileri diye anılan 1934 olayları sırasında, polisin nasıl faşist ve kralcılardan yana davrandığını da, iki ünlü İngiliz gazetesi şöyle belirtiyorlar (**Times** ve **The Daily Herald**):

"Şurası önemle belirtilmelidir ki, solcu göstericilere yöneltilen ağır baskı ile kralcı propagandacı ve basma gösterilen hoşgörü arasında önemli bir çelişki vardır."

Siyasal örgütler arasında bir faşist çekirdiğinin bulunduğu ülkelerde tehlikenin büyüğü işte, bu durumun yaratılmasındadır.

MHP, şöyle yakından bakılırsa, kampanyasını hiç de ekonomik düzeyde sürdürmüyor. İddiaları ya siyasal, ya kültürel, ya düşünsel düzeydedir, yani üstyapı düzeyindedir. Soğuk savaşı bir siyasal eylem programı yapmıştır, 'milliyetçiliği' kendi koşullarına göre değil, komünizme karşı ya da yandaş olup olmamaya göre tanımlamaya kalkışmakta, gençlik örgütlerindeyse daha çok duygusal bir öfke dinamizmi hüküm sürmektedir. Sokaktan üç kişi çevirip rastgele sorsanız da, **MHP**'nin görüşlerini öğrenmek isteseniz, verecekleri cevap besbelli 'komünizme karşı oldukları'nı içerecektir.

Türkeş'in kurultay söylevinde bu karşı olmak açıkça **DİSK**'i suçlamaya, **CHP** içindeki bazı yöneticileri 'kafası ezilecekler arasına sokmaya' kadar varıyor. Böylelikle, iki yönlü bir yaranma politikasını oluşturduğu handiyse gözüne giriyor insanın: Bir yandan **Türkiye**'nin gösterdiği disiplinsizlikten son derece rahatsız olan **Amerika**'ya karşı, ülkedeki en yaman komünizm düşmanının kendisi olduğunu belli etmek; öte yandan, **DİSK, TÖB-DER** sosyalist partiler, hatta ılımlının ılımlısı **CHP** solculuğundan rahatsız sermaye ve iş çevrelerine, asıl üzerine oynanacak atın **AP**'nin kır atı değil, **MHP**'nin bozkurtu olduğunu anlatmak!

Devlet bürokrasisi soğuk savaş sloganlarının etkisinde kalıp da, hepsi Anayasa'ya bağlı, hepsi Cumhuriyet'in yandaşı solcu kuruluşları **MHP** gözüyle görmeye yanaşırsa, o zaman ülkede kargaşalık belirmekte, belirince de bundan ürken sermayenin daha sağa ilgi duyması olasılığı doğmaktadır. Aslında iki yılda 25 milyar liranın üstünde teşvik belgesi almış, kaşla göz arasında kendisine 2-3 milyar liralık yeni kredi olanağı yaratılmış bir özel sektörün faşizmi özlemesine o kadar da umut bağlanamaz, bağlanamaz ya; komünizm öcüsü büyütülür, kargaşalık ortamı yaratılır, sürdürülür, niteliği belirsiz saldırılar birbirine eklenirse, 'istikrar' arayan sermayenin 'güçlü ve otoriter' bir iktidar özlemesi olasılığı çoğalır.

Bana sorarsanız, tansiyonu düşürmek gereği ve zorunluluğu kadar, yönetim kademelerinin bu oyuna gelmemesi ve yönetimin gerçek yansızlığını gerçekleştirmesi zorunluluğu da burada yatmaktadır.

Hani solculukta nesnel olarak devrimin koşulları yoksa, onu kargaşalık ortamı yaratarak var etmek diye çocukça, hatta 'fantazi' denebilecek bir kuram vardır ya, bana öyle geliyor ki, faşizm **Türkiye**'de iktidara aynı kuramı kendi amaçlarına uygulayarak gelmeye çalışmaktadır, henüz ekonomik bir tabanı yoktur. Türk lümpeni yeterince siyasallaşamamıştır, büyük sermayenin kullanacağı siyasal almaşıklarsa bitmemiştir, bu takdirde iki yol kalmaktadır iktidar için, kargaşa ortamı, yaratıp güçlü iktidar özlemi doğurarak külah kapmak; ya da dış etkilere uysal, lafta milliyetçi bir iktidar olabileceği izlemini vermek! Bu iki yol, hemen farkına varacağınız gibi, hem birbirinin içinden geçmektedir, hem de aynı kapıya çıkmaktadır; emperyalizmin uyduluğuna!

İşte **Türkeş**'in çaldığı kapı budur. Milliyetçiliği kimseye vermeyen, mangalda kül bırakmayan **MHP**'nin raporunda, haşhaş ekiminin serbest bırakılması söz konusu edilirken, **Amerika**'nın fikrinin ciddiye alınmaması basbayağı eleştirilmiştir, neden sanırsınız?

Ama nasıl, nesnel olarak devrimin koşulları doğmazsa, solcu onu tek başına yaratamazsa; faşizmin nesnel koşulları doğmazsa, **Türkeş** ve partisi de onu tek başına yaratamaz. Yaratılırsa, çeşili yan etkenlerin itişiyle, **12 Mart**'ımsı bir şey yaratır ki, onun sürekli olacağını kimse garantileyemez!

Hitler'in, **Mussolini**'nin, **Salazar**'ın, hatta **Franco**'nun ülkesine bir göz atın, faşizmin sonunda nereye vardığını bir güzel görürsünüz.

(24 Mart 1975)

3

TURŞU VE PERHİZ

Eh, ne de olsa serde edebiyatçılık var, zaman zaman ünlü romanlardan, büyük ozanların ünlü şiirlerinden söyleşmeyi se-

viyoruz. Geçen akşam, nereden nereye, söz **Aragon**'dan açıldı, ben şiirlerini de severim **Aragon**'un, romanlarını da; bir romanını **(Çalardı Basel'in Çanları)** türkçeye bile çevirmişimdir, anlayın artık sevgimi! Hele **"La Semaine Sainte/ Kutsal Hafta"** adlı romanından pek hoşlarım: bir anlamda tarihsel bir romandır, **Elbe** sürgününden kaçan **Napoleon**'un **Paris**'e dönüşünün, iktidara yeniden el koyup yitirişinin öyküsüdür. Koskoca eserde neler neler anlatılıyor daha elbet, alatılıyor ya, ben nedense ünlü diktatörün iktidarı yitirdikten sonra tekrar ele geçirme girişimine takılmışım.

Seçim demokrasilerinde bu iş basbayağı düzene konmuştur, seçimleri kazanırsan mesele yok iktidarsındır, kaybedersen muhalefet! Ne iktidar olmak, sana sürekli iktidar kalmak olanağını sağlar, ne muhalefet olmak ilerde iktidar olmanı engeller; bütün iş, halk yığınlarını ardına takabilmekte, bir de seçimlerin dürüst yapılmasında! Komitacılıkta öyle mi ya? İktidara diyelim ki **Blanquist** bir komita anlayışıyla yöneliyorsun, yani sivil ya da asker bir guruptan bir vurucu ekip oluşturmuşsun, pat diye iktidara el atıyor, kazanırsan iktidar oluyorsun! Büyük kumar! Böyle iktidar olundu mu, o iktidar elde tutulabilecek, yoksa gitti gider, dahi gider! İşte **Kutsal Hafta**'da **Aragon** iktidarını yitirmiş bir komitacı liderin bunu yeniden elde etme uğraşını, bu uğraşın hem beyhudeliğini, hem de yanlışlığını adamakıllı anlatıyor

Ya da ben öyle anladım.

Niye sarıyor bu konu acaba beni?

Yahu **27 Mayıs**'tan bu yana, bizim toplumumuzda iktidara böyle komitacı yollardan el koymayı deneyip tutturamayarak sonradan çırpınan bir dolu adam var Hallerine güler misin ağlar mısın? Asker arasında, sivil arasında cunta düzenleyip kestirmeden iktidar olmak istemek ne demek, şu yukarda anlattığım demokrasi tahterevallisine inanmamak, iktidar/ muhalefet arasında gidip gelmeyi küçümsemek demek! Komitacılığa yönelenler demokratik örgütlenmeyi, özgürlükçü siyasal mücadeleyi hor görüyorlar, bununla sonucun elde edilemeyeceğine inanıyorlar ki, gizli cuntalar kurup darbeler planlıyorlar. Hatta iş başına gelmek başarısını gösterirlerse, partileri

dağıtmak, meclisleri kapatmak gibi ilginç fikirleri de olduğu görülmüştür bu zevatın.

Sonra, bir bakıyorsun, umutları hep kırılmış, cunta hesapları çuvallamış, ya da iktidar ele geçirilir gibi olduğu halde kayıvermiş, aaa, o dünkü demokrasi karşıtları bir bakıyorsunuz, bu kere beğenmedikleri demokrasi düzeni içinde yeniden iktidar olabilmek için kalkmış demokratik örgütlenmelere! Hiç olmazsa, mevcut siyasal partilerden birisine girmişler, ya da oralardan bir yer edinip demokrasinin faziletler rejimi olduğuna ilişkin söylevler patlatarak seçim kampanyalarına katılmışlar! Şimdi akıl var, yakın var, kim inanır bunların içtenliğine!

Benim şaştığım, siyasal partilerden bazılarının da bunlardan hayır ummasıl Yahu kardeşim adamın bütün önceki eylemleri demokrasiye karşı, karşı ne laf demokrasiyi ortadan kaldırmak için, gelip partine girerse bu neye işaret eder, onun fikir selabetsizliğine mi, kaypaklığına, opportünistliğine mi, içtensizliğine mi, yoksa iktidar hırsına mı?

Siz artık cevabını bulup veriverin.

Bu türden hayli politikacı dolaşıyor ortalarda, içlerinde en ilginci hiç kuşkusuz **Türkeş**'tir. Siz **Türkeş**'le **Aydemir**'in 14'ler zamanındaki çekişmelerini okudunuz mu? Ben, **Bıçağın Ucu/sırtlan Payı** vs. romanları yazmak için bütün o dönemleri epeyce kurcaladım, yanlış anlamadıysam **Aydemir** de, **Türkeş** de, demokrasiyi filan iplemeyip kestirmeden iktidara el koymak niyetindeler, yalnız liderlik 'dalgasında' anlaşamıyorlar.

Yalnız, **Aragon**'un kitabı yüzünden midir nedir, aklıma takıldı bir kere, Yahu bu **Türkeş 27 Mayıs**'ta iktidarı ele geçirmişken kaçıran komitaci değil midir? Komitacılar arasında bu duruma düşenler saygınlıklarını yitirir çokluk, söz gelişi **Stalin**'in **Troçkiy**'i iktidardan elemesi, **Troçkiy**'in çok yüksek olan saygınlığını hayli azaltmıştır. **Napoleon** da öyle, iktidardan düşüyor, bir girişim daha, fakat nafile: sonu **St-Helene** adasıdır. Gelelim **Türkeş**'e, **27 Mayıs**'ın kudretli Albayı bütün kudretine rağmen, o yere bakıp yürek yakan **Cemal Paşa**'nın oyununa geldi, iktidardan elendi mi elenmedi mi; artık onun komitacılığına, bu işleri çok iyi bildiğine nasıl güveneceksin?

Ayrıca, öteki çelişki de işliyor ha; ta 40 yıllarında ki turancı tevkifatından beri herkes de biliyor ki **Türkeş**'in siyasal eylem görüşü demokratik seçim mücadelesinde özgürlükçü ve açık eylem sistemi değildir, hep kapalı, el altından çalışmayı yeğlemiş! İktidardan elendikten sonra, bir bakıyoruz, **CKMP**'yi ele geçirmeye kalkışıyor, niye, demokratik yoldan iktidara gelecekmiş! **CKMP** dönüp dolaşıp **MHP** oluyor ya bir türlü sağduyusu yüksek Türk halkından fazla oy alamıyor. Şimdi bu neye delalet eder, **Türkeş**'in ve takımının demokrasi usulleriyle halka sevimli görünmeyi bilemediklerine mi, halkın da komitacılıkla ele geçirdiği bir iktidarı elde tutmasını bilemeyip yitirene o kadar itibar etmediğine mi?

Bazı solcular **Türkeş**'in partisini faşist bir parti sayıyorlar.

Bence **Türkiye**'de olduğu kadarıyla birikmiş büyük sermaye **Türkeş**'i desteklemekten uzaktır, bu bir: daha önemlisi başka, **Hitler Nazi**'ydi **Mussolini** faşistti ama, ülkelerinde bürokrasi iktidarı diye bir hastalık yoktu, diktaları büyük sermayenin kanlı diktasıydı, diktatörler de büyük sermayenin kuklası: **Türkiye**'de bürokrasi geleneği vardır, eskaza **Türkeş** iktidar olduğu gün, bütün tüccar da, sanayici de bilmektedir ki, tıpkı **12 Mart** gibi bürokrasi adına dokuz ışık mokuz ışık diyerek onları denetime, kısıtlamaya kalkışacaktır. O yüzden de, desteklerini **Türkeş**'ten esirgiyor, **Demirel**'lere, **Erbakan**'lara, hatta **Bozbeyli**'lere veriyorlar.

Şimdi gençlere bir soru: ülkü ocaklarında hangi **"ülküyü"** desteklediklerini sanıyorlar acaba?

(25 Kasım 1975)

4

MHP ÖRGÜT DEĞİL AYGITTIR

Oldum olası bu ayırımı yaparım, üzerinde ısrar da ederim.

Siyasal parti, ya bir örgüttür **(organisation)** ya da bir aygıt **(appareil)**, aralarında ne fark vardır derseniz, örgütse aşa-

ğıdan yukarıya işleyen, dip militanlarının demokratik karar verme yetkilerine sahip oldukları bir partidir. bürokratlaşmaz. totaliterleşmez. özyönetim ve serbest tartışma kapıları açıktır, aygıtsa yukardan aşağıya işleyen, komuta kademesinin (hatta tek liderin) bütün karar verme yetkilerini topladığı bir partidir. bürokrattır, totaliterdir. serbest tartışmaya kapalı olduğu gibi yönetim handiyse askeri bir hiyerarşi içerisinde yürür.

Aslına bakarsanız. örgüt niteliğindeki siyasal partiler. demokrasilerin, sosyalist demokrasilerin partileridirler, aygıt niteliğindeki partiler ise nüveleri komitacılık olan partilerdir ki totaliter rejimlere yatkındırlar nazizm, faşizm, falanjizm, ya da stalinci merkeziyetçi diktası gibi.

Bu ayırımı aklınızda tutun, lazım olacak.

Türk siyasal yaşantısında **CKMP**'nin kendine 'milliyetçi' demekte direnen bir siyasal gurup tarafından ele geçirilmesiyle meydana çıkan Milliyetçi Hareket, gerek hareketin gerekse liderinin tutumlarıyla bir örgütten çok bir aygıt özelliği göstermektedir.

Herkesin bildiği bir şey, bunlar 40 yıllardan artakalmış ırkçı-turancılardır, o tarihlerde Alman nazilerine, İtalyan faşistlerine özenmiş, bu özentilerini gizli örgütlenmeler biçimine dönüştürerek sonunda İnönü diktasının düşmanlığını üstlerine çekmiş, zamanın solcu örgütleriyle **Sansaryan Hanı**'nın hücrelerinde buluşmuşlardı. Demek ki, hareketin tabiatı aygıtsaldır. **Türkeş**'in sonradan **27 Mayıs** darbesini yapacak komitayı siyasal bir parti, hatta demokratik bir örgüt gibi düşünmediği, bir komita, bir aygıt gibi düşündüğü, hem o aygıtın girdiği eylemden, hem o eylemin sonuçlarından açıkça bellidir. 14'ler hareketinin örgütlenmesi fiyaskoyla sonuçlanınca, bu defa **Türkeş** demokrasi kuralları içerisinde bir parti olarak örgütlenme yolunu seçer görünmüş, aslındaysa yine bir komitacı nüveyle **CKMP** içerisinde yuvalanarak bu aygıtı, örgütü ele geçirmek için kullanmıştır.

Bir süredir **MHP** diye bildiğimiz siyasal aygıt işte bu **CKMP**'nin **Türkeş** ve tayfası tarafından kendi ilkelerine uydurulmuş ve geliştirilmiş bir biçimidir. Doğal olarak demokratik

bir partiler düzeninde son derece yapay, eğreti daha kötüsü çelişik ve ters bir durumu vardır.

Peki değil mi ki öyle istiyorsunuz önce bu tersliğe değinelim.

Demokrasi, siyasal örgütlerin kitlelere yayılması üzerinde gelişiyor. kitlelere yayılabilmek çok insanı kucaklayacak ilkeleri ortaya atabilmeyi zorunlu kılar, siyasal bir parti ne kadar çok insanı kendinden yana çekebilecek sloganları benimserse o kadar çok iktidara gelme olasılığına kavuşur, bunu çocuklar bile biliyor artık, gel gör ki **MHP**'nin çekirdiğini oluşturan ana ilke ırkçılık (kibarca söylenişiyle milliyetçilik) daha başlangıçta halk yığınları arasında ayırımlar yapan, kötü ırktan olanları tasfiye eden, hiç olmazsa benimsemeyip kenara iten bir tutum içeriyor, o ki bir siyasal örgüt etnik ilkeler üstünde oynamaktadır, ister istemez bazı halk guruplarını kendine karşıt sayacak, saflarını pekiştirmek için de gerçekten var (ya da yok) düşmanlar yaratacaktır.

Parti aygıtsal olunca, bir de ne oluyor tabandaki halk önemini yitiriyor, piramitin tepesi önem kazanıyor, yığınsal eylemlerin değil gösterişli bireysel eylemlerin hareket içinde ön plana geçmesine yol açıyor. Dikkatli her göz, **MHP**'nin gelişmesine baktığında bu durumu görmüştür, düşmanı komünistlik olarak ilan etmişler, sindirici bireysel eylemleri önemsemişler, amaçlarının devlet çıkarlarını savunmak olduğunu ileri sürerek, gerçekte ne türlü bir devlet kapitalizminin merkeziyetçi diktası olacaklarını belli etmişlerdir.

Türk halkı **İnönücü** devlet kapitalisti diktanın belasından kurtulalı henüz yirmi yıl geçmeden bir yenisini oylarıyla elbet iktidara getirmeyecekti. Getirmedi de. Aygıtsal özellikleri, otoriter hevesleri bireysel eylem biçimleriyle, 'aşırı' bir siyasal takım olarak **MHP** girdiği bütün seçimlerde seçmenlerin 'iltifatına' kavuşamadı, ufak bir parti olarak kaldı.

Yine de öyle ufak bir partidir.

Diyeceksiniz aman bre, bunlar bir çok illerde geliştiler, aydınlar arasında tutanları çoğalıyor, eylemcilik taşra gençliğinin bu partiye eğilmesine yol açıyor Doğrudur bunlar, doğrudur

ya, **MHP**'yi iktidar yapmaya yetmez, o kadar yetmez ki parti yüksek kademesi, başta **Türkeş,** yeni yeni komitacı ve aygıtsal davranışlarıyla ne büyük bir yanılgıya düşmüş olduklarını kavramışlar, ülkemizde ırkçılığa oranla çok daha geniş bir etki alanı olan Müslümanlığa doğru dümen kırmışlardır. En azından **MSP** oylarına ortak olabilmek için.

Yoksa kırk yıllık **Türkeş,** kalkar da Hacca gider miydi, yönetici takımına 'Hilal' gurubunu sokar mıydı?

(2 Mayıs 1977)

5

MHP'NİN MÜŞTERİSİ

Tanırsınız canım, vapurda değilse trende, trende değilse otobüste rastlamışsınızdır, öfkesi burnunda bir vatandaş, hangi memleket sorunu açılsa mutlaka bir çözüm önerisi vardır da bütün bu öneriler döner dolaşır çok esaslı, onun gözünde mutlaka radikal bir müeyyideye bağlanır, **"...efendime söyleyim, birkaçını sallandırıver de bak, millet yoluna giriyor mu girmiyor mu? Bizim millet kardeşim, dur, oturdan anlamaz, kafasına vuracaksın, böyle alışmış!..."**

İşin içine bolca şaka da karıştırıp düşünürseniz galiba **MHP**'nin ideal seçmeni bu vatandaş türüdür. Besbelli biraz daha kabacaları ve hırsılıları da aygıtının militanlarını oluşturur. Peki şakasız makasız düşündüğümüzde, **MHP**'nin 'kadrolarını' ve seçmenlerini nereden derlediğini söyleyeceğiz?

Sanırım 'Hangi Sol?' da yazmıştım, bizim kuşağın turancı ırkçıları garip bir biçimde doğulu gençlerden derlenmişti, sonra sonra bunların komprador kültürüyle yoğrulmuş büyük şehir yaşantısına uyamayan feodal kafalı delikanlılar olduğunu anlamış, uyumsuzluklarını böyle aşırı bir ülkücülüğe bağlanarak gidermeye uğraştıklarını bulmuştum. Günümüzde de öyle mi?

Önce sanırım, gittikçe yurt yüzeyine yayılan, yayıldıkça eski düzeni ve feodal üstyapıyı (gelenek, görenek, töre) altüst eden kapitalist ilişkilerin etkileri üstünde durmak gerekiyor. Bu etkiler nereleri kapsıyor, belli: a. Büyük tüccarın ve endüstricinin birer ikişer yediği esnaf ve zanaatkârları b. Büyük şehirlere göçetmek zorunda kalan kırsal kesim işsizlerini (bunlar tarımın makinalaşmasıyla ve tarım arazilerinin büyümesiyle topraksız ve işsiz kalanlardır), c. Hayatın zorlaşması yüzünden gittikçe daha büyük sıkıntıya düşen, oysa tüketim heveslerinin kamçılanmasıyla iyi yaşama özlemi büyüyen küçük bürokrat kadroları.

Biraz siyasal ekonomiye bulaşmış her kim bakarsa baksın, bu toplumsal katmanların sınıflarından kaymış **(declassé)**, gelecekleri askıda, genellikle hangi baltaya sap olacağını kestiremeyen (lümpen) katmanlar olduğunu görür. Bunlara ayrıca aynı kapitalist ilişkiler ağının büyük şehre daha doğrusu gecekondulara ittiği taşralı yarı aydın takımını da eklediniz mi, alın size **MHP**'nin tabanı. Yalnız **MHP**'in de değil, aygıt nitelikleri taşıyan, iktidara büyük tutkularla gelmeye çalışan bütün otoriter akımların tabanı!

Sanırım şimdi **MHP**'nin gösterdiği gelişmeye dokunabiliriz. Önce iki şeye dikkatinizi çekeyim, birincisi bir gelişme varsa eğer, bunun daha ziyade **MHP** koalisyon ortağı olduktan sonra suyun yüzüne çıktığı, elle tutulur hale geldiğidir, ikincisiyse **MHP** müşterisinin daha çok saydığımız toplumsal kategorilerin gençlerinden oluştuğu! Başka deyimle, **MHP** iktidar ortağı olunca, kapitalist gelişmenin geleceğini askıya aldığı toplumsal katmanların gençleri **MHP**'de bir güvence bulur gibi olmuşlardır. Bu hanidir siyasal hayatta yerinde sayan **MHP**'nin müşterisizliğine kısmen bir çare gibi gözükebilirdi ama yarasa yarasa gençlik örgütlerine, daha ziyade ülkü ocaklarına yarıyordu. Üstelik eylem düzeyinde şiddete başvurarak etkili de olsa, sonuç seçimle alınacak olursa, elde edilen kalabalık **MHP**'yi önemli bir siyasal parti haline getircek yoğunlukta değildi.

Ha işte o zaman **MSP**'nin ani gelişmesine bakıp dinselliğe

yayılmayı düşündüler. Bilindiği gibi. yayıldılar da. Burada hesap besbelli **AP**'nin ve **DP**'nin daha çok parlamentoculuğa yatkın sağcılığından hoşlanmayanları, **MSP**'nin belirli tarikatların etkisinde görünen havasını sevmeyenleri **MHP**'ye çekebilmekti. Olmadı. Ne **Türkeş**'in hacılığı işe yaradı, ne bu konuda ileri sürülen bazı dinsel ilkeler! Seçimlerin erkene alınması kesinleştikten kısa bir süre sonra **MHP**'de Genel Başkan Yardımcılığına kadar yükseltilmiş bazı yöneticiler gürültüyle partiyi terkettiler, bazıları gidip **MSP**'ye yazıldılar. Şaşılacak yanı da yok bu işin, zira Müslümanlık ümmetçilik esprisi içinde kavimciliğe karşı bir tutumu içerir, bir insanın hem İslamcı hem de ırkçı olması açık ve açıklanamaz bir çelişkidir.

O zaman önümüze çıkan soru şu mu, Müslüman katmanlardan yüz bulamayan, yüz bulduğu katmanların gücüyle yetinemeyecek olan **MHP**'nin büyük Siyasal parti olabilmesi, yıllar sonra da olsa, nihayet birinci ligde oynayabilmesi için acaba özellikle işçi taleplerinin hızlandığı dönemlerde otoriter iktidarlara aşırı bir eğilim gösteren büyük sermaye çevrelerinin desteğine mi bağlıdır? Eğer bağlıysa acaba iş çevrelerinde böyle bir eğilim egemen olabilir mi?

(3 Mayıs 1977)

6

BU "ÖNLEYİCİ SAVAŞ" DEĞİL MİDİR?

Sonradan **Johnson Doktrini** denilecek bir tutumu formüle bağlayan ünlü **Amerika**'lı kuramcı **Prof. Rostow**'a, göre, 'Bütün ulusal kurtuluş hareketleri komünist olmaya mahkûmdur, bu sebeple ezilmelidir.'

(John Mc Dermot ise, Rostow kuramını eleştirirken şu ilginç sözleri söylüyor: 'Rostow kuramının ilk amacı ve koşulu, az gelişmiş ülkeler üzerindeki Amerikan egemenliğinin artırılmasıdır. Ne haber?)

1956 da mı ne, çokuluslu şirketlerden birisi, **Rockefeller**

Grubu emperyalizmin çıkarları ile ilgili bir rapor hazırlatıyor, burada şöyle düşüncelere yer verilmiş:

"...güvenliğimizi yalnız açık saldırılar tehdit etmiyor bizim, bunların yanısıra, onlardan daha tehlikeli fakat saldırıya benzemeyen başka türden tehditler de vardır. Bu tehditler içerde (o ülkelerde) gerçekleştirilmek istenen değişiklikler ve dönüşümlerdir. Bu örtülü saldırılar bazan iç savaş, bazan devrimci hareket, bazan da demokratik akımlar ve reform hareketleri biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu alanda birinci örneği Yunanistan, ikincisini Vietnam, üçüncüsünü Ortadoğu olayları oluşturur."

Biliyorsunuz değil mi: **Türkiye** de **Ortadoğudadır.**

M. Emin Değer, 'CIA, Kontr-gerilla ve **Türkiye'** adlı ilginç eserinde, 1966 Temmuzu'nda Senato'da açıklandığı zaman epeyce gürültü koparmış olan bir raporu, **Dickinson Raporu**'nu hatırlatıyor.

Bu raporda, **Kuva-yı Milliyeci, Müdaffa-i Hukukçu** anlamıyla **Atatürkçülük** açıkça tehlike sayılmakta, çaresi şöyle gösterilmektedir:

"...bu sebeple herkes müttefiktir ki bu tehlike (anti-emperyalist Mustafa Kemalcilik) muhalefetin tedriçi şekilde parçalanmasını ve bütün arzulanmayan sonuçları ile birlikte, sol ve sağ eğilimlerin benzeri bir birlik yaratmasını önlemek üzere boğulmasını tahrik eder, hatta bizi buna zorlar."

"Diğer taraftan çok müessir tarafsızlaştırma çabalarının (tasfiye, moral ya da fizik, defterden silme anlamına) daha başarı ile uygulanmasının müşterek gayretlerle sağlanması gerekli görülmektedir. (İlişik listenin bu maksada yardımı olacağı kabul edilmektedir.)"

Hatırlanacağı gibi. o liste **Türkiye**'de muhalefeti oluşturan önemli adlardan bazılarını içermekteydi...

Bunları bir araya getirdiniz mi ne çıkar **Mc Namara**'nın üç kademeli tırmanma öğretisinin uygulaması çıkmaz mı. Bi-

rincisi, istihbarat, ayıklayıcı siyasal cinayetler, yerli baskı örgütlerinin arka plandan kullanılması, silahlı kuvvetler ve güvenlik kuvvetleri personelinin **Amerika**'da eğitilmesini öngören önleyici savaştı sanırım.

Şimdi **MHP**'den son günlerde ayrılıp **MSP**'ye geçmiş bir yöneticinin açıklamalarını gözden geçirmenin sırası geldi mutlaka...

Haberi gazetelerde çıktığı gibi aktarıyorum:

"MHP eski Genel Başkan yardımcılarından ve Antalya eski milletvekili O. Yüksel Serdengeçti, MHP'den ayrılış nedenlerini açıklarken, "Bu partide gençler sandıktan çıkma yerine namludan çıkma telkini altında tutulmaktadır." demiştir.

"Serdengeçti şunları söylemiştir: "Beni MHP'den uzaklaştıran en büyük amil gençlerimizin sokaklarda vurulmasıdır. Bu parti yöneticilerinin bu durum karşısında alakasız kalışlarıdır. Yüzden fazla gencimiz öldürülmüştür, bizimkilerin umurunda değildir.."

"...bu hadiseler biraz da bundan, böyle süratle gelişiyor. Biz buna kati olarak taraftar değildik. Kendilerini devamlı olarak ikaz ediyorduk. Ne yapalım diyorlar harp var, ölecekler de öldürecekler de. Gayet tabii görüyorlar bu durumu. Çok şeyler biliyoruz. MHP'nin etrafında birçok idealist genç Anadolu çocuğu vardır. Telkinin nereden geldiğini bilmiyorum ama neticeyi görüyoruz. Sandıktan çıkma, namludan çıkma sorunu partide devamlı olarak münakaşa ediliyordu... Soruyoruz, bu böyle devam edecek mi, harp halindeyiz diyorlar, gazi de olacak, şehit de olacak, ölen ölecek..."

Serdengeçti telkinin nereden geldiğini bilmiyormuş, ama aygıtın bir önleyici savaş uygulaması içinde olduğunu ağzıyla söylüyor. Bu kadarı telkinin kaynağını belli etmez mi dersiniz?

(6 Mayıs 1977)

7

MHP "BAŞARISININ" OTOPSİSİ

Peki, diyorlar, ya **MHP**'nin 'akla durunluk veren, başarısı?'

Şöyle bir bakarsan, haklı gibiler, bir parti ki seçimlere üç milletvekiliyle giriyor, onaltı milletvekiliyle çıkıyor, besbelli başarı sayılacak. Gerçekten böyle midir değil midir, biraz dibini eşeleyeceğiz ya, **MHP**'nin milletvekili sayısını çoğaltmasından telaşa düşen, bununla kalmayıp, faşizm iktidar oluyor diye çevresini de telaşa veren bazılarına şunu hatırlatayım istiyorum: Bir tarihte (çok da eski sayılmaz, 1965) eski **TİP** Meclis'e ondört üyeyle girmişti, o da başarıydı başarı olmasına ama **Türkiye** nasıl ondört üyenin Melclis'e girmesiyle 'sosyalist' olmadıysa onaltı **MHP**'li üyenin Meclis'e girmesiyle de pat diye 'faşist' olmaz; ayrıca, zamanında yüzde üçe, üç buçuğa kadar oy almış **TİP**'in bugün binde birler civarında seyrettiği gözönünde tutularak, pekâlâ **MHP**'nin de gelecekde böyle bir düşüş sergileyebileceği öne sürülebilir.

Kaldı ki, **TİP** önü, geleceği açık bir parti olduğu halde bu düşüşü göstermiştir, **MHP**'nin önü ise hiç de geleceğe açık değildir. Hadi hadi, kızmayın öyle, ben durup dururken laf etmem, dediklerimin bir dayanağı var, açıklayacağım.

MHP'nin başarılı olduğu bölgelerle, başarısız olduğu bölgeleri karşılaştırdınız mı hiç, aman yapın bu işi, çünkü bu partinin şimdiki 'başarısı'nı da, gelecekteki durumunu da bundan çıkarmak olası.

Milletvekili tablosuna göz atar atmaz görülen nedir. MHP genellikle **Batı Anadolu**'da **Marmara bölgesi**'nde başarısız; buna karşılık **Orta Anadolu**'nun bazı illeriyle **Güney Doğu Anadolu**'da başarılı. Bakın bu ilginç, niye mi, yahu adamlar ülkenin gelişmiş bölgelerinde seçmenden oy alamıyorlar, alabildikleri, bölgeler, az gelişmiş, bazı hallerde hiç gelişmemiş bölgeler Haa, bakın burada bir ipucu tutar gibiyiz. **Batı Anadolu, Marmara Bölgesi, Türkiye**'de feodal ilişkilerin hemen hemen bütünüyle tasfiye edildiği bölgelerdir. buralarda ticaret

kapitalizmi de, endüstri kapitalizmi de gelişmiş, sınıfsallık yerli yerine oturmuştur: Kim proleter, kim tüccar, kim küçük köylü, kim tarımsal kapitalist bellidir artık. Öyle olunca, oy dağılımı da klasik tabloya uygun oluyor. Burjuvazi liberal partilere yatıyor, işçilik ve köylülük ise –daha iyisi ortada görülmediği için– şimdilik demokratik sola!

Buna karşılık az gelişmiş ya da gelişmemiş bölgelerde durum farklı, temelden farklı, gelişmekte olan kapitalizmin yeni yeni girdiği yerler buraları, feodal ilişkiler altüst olmuş, ya da olmakta, ağa ağalığının ırgat ırgatlığının sallandığını görüyor, kapalı ekonomi savrulmuş gitmiş, esnaflık ve zanaatkârlık gelişen ticaret kapitalizminin atılımcı dinamizmi karşısında şaşkın, yeni düzen tam anlamıyla oturmamış ama eski düzen ayağının altındaki zeminin kaydığını hissediyor. İşte bu çevrelerde **MHP** oy toplamaktadır. Toplumsal istikrarsızlığın ağır bastığı gelişmenin geciktiği, geldiği zaman da toplumsal güvenceleri herkes için eşit ve sağlam getirmediği yöreler, **MHP**'nin otoriter tavrı, asıp kesmeye elverişli göründüğü için, sallantıda olan toplumsal katmanlara güven verici afur tafuru etkili oluyor.

Peki, gelecekte de olur mu? Kuşkuluyum. Eğer **Ege** ve **Marmara** bölgelerindeki kadar olsun kesinleşmiş bir kapitalistleşme sağlanırsa **orta** ve **güneydoğunun** 'kaygılı seçmenleri'de 'lümpenlikten' kurtulacaklar, sınıflarının olağan partilerine akacaklardır.

Ha, 'lümpen' dedim değil mi, altını çizin çünkü sağdan gelecek bir itirazı o anahtarla cevaplandıracağız. İtiraz şu: Diyorsun ki, **MHP** gelişmiş yörelerde oy toplayamıyor, müşterisinin alayı az gelişmiş, ya da gelişmemiş yörelerin kaygılı seçmeni, öyle ama **Ankara** gibi, **Adana** gibi, **İstanbul** gibi büyük metropollerden milletvekili çıkarmasına ne dersin?

Diyeceğim belli, bu yörelerde **MHP** 'taşralı' özelliklerini (yani feodal üstyapısını) korumuş, bu yüzden de büyük şehir yaşantısına ters düşmüş 'gençler'le, 'taşradan' büyük şehire iş bulmaya yeni bir yaşantı kurmaya gelip başaramamış gecekondu lümpenlerinden oy alıyor Şehirin yani ticaret ve endüstri kapitalizminin koşullarına ve yasalarına uymuş toplumsallığıyla

mutabık eski 'taşralılar', klasik liberal ya da sol partilerde özlemlerinin ifadesini bulurken, bunlar sınıfsal huzursuzlukları, toplumsal intibaksızlıkları nedeniyle **MHP**'yi yeğliyorlar. Fikrimce işsizliğin de bu işde önemli katkısı var.

Bu bakımdan, **MHP**'nin bazı yörelerde gösterdiği gelişme beni ürkütmedi, bir kere kalın çizgilerle belirtmeye çalıştığım bu toplumsal ve ekonomik nedenlerin giderek bu gelişme grafiğine yön değiştireceğine inandığımdan ya, ayrıca oy çoğalmasında bir de başka etkenin, duygusal etkenin yine zamanla önemini yitirecek etkisini gördüğümden.

(18 Haziran 1977)

8

MHP "BAŞARISININ" OTOPSİSİ II

İsmi lazım değil, **Sovyetler Birliği**'nin **Ortaasya Cumhuriyetleri**'ne gitmiş gelmiş solcu bir arkadaş anlatıyordu, ibretle dinledik, oralardaki Kırgızlar, Türkmenler, Kazaklar çatır çatır 'damarlarındaki Türk kanından' söz ediyorlarmış. Bizim tüfekçi arkadaş diyordu ki, yahu şaştım kaldım, bazıları üstelik Komünist Partisi üyesi olan bu adamlar **MHP**'li gibi konuşuyorlardı.

Kıbrıs'a yolu düşenler bilir, orada 'bozkurtlar' da, partileri de hali itibardadır. Bir başka dostum, sık sık oraya buraya giden biri, görevle gittiği **Kerkük**'te, **Irak** Türklerinin nasıl **Türkeş**'çi olduklarını 'görüp şaştığını söylemişti. İsterseniz bu listeye, **Batı Trakya** Türklerinin aşırı Müslümanlığını ekleyebilirsiniz, sonuç diyeceklerimin önemini azaltmaz, çoğaltır, pekiştirir de.

Ne mi diyeceğim, şunu: o ki bir yerde Türk kalabalığının Türklüğüne karşı bir hareket gelişmektedir, o kalabalık ucu Turancılığa kadar varabilecek aşırı bir Türkçülüğe kolaylıkla ya-

tıyor **Rusya**'daki **Türk Cumhuriyetleri**'nde, **Kıbrıs**'ta. **Irak**'ta Türk azınlıklarının 'damarlarındaki kana' sığınması üstlerindeki baskılardan. Batı **Trakya**'dakilerse, Türklüklerini ileriye süremeyecek kadar ağır bir baskı, altında olduklarından, Müslümanlığa sığınıyorlar.

Peki, niye anlatıyorum ben bunları?

MHP'nin çok oy aldığı yöreleri bir de bu gözle inceler misiniz lütfen. Ne demiştik, ziyadesiyle desteklendiği yöre **Doğu**'dur, **Güneydoğu**'dur. Peki siz bu bölgede, son yıllarda dışardan dürtüklenerek (besbelli huzursuzluk yaratmak için), geliştirilen Kürtçülük hareketinin yaygın olduğunu bilmez misiniz? Bu, ister istemez, tepkisel bir davranış doğuruyor, bu davranış da **MHP**'de somutlaşıyor. Anlamak da kolay bunu, açıklamak da. Bir kere Kürtçülük ayaklarına yatanlar, ne kadar bunu solculuk diye piyasaya sürmeye kalkışırlarsa kalksınlar, düpedüz ırkçı, hatta chauvin bir tavır içindeler. böyle olunca, tepkisinin de ırkçı ve **chauvin** olarak belirmesi yadırganacak şey mi? Değil elbette. Öyle de oluyor, bakıyorsunuz, **Elazığ**'dan **MHP**'li bir milletvekili gelmiş!

Daha önce yazmışımdır, bizim öğrenciliğimizde ırkçı/turancı öğrencilerin çoğu yine **Doğu** ve **Güneydoğu** yöresinden gelme gençlerdi. Şaşardım çoğuna, oysa herhalde ayrı etkilerin ve tepkilerin bir sonucuydu gördüğümüz, nasıl ki sosyalist hareketinin o dönemdeki baş meraklıları arasında Hıristiyan azınlıkların çocuklarını, Musevileri bulabilirdiniz. Öyle sanıyorum ki **Doğu** ve **Güneydoğu** sorununu, ciddi bir ekonomik kalkınma, esaslı bir sanayileşme programı ile çözümleyemezsek, önümüzdeki seçimlerde MHP'ye yeni kazanç olasılıkları yaratmakta devam ederiz.

MHP'nin kırsal, az gelişmiş bölgelerdeki başarısının başka bir psikolojik etkeni de elli küsur yıllık cumhuriyet döneminin kentsel, kırsal faklılığını geniş ölçüde gideremeyiş olmasıdır.

Kırsal bölgeli delikanlı, ne yanından tutarsanız tutun, kendisini gelişmiş kentsel bölgeli delikanlıdan kötü durumda hissetmekte, feodal bir üstyapının etkisinden sıyrılamadığı için de kafasındaki kompleksi bir kabadayılık, yiğitlik tavrına dö-

nüştürerek dışlaştırmaktadır. Üniversite şehirlerinde sosyalist hareketi vurkıra çeviren de aslında kırsal kesimden gelen feodal kafalı oğlanlar olmuşturlar ya, (bunu **Hangi Sol**'da yazmıştım) **MHP** yandaşı ülkücüler hareketinin kırsal bölgelerdeki yaygınlığı, bütünüyle, bu yörelerde solculuk, sosyalistlik, komünistlik bir şehir marifeti, bir şehir yozlaşması sayıldığındandır. Kırsal bölgelerin, henüz feodal değer ölçülerinden kurtulamamış delikanlısı, (içten içe belki özlediği ve özendiği) şehir yaşantısının dikkati çeken bu eylemci görüntüsüne mukabil bir eylemci örgütlenmeyle cevap vermiş oluyor, bu arada elbette kişiliğini de kendi gözünde kanıtlamış, varlığını kesinlemiş!

O zaman sözü acaba şuraya mı bağlayacağız, **MHP** onaltı milletvekillik başarısını, temelde azgelişmiş yörelerdeki toplumsal tedirginlikler, üstyapıda ulusal ya da yöresel psikolojik etkenler sayesinde elde etmiştir. İdeoloji düzeyinde bu partinin kalabalıklara nüfuz yeteneğinin fazla olduğunu, hatta tezlerinin yeterince bilindiğini sanmıyorum. Bir etki hareketinden çok, bir tepki hareketi doğrultusunda büyüyor. Onun büyümesinden yarar umanlar, hatta bu büyümeyi belki partinin de, gençlik örgütlerinin de istek ve özlemleri dışında kullanmayı tasarlayanlar, el altından kuşkusuz bilemeyeceğimiz, fırıldaklar da çeviriyor. İnancım odur ki, otoriter partilerin gerçek dayanağı yüksek burjuvazi ülkemizde **MHP**'ye yüz vermemektedir, o yüz vermedikçe de bu parti lümpenlerin, toplumsal haritada kendine esaslı bir yer edinememişlerin, **declassé** öğelerinin partisi olmakta devam edecektir.

Türk toplumunu dengeli ve yaygın bir sanayileşmeye kavuşturamazsak, bölgeler arası (doğu)batı, kırsal/kentsel, yönetici/yönetilen) eşitsizlikler sürer giderse, bir de işsizliğin kökünü kurutamazsak, ha bakın, o zaman **MHP** büyür de büyür.

(19 Haziran 1977)

'atatürkçü sağ' nedir?

1

"ATATÜRKÇÜ SAĞ" NEDİR

Lafı evirip çevirip, **Feyzioğlu**'na getireceğim besbelli hay oğlum, yalnız bir fırt dolaşacağız. Nedeni basit ve açık, 'Atatürkçü sağ nedir, ne olabilir' sorusunu açıklığa kavuşturmadan ne onu açıklayabiliriz, ne de **CHP** olayını...

Mustafa Kemal'in devrimi, özetin özeti, şu mudur? İktidarı mutlak ve dinsel güç halinde kullanan padişahtan alıp, demokratikleştirerek halka mâl eden, bunun için bir yandan laikleşirken, bir yandan halife/padişahın işbirliği halinde olduğu emperyalizmle savaşan bir hareket!... Daha kısacası demokratik bir halk devrimi... Eğer buysa, karşıtların birliği yasasına uygun olarak, bu demokratik devrim, içinde hem liberal burjuvazisinin gelişip egemenleşmesini, hem de işçi sınıfının oluşup büyümesini içerir. İlerde bundan, karşıtların çatışması yasasına uygun olarak, burjuvazi/proletarya savaşımı çıkacaktır. Ama, başlangıçta?

Tekrarlar dururuz, **Anadolu hareketi** burjuvazisi olmayan (daha doğrusu burjuvazisi emperyalizmle işbirliği halindeki azınlık komprador burjuvazisi olan) bir yarı-feodal toplumda gerçekleştirilmiştir, kadrosu aydınlar, eşraf ve bürokrasi vurucu gücü halktır. Hal böyle olunca, iktidar başlangıçta bürokrasinin eline geçmiş, bürokrasi de devrimin mantığına uygun olarak burjuvazisini yaratmak için elinden geleni yapmaya, başlamıştır. Başlamıştır ya, doğrusu, özellikle **İnönü** diktası döneminde, hiç de devletin dizginlerini genç ve 'tecrübesiz' burjuvazinin eline vermek niyetinde değildir. **İkinci Dünya Savaşı**'nın getirdiği iç ve dış koşullar zorlamasaydı, Allah bilir, serpilen Türk bur-

juvazisi bu iktidarı basbayağı zincirleme savaşımlarla ele geçirmek zorunda kalacaktı. Ama 1946'dan itibaren İnönü zamana uydu, iktidarı seçimlerle liberal burjuvaziyi temsil eden, hatırı sayılır bir halk desteğiyle gelen **Demokrat Parti**'ye bıraktı.

Bu **Demokrat Parti,** Meclis'e **CHP**'nin sağına oturmuştur. Atatürkçülüğü, kimseye vermez. Ne anlamda? Elbette **Kuva-yi milliye**'ci ve **Müdafaa-i Hukukçu** anlamda değil, **Kemal Paşa**'nın ısrarla üstüne bastığı, laiklik, serbest teşebbüscülük, ulusal işadamı ve milyoner yetiştirmek anlamında. Bunlar ilk **Atatürkçü** sağcılardır: o zamana kadar, **Atatürkçülük** bir küçük burjuva radikalizmi, gecikmiş bir **jacobinisme**'dir. Sağcılıksa bildiğimiz şeriat sağcılığı. Oysa **Demokrat Parti**, eski İş Bankası başkanı **Celal Bayar'**ın yönetiminde, sonraları dışa bağımlı bir ekonomik gelişmenin nedeni olacak, yanlış bir liberalliğin, batılı sermaye ile bütünleşmenin bayraktarlığını yapıyor.

Bunun **Atatürkçülük** olmadığı ne zaman anlaşılacaktır bilir misiniz, sözde gerçekleştirilmiş kalkınmaya, basbayağı işe yarayan tesislere, saptanmış önemli kalkınma hızlarına rağmen, sonunda **Türkiye**'nin komprador tipi bir ekonomik gelişmeye mahkûm edilmiş olduğu anlaşıldığı zaman! Herhalde, Türk sanayileşmesini vatanın bağrından çıkarmak isteyen, **Türkiye**'deki yabancı sermayesini, genç Cumhuriyet'in zayıf olanaklarına rağmen birer ikişer tasfiyeye çalışan **Mustafa Kemal Paşa**'nın anladığı kalkınma değildi bu. Ya neydi, bildiğiniz tanzimatçılık.

Oradan itibaren, **Demokrat Parti** de, onun uzantısı olan **Adalet Partisi** de, sadece laiklikte **Atatürkçü**'dürler, ötesi hikâye...

14 Mayıs 1950'den başlayarak, uzun yıllar iktidarı elinde tutan bürokrasi, onun partisi **CHP,** dinamiğini yitirdiği için yenilgiden yenilgiye sürüklenmiş, ancak iktidarın 'sistemle' uyuşmazlığa düşmesinden sonra, yine bürokrasinin işe karışmasıyla dizginleri (o da kısa bir süre için) eline geçirebilmiştir. Doğrusu, **İnönü** diktası döneminde uygulanan ve haksız olarak **Ata-**

türk'e mal edilen bir sürü bürokratik merkeziyetçi sav, sade suya üstyapı ilericiği olarak hep bu bürokrasinin gündeminde kalır: Batı müziği, alafranga giyim. kültürle kalkınma, seçkinler iktidarı vs...

CHP'nin hem 1961'den sonra gelişmeye başlayan sosyalist sola fırsat vermemek. hem de sistemle arasının pek de iyi olmayacağı (sanayileşme hevesleri yüzünden) gittikçe anlaşılan liberal akıma alternatif olabilmek için 1965'den sonra geliştirmek zorunda kaldığı ortanın solundaki halkçılık eğilimi, hareketin içinde, bu eski **İnönü**'cü bürokratlık ile çatışır Demokratik sol, halkçılık ve halk iktidarı sloganlarıyla, gerçekte yeni bir bürokratlığı temsil ederek, sistemle yeni bir mutabakata talip olmakta, ama bu eski kadronun tasfiyesini gerektirmektedir. İşte **Feyzioğlu**'nun yeri burasıdır. O klasik **İnönü**'cü iktidar modelinin bütün ilkelerine sadık kalmıştır. Sistem, uzun süre tabandaki gelişmeyi iyi değerlendiremediği için olacak onu ve **CGP**'yi **Demirel**'in karşısına gerçek Amerikancı alternatif sanmıştı. 1973 seçimlerinde **Amerika**'lı uzmanların bana telaşla bu partinin iktidar şansını sorduklarını, sıfır deyince nasıl bozuldukların hiç unutmam.

Feyzioğlu'na bakarsan sağcıdır ve **Atatürkçü**'dür, oysa **Türkiye**'nin bugünkü siyasal gerçeğinde kendisini ve partisini yerleştirecek bir yer bulamamaktadır. Dramı da bu ya...

(24 Eylül 1978)

2

MİADLARI DOLMUŞTUR

Feyzioğlu'nu ve onu izleyenleri yanıltan **27 Mayıs** olabilir mi, hele bir düşünün... **27 Mayıs,** Türk liberallerinin sistemle (bütün uysallıklarına rağmen) çok da iyi ge-

çinemeyecekleri anlaşılınca, eski **İnönü**cü bürokratlar için parlak umutlar uyandırmış oluyor. Öyle ya, **İnönü** diktası, komünist düşmanlığında **Maccarthy** canavarlarından aşağı kalmazdı, **Amerika**'nın istediği ne, bu değil mi, batıcılık, alafrangalık, müslüman düşmanlığına varan bağnaz bir laiklik, 'müttefiklerimizin' pekâlâ hoşuna gider, ekonomide uysallaşır, **Menderes** ya da **Demirel**'in hırçınlıklarına düşmezsen, al sana helalinden bir iktidar.

12 mart, Feyzioğlu takımının hesaplarını aslında pek de yanlış yapmadıklarını kanıtlamıştır ama, sadece dış dinamik yönünden... İç dinamik yönünden yandılar, Kerem'in arpa tarlası gibi: O günleri hatırlıyorum. **Demirel** ikidebir **CGP** boyalı **Melen** iktidarına bindiriyor. **Ecevit CHP** içinde henüz umutlarını taşıdığı sol tabana dayanarak verip veriştiriyordu, gerçekte ülkenin iki büyük partisinin son bürokrat çılgınlığına karşı çıkması demekti bu, **CGP**'nin ödeyeceği bir fatura olacaktı elbet, o faturayı 1973 seçimlerinde **Feyzioğlu**'nun eline veriverdiler. O gün bugün, 'tarifsiz kederler' içindedir.

Daha önce bir yerlerde yazmış olabilirim, onun ve yaşıtı politikacıların yanılgısı acaba **Mustafa Kemal**'in yaptığı devrimden sonra ortaya çıkacak rejimle, kurduğu parti arasında tam bir özdeşlik aramadığını bir türlü anlayamamış olmaları mıdır? Bunlar sanırlar ki **Atatürk** bir demokrasi kurmak istemiş, bunun temellerini atmıştır, demokrasiler burjuva yönetimleri olduğuna göre bu rejim bir burjuva rejimi, bu parti bir burjuva partisi olacaktır Düşünmedikleri de galiba şu: **Mustafa Kemal** demokratik bir devrim yaptığı için elbette rejimin bir burjuva rejiminden farksız olacağını, ama bir burjuva rejiminde bulunacak çeşitli partilerden bazılarının basbayağı solda, en azından radikal bir çizgide bulunması lazım geldiğini, gözden ırak tutmuyordu. **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**'ni partiye dönüştürürken, **Türkiye**'de **emek Misak-i Milli**'sini uygulayacak bir halk cephesi gerçekleştirir gibi davranmıştır. Demek ki o gerçekte devrimiyle demokratik bir çığır açıyor, bu açtığı çığırda partisiyle devrimci, dönüşümcü, halkçı, devletçi, anti-emperyalist anlamında milliyetçi, laik ve atılımcı bir yerde duruyordu.

Bu ilkeler sonradan **İnönü** diktasına gerekçe oluşturmuştur. Bugün bile çoğu sağcılar kendilerini **Atatürk**'çü ilan ederken aynı yanılgıya düşmekte, **Kemal Paşa**'nın devrim ilkelerine **İnönü**'nün verdiği anlamları tekrarlayarak tavırlarını **Atatürk**'çü ilan edip sağda ve son derece kötü bir yerde durabilmektedirler. Son derece kötü bir yer deyişim bugün nedense işbirlikçi demek istemediğimden, unutulmasın ki emperyalist 'sistem'le işbirliği yapan **Sultan**'dı ve **Kemal Paşa** bu **Sultan**'a karşı ayaklanmıştı. Şimdi sen emperyalizmle işbirliği ederek, efendim?

Bütün bu konuştuklarımızın ışığında **CGP**'ye ve **Feyzioğlu**'na, baktınız mı, 'miadlarının dolduğuna' hükmetmemiz zor olmasa gerek.

Yine de **Feyzioğu**'nun davranışından bazı anlamlar çıkarılamaz mı? Çıkarılabilir elbet, ama, o ve partisi 1970-71'deki kadar bile esamisi okunmaz bir durumdadır, savunduğu ve saygınlığı elden bırakmamakla övündüğü **'Atatürkçülük',** belki bir elinde İnönü öteki elinde Amerikan bayrağı olan bazı gazetecilere tatlı ve güzel gelebilir ama, ne gerçekten **Atatürk**'çülüktür, ne de **Türkiye**'nin bugünkü koşulları altında en **İnönü**'cü bürokratlara bile elverişli gelir yanı kalmıştır, çünkü bürokratlar artık o bürokratlar değil, küçük burjuvazi ya hızla proletaryaya kayıp sosyalistlerin safına katılıyor, ya palazlanıp liberallerin, aralarında kendini halk sananlar varsa onlar da zaten **Ecevit**'in arkasındalar Gerçekte onun da **Mustafa Kemal**'in savunduğu türden anti-emperyalist bir halkçılığı ve devletçiliği partisine temel yapmadığını gördükleri gün ipi kıracaklardır.

Şaka maka, Bor'un pazarı gerçekten geçti **Feyzi Bey!**

(25 Eylül 1978)

"sınıf bilinci"
dediğin

1

ENAYİLİĞİN ÂLEMİ YOK!

Bunlar **Orta Doğu**'lu, üniversiteye bu yıl başlamışlar, işin güzeli, beni görmeye **12 Mart** öncesinde tanıdığım yine **Orta Doğu**'lu ağabeyleriyle gelmeleri: O günlerde, o delikanlılar boykot, işgal, müsademe, vurkır derken hedefi büyültüp kadroları duman edecek bir diktaya gerekçe olmaya doğru gidiyor, bense gerek yazdıklarımla, gerek konuştuklarımla aklım sıra bunu önlemeye çalışıyordum. Bu kez gariptir önce gençlerin heyecanlı, biraz da tutkusal konuşmasına, o vaktiyle benim sabırla cevaplar vermeye çalıştığım ağabeyleri karşı çıktılar. Ne kadar sevindim bilemezsiniz!

Sonra çocuklara şunu sordum: **"– Ortalığın karışmasından, şimdi kim yararlanır?"** (Birden **Sarı Mustafa**'yı hatırlıyorum, o eski sosyalist militanı, piposunun gerisinde dalar gider, arasıra birden toparlanarak der ki: –... Yeni bir durum yaratılmak istendi mi, soracaksın, bu kimin işine yarar?- Cevabını da ben verdim: "– Herhalde sosyalistler değil!" Sosyalist sol **12 Mart** badiresinden yaralı, dağılmış, üzgün ve ezik çıkmıştır, görece uygulanan bir demokrasi ortamında yeniden örgütlenmekte, daha çok fikir düzeyinde yayın çabalarını sürdürmekte, ufak ufak belki işçi kesiminde etkili olmaktadır. Yeni bir kargaşalık bütün bu olanakların ortadan kaldırılması demek olmayacak mıdır onun için?

Şu halde sosyalist sol bakımından tansiyonu yükseltmekte değil, düşürmekte fayda var. Oysa...

İzin var mı, 17 Ocak 1975'de **Ulus**'ta çıkmış bir yazımdan kısa bir bölüm aktarayım. Yazının başlığı aynen şudur: **"İş**

adamları 12 Mart istiyor." Aktaracağım bölüm de iş adamlarının tutumunu anlatan şu satırlar:

"...Önce bir kere şu taban fiyatlarının yüksek tutulmasına dehşetli içerliyorlar, olur muymuş canım, durup dururken talebi kışkırtıyor, enflasyonu kamçılıyormuşuz! Onun için taban fiyatları sabit tutulacak, en iyisi budur. Sonra kafalarını bozan bir başka şey , şu toplusözleşme sistemi. Kardeşim işçilerin hakkını kimse yemek istemiyormuş ama, iki yılda bir böyle anasının nikâhı zamlarla bu işin sonu gelir miymiş? İşçi ücretlerinde de bir sabitlik sağlanabilse, ülkenin ekonomisi şıp diye yoluna girecek. Doğal olarak grev mrev gibi yıkıcı bozguncu takımının başvurduğu çarelere de yasal bir önleme yolu bulunmalı. Sonra şu kredi sorunu! İş adamı dediğin kredi alır. İşini kredi ile görür, onlar yıllardır buna alışmışlar, şimdi kredi kesmeye kalkışmanın âlemi var mı? Bol bol kredi verilecek beylere, milletin kesesinden iş görecekler, kendi keselerini şişirecekler. Ha az kalsın unutuyorduk, değil mi ki sanayileşme gibi kahırlı ve rizikolu bir külfetin altına giriyor bu fukaralar, bunları özendirmek gerek: Artık vergi iadesi mi olur, ihracat primi mi olur, ne olursa, bir usturubu bulunacak nazik bedenlerini ve değerli keselerini sıkıntıya sokmadan zengin olmaları sağlanacak."

İş çevrelerinin **12 Mart** isteğine nereden hükmetmişim dersiniz? Şuradan "**Çünkü taban fiyatlarının ve işçi ücretlerinin dondurulması, grevlerin ertelenmesi, özel sektöre bol kredi çıkarılması (1968'den 1972'ye kadar 10,5 milyarlık projeye teşvik kredisi verilmiş 1972'de 9 ayda 27 milyarlık projeye) hadsiz hesapsız özendirme isteklendirme tedbirlerinin alınması ve uygulanması ancak 12 Mart'ı izleyen o karanlık, o yürekler acısı günlerde Erim/Melen benzeri hükümetlerce gerçekleştirilmiştir.**"

O yazıyı yazdığım sırada iş adamları ve sanayiciler toplanmışlardı, o isteklerini sıralamışlardı. Şu günlerde işverenler sendikası yine topladı para babalarını biraraya, baktım söy-

ledikleri üç aşağı beş yukarı aynı şeyler, yalnız bu kere **"Mülkiyet hürriyet demektir", "Hür teşebbüs yok edilmek isteniyor"** gibi daha baskın bir soğuk savaş ağzı kullanılıyor, acaba neden diye düşündüm, nedeni var mı canım, işçi sınıfındaki elle tutulabilir bilinçlenme ve sola kaymayı görmüyor musunuz, onlar **Türk - İş**'e katlanamazken işçiler **DİSK**'e kaymakta, üstelik, **Türk - İş**'i de sola sürüklemektedir **Koç, "İşçiler fabrikaları biz işletiriz derlerse, kim kalkar da fabrika kurar?"** demiş, kaygılarının nereden geldiğini bundan güzel anlatan cümle mi olur?

Peki bunu önlemenin çaresi? Eh **12 Mart**'a benzer bir şey olabilir değil mi, bunun için de gerekçe lazım birader, durup dururken, üstelik **Kıbrıs** yüzünden milletin gözü dışarıya dönmüşken baskı rejimine gidemezsin ki, hiç olmazsa, ortalıkbiraz karışmalı, çocuklar birbirini filan vurmalı, sağda, solda çetecilik alıp yürümeli ki, onlar da...

Bilmem anlatabildim mi eski lahanaların nefasetini?

Akıllı sol önce elindekini korumayı bilir, hele gücü daha fazlasına yetmezse. Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmamak gereğini hesaplar, **Türkiye** koşulları içinde şiddet hareketlerinin, şiddet hareketlerini çağıran eylemlerin ilericiliğe yarayacağına ne demokratik sol inanmaktadır, ne sosyalist sol, bunun için de suçüstü saldırganlık çokluk sağcı ve solcu teröristlerin üzerinde kalıyor, onların kimin çıkarlarına hizmet ettiklerini zaten biliyoruz, kendileri bilmiyorlarsa, yazdıklarımı lütfen bir de akıl gözüyle okusunlar...

Enayiliğin âlemi yok.

(7 Mayıs 1975)

2

NİYETLERİ KÖTÜDÜR!

Haberi okuyunca aklıma bir şeytanlık geldi, kendi kendime dedim ki, yahu bunların içinden kaç tanesi **Bilderberg** top-

lantısına da katılmıştı, onu bir saymalıydı ki, gazetecilik tam olsun!

Türk sanayi ve ticaret burjuvazisinin en kalın temsilcileri İstanbul'da bu lüks otele kapanıp, Allah ne verdiyse, iki günlük bir gizli toplantı yapıyorlar. Gündem de kral gündem hani, hangi siyasal partinin destekleneceğinden tutun da, **Türkiye**'de sosyalizmin nasıl önleneceğine kadar her şey var. Dedim ya, mübarek sanki **Bilderberg!**

Fakat ben bu "izzetlu" özel sektör temsilcilerine "müteşekkir" olmalıyım. körün taşı, üstüne basıp durduğum bir noktayı öylesine altını çize çize belirtmişler ki, neredeyse kerametime inanacağım. Daha geçen gündü değil mi, o işadamlarının **12 Mart** istediklerini belirten yazımı size aktardığım? Eh, şu yeni ve gizli toplantıda alınan kararlara bir göz atınca, herhalde o yazımı okuduğunuzda içinizde herhangi bir kuşku kaldıysa, ondan da kurtulacaksınız: Maşallah, gizlisiz saklısız, açık açık almışlar kararlarını!

Hadi bir göz atalım!

Önce sanayide çalışma barışının kurulmasını istiyorlar, fabrikalara işçilerin el koyması lafı acele kaldırılmalı, grevler önlenmeliymiş! (Grevlerin nasıl önlenebileceği malum, öteki lafın kaldırılmasına örnek gösterebilecekler mi, zira bazılarında işçilerin yönetime katılması kapitalist demokrasinin icabı gereği sayılmaya bile başlandı.)

Sonra efendim, sendikalar çoğalmış, fazlasıyla çoğalmış hem de, hele aralarındaki rekabet huzursuzluk nedeni olmakta, bu yüzden de çalışma barışı kurulamamaktaymış, verim de düşüyormuş elbet. (Gerçekte, demek istedikleri şu: Kardeşim **DİSK** midir nedir sosyalist bir konfederasyon var, tekmil işçiyi mıknatıs gibi çekiyor, bunun bir çaresine bakın!)

Daha sonra asıl büyük felaketten yakınılıyor: Toplusözleşme sistemi! Özel sektörün temsilcilerine bakılırsa beş dönemden beri yapılan toplusözleşmelerle işçi ücretleri geçinme endekslerinin çok üstüne çıkmış "işçi ücretlerinin artırılmasına artık engel olunmalıymış! (Sadece **12 Mart** sonrası döneminde toplusözleşmelerin yasaklandığını hatırlatmama 'acizane' izin verir misiniz?)

Emek mi sermaye mi tartışması bitmeliymiş, zira sosyalizmi körüklemekteymiş bu, batıda bitmiş üstelik, (Sizin bittiğinden haberiniz oldu mu, öyleyse anlı şanlı onca sosyalist ve komünist partisi neyin tartışmasını yapıyorlar acaba?)

Anayasamızın kabul ettiği ekonomik rejim liberal kapitalizm, siyasal rejim ise "özgürlükçü demokrasiymiş" oysa emek sermayeye oranla daha çok korunuyormuş, bunu kaldırmalıymış! (Özel sektörün açıkgöz temsilcileri Anayasanın **Türkiye**'yi sosyal bir devlet olarak tanımladığını neye unutuyorlar acaba? Sosyal devlet demek, **Demirel** kadar olsun insanda izan olursa, 'refahı tabana yaymayı' istemek değil mi? O da elbet emeğin korunmasıyla olacak. Hem **Türkiye**'de siyasal rejim madem ki özgürlükçü demokrasiymiş, sosyalizmin körüklenmesinden niye korkuyorlarmış bakalım?)

Türkiye'de ücretin başı boşmuş da, kâr sıkı kayıtlar altındaymış, olur muymuş canım bunca haksızlık? İşçi grevi ne kadar rahatlıkla kullanabiliyorsa, işveren de lokavtı öyle kullanabilmeli, işçinin anasını ağlatabilmeliymiş, (Şu son iki iddianın Anayasayı kökünden değiştirmek anlamına geldiğini bilmiyorlar mı, sosyal devlet kavramını kökünden yıkmak arzusunda olduklarını belirttiklerinin farkına varmıyorlar mı sanırsınız?)

"... toplantının birinci maddesinde bazı işadamları özel sektöre bağlılığıyla tanınmış partilerin tutulmasını savunuyorlardı. Özellikle İzmir grubu özel sektöre saygı duyan, onunla iyi ilişkilerde bulunan partinin AP olduğunu ima ediyordu. İzmir grubuna karşı Ertuğrul Soysal ve Can Kıraç'ın CHP'nin de özel sektöre saygı duyan, işadamlarıyla ilişkilerini zedelemeyen bir parti olduğu yolunda konuşmalar yaptığı görüldü,"

Gördünüz mü bak, **Ecevit**'in **Bilderberg** toplantısına gittiği ne kadar iyi olmuş, (efendim) **CHP**'nin görüşünü yalnız yabancı para babalarına değil, yerlilerine de bir güzel anlatmış, hatta onları inandırmış: **CHP**'den bize zarar gelmez diyorlar.

Yorum gerekir mi?

(Efendim, yukardaki satırları yazıp bitirdikten sonra, **BBC**'den haberleri dinliyordum, duydum ki faşist **Franco** re-

jimi otuz bilmem kaç yıllık mücadeleden yenik çıkarak, İspanyol işçilerine kısıtlı da olsa grev hakkını tanımış. **Opus Dei** denilen yarı dinsel yarı kapitalist örgütün acımasız baskısına rağmen, İspanyol işçileri bu işi başardıklarına göre, bizim hızlı sanayicilerin ne denli hayal kurdukları besbelli oluyor değil mi? Faşist **İspanya** işçilere grev hakkı tanırken, bizim kapitalistler handiyse "özgürlükçü demokrasi" olalım ama, işçilere de yüz vermeyelim diyorlar Olmayacak iştir! **"Keyfiyet dikkatlerine arzolunur.")**

(17 Mayıs 1975)

3

DEDİĞİNE BAKMA, YAPTIĞINA BAK!

Bilmez değilsin ya birader, bütün solcular gibi arasıra benim de iktisatçılık damarım tutar, artık bir merak, bir merak. o ara burnumu iktisat kitaplarından kaldırmaz olurum, anlar anlamaz iktisat ajanslarının haberlerini, borsa hareketlerini izlerim! Son günlerde, üzerinize afiyet yine iktisada sardırdım, elime gazetelerden geçirdiğim bazı ekonomi haberlerini aklımsıra hem okuyor, hem de iyi kötü değerlendirmeler yapıyorum, radyo açık kalmamış mı, düşünün artık durumumu, gözlerim önündeki satırları kovalarken, kulaklarım ister istemez ajans haberlerinden parçalar işitiyor, tam bilmem hangi yatırımın rakamlarını kestireceğim sırada, 'milliyetçiliğinden' kan damlayan yetkililerden birinin demeci:

Ülkemiz şer kuvvetlerinin tahribatına açıktır, uluslararası komploların tehdidi altındayız, geleceğimizi korumak ve kurtarmak için kökü dışarda her türlü teşvikin, tahrikin karşısına dikilmeli, benliğimizi korumak için elimizden geleni ardımıza koymamalıyız...

Kulaklarımdan içeriye doğru, ben bu 'vatanperverane' söylevi sindire durayım, gözlerimin önündeki ekonomi haberi şu:

Gübre açığının varlığı ve mevcut fiyatlandırma sisteminde kârın garantilenmiş olması gübre üretimine özel kesimin de ilgi duymasına yol açmaktadır. İlgi duyanların arasında İstanbul'daki Tekfen Holding'de bulunmaktadır. Tekfen Holding, Amerikan Agrico firması ile işbirliği yaparak yıllık 350 bin ton kapasiteli bir yatırım projesi hazırlayıp yabancı sermaye izni için başvurmuştur. Kompoze gübre üretimini amaçlayan bu yatırım projesinde Amerikan Agrico şirketinin sermaye payı yüzde 30 olarak saptanmıştır..."

Canım, şimdi sırası mı gübrenin mübrenin, şu milliyetçi bakanı dinliyordum ne güzel:

Türk milletinin ve yurdunun atalarından miras olarak devraldığı geleneksel kültürünü, müslüman geçmişinin ona kattığı iman gücünü koruyarak, gerek milli eğitimimizde gerekse TRT'nin yayınlarında meydana getirilmiş tahribatı tamir etmemiz ancak mümkün olabilecek, böylelikle yabancı ve zararlı etkilere karşı millî varlığımızın korunması...

Tesadüf bu ya, tam o sırada gözlerimin önünde bir başka haber:

- **Sermayesinin büyük çoğunluğu Amerikan Good-Year Rubber Company'ye ait olan Good-Year şirketi Milliyetçi Cephe hükümetine başvurarak, daha önce reddedilen genişleme isteğini, yenilemiştir. Yeni hükümette Bakanlıklararası Kurul üyesi olan Milli Savunma Bakanı Melen ise yabancı sermaye başvurmalarında resmi merci olan Ticaret Bakanlığına bir yazı yazarak Good-Year'ın yabancı sermaye isteğinin kabul edilmesini istemiştir...**"

Fakat arkasını okumak ne mümkün, radyodaki spiker bu kez başka bir yetkilinin ilkinden hiç de aşağı kalmayan dumanı tüter bir söylevine geçti, handiyse kulaklarımı oyuyor:

"-... **Televizyon ve radyoyu Moskova'nın sesi haline**

getiren TRT Genel Müdürü milliyetçi cephenin milliyetçi hükümeti tarafından görevinden alınmıştır, böylelikle aylardır Türk milletine ona yabancı düşünce ve fikirleri aktaran bir fesat yuvası..."

Hay Allah, yahu kendi evimizde doğru dürüst bir ekonomi haberi değerlendirmesi yapamayacakmıyız, başlarım şimdi radyosundan da televizyonundan da, ha nerede kalmıştı sahi...

"–... **Demirel başkanlığında MC hükümeti kurulduktan sonra, Amerikan Ford şirketi ile Sabancı Holding ve Zirai Donatım Kurumu'nun ortaklaşa geliştirdikleri ve zamanında gerçekleştiremedikleri için yabancı sermaye izni iptal edilen, traktör, yapım projesinin yenilendiği öğrenilmiştir. Sabancı Holding, Ticaret Bakanlığına başvurarak yabancı sermaye izninin iptal edimesine itiraz etmiş, yenilemesini istemiştir.**

Öte yandan Bakanlar Kurulu kararıyla iki firmaya traktör yapmak üzere yabancı sermaye izni verilmiştir. Bunlardan birincisi TOE şirketinin İnternational Harvester firması ile yıllık 12 bin kapasiteli yabancı sermaye ortaklığıdır. Diğeri ise Uzel firmasının Massey Ferguson firması ile 20 bin kapasiteli traktör yapım projesidir.

Bırak şimdi traktörü filan iki gözüm, radyoya kulak ver radyoya, bak elin oğlu ne 'milliyetçilikler' döktürüyor:

"– **Milletin bütünlüğüne, yurdun bölünmezliğine kastetmiş bozguncular milliyetçilerin imanı ve vatanseverlikleri karşısında münhezim olmaya mahkûmdurlar, atalarımızın kanlarıyla sulanmış bu toprakları...**

Neyse, karım içerde çalıştığımı hatırlayıp radyoyu susturdu, kulağımda zınk dedi. Garip şey, tam o anda elimde tuttuğum haber neydi dersiniz:

"– **Devlet Planlama Teşkilatı Demirel Hükümetine verdiği bir raporda yurdumuzda yatırım yapmak isteyen yabancı firmalara bekletilmeksizin izin verilmesini önermiştir.**

"–... **Devlet Planlama Teşkilatı'ndan bir yetkili ya-**

bancı sermaye yatırımlarının teşvik yoluna gidileceğini söylemiş, "Yabancı sermayeye yatırım olanağı vermezsek, yabancı sermayeyi çeşitli şekillerde tedirgin edersek, sıkıntısını biz çekeriz" demiştir...

Hani eski bir söz vardır, hocanın yaptığına bakma, dediğine bak derler. Şu günlerde galiba bu sözü şöyle çevirmek pek yakışık alacak: Sen sağcı hükümetlerin dediğine bakma, yaptığına bak! Gerçekten milliyetçi mi, değil mi o zaman anlarsın!

(18 Mayıs 1975)

4

"SINIF BİLİNCİ" DEDİĞİN...

Acaba **Ecevit**'e "sınıf" ve "sınıf mücadelesi" gerçeğinden söz ettirmek için, onu hep muhalefette mi tutmak lazım?

Türkiye Odalar Birliği Genel Kurul toplantısı dolayısıyla verdiği demeç hanidir özlediğimiz demeçlerinden birisiydi, özellikle şu satırlarını okurken ister istemez yukarıdaki soruyu sordum kendi kendime ...girişim özgürlüğüne yer vererek sanayileşme sürecine giren her ülkede, sınıf mücadelesi, doğal olarak ortaya çıkar. Gerek **TÜRK-İŞ**, gerek **DİSK**, bu doğal mücadeleyi, demokrasiyle ve toplumsal barışla, bağdaşabilecek ölçüler içinde tutmaya büyük özen göstermektedirler. Fakat, Odalar Birliği toplantısında açığa vurulan özel sektör görüşü, "sarı" olmayan, işçiye ihanet etmeyen her sendika hareketini düşman gibi göstermektedir. Onun için de bu görüşü benimseyen çevre demokratik Türk işçi hareketinin gerçek temsilcilerine karşı savaş açmış bulunmaktadır.

Ya şu uyarının yerindeliğine ne dersiniz? **"Türk toplumunun bugünkü gelişme ve bilinçlenme düzeyinde,**

böyle bir strateji izlemek, kumar oynamanın da ötesinde, ateşle oynamaktır."

Bunun dışında **Ecevit**'in özel sektörün etkinliklerine koyduğu 'teşhis', daha önce tartıştığımız 'teşhisten' farklı sayılmaz: Toplu sözleşmeler, grevler ve taban fiyatlarından yakınmakta olan özel sektörün niyeti kötüdür. demokrasiyi yozlaştırma kışkırtıcılığı yapmaktadır, bunun için de "sınıf savaşını keskinleştirmek ve bütün işadamlarını o savaşta kesin durum almaya zorlamak kararındadırlar", **Demirel** hükümeti derseniz, bu çerçeve içinde özel sektörle özdeşleşme yolundadır.

Söz buraya varınca adam merak ediyor, sınıf savaşını böylesine kışkırtıp şiddetlendiren, üreticilere, işçilere karşı varlıklı zümrelerin egemenliğini 'tesise' heveslenen bu zevata da 141/142 uygulanabilir mi, uygulanamaz mı? Meraklısı onu düşünedursun, biz haberi öteden verelim.

Övünmek gibi olmasın, **Türkiye Odalar Birliği** Genel Kurul toplantısı, birlikte tartışıp ortaya attığımız bazı gerçeklerin sağlamlığını açık açık meydana koydu: bırakın genel olarak ticaret ve sanayi burjuvazisi çevrelerinde, işçi sınıfına ve üretici köylülüğe karşı, handiyse elle tutulur bir öfke birikiminin varlığını çırılçıplak açıklamış olmasını; ayrıca Odalar Birliği kapsamı içindeki özel sektör çelişkilerinin varlığı ve geçerliği konusunda da yararlı ipuçları verdi.

Unutmadınız elbet, **MHP** ve **Türkeş**'ten sözederken, bu eğilimin ve partinin iş çevrelerince ön planda ele alınacak bir almaşık olmadığına dokunmuştum. Odalar Birliği Genel Kurulu kulisinde geçen savaş bunun gayet somut bir kanıtıydı adeta. **AP**'nin desteklediği Dıblan ve takımına karşı. **MHP** ve MSP daha çok **Anadolu** tüccarına dayanan (bunu da belirtmiştim sanırım) bir çevirme hareketi denediler ama, başaramadılar; böylelikle özel sektörün içinde **MHP**'nin de, **MSP**'nin de o kadar etkili olamayacağı, gelişmiş burjuvazinin hâlâ **AP**'yi ve **Demirel**'i yeğlediği meydana çıktı. Dahası da var: Dıblan açış konuşmasında, uzun uzun özgürlükçü demokrasiye (bu da nasıl laf anlamıyorum, sanki özgürlükçü olmayan demokrasi olurmuş da!) övgüler sıraladı. Türk özel sektörünün buna bağlılığından

söz etti, bu arada demokrasinin ve Anayasanın serbest girişimden yana olması gerektiğini savundu ki klasik demokrasinin tarih sahnesine burjuvaziyle birlikte çıktığı düşünülürse gerçekti de bu, yalnız ne hikmetse bu bizim tüccar kısmı, sanayici kısmı Türk Anayasasının 'sosyal devlet' ilkesini benimsediğini unutuyorlar, ondan sonra da Anayasaya karşı konuştuklarını bilerek bilmeyerek mülkiyeti ve özgür girişimi kısıtlayan her türlü toplumsallığa karşı çıkıyorlar. Hem de adına komünistlik diyerek!

Görünen odur ki, bir yandan Anadolu tüccarı ile büyük şehir tüccarları, bir yandan gelişmiş sanayicilerle bildiğimiz komprador burjuvazisi (yani ithalatçı, ihracatçı takımı,) nihayet bir yandan da genel olarak ticaret burjuvazisi ile sanayi burjuvazisi arasında çeşitli çıkar çelişkileri vardır, bu çelişkileri uzlaştırmak için de **"Türk Hür Teşebbüsü Yüksek Danışmanlar Konseyi teşkil çalışmalarına başlanmıştır."**

Akıllanıyorlar mı dediniz, yok canım akıl onların değil. Kimin olduğunu merak ediyorsanız, tam da milleyetçi cephe kurulurken yayınladığım bir yazıdan aşağıdaki bölüme bir göz atacaksınız:

"Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, işverenlerle hükümet ilişkilerini konu edinen bir kitap yayınlamış. Kitabın adı, ilginç: "İş âlemi/hükümet ilişkilerine evrensel bir bakış", 58 ülkeden 156 ileri gelen işadamının çeşitli sorunlara verdikleri cevaplardan oluşuyor Bu işadamları besbelli gerçekten işlerini bilen adamlar, zira üzerinde durdukları noktalar; özel sektörün, çıkarlarını savunmak için, ne derece bilinçli çalışmalar içerisinde bulunduğunun açık kanıtları!

Önce önemli bir noktayı saptamışlar, onlara göre hükümetler artık eski hükümetler gibi liberal davranmamaktadırlar, etiketleri ne olursa olsun, ister gelişmiş, ister gelişmekte olan bir ülkede bulunsun, hemen hepsi piyasanın, ekonomik faaliyetlerin tümüne burunlarını sokmakta, şu ya da bu biçimde müdahale etmektedirler Bu koşullar altında işadamlarının hükümet gerçeğine sırtını çevirmesi olmayacak şeydir, değil mi ki hükümetler iş hayatında etkili oluyorlar, işadamları ne yapıp yapıp hükümetlerle ilişki kurup, bu ilişkilerin kendi çıkarlarına işlemesini sağlamalıdır.

Peki, nasıl? Kitabın dördüncü bölümünde bakın bu nasıl anlatılıyor: **"Yönetici işadamları ortak hedeflere ulaşabilmek ve hükümetten bir anlayış görebilmek için iş âleminin önemli sorunlarıyla ilgili olarak bir CEPHE teşkil etmek durumundadırlar."**

Belçikalı bir işadamı ise bu cephenin nasıl somutlaşması gerektiğini şöyle anlatmış: **"Bir ülkede imalatçılar, bankerler, ulaştırma şirketleri ve müteşebbislerin her biri sadece kendi örgütlerini kurmakla kalmamalı, aynı zamanda HEPSİNİN TEMSİL EDİLDİĞİ BİR TİCARET VE SANAYİ BİRLİĞİNDE BİRLEŞMELİDİRLER. Bu grupların her biri söz konusu birliğe en güçlü kadrolarıyla en etkili biçimde katılmalıdırlar. Böyle bir birlik hükümetle istişarelerde bulunmak ve öneriler getirmek için en verimli araç olacaktır."**

En önce cepheyi kurdular, sonra onu hükümet yaptılar, şimdi de hükümeti istedikleri doğrultuya çekmek için önceden programlaştırdıkları birliği kuruyorlar.

Sınıf bilinci dediğin de bu kadar olur zaten.

(31 Mayıs 1975)

5

MAŞALLAHLARI VAR!

Doğu Anadolu yöresinden son gelen haberler, bu bölgede **MSP**'nin **AP** tabanını kemirdiğini açıkça göstermektedir. **Ecevit**'in son geziside **Doğu** ve **Güneydoğu Anadolu**'nun bazı illerini dolaşan gazeteciler, her gittikleri yerde göğsü rozetli **MSP**'lilerin dolaştıklarına tanık olmuşlardır. Zaten son konuşmalarında **Türkiye**'nin **"en büyük partisi"** olduğunu iddia eden **Erbakan**'ın söyledikleri, bu gözlemlerden sonra daha başka bir bakımdan değerlendirilmekte, sağcı partilerin getireceği

seçim ittifakı tasarısının önerenlerce ertelenmesi **AP** çevrelerini saran kaygıları dile getirmektedir.

(Ne dersiniz, kıvırabiliyor muyum? Aslında nesnel" bir haber yorum yazıyorum ayaklarındayım ama, amacım o değil. **MSP**'nin doğuda güçlendiğini basın yoluyla yayıp **AP** üzerinde baskı yapmak, giderek koalisyonu etkilemek; yoksa, akıl var yakın var, iki günde üç-dört il gezen bir gözlemci Hızır Aleyhisselam olsa hangi partinin hangi partiyi yediğini bu derece kesinlikle bilemez! Ne var ki, böyle gazetecilikler bizde geçerlidir, o derece geçerlidir ki, bazan gazeteler kendi icadlarına kendileri de inanırlar, sonra olaylar yalanlayınca dehşetli şaşırırlar!

Bunun en mükemmel örneği, 60 sonrası ilk seçimde **CHP**'nin kazanacağından emin olan **Akis** dergisinin **Türkiye** haritasını hemen her ilde altı okla donatarak kapak yapışıydı; ne müthiş 'şiştiğini' o günleri yaşamış olanlar hatırlar.

İyisi mi, biz yine bildiğimiz gazeteciliği yapalım arkadaş.)

Koalisyon ortaklarının aralarında çekişip çekişmedikleri hayli ilginç bir dedikodu konusudur, çekişebilirler de, çekişmeyebilirler de, yalnız bazı tabana karşı icraatta kesinlikle çekişmedikleri handiyse gözümüze gidiyor. Affınıza mağruren, o konulara bulaşmayı ben hangi bölgede kimin kimi yediğini kurcalamaktan daha ilginç sayacağım. İlginç sayacağım, çünkü, bu icraatın ilki işçileri ilgilendiriyor, ikincisi köylüleri.

İşçileri ilgilendiren, malum, kıdem tazminatı konusu! Alt Komisyon bazı değişiklikler yapıyor kıdem tazminatını 15 günlükten 30 günlüğe yükseltirken diyor ki "tazminatların ödenmesinde toptan ödeme hallerine mahsus olmak kaydıyla, **Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası**'nda bir fon tesis edebilecektir."

Eh, şöyle bir bakarsan, hem kıdem tazminatları 30 günlük üzerinden ödenecek, hem de toptan ödemelerde işçinin eline paranın çabuk geçebilmesi için İşçi **Yatırım Bankası**'na bir fon kurulacak diyorsun, bundan âlâsı da olmaz! Yine de değişiklikleri yapanların bir **AP**'li, bir **MSP**'li bir **DP**'li olduklarını, **CHP**'lilerin de karşı çıktıklarını gözden uzak tutmamak gerek. Acaba niye karşı çıkmışlar ki?

Odalar Birliği toplantısında bu 'fon tesisini' isteyenler İşverenler Konfederasyonunun adamları değiller miydi yahu? Evet evet, hele bir düsünün hatırlayacaksınız, bunların amacı da besbelli; toptan kıdem tazminatı ödemelerini devletin sırtına yüklemek, böylelikle de işçi çıkarma ediminde serbest kalmak: Öyle ya, adamı işten çıkaracaksın, tazminatın belirli bir kısmını devlet ödeyecek, yerine alacağın işçiyi daha ucuza da alabilirsin, öteki işçiyi çıkarman olasılığının yükselmesi işçinin çalışma güvencesini etkiler, yaşantısını askıya alır, kaç türlü fırıldak baksana!...

Hadi hesabını da yapalım: Asgari ücret üzerinden işe başlamış olsun, her toplusözleşmeyle yılda üç yüz lira zam görse on yıl sonra işveren kıdem tazminatı olarak 25 bin 600 lirayı yatırmış olacak. Oysa on yıl sonra bu işçinin aylığı olacak mı sana 3900 lira, bu aylık üzerinden kıdem tazminatı tutacak mı 39 bin lira? İşte aradaki bu 14 bin liralık farkı devlet ödeyecek. Devlet dediğim sözün gelişi, işveren namına onun çalıştırdığı işçinin kıdem tazminatı farkını biz vergi yükümlüleri "tekeffül edeceğiz.

(Hele şu işe, sırası mı sıcakların bastırdığı şu günlerde kafayı böyle hesapla-kitapla yormak, oysa şu **MSP** dedikodusu ne tatlı bir konu üstelik büyüttükçe bazı etkili ve güçlü çevreleri de etkilemek olasılığı doğabilir, zaten **19 Mayıs** gösterileri yüzünden zılgıtı yemedi mi **Erbakan,** kız öğrencilerin hareketlerini nasıl gülümseyerek alkışlıyordu ama, adamı öyle yola getirirler işte...)

İşçi kuruluşlarının bu açık oyunbazlığa karşı çıkmaları beklenirdi. **DİSK**'ten hemen ses geldi ama. **TÜRK-İŞ**'ten bir şey işitemedik. **DİSK "cepheci partilerin işçi emeklilerine verilecek zamları önemli biçimde değiştirip büyük zararlara uğramalarına yol açtıktan sonra, bu kez de kıdem tazminatıyla ilgili yasa teklifinin Bütçe Plan Komisyonu'nda sermaye çevrelerinin istediği gibi değiştirilmesini sağladıkları"**nı vurguladı. **DİSK**'e göre bu tasarı kanunlaşacak olursa, işverenlerin avantajları şunlar olacak:

a. Ödemeleri gereken tazminat yükünden epeyce kurtulacaklar.

b. Bu sayede daha çabuk ve kolay bir şekilde işçi çıkaracaklar.

c. İşçilerin örgütlenmelerini daha da zorlaştıracaklar.

(Bu kadardır ol hikâye, **AP** ile **MSP** sıra işçileri kazıklamaya geldi mi maşallah gül gibi geçiniyorlar, fikrimce toplumcu takımını birinci derecede ilgilendirmesi gereken budur. Tabii bir de köylülere atılan kazık var ki onda da aralarından su sızmadı, onu da konuşalım!

Nasıldı ama benim yorum haber: **MSP** rozetliler, 'kaygıları dile getirmişlerdir' filan festekiz?

Hikâye bunlar, hikâye!

(10 Haziran 1975)

6

HALKA KARŞI. ARALARINDAN SU SIZMIYOR

Aklımda öyle kalmış, ilk söyleyişi 1929'dadır diye biliyorum, açtım baktım, dedikleri kelimesi kelimesine şunlar:

Bu sene zirai kooperatif teşkilatına başlanmış olması bilhassa memnuniyetimizi mucip oldu. Bu kooperatifleri memleketin her tarafına teşmil etmeyi ziyade iltizam ediyoruz. Kezalik çiftçiye arazi vermek de hükümetin mütemadiyen takibetmesi lazım gelen bir keyfiyettir. Çalışan Türk köylüsüne işleyebileceği kadar toprak temin etmek memleketin istihsalatını zenginleştirecek başlıca çarelerdendir...

Bu toprak reformunun **Mustafa Kemal**'in ağzından ilk söylenişi midir? İşin ilginç yanı, konuya yeniden dönmesi için yedi yılın geçmesi gerekecektir. 1936 Meclisi açış söylevinde şu satırlar:

"–... **Toprak kanununun bir neticeye varmasını Ka-**

mutay'ın yüksek himmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması, behemahal lazımdır. Vatanın sağlam temeli ve imarı bu esastadır...

Ertesi yıl (1937) sorunu daha açık koyuyor: "–... **Bir defa, memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliği, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre sınırlanmak lazımdır."**

Gerçekte 'Halk hakimiyetine müstenit' bir ulusal demokratik devrimin lideri olan **Mustafa Kemal**'in sanayileşmeyle toprak reformunu neden atbaşı yürütmediğini pek çok merak etmişimdir Olağanı derhal toprak reformunu yapmak sanayi devrimine başlamaktı; Sanayileşmeyi daha bir önde tutarlar da bir türlü kırsal yapının değişmesini dönüşmesini sağlayacak olan toprak reformunu gerçekleştiremezler. Söz gelişi 1926'da dokunur, bir daha ancak 1936'da konuya dönebilir, neden?

Hadi biz kurcalayalım.

Klasik şemaya göre ulusal demokratik devrimi ulusal burjuvazi sürükler, peki ya burjuvazi şu ya da bu nedenden ulusal nitelikleriyle oluşamamışsa? 1919'da bizim durumumuz bu, yarı sömürge Osmanlı toprağında ancak komprador ticaret burjuvazisi var, üstelik o da gayr-i müslim olduğundan kendisini büsbütün emperyalistle bütünleşmiş sayıyor. O zaman anti-emperyalist savaşın başını çeken bürokratik kadro için 'Millet'ten başka başvurulacak çare kalmamıştır, o millet ise o tarihte kasaba eşrafı, âyan ve toprak ağalarından ibarettir. Bir süredir yazıp çizeriz, **Kurtuluş Savaşı**'nı **Mustafa Kemal Paşa** aydınlar, bürokrasi ve eşrafla yaptı diye, eğer bu doğruysa –ki sanırım doğrudur– aynı **Mustafa Kemal Paşa**'nın gereğini hissettiği toprak reformunu aynı nedenlerden yapamadığı da doğrudur: daha dün dayandığı geniş toprak sahiplerini karşısına alamazdı, zira birbiri ardınca emperyalizmin kışkırttığı **Anadolu** isyanlarını bastırmak için de hâlâ o taşra eşrafının desteğini gereksiniyordu.

Ulusal burjuvazisi yok, işçi sınıfı yarım yamalak örgütlenmiş ve zayıf, büyük köylülüğü ise bütünüyle eşrafın denetimindeki bir ülkede toprak reformu yine de gerçekleştirilebilir miydi? Onu meraklısı araştırsın, ben sadece **Mustafa Kemal**'in aşağı yukarı on beş yıl süren kısa iktidar süresinde, üstyapısal değişikliklerin yanısıra yol ve sanayie önem verdiğini, toprak reformundan ciddiyetle söz edebilmek içinse taa 1936, 1937 yılını bekleyeceğini söyleyeceğim. Ama üstünde duracaktır, hem de büyük çiftçi arazilerinin sınırlandırılması gerektiğini vurgulayarak!

Kaç para eder, çok gecikilmiştir.

Biliyorsunuz toprak reformu kıvrak bir kapitalistleşme için zorunludur, o kadar zorunludur ki emperyalizm denetlediği derebeylik artığı ülkelerde toprak reformunu kendisi yaptırır. (**Şili**'de **Allende**'den önceki Hıristiyan demokrat Amerikancı Başkan **Frei,** yapmıştı söz gelişi) gelgelelim, bizdeki yapısal durum bir türlü elvermedi buna, hâlâ da elvermiyor.

Doğrusu aranırsa yeniden ertelenen toprak reformuna en çok gerçek sanayici iş adamlarının içerlemesi gerekir ya, bizdekilerde o akıl var mıdır bilemeyiz; gördüğümüz gerçekte tam anlamıyla kapitalistleşme sürecini hızlandıracak düzeyde ve çerçevede düşünülmüş bir tarım reformunu bile içine sindiremeyecek bir sağcı koalisyonun iş ertelemeye gelince birleşebildiğidir. **MSP** torpillemiş deniyor, **MHP** torpillemiş deniyor, **AP**'nin rızası olmaksızın torpilleyebilirler miydi Allah aşkına? İktidarları sürerse bundan sonra yapacakları reform elbette topraksız köylüyü sevindirecek bir üleşim değil büyük derebeyi latifundia'larını çağdaş tarımsal kapitalist işletmeler biçimine dönüştürmeyi öngören türden bir reform olacaktır.

Onlarınki öyledir de yıllardır **Türkiye**'de tartışılan toprak reformu nedir– Hadi bir olay anlatayım: Beş altı yıl oluyor, adamın biri veryansın ediyor **CHP**'ye, toprak reformunu istiyor, kooperatifleşmekten söz ediyor diye: kızıl komünistlikmiş de mülkiyet düşmanlığıymış da böylesine ancak **Rusya**'daki kolhozlarda rastlanırmış falan filan! Besbelli ne **Mustafa Kemal**'in dediklerinden haberi olmuş fukaranın, ne de toprak reformu dediğimiz nesnenin ana niteliğinden! Kafam bozuluyor, oturup bir yazı döşeniyorum, döşeniyorum da ne diyorum peki, şunu:

"–... **Yahu sen delirdin mi, komünistlik önce üretim aracı olarak topraktan mülkiyetin kaldırılmasıdır, oysa toprak reformu dediğin topraksız köylüyü mülk sahibi yapar, tapu sahibi yapar. Böyle bolşeviklik nerde görülmüş? Senin karşı çıktığın bolşeviklik değil, memleket halkının iyi kötü bir geçim kapısı bulması, bu da hangi Müslümanlıkta var ki?"**

Şimdi yaptıkları da aynı şeydir.

İşçilerin kıdem tazminatlarıyla oynuyorlar, işverenlerin tazminat yükümünü devletin sırtına aktarıyor, emekçilerin geçim kapılarını kapatıp ekmekleriyle oynuyorlar; iyi kötü uygulanmasına başlanacak bir toprak reformunu erteleyip alavere dalavere değiştirmenin çarelerini arayarak, yoksul ve topraksız çiftçinin bir karış toprak sahibi olmasını önlüyorlar, yani onların da ekmekleriyle oynuyorlar.

İş buraya geldi mi aralarında uyuşmazlık çıkmıyor, kesinlikle çıkmıyor: İbret bir şey bu, özellikle toplumcuların, o bir türlü kendi aralarında uyuşamayan işçiden köylüden yana olanların dikkat etmesi gereken bir ibret!

(11 Haziran 1975)

7

EŞREF SAATİNE DENK GELMİŞ

Adamın hüsn-ü kuruntusuna bak diyeceksiniz! Zarar yok, hüsn-ü kuruntu, müsn-ü kuruntu, gazeteler ortada: Anlaşılan geçen gün söylediğimiz söz 'eşref saatine', denk gelmiş, Bâb-ı âli'de bir gayret, bir gayret, deme gitsin: Bakıyorsun, küt: Kıdem tazminatları konusunda işçi kuruluşlarının tepkisi filan gazetede manşet olmuş! Bakıyorsun, küt: Birisi kömür işletmelerinde iş kazaları üzerine istatistikler veriyor! Bakıyorsun küt: Bir başkası, işçi sınıfının durumunu basbayağı etraflıca eline almış, takır takır rakamlarla ortalığı aydınlatıyor!

Sevinmez misiniz? Doğrusu ben, basının daha çok bürokrasiye yatkınlığından yakınırken, bu kadar kısa zamanda bu kadar geniş bir işçi yayınına toslayacağımızı hiç ummuyordum. Hele işçi haberlerinin manşete çıkmasını, hiç! Bu haberler, iktidarın özel sektöre açtığı kapıları gösteren öteki haberlerle yanyana geldiler mi, asıl o zaman dokunmayın benim keyfime, zira tek kelime eklemeksizin ülkemizde kimlerin sınıf kavgası yaptıkları, kimlerin bir sınıfın öteki sınıflar üzerindeki egemenliğini sağlamaya çalıştıklarını elle tutulur biçimde görüyorsunuz.

Arasıra yapıyoruz ya, hadi yine öyle yapalım, bakalım durumlar nasılmış, ha?

Ne demiştim ben, **"siz hiç Türkiye'de iş kazaları üzerine röportaj yapan gazete gördünüz mü?"** demiştim değil mi? Yine de yapılan röportaj değil, üstelik bütün endüstri dallarını da kapsamıyor ama, sorunun ne kadar önemli olduğuna ilişkin fikirler verebilir. **Türkiye**'nin en fazla iş kazasına rastlanan işyerlerinden biri olan **Ereğli Kömür İşletmesi**'nde 1946-1947 arasında iş kazaları kaybı kaç kişidir tahmin edersiniz?

92 bin 975 işçi yaralanmış, 782 işçi ölmüş!

Hiçbir abartma yok, kaza sayısı aklın alacağı şey sayılır mı, baksanıza 93 bin diyorlar! Kazalar yıllara bölündüğünde, hayretle görülüyor ki ölü sayısı altmış dördün altına düşmüyor, ama doksana kadar çıkabiliyor, yaralı sayısıysa hep yedi binin üzerinde: Ne bu yahu, harp mi bu?

(Nasıl, iş kazaları üzerine bir röportajın gerçekten gerekli olduğuna aklınız yattı mı?)

Bizim özel sektörün şarkısı malum, durur durur toplu sözleşmelerden, işçi ücretelerinin aşırı yükselmelerinden yakınırlar. Acaba öyle midir? Bir gazeteci arkadaş, sağolsun, merak etmiş sorunu incelemiş, bakın ne yazıyor:

"... İşverenler işçi ücretlerinin görülmemiş oranlarda arttığını söylemelerine ve ücretlerdeki artışın durdurulmasını istemelerine rağmen, Türkiye'de işçi ücreti Avrupa ülkeleri, Amerika ve Japonya'daki ücretlerin çok çok altında kalmıştır. Dünyada ve Türkiye'de hızlı fiyat artışlarının başladığı 1971 yılından bu yana işçi

ücretlerinde görülen artışlar da Türkiye'de diğer ülkelerdeki artışların çok gerisinde seyretmiştir. 1971-74 döneminde Avrupa ülkelerinde işçilerin ortalama saat ücretlerinde yaklaşık yüzde 100 oranında bir artış olurken, Türkiye'de bu yüzde 50'ye bile ulaşamamıştır."

Ya rakamlar? Bir işçinin ortalama saat ücreti **Japonya**'da 34, **Fransa**'da 49, **Belçika**'da 70, **İsviçre**'de 66, İsveç'te 81, **Amerika**'da 84, **Almanya**'da 79, **İtalya**'da 54 lira iken... **Türkiye**'de ancak ve ancak 8 lira, evet 8 lira 75 kuruşa geliyor.

(Nasıl, işçi sınıfının geçim koşulları, kazancı, tek kelimeyle 'kıyılması' memurlarınkinden aşağı kalıyormuymuş?)

Cart cart atarız, Anayasa'mıza göre herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir, devletimiz sosyal bir devlet olduğuna göre de, gerekli örütleri kurarak bu güvenliği sağlamak devletin görevidir diye! Peki, acaba çalışanların durumu ne? Sağlanabilmiş mi bu sosyal güvenlik?

Alın size onun da rakamları: **Türkiye**'de 15 ile 64 yaşları arasında 13 milyon 671 bin kişi çalışıyor. **SSK, BAĞ-KUR, EMEKLİ SANDIĞI** ve benzeri kuruluşlar aracılığıyla bunların ne kadarı sosyal güvenlik haklarını güvence altına alabilmişler bilin bakalım? Yalnız 3 milyon 200 bini! Yuvarlak hesap 10 milyon çalışanın yarın için hiçbir güvencesi yok, Anayasa'nın kendisine tanıdığı haktan yararlanamıyor!

Daha da güzeli şu: Sosyal güvenlik böylesine askıda iken, 6 milyon tarım işçisini sosyal güvenceye kavuşturacak tarım iş yasası, işsizlik sigortası yasası, işçi konutları yasası, kıdem tazminatı, yasası gibi yasalar ya hasıraltı edilmekte, ya da kuşa çevrilmektedir.

(Nasıl, beride 10 milyon çalışan hiçbir sosyal güvenliği sahip olmaksızın yaşarken, yani 'kıyılırken', sosyal güvenliğine çoktan kavuşmuş, üstelik kıyılmalara karşı Danıştay güvencesi olan bürokratları baştacı yapmak doğru olur muymuş?)

Bu yazının buraya kadarı bile, anlayana "saz" ya, anlamayana da işi anlatabilmek için, bu çaresizlik ortamının üzerinde iş gören özel sektöre 'milliyetçi' iktidarın bir marifetini katmazsak galiba olmaz! Bunlar tazminat yasasını buduyor, öte-

kilerini uyutuyor filan ya, bu arada özel sektöre de 'teşvik tedbirleri' getiriyorlar. Teşvik edile edile bir hal oldu bu bizim özel sektör, yine yetmemiş! Sanayi Bakanı **MSP**'li Doğru şu günlerde bütün teşvik tedbirlerinin **Sanayi Bakanlığı**'nca tek elden verilmesini ve genişletilmesini içeren bir yasa tasarısını bakanlıklara gönderdiklerini söylüyor.

Yeni teşvik tedbirleri arasında neler mi var? Neler yok ki! Yatırım indirim oranlarının artırılması, yeterli özkaynak koşulunun kaldırılması, dışpazar geliştirme yardımı yapılması, vadeli vergi istisnası, istihsal vergisi istisnası, gelen girdilerde fiyat ve tarife indirimi yapılması vs. vs. vs...

(Nasıl iyi mi? Bu teşvik tedbirleri zaten yağma Hasan'ın böreğidir: 100 milyonluk ithalat için gümrük indirimi 66 milyon lira tutar vs.

Bunlar yetmiyor, **MC** iktidarı özel sektörü daha da semirtmek için milletin sırtından onları beslemeye çalışıyor. Öteden işçilerin iş güvencesi yok, sosyal güvencesi yok, ortalama gündelikleri de bütün ülkelerden düşük, bunun adı sınıf kavgası değilse, başka neyin adı sınıf kavgası olur acaba?)

(12 Haziran 1975)

8

CÜMBÜŞLÜ BİR OYUN!...

Önce 'olsa olsa' metodu ile, olmamış fakat olabilir bir durumu kafadan atacağız: nedenini sormayın, çünkü sonra iş çok cümbüşlü bir sonuca bağlanacak. Hadi, hazır mısınız, başlıyoruz!

(**Türkiye**'de işadamları ve sanayici çevrelerinin, işçi sınıfına gittikçe daha sert ve saldırgan bir tutum tuttuğunu gören ülkenin iki büyük sendika konfederasyonu, ortaklaşa eyleme geçmeye karar vermişler, bu amaçla yaptıkları iki ortak toplantı sonunda aşağıdaki önlemleri uygulamayı karar altına almışlardır:

a. İşverenlerce lokavt uygulaması gerçekleştirilirse işyerleri işgâl edilecek, gerektiği takdirde işçi komiteleri tarafından işletilecektir.

b. İşveren örgütlerince gerek toplu sözleşme. gerekse grev uygulamaları aleyhine girişilen ayarlanmış eylemlere karşı ortak mücadele edilecek, gerektiği takdirde bölgesel grevlerden genel greve doğru etkileyici önlemler alınacaktır.

c. Siyasal partilerden işveren çevrelerinin çıkarlarına hizmet ettikleri görülenlere işçi sınıfının oy vermemesi, boykot etmesi için gerekli çalışmalar yapılacak, bu partilere üye olan işçilerin yığınlar halinde istifa etmeleri sağlanacaktır. vs. vs...

Türk işçi konfederasyonlarının bu ortaklaşa kararından bir süre sonra, Fransız ve İtalyan sosyalist sendika konfederasyonları ortak bir toplantı yaparak Türk işçi hareketinin karşı karşıya bulunduğu kaygı verici durumu görüşmüş. Türk sendika konfederasyonlarına aşağıdaki önlemleri almasının tavsiye edilmesine oy birliğiyle karar verilmiştir: Lokavta karşı işyerinin işçilerce işgali ve işletilmesi, toplusözleşme ve grev ertelemelerine karşı uyumlu genel grev, siyasal partilere karşı genel boykot ve toplu istifa önlemleri vs. vs...)

Böyle bir olay olmadı, olmadı ya, olsaydı **Türkiye**'de koparılacak şamatayı kestirebiliyorsunuz değil mi? Derhal Türk işçi hareketinin Avrupa işçi hareketiyle önlemler konusundaki 'mutabakatı' bir vatan ihaneti gibi gösterilecek, bir ağızdan 'kökü dışarda akımlar' 'bozgunculuk çabaları, 'vatana ihanet' suçlamaları yöneltilecekti.

Nereden mi biliyorum, hep böyle olmuştur da, oradan! Söylediklerimin buraya kadarında cümbüş mümbüş yok, belki hafif tertip hüzün bile var, acele etmeyin, cümbüş şimdi başlıyor.

(Türk özel sektörü, uzunca bir süredir, toplusözleşmelerden ve grevlerden huzursuzluk çekmekte, işçi ücretlerindeki artışın aşırı olduğunu ileri sürmektedir. Son aylarda üst üste yapılan resmi toplantılar sonucu Türk özel sektörü, işlerin yoluna girebilmesi için ancak kamu yatırımlarının ve harcamalarının kısılması, tarımsal üreticiden destekleme alımlarının yüksek ol-

mayan fiyatlarla yapılması, işçi ücretlerinin yerli yersiz yükseltilmemesi gereğine ve bunu hükümetten istemeye karar vermiştir. Ayrıca ihracat ve sanayi alanlarında özendirme tedbirleri için vergi hadlerinde ve sisteminde düzenlemeler yapılması, iktisadi devlet kuruluşlarının açıklarının ya rasyonel bir düzene sokulmakla giderilmesi, ya da bunların özel sektöre devredilmesi önerilmektedir.

Fakat, Türk özel sektörünün en önemli sorunlarından birisi de kaynak sorunudur, bu konuda Türk iş hayatının en yetkili kişilerinden biri aynen şöyle demiştir: **"Türk ekonomisi yapısal olarak çok zayıf durumdadır, kendi başına bu durumdan kurtulamaz, onun için mutlaka dış yardıma ihtiyacı vardır! Yabancı sermaye ile geniş ölçüde işbirliği yapmayı düşünüyoruz."**

Türk özel sektörünün yetkili ve sorumlu örgütlerinin beraberce vardıkları bu kararlar ve öneriler Türk kamu oyunda tartışılırken, **Ekonomik kalkınma ve İşbirliği Örgütü**'nün **(OECD) Paris**'te bir raporu açıklanmıştır. **Türkiye**'nin ekonomik durumuna ilişkin bu raporda ülke ekonomisinin çok zayıf olduğuna işaret edilmekte ancak dış yardımlar sayesinde toparlanabileceği açıklandıktan sonra, Türk hükümetlerine şu tedbirlerin alınması salık verilmektedir:

a. İşçi ücretlerindeki artışların sınırlandırılması, b. Bütçe harcamalarının kısılması ve kamu yatırımlarının azaltılması, c. Vergi hadlerinde düzenleme yapılması, d. Destekleme alımlarında ölçülü davranılması ve uygun tarımsal taban fiyatlarının seçilmesi, e. Dövizli mevduat hesabı kabul edebilecek özel bankacılık kesiminin hükümetçe desteklenmesi, f. İktisadi devlet kuruluşlarının açıklarının giderilmesi vs...)

Evet, işçilerle ilgili o olay olmadı ama, patronlarla ilgili bu olay harfi harfine cereyan etti. Hem de aylardır, hepimizin gözleri önünde! Yok **Odalar Birliği** deyip toplandılar, yok **işadamları ve Sanayiciler Derneği** deyip toplandılar, yok İşveren Sendikaları deyip toplandılar, hepsinde de ağız birliği etmişcesine şu yukardan beri sıraladığımız işçi ve üreticiye karşı önlemleri sıraladılar: Hükümet ne yapıp yapıp bunları uygula-

maya koymalıymış, yoksa özel sektör de **Türkiye** de batarmış, vs. vs...

Arkasından da, **Türkiye** üzerine uluslararası büyük kapitalist/emperyalist örgütlerinin raporları ve önerileri patır patır dökülmeye başladı. Bir de ne görelim. **Dünya Bankası** aynı şeyi söylüyor, Konsorsiyum aynı şeyi söylüyor, Para Fonu aynı şeyi söylüyor. Ee, şimdi bu ülkede ne kadar aklı başında adam varsak, bir ağızdan biz de tüccar sanayici takımına 'kökü dışardalar' 'ulusal çıkarlarımızı yabancı çıkarlarına feda edenler' 'bozguncu takımı', 'vatan hainleri' diye bağıracak mıyız?

Eğer, işçilere (ve genellikle solculara) uygulamayı açıkgözlük sandıkları mantık geçerliyse, onları bozgunculukla, vatanın çıkarlarını düşünmemekle suçlayacak olan biz değiliz, kendi tutumlarıdır. Yabancı örgütlerle, hem de ülkenin aleyhinde görüş birliği halinde olanlar kimlermiş işte ortada: Türk işçileri bırakın Fransız ya da İtalyan konfederasyonlarıyla ortak eyleme girmeyi, daha kendi aralarında ortak bir eylem tutumu tutamıyorlar ama, baksanıza işveren örgütlerimiz **Avrupa**'sını da **Amerika**'sını da fethetmişler, daha onlar hükümetten istediklerini bitirmeden, aynı isteklerin hem de ekonomik baskı tehditleriyle yabancı örgütlerden geldiğini görüyoruz.

Sonra işçi sınıfının adı hain, özel sektörün adı yurtsever!

Ne de yurtsever ya, görenler Allah için söylesin!

(16 Haziran 1975)

9

SAKIN HA!

Allah, rahmet eylesin, Esat dayım çok şakacı bir adamdı! (Aslında, annemin dayısı: **Çanakkale**'de, **Suriye**'de savaşmış, İşgal'da Yunanlılar tarafından 'mukavemet' suçundan tutuklan-

mış hoşsohbet bir **Menemen**'li. Şakacılığı, bazı halk deyişlerini pek yerinde kullanmasından, galiba bazılarını da uydurmasından geliyor. **"Yıkılmış duvarın altında kalayım"** yeminini ben ondan duymuşumdur, doğru olmayan bir şeyi doğrulamak için kullanırdı. Sevmek zorunda göründüğü, oysa tutmadığı şeyler içinse şöyledediğini hatırlarım: **"Üstüne yoktur, ne alırım ne satarım, trampa gözümde tütüyor."**

İşte bu dayımın bir sözü var ki, bizim özel sektörü bana sık sık hatırlatıyor Fazlaca çıkarına düşkün biri, ucu kendine dokunmayacak özverilere kalkıştı mı, sarkık siyah bıyıklarının altından kurnaz kurnaz güler:

"– El kesesinden develer kurban!" derdi.

Ne kadar uygun düşüyor, Yarabbi! Bir ara, televizyonlarda açık oturumlara bile çıkmıştı bu açıkgöz özel sektörcüler, yangır yas bağırıyorlardı: dışarda çalışan işçilerimiz biriktirdikleri paraları kendileri kullanamazlarmış, batırırlarmış, ee ne yapmalıymışız, bu paraları özel sektöre devretmeliymişiz, bak onlar nasıl 'deve' yaparlarmış! Sık sık da, bankalarda toplanmış küçük tasarruf mevduatının serbest girişime 'tahsis edilmesini' isterler: neler yaparlarmış neler! Para ceplerinen çıkmayacak ya, 'el kesesinden develer kurban!'

Şimdi nereden mi bu lafa takıldım, düşünün canım, bulacaksınız: son zamanlarda endüstri ağaları ve sözcüleri, harıl harıl ulusal savaş endüstrisinde 'görev almaya' talip oluyorlar. Bakıyorsunuz bugün biri çıkıyor tank yaparız diyor, yarın ötekisi uçak yapıyor, öbürgün bir başkası füze...

Silahlı Kuvvetleri güçlendirme için bir takım vakıflar kuruldu, malum. Bu vakıflara savunmasına çok meraklı ve titiz olan Türk halkı milyonlarca lira bağışladı, bu da malum.

Anlaşıldı mı **Vehbi**'nin kerrakesi? Yine el kesesinden deve kurban edecekler, orada bir kaynak birikti ya, özel sektör ulusal savaş endüstrisi, vatan millet derken, bir de bakacağız tatlı bir kâr kapısı daha açmış kendine.

Sakın ha!

Hemen hemen bütün Türk özel sektörü adına konuşan bir sözcü, geçen gün, hafif silâhları, tankı, topu bir çırpıda yaptı

aradan çıkardı da, nükleer silahlar üzerindeki çalışmaların bile hakkından gelebileceklerini açıkladı. Arslan bunlar canım, arslan! Hem öyle yabancılara filan minnet de etmeyeceklermiş, özlerinden verecekler. Kâr gütmek ne demek, ulusal bir savunma işinde kâr mı düşünülürmüş, 'maksat vatan kurtulsun' derken, demeçte şöyle bir 'ihtirazi kayıt':

"–... **Özel sektörün tek sıkıntısı, çağımızın süratle değişen modern silahlarında sipariş garantisi, finansman durumu ve bürokrasinin kısa zamanda haledilememesi konusudur."**

Açık açık, üç şeyin altını çiziyor adam: önce diyor sipariş garantisi isterim, silahı yaparım ama sürekli olarak benden alacağınızı garanti edeceksiniz, sonra diyor, bunların modelleri filan sık sık değişmektedir, eee, her yeni model yeni yatırımı gerektirir, bir problem de bu, kısacası yatırım için kaynak ayırmak gerek, buna da bir çare düşünün, daha sonra da sizin devlet denetimiyle bu iş olmaz, zira bürokrasinin kaydı kuydu denetimi uzadıkça uzar, oysa özel sektör kısa ve kestirmeden çalışır.

Gördünüz mü açık gözü? Vakıfda birikmiş para onlara kaynak olarak ayrılacak, bürokrasinin kayıt kuyudundan ve denetiminden uzak tutulacaklar, ayrıca kendilerine sürekli sipariş garantisi verilecek, özel sektörün 'vatan kurtaran aslanları' da büyük özverilerde bulunarak ulusal savaş endüstrisini kuruverecekler.

Yahu bunlar bizi hepten enayi sanıyorlar be!

Bir kere, oluşmakta olan Türk endüstri burjuvazisi, endüstrileşmek alanında çok kötü bir sınav vermiştir. Baksanıza hâlâ ya çiklet fabrikası kuruyorlar, ya süt! **Anadolu** içlerine dağılmaktan ürktükleri gibi, oralarda bu işe kalkışanları boğmak için de, bulsalar yasa çıkartacaklar. Hem kim bilmiyor endüstrimizin yarı yarıya, belki yarıdan da fazla dışa bağımlı olduğunu? Kimisi katılmalarla, kimisi lisans dalgalarıyla, kimisi montaj dümenleriyle, mutlaka bir yabancı firmanın kuyruğuna eklenmişler; nasıl savaş endüstrisi gibi çok önemli bir konuda bunlara güvenirsin? Ha, anlarım, canla başla ağır endüstri girişimlerine kalkışmışlardır, büyük yatırımlar yapmışlardır, yabancı firma-

ların ülkemizi pazar yapmasını önlemek için gönülden savaş veriyorlardır, eh, o zaman belki (yine de çok sıkı devlet denetiminde) bir ortaklaşa çalışma düşünülebilir. Ama böyle zahmetli işten kaytaran, bira satıp, süt satıp, çiklet satıp sanayici geçinen, üstelik yabancı sermayeye göbek bağıyla bağlı olan bir özel sektöre ulusal savaş sanayiini vermek mi, Allah saklasın!

Liberal ekonomi yanlısı şaşkınların itirazını duyuyorum: İyi ama canım gelişmiş batı ülkelerinin çoğunda savaş endüstrisi özel sektörün elinde değil mi? Evet, özel sektörün elinde, o yüzden de o gelişmiş batı handiyse ikiyüz yıldır savaştan paçasını kurtaramıyor. Her savaşın, savaş endüstrisi ağaları için bir harman kaldırmak demek olduğunu düşünürseniz, gerek sömürgecilik savaşlarının, gerek dünya savaşlarının, gerekse komünizmi önlemek bahanesiyle çıkarılanların, adamlara ne kadar yaradığını hesap edebilirsiniz. Hazır ülkemizde silah fabrikatörleri belası yokken, kendi elimizle başımıza bir de bunu mu sardıralım. Baksanıza adamlar şimdiden sipariş güvencesi istiyor, sürekli silah siparişi neyle sağlanacak, savaşla değil mi?

Ben bunu bilir, bunu söylerim: Türk ulusal savaş endüstrisi geciktirilmiştir, bu bir suçtur, aslında suçu işleyenlerden hesap da sorulmalıdır. Geç meç, bu endüstriyi şimdi geliştireceğiz, ama kesinlikle devlet denetiminde, devlet kadrolarıyla, devlet fabrikaları olarak!

Kurban edilecek devemiz yok bizim.

(25 Ağustos 1975)

10

O İŞ BÜYÜYOR

Yok, canım, unutmuş olamazsınız, üzerinden kaç yıl geçti ki!

Vehbi Koç AP/CHP koalisyonu isterim diye mektup yazmıştı da hani, basında bunu onun 'iyiniyetine' verenlere karşılık, ben demiştim ki, Poulantzas'ın incelemelerine bakarsak, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde montajcı komprador sanayicisinin yanısıra, giderek bir 'yerli' sanayici belirir, **Türkiye**'de **MSP** bunların temsilcisidir, **Koç** takımının ayağına taş koyuyor, **Koç** da bu yüzden **AP/CHP** koalisyonu istiyor, böyle bir koalisyonun ülkeye daha çok yarayacağını düşündüğünden değil.

Söylediklerimin, ardından, pat **İSTA**'nın bir haberi: lüks tüketim, malları üreten montajcı **Koç** grubu ile daha çok dayanıklı tüketim malları üretmeye yatkın **Sabancı** grubu arasındaki çekişme, bir yanıyla **MC** ortaklığı iktidarını içinden sarsıyor! Eh, yalnız başına bu haber bile ileri sürdüğüm görüşün pek de öyle yabana atılır bir görüş olmadığını, **Vehbi Koç**'un sadece **Türkiye**'yi düşünerek **AP/CHP** koalisyonu önermediğini göstermeye yeterdi ya, sonraki gelişmeleri ne yapmalı?

Bilmem farkettiniz mi, orada kalmadı iş, yeni bir düzeyde zincirleme reaksiyonlarla büyüyüp duruyor. Nasıl mı? Bakın nasıl.

Sağcılar seçimlere bir bütün olarak giremedikleri için, seçmenlere konuşurken, birbirleri aleyhine veryansın ediyorlar. Bu alanda **Erbakan** şampiyonluğu eline geçirdi, kimseye bırakmak niyetinde de görünmüyor hani! Mübarek adam neler söylemiyor ki!... Çoğu ipe sapa gelmez, çağdışı şeyler, yalnız arada bakıyorsunuz bir cümle, ya da bir paragraf canalıcı bir çelişkiyi küt diye ortaya koyuvermiş. Zaten montajcı komprador sanayi ile taşralı sanayiciler arasındaki çatışmayı büyüten, büsbütün açığa vuran da bu sözler.

Erbakan'a bakarsanız, **İstanbul** ve çevresi sanayicileri **Türkiye**'nin savunmasına da, kalkınmasına da yarayacak, ağır sanayi yatırımlarından ve girişimlerinden hep kaçınmışlar, daha çok cep doldurmaya yarayan tüketim sanayiini kurmuşlar, öylece milleti sömürüyorlarmış. Ötede **Anadolu** sanayicileri yatırımlarını 'ağır sanayi' dallarına yapmaya yatkınmışlar, böylece 'savunmaya yarayan, makinaları yapan makinalar' sanayii geliştirilecekmiş!

Bu sözlerde gerçek payı yok mu? Kıyamet gibi. Söylenme nedeni seçim olduğu için de, hemen arkasından Hazret, **AP**'nin bu sömürücü tüketim sanayiinin partisi, **Demirel**'in aynı çevrelerin baş temsilcisi olduğunu söylüyor. Böylelikle 'milliyetçilik' etiketi altında birleştikleri halde, **AP**'nin gerçekte hiç de 'milliyetçi' olmadığı **MSP**'nin ağzından işitiliyor.

Kimbilir belki de **Koç** bu nedenden de **AP**'nin **MSP**'den kopmasını istemiştir.

Bu curcunada bizi ilgilendiren başka şey elbet!

Peki 'yerli' sanayi burjuvazisi yerine adaylığını koyanlar gerçekten ulusal bir burjuvazi midirler? Poulantzas böyle bir durumun olasılığını belirtmiş, ben de ötedenberi üstünde dururum. **Kıbrıs** olayları sırasında belirli bir burjuva kesiminin davranışları da savı doğrular niteliktedir, ama **MSP**'nin arkasında görünür gibi duran holdinglerin bu anlamda yerli sanayi burjuvazisi sayılabilecekleri kuşkuludur.

En sağlam ölçütü de bunun, **Koç/Sabancı** çekişmesinde sözde yerli ağır sanayiiden yana olan Sabancı takımının bu ağır sanayii ve yerli savunma endüstrisini kurmak için yine 'yabancı sermayeye' güvendiğini ve dayandığını açıklamasıdır. Öteyandan, **Sabancı** kuruluşlarının siyasal düzeyde **Demirel** ve **Adalet Partisi** ile de 'iyi ilişkiler' sürdürdükleri az çok bilinen şeydir. Bu bakımdan, **MSP**'nin arkasındaki **Anadolu**'lu sanayici türünün azmanlaşmış ve yabancı ortaklar bulmuş ya da bulacak bu türden yoğun sermaye kuruluşları değil, daha yeni yeni sanyie heveslenen, yatırım zorlukları içinde başvurduğu kredi kapıları ikide bir suratına kapanan orta sanayiciler olduğu ileri sürülebilir. Galiba pek de yanlış olmaz.

İşin en ilginç yanı, ülkemizdeki toplumsal ve ekonomik gelişmenin, burjuvazinin iç çelişkilerini adamakıllı biler, keskinleştirir bir aşamaya gelmiş olmasıdır.

(7 Eylül 1975)

IMF'yi anladık, bunlara ne oluyor?

1

BURJUVAZİ SAKALI KAPTIRINCA

Nesnel bakarsak, diyorum, bürokrat gazeteciliğinin yüzeysel yargılarına katılmaz, **Menderes** iktidarının ticaret kapitalizmini, Demirel iktidarınınsa endüstri kapitamizmini güçlendirdiğini, yaygınlaştırdığını görürüz.

(Evet, soldan gürültü edeceklerdir, özellikle yüksek memur düzeyindeki, uzman geçinen kişiler, bunlar ve bunlardan aldıkları haberleri gazetelere aktaran bazı yazarlar, **Türkiye**'deki gerçekleri ille memur kafasıyla değerlendirmekten vazgeçemiyorlar, vazgeçemedikçe de sağcı iktidarların dinamizmi karşısında çuvallıyorlar.

Hadi bir örnekle konuşayım: memur, evine bir şey alacak, bir yatırım yapacak olsa, nasıl düşünür? Şöyle mi: Hele maaşı alalım, zorunlu masrafları yapalım, paramız artarsa onu da alırız, yatırımı da yaparız vs... Şimdi bir de işadamının yatırım karşısındaki tavrını düşünelim, o da şöyle midir: Elimde yüzbin lira var, elli bin lira kredi almam muhtemel, bu işin portesi üçyüzbin lira, hele kalkışalım, ötesini tamamlarız.

Aradaki fark, otuz yıldır **Türkiye**'deki çatışmanın gerçek perspektifini verir. **İnönü** ve takımı, bütün CHP iktidarları memur kafasıyla devlet yönetmişlerdir. **Menderes, Demirel** takımı ise, işadamı kafasıyla! Şimdi de, **Ecevit**'in çevresinde aynı memur takımının aynı munkabız memur kafasını geçerli ekonomik davranma biçimi diye önerdiğini görüyoruz, oysa bu kafa elde para yok, boğaz köprüsünü yapamazlar deyip, sonradan madara olan kafadır. Ülkemizde soldan doğru 'teşhisler' koyabilmek için, önce yükselen sınıfın burjuvazi olduğunu gör-

mek, kapitalist dinamiğin ne müthiş bir hızla **Anadolu** yarımadasını kapsadığını saptamak şarttır.)

Evet, burjuvazi önce ticaret sonra da endüstri burjuvazisi olarak, **Türkiye**'de etkili ve etkileyici bir gelişme süreci gösteriyor. Gösteriyor ama, neden **Türkiye** bir türlü belini doğrultamıyor?...

Şimdi bakın, **Türkiye**'nin belini bir türlü doğrultamadığı kısa süreli dönemler içersinde geçerli bir yargı gibi görünse de, uzun süreli dönemler içinde değildir. **Fortune** dergisinin, dünyadaki kalkınma savaşında ülkemizi son on yılın en hızlı gelişen ilk dört ülkesi içinde saydığını görmemiş, Dünya Bankası'nın bizi 'yardıma muhtaçlar' arasından çıkardığını duymamış olamazsınız. Daha geçen gün, **Financial Times, Türkiye** ile ilgili yazılarında, 1963'den beri büyüme oranının yüzde 7, (imalat sanayiinde yüzde 8,5) olduğunu yazmış, 'uzun vadede' Türk ekonomisinin olumlu bir yolda olduğuna işaret etmişti.

Özetlersek, **Türkiye** pek de batmamakta, pekâlâ gelişmektedir. Yalnız, bu gelişme burjuvazinin dinamizmine bırakıldığı için toplumda değerler düzeni burjuva değerler düzeni olarak yerleşiyor, oysa yüzyıl liberalizm yüzyılı olmadığından Türk burjuvazisi belirli bazı darboğazlara giriyor. Ne demek bu? Şu demek: a/ klasik liberal gelişme, iç ve dış sömürünün alabildiğine geçerli olduğu bir ortamda sürdürülmüştü, bugün **Türkiye**'de buna olanak yoktur, dış sömürü sömürge olmadığından söz konusu olamaz, iç sömürü ise toplusözleşme, grev hakkı vs. gibi önlemlerle epeyce hafifletilmiştir. b/ klasik liberal gelişme çağında ulusal sınırlar içinde, kendi başına hareket etme olanakları vardı, bugün **Türkiye** gibi az gelişmişlikten gelişmeye doğru yürüyen bir ülkede bu olanaklar son derece kısıtlıdır, Türk burjuvazisi uluslararası emperyalizmin ona izin verdiği ölçüde ve o teknoloji ile sanayileşebilir, ötesine gidemez. Bu da, önemli bir dar boğazdır. c/ emperyalist sistemle 'siyasal bütünleşme' angajmanlarına girişilmiş olması, yerli burjuvazinin dış pazarda mücadele ve yer edinme olanaklarını kısıtladığı gibi, iç pazarda bile rahat hareket etmesine fırsat vermez. Sözgelişi Arap/İslam pazarına keyfince açılamaz. Doğu blokundan keyfince kredi alamazsın.

İşte Türk burjuvazisinin dramı burada. Ona bol kredi, dışkaynak, geniş pazar, yeni teknoloji gerekiyor, oysa girdiği siyasal angajmanlar bunları edinmesini engelliyor. Yalnız içpazarın sömürü kapasitesine 'mecbur edilince' ister istemez toplusözleşmeleri, grevleri, işçi haklarını gelişmesine en büyük engel gibi görüyor. Hani **Demirel**'in çıkmazı, ne demiş de, birşeyler söylemiştim ya, oradaki komünist düşmanlığı ve işçi sınıfı üzerinde baskı eğilimini, bizim burjuvazinin bu sıkıntısını gidermek özlemine bağlamak da olasıdır. Gerçekten belini doğrultamayan **Türkiye** değildir, **Türkiye** burjuvazisidir, o da sakalı uluslararası emperyalizme kaptırdığı için öyledir, aklı varsa bağımsızlığını edinmeye savaşır. O zaman, ülkenin bütün ilerici güçleri de onu destekleyeceklerdir...

Hiç şaşmaz!...

(5 Ocak 1977)

2

FAŞİZMİN AMERİKANCASI

Sosyalistlikte en kral faşizm tanımlamasını Dimitrof yapmıştır, hadi hatırlatayım: **"Faşizm, en gerici, en emperyalist, en gözükanlı kapitalistlerin dikta rejimidir"** Sahici ve has faşizm, her zaman kapitalizmin tartışmasız bir iktidar hüneri olarak görülüyor. Uzun süredir, ülkemizde 'faşizm tırmanmasından' söz edenler de, sık sık, bu tırmanmayı Türk kapitalizminin 'darboğazlara' girmiş olmasına bağlamıyorlar mı? Bu durumda, **TÜSİAD** toplantısında, sayılı işadamlarımızın ne demesi beklenirdi, enazından faşizme yeşil ışık yakabilecek sözler değil mi?

Hayır, söylemediler! Tam tersine, en büyük 'sanayi ağalarımız' söz sırası kendilerine geldi mi, 'demokrasiye bağlılıklarını' açıkladılar, hatta demokrasiyi tehlikeye düşürebilecek

olasılıklara meydan verdikleri için hem iktidarı eleştirdiler, hem de muhalefeti. Nasıl, görmediniz mi, hadi size bir iki örnek aktarayım: **Vehbi Koç 'hür demokratik rejimin ayakta durması için herkesin üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiğini, bu rejim giderse herkesin pişmanlık duyacağını' söylüyor. Sabancı, 'hem hür demokratik rejimin, hem hür teşebbüsün yaşayabilmesinin, hür ve demokratik rejim içinde ve karma ekonomi ilkesine dayalı ortamda, ülkemizin, bütün sorunlarını en iyi çözümlenebileceğine inanmasına bağlı olduğunu' ileri sürüyor. Eczacıbaşı ise, 'Türkiye'nin kalkınmayı özgürlükçü demokratik düzen ve sosyal adalet ilkelerine uygun biçimde gerçekleştirmeyi seçtiğini, bunun böyle olması isteniyorsa iki ucun dışında kalanların birleşmesi gerektiğini'** belirtiyor.

Özetin özeti, söyledikleri nedir: hür teşebbüs hür demokratik düzen içinde varolur, şu halde bunun korunması gereklidir.

Bu, her ne kadar **Başbuğ Türkeş**'in kulağına kar suyu kaçırıyor, iktidar umutlarını balon gibi söndürüyorsa da, **TÜSİAD**'ın, özel sektör kuruluşlarının bu en gözü karasının bu derece 'demokrasi yanlısı' görünmesi insanın kafasını da kurcalamıyor sayılmaz hani. Nedeni belli, özgür demokratik düzen demek ne demek, grev hakkı, toplusözleşme, özgür örgütlenme,yaygın sendikalaşma, yönetime katılma vs.... Oysa **TÜSİAD**'ın yöneticileri olsun öteki özel sektör örgütlerinin önde gelenleri olsun, ha bre sendikalaşmaya da, grevlere de, toplusözleşmelere de atıp tutuyorlar. Uzağa gitmeye ne hacet, aynı **TÜSİAD** konuşmalarında ünlü işadamlarımız bir yandan özgürlükçü demokrasiyi korumak gerektiğini söyler, ondan yana olduklarını belirtirlerken öteyandan da sendikalardan, işçilerin aşırı isteklerinden yakınıyorlar...

Peki, hem faşizm olmayacak, özgürlükçü, demokrasi olacak, hem de işçi istekleri ve hakları kısıtlanacak, aklınız eriyor mu sizin buna? İtiraf edeyim ki, önce ben de bocaladım,anlam veremedim pek, bereket versin toplantının ilginç bir özelliği vardı, o özellik gözüme çarptı, ayıldım birden. Efendim, **TÜ-**

SİAD'ın bu toplantısında açış konuşmasını kim yapmış dersiniz. **Amerikan Büyükelçisi Macomber**, o zaman herşey şıp diye yerli yerine oturuveriyor: **Carter Amerika**'sının faşizme yandaş olması olası mı, **Pinochet**'ye bile posta koyacağı rivayet edilirken, adam kalkar da Türk işadamlarının işine geliyor diye açık faşizme yandaşlık eder mi, etmez elbette, ama işadamlarını kollayacak oyun mu yok bunlarda, hani ünlü 'muz' demokrasileri' var ya, bizim işadamlarımız öyle bir demokrasinin yandaşı kesilirler, olur biter.

Gerçekte, **Amerika**'nın dünyaya vermek isteyeceği yeni görüntüye de, bizim işadamlarının istekleri ve özlemlerine uyacak olan da budur.

Şimdi aklıvevvel çok, çıkar biri der ki nereden kestirdin bunu? Hemen ona Dördüncü Beş Yıllık Plan hazırlıklarını göstermek gerekir. Handiyse sağır sultan işitti bu hazırlıkların alışılagelmiş plan hazırlıklarına benzemediğini, **DPT** dışından bazı 'uzmanlarla', **DPT** içindeki **MC** yandaşlarınca yürütüldüğünü! Hazırlanan plan taslağı beş yıl içinde bir trilyonluk bir yatırım hedefi öngörüyor. Ne âlâ! Yalnız, bu yatırımı eldeki kaynaklarla gerçekleştiremeyeceğini de bildiğinden, bazı varsayımların sağlanmasını öneriyor. Neler mi? Bakın neler:

a) İthalat beş yılda yüzde 4 oranında artacaktır. b) Beş yıl boyunca nisbi fiyatlarda değişiklik kesinlikle olmayacaktır. c) Trilyonluk yatırım amacına ulaşabilmek için çeşitli toplum katları özveride bulunacaklardır. Bu arada beş yıl süre ile işçi ücretleri sabit tutulacak, zam görmeyecektir. İlk iki varsayımın gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğini bir kenara bıraksak bile, son şıkkın aslında özel sektörün ne türden bir özgürlükçü demokrasi istediğine mükemmel bir kanıt olduğunu yadsıyabilir miyiz?

Evet, özel sektör 'muz demokrasisi' istiyor, biçimsel olarak birbirinin eşi siyasal partilerin lafla birbirine atıp tuttuğu, ama işçi ücretlerinin sabit kalacağı, dolaylı olarak da grevlerin, hak isteklerinin kısıtlanacağı bir 'Filipin demokrasisi'. Bu da bildiğiniz gibi, faşizmin Amerikancasıdır.

(24 Ocak 1977)

3

YA BUNA NE BUYRULUR?

Yahu bırakın, adamlar kendi ağızlarıyla söylüyorlar.

Neyi mi? İşlerin pekâlâ tıkırdında gittiğini, 'Allah bereket versin' tonla para kazandıklarını! Yalnız galiba pek herkes duysun istemiyorlar bunu, onun için, hazırlattıkları raporu belirli kişilere dağıtmışlar. Kamuoyuna karşı tutumları değişmiyor. Hep aynı tutum. Neydi o, hatırlayabilir misiniz? Hadi yine onlara hatırlattıralım, **Kimya İşverenleri Sendikası** Genel Kurul toplantısında konuşan **TÜSİAD** Başkanı **Feyyaz Berker** ne demiş:

"Türk özel sektörü kendisini kamuoyuna tanıtmak için etkin çalışmalara girmelidir." Eczacıbaşı, aynı toplantıda bu sözlere ne eklemiş: **"Güçlerimizi toplar ve belli amaçlara dönük çalışmalarımızı birleştirirsek ülkemizi bizi bekleyen tehlikelerden kurtarabiliriz,"** Kendilerini tanıtacaklar, güçlerini birleştirecekler, peki neye karşı, insan merak ediyor değil mi? Buyurun onun cevabı da **Halit Narin**'den: **"Dayanışmamızı, başta bölüşmekten başka düşüncesi olmayan sendikalardan, sermaye düşmanı olan kuruluşlara kadar götürmeliyiz"** Hah şöyle, şimdi herşey yerli yerine oturdu: sendikalar, sermaye düşmanı olan kuruluşlar var, özel sektör bunlara karşı kendini savunmak durumunda, onun için de birleşecek, dayanışma sağlayacak!

Bu edebiyatı hanidir dinleyip duruyoruz.

Çeşitli kanıtlarını duya duya ezberledik, en çok tekrarladıkları, toplu sözleşme sisteminin işçi ücretlerini aşırı artırarak işletmede maliyeti çok yükselttiği, böylelikle bir yandan enflasyonu kamçılayıp, bir yandan sanayiin gelişmesini köstekledi̇ği! Suçu elbette sendikalara yıkıyorlar, grevdi, toplusözleşmeydi derken, taze, henüz kendi gücüyle ayakta bile duramayan Türk Sanayiini baltalıyormuş işçi kuruluşları, bencil, sadece kendilerini düşünen çabalar sarfediyormuş! Bu kanıtları dinleyen birisi ne diyecek, vah vah. bu bizim sanayiciler pir aş-

kına bunca uğraşa girsinler de, nankör işçiler ve sendikalar tarafından böyle baltalansınlar, reva-yı hak mı canım?

Oysa aynı **TÜSİAD**'ın 'has adamlarına' yaptırdığı bir soruşturma işlerin hiç de yakındıkları biçimde gelişmediğini ortaya çıkarıvermiş! 1976 yılını içeren bu araştırmayı 326 firmanın yöneticisiyle yapmış, yaparken de örnekleme yönteminin gereklerine uyup firmaları yurdun bütün bölgelerinden ve çeşitli sektörlerden seçmişler. İşadamlarına sorulan sorular işlerin genel gidişinden, alınan siparişlere, üretim, satışlar, stoklar ve kredi olanaklarından kârlılık ve hammadde durumuna kadar türlü alanları kapsıyor Hepsi **"1976 yılında özel kesim, sanayi sektöründe gelişmeler ve 1977 yılına ait bekleyişler"** başlığı altında toplanmış. Şimdi alacağımız rakamlar işte oradan, yani işadamlarının, sanayicilerin kendi rakamları.

Efendim, işadamlarının yüzde 52'si işlerin genel gidişinin 1975'e oranla 'iyi' olduğunu yüzde 68'i siparişlerinin arttığını, yüzde 70'i üretim ve satışların çoğaldığını, yüzde 53'ü de kârlılıklarının arttığını söylemişler. Evet, gördünüz mü o grevlerle, toplusözleşmelerle, anarşi eylemleriyle altüst sayılan, o özel sektörün "Battık yahu, battık! Ötesi varmı, şu işçilerin sesi kısılmazsa yürütemeyiz bu işi' diye çığlıklar attığı 1976 yılında meğerse bizim aslanlar tıkır tıkır para kesiyorlarmış! 1976 yılı, kendi içinde kendini 'kurtaran' bir yıl olmuş, daha güzeli 1977 de böyle bir yıl olabilirmiş! Diyeceksiniz ki, öyleyse niye bağırıp duruyor bu adamlar?

Türkiye'de sanayi büyüme evresindedir, büyüme yatırım gerektirir, yatırım için birikim, birikim içinse yüksek kârlılık, aşarı kazanç, denetimsiz sömürü gerekir. Batı kapitalizmi 'vahşi' döneminde çocukları 18 saat çalıştırarak, ölmeyecek kadar ücret vererek sömürmüş, dev yatırımları sağlayan büyük birikimleri böyle gerçekleştirmiştir

Dünya o dünya değil. İşçi sınıfı kapitalist ülkelerde bile sömürünün kısmen azaltılabilmesi yolunda bazı olanaklar edindi, bunların başında sendikalar, sendikaların kulandığı yasal baskı araçları (toplusözleşme, grev vs.) geliyor. Türk sanayicileri, işçilerin ellerindeki bu olanaklardan bir kurtulsa, bir o 'vahşi' ka-

pitalizm döneminin serbetliğine kavuşabilse, hem kârlarını artıracak hem de yatırımlarını, giderek elbette servetlerini! Şimdi de kazanıyorlar, hiç kuşku yok. İşte rakamları da gösteriyor, ya bu onlara yetmiyor ki! Ağlamaları bundan. Hem kuzum siz hiç hayatınızda 'ağlamayan' işveren gördünüz mü? Bunlar da ortalık yerde konuştukları zaman, tribün için ağlayıveriyorlar. İşte, ama kendi aralarında konuştukları vakit traşları önlerine dökülüyor, toplusözleşmelere, grevlere rağmen yine de 76 yılı gibi bir yılı avantajla kapadıkları görülüyor.

Şimdi gelin de bunların 'bölüşmekten başka düşüncesi olmayan sendikalara', 'sermaye düşmanı olan kuruluşlara' karşı dayanışmalarının gerçek anlamının ne olduğunu görmeyin bakalım? Amaçları anayasasında 'sosyal' olduğunu ilan etmiş Türk devletinde her şeyi özel sektörün çıkarlarına göre ayarlatmak, sonra bunun **Türkiye**'nin çıkarına olduğuna hepimizi inandırmaktır. Eh, özel sektörün hastalığı budur zaten, kapitalimin feriştahı **Amerika**'da, kapitalist tekellerinden büyüklerinden birisi ne demiş, **"General Motors için iyi olan, Amerika için de iyidir"** dememiş mi, bizimkiler de ona özeniyorlar zahir!

(9 Şubat 1977)

4

MATRAĞINA İYİMSER YAZI

Üff be, bunaldım! Ne bu, Allahın günü politika, iktisat, diplomasi! Yok mu bu işin bir tatlı tarafı, biraz da ondan konuşalım. Ne sanki, zam lafından başka laf bilmez misiniz, siz, hem baksanıza vatandaşın kazancı pekâlâ yerinde, hem bunu ben uydurmuyorum, **Financial Times** gibi dünyaca ünlü bir ekonomi gazetesi yazıyor, onun yalancısıyım: 'Türkiye'nin en büyük üç özel endüstriyel ve ticari şirketi olan Koç, Sabancı ve

Eczacıbaşı gruplarının kârları 1976 yılında rekor düzeye ulaşmıştır; Türkiye, şiddetli bir ekonomik bunalım geçirmesine rağmen, her üç şirket, 1977 yılında geçen yıla oranla daha fazla satış ve kâr beklemektedirler.' Oh be, dünya varmış, işte pekâlâ vatandaş para kazanıyor, aynı gazeteye göre **Koç** grubunun 1976 vergi öncesi kârı 148 milyon dolar. **Sabancı** grubunun konsolide edilmiş satışları (yüzde 62 fazlasıyla) 599 milyon dolar, vergi öncesi kârı ise (yüzde 540 artışla) 51 millyon dolar. • **Eczacıbaşı**'nın ise 7,5 milyon dolar!

Hem sonra battık batıyoruz laflarına ne kulak veriyorsunuz siz, hesap ortada, bu yıl ocak ayından haziran ayına kadarki dönem içersinde, geçen yıla oranla ülkemize yabancı sermaye girişi de artmış, yani memlekete döviz girmiş, bir yıl önce 20,9 milyon dolar iken, bu yıl 33,5 milyon dolara yükselmiş! Hah şöyle, ne bakıyorsunuz o ağzıkaralara, şimdi Maliye Bakanı **IMF**'le bir güzel anlaştı, 'aldığımız önlemleri çok beğendiler çok mutluyum, krediye yeşil ışık yakacaklar' dedi, böylelikle daha ne dövizler girecek memlekete, ne dövizler! Onların istedikleri önlemleri hükümet aldı mı, almadı mı?

Onlar da kim mi?

Ha bakın orası ilginç, bir rivayete göre onlar dendi mi, 'emperyalist sistem'i anlayacaksınız, ama bunu ileri sürenler solcu kardeşim, dedikleri karanlıktır, halkın kafasını bulandırıyorlar, oysa onlar sözcüğü pekâlâ bizim ünlü işadamlarımızı içerebilir, sözgelişi **Sanayi Odaları Başkanı Sakıp Sabancı**, bu önlemler alınıp **IMF** ve **Dünya Bankası**'yla pazarlığa oturulmadan hayli evvel başbakan ve bakanlara 'Sanayinin Güncel Sorunları' diye bir rapor göndermemiş miydi? Göndermişti elbet. Üstelik bu raporda derhal yapılması gereken işler arasında şunları sayıyordu:

"a. **Kıbrıs** sorunu siyasal hesapların dışında akılcı bir yaklaşımla çözümlenmeli, b. Dış borçlanma konusunda günlük, ikili, sınırlı çabalarla vakit ve itibar kaybedilmemeli, uluslararası para kurumlarıyla masaya oturulmalı, c. Bedelsiz ithalat kesinlikle kaldırılmalı, d. Turizm ve seyahat giderlerinin azaltılması için caydırıcı yollara başvurulmalı. e. Kamu ku-

ruluşlarının ürünlerine zam yapılmalı, f. Başta akaryakıt olmak üzere diğer maddelerin sübvansiyon yoluyla ucuza satılması ortadan kaldırılmalıdır, g. İthalatta herhangi bir kısıntıya gidilmemelidir. h. Yatırımların ve yerlerinin seçiminde ekonomik kriterler gözden uzak tutulmamalıdır. i. Taban fiyatları yüksek tutulmamalıdır.

Aslan be, gördünüz mü **Sabancı**'yı, 1976 içinde dünyanın parasını kazanmakla kalmamış, **Para Fonu**'nun Türk Hükümetine dikte edeceği, 'milliyetçi' iktidarın 'ani bir ilhamla' uygulamaya koyacağı bütün önlemleri önceden sezip takır takır yazmış. Ne, iktidar sanayicilerin ve büyük sermayenin dediklerini aynen mi uyguluyor, Allah Allah, kardeşim senin kafanı solcular bulandırmış, şu **Attilâ İlhan**'ı okuyup durmasana, **IMF**, ile **Türkiye**'nin ortak bildirisini oku, Maliye Bakanı'nın demeçlerini oku, ne diyorlar: Daha tam olmadı ya, önümüzdeki aylarda alacağı yeni önlemlerle **Türkiye**'ye kredi kapıları açılacakmış!

Oh, oh oh, ne saadet!

Vatandaş zam yükünün ağırlığı altında ezilirken, 'mutlu azınlığın' sağcı iktidarı **Ecevit**'in yollarını tıkamakla meşgul, 'sistem'in isteklerini daha usturuplu yerine getirmenin keyfini sürüyor. Ah pardon, ağzımdan kaçtı, biliyorum 'mutlu azınlığın' iktidarı sözünü 'büyüklerimizin' hiç sevmediğini, hiç mutlu azınlığın iktidarı olurlar mı, büyük ve 'fukara' çoğunluğun iktidarıdır onlar, baksanıza, önlemler paketinden inadına dolaylı vergiler çıkmıyor, neden, Allah Allah anlamayacak ne var, iş adamları nereden üremektedir sanıyorsunuz siz kuzum, gökten mi düşüyorlar, **Koç** evvelce esnaf, **Sabancı** 'zürra' değil miydi. **Eczacıbaşı** serbest meslek erbabından sayılamaz mıydı? Bu yurttaşlarımıza böyle fırsatlar hazırlanacak ki, 'fukaralık'tan kurtulsunlar, yılda şöyle birkaç yüz milyon dolar kâr edip biraz d'inyanın tadını çıkarsınlar, 'mutlu azınlık' ne demek, 'büyüklerimiz' cenab-ı hakkın inayetiyle bizi fukaralıktan, işsizlikten, pahalılıktan kurtarmaya çalışıyorlar.

Yoo, sen de çok oluyorsun ama, aldıkları kararlar hem yabancı çıkar çevrelerinin, hem yerli çıkar çevrelerinin öner-

diklerine tıpatıp benziyorsa ne olmuş yani, benzer benzer, sen bundan sonra 'sistem'in büyükleriyle bağlantıyı kimin yüreteceğine bak, duymadın mı, **London Times** ne yazıyormuş, **Erbakan**'ın bile **Kıbrıs** sorununun çözümünde eskisi kadar 'sert' olmayacağını. yaaa, Kadir Mevlâ'm nelere kaadir...

(11 Ekim 1977)

5

IMF'Yİ ANLADIK BUNLARA NE OLUYOR?

...ne yanından bakarsan bak, tam bir curcuna: Gazetelerde radyolarda dakika başı bir haber, dünyanın en büyük filan ve feşmekan bankaları **Türkiye**'ye kredi açmaya hazır, sadece **IMF'**nin yeşil ışığını bekliyorlar, ışık yandı mı, tamam: Paralar hazır! **IMF** derseniz nazlandıkça nazlanıyor, önceden bir 45 milyon dolar verecek denilmişti, haspam sonradan vazgeçmiş, nedeni devalüasyon ve zamların arkasından memurlara o 750 ve 1000 liralık 'yakacak' zammının yapılışı. İşe bak işe: adımız 'hükümran' devlet öyle mi? Memurlarına zam yapmak için **IMF**'den izin almak zorundasın, almadın mı, bitti: metelik yok. Sanki Osmanlı'nın o kötü dönemini yaşıyoruz, hani gümrük tarifelerini yükseltmek isteyecek olurlar da, **düvel-i muazzama** (büyük devletler) izin vermez, ya da şimdi **Amerika**'nın davranışına benzer bir davranışla, verir ama şart koşar: **Mezopotamya**'daki ırmaklar üzerinde gemi işletme ayrıcalığını benim firmalarıma verirseniz, olur.

Amerika'nın davranışı dedim, **IMF**'nin ucu da elbet **Washington**'a uzanıyor Geçenlerde **Türkiye**'ye gelen İngiliz iktisatçısı **Joan Robinson**'ın bu **IMF** için dediklerini işittiniz mi sahi, ömür kadın. 'ömürlüğü şurda ki, hem emperyalist sisteme ve örgütlerine verip veriştiriyor. hem sosyalist mosyalist değil, onun için dedikleri iki kat etkili, **Günaydın**'ın yalancısıyım, de-

miş ki: "– **IMF kendisiyle ilişkide olan ülkelerin sıkar suyunu çıkarır. Arkasında mali çevreler ve bankalar vardır. Bunların istedikleri her zaman sanayi üzerinde hakimiyet sağlamaktır.**" Evet hem de bir kapitalist ülke iktisatçısı böyle diyor, **IMF** besbelli **Amerika**'nın -genel olarak sistemin- çıkarına olarak gagamıza koşullarını dayamış, neydi onlar, hatırladınız mı: a. Kalkınma hızının düşürülmesi, b. Devalüasyon, c. Yatırımların kısılması, e. Mümkünse bir **AP/CHP** koalisyonu, değilse bir **CHP** iktidarı, geride bir yerde saklanmış asıl ana koşul: **Kıbrıs** sorununun çözümü, başka deyişe **Doğu-Akdeniz**'de **Amerika**'nın önerdiği barış planının kabul edilmesi.

Şimdi bakın benim anlamadığım ne?

Ünlü **Financial Times** var ya, geçenlerde **Türkiye**'den söz eden bir yazısında durumu genel bir irdelemeden geçirdikten sonra diyordu ki: **"Ancak bütün bu problemleri OECD ülkeleri arasında 13 yıldır görünmeyen yüzde 7'lik gayrisafi milli hasıla oranının ışığı altıda görmek lazımdır".** Ne demek mi, şu: **Türkiye**'nin sorunları olmasına oluyor, sıkıntıları eksik değil, ne var ki, bu adamlar son sekiz on yıldır yüzde 7'lik bir kalkınma hızını tıkır tıkır gerçekleştiriyorlar. Peki kardeşim yıllardır aynı koşullar altında bu kalkınmayı gerçekleştiren **Türkiye** başka da kalkınma hızını zinhar yüzde 5'ten yukarı çıkarmaması gerektiği söylenen **Türkiye** başka mı? Biz bunu yıllardır yapabildiysek, şimdi niye yapamıyormuşuz bakalım?

Daha kötüsü ne, iş çevrelerinin **IMF**'nin hınk deyicisi durumuna düşmeleri, **IMF** 'kalkınma hızını düşürmeniz gerekir' mi demiş, bir bakıyorsun **Koç Grubu**'nun dergisinde **Boğaziçi Üniversitesi**'nden bir profesör alıyor eline kalemi, yazıyor aklına geleni: **"Türk ekonomisi bugün içine girmiş olduğu darboğazdan ancak bir iki yıllık sürede genişleme hızını bir ölçüde yavaşlatmak, pahasına çıkabilecektir. Eğer Türkiye 1980 yılına kadar yüzde 8 oranında büyümeye devam ederse, bu büyümenin meydana getireceği dış açığı finanse etmek için kaba bir hesapla**

10 milyar dış borçlanma gerekecektir." İnsan ister istemez soruyor. bu profesör kimden yana boğadan yana mı, matadordan yana mı? Hem yüzde sekizlik büyüme hızını rasyonel bir biçimde gerçekleştirebilen bir ülke o krediyi niye ödeyemesin? **Türkiye**'ye oranla kaynakları çok daha dar, olanakları ve nüfusları çok daha kısıtlı komşu ülkeler çatır çatır sanayileşmesini tamamlayabiliyor da, **Türkiye** niye tam **'take off'** noktasına varmışken ondan yüzde beşlik kalkınma hızlarıyla yetinmesi isteniyor? Yalnız bu mu, **TÜSİAD**'ın dergisinde pat! bir karşılaştırmalı yazı: **"Ortadoğu Türkiye için yeterli pazar değil".** Bizim o tarafa kaymamız 'batılıları' pirelendiriyor ya, yürek yatıştırıyoruz: **Ortadoğu** ülkelerinin aldığı mal Türk ihracatı içersinde yüzde 13'ün üzerine çıkamamış, ne demek bu, canım ne varsa başka tarafta var demek değil mi, vazgeçin şu Araptan çoraptan! Bunlar yetmezmiş gibi, **Sanayi Odaları Birliği** Başkanı, bir toplantıda konuşması gerekti mi, aylardır yabancı ajanslardan işite işite bir hal olduğumuz, siyasal formülü tekrarlıyor: **"Devletin içte ve dışta saygınlığının korunması ve ulusal boyutlara ulaşan sorunlara gerekli çözümlerin getirilebilmesinin, AP ve CHP Liderlerinin bir araya gelerek sorunlara eğilmeleri ile mümkün olabileceği"**

Birincisini söyleyen **Koç** grubundandı, ikincisi **TÜSİAD**'dan, üçüncüsü ise **Sanayi Odaları**'ndan, ama hepsi bizden, bu memleetin çocuğu. Buna karşılık "batılılardan" **Profesör Joan Robinson**'ın çıkış yolu olarak neyi önerdiğini öğrenmek istemez misiniz? Şöyle diyor: **"Az gelişmiş ülkeler ancak kendi kaynaklarına dayanarak, bunların işletilmesi suretiyle kalkınma yolunda ilerleyebilirler. Uluslararası şirketler az gelişmiş ülkelerle yardım ilişkilerinde daima kendi ülkelerinin çıkarlarını gözönünde bulundu-rurlar."** Öyleyse nasıl oluyor da... Bir soru soracaktım ama, vaz geçtim, düşünün bakalım ne soracağımı bulabilecek misiniz?

(27 Aralık 1977)

6

MUSTAFA KEMAL'İN SLOGANI: "YA BAĞIMSIZLIK YA ÖLÜM!"

İşbirlikçi **Sadrazam Damat Ferid,** İngiliz Yüksek Komiserliği memurlarından **Mrs Hohler**'i ziyaret edip ne der, 'yalnız Allah'a ve İngiltere'ye güveniyorum'. aynı ziyaretinde, İngilizlere, **Kemal Paşa, Rauf Bey** ve arkadaşlarının 'tevkifini emretiğini' bildirmiştir, tarih 30 temmuz 1919.

Mütareke'de Osmanlı başkentinin yüz karası bir 'İngiliz Muhipleri Cemiyet'i vardır, **Rahip Frew** adında bir İngiliz casusu tarafından el altından örgütlenmiş, başına **Said Molla** adında bir herif getirilmiştir. Bu herif İngiliz parasıyla, **'Türkçe İstanbul'** adında bir gazete çıkarır ve orada 'İngiliz taraftarlığını' savunur. Savunur da ne der: " **İngiltere taraftarı olduğumuz için değil, memleketimizin taraftarı olduğumuz için İngiliz taraftarıyız."** İngiltere'nin çıkarlarıyla **Türkiye**'nin çıkarlarını bu derece özleştirmek ancak bir hainin işi olabilirdi.

Mustafa Kemal, "Büyük Nutuk'ta dernek üzerinde de durur, **Said Molla** üzerinde de, bakalım ona göre ne imiş bu: **"İstanbul'da önemli sayılacak kuruluşlardan biri İngiliz Muhipler Cemiyeti idi. Bu addan İngilizleri sevenlerin kurdukları bir dernek anlaşılmasın. Bence, bu derneği kuranlar kendi varlıklarını ve çıkarlarını sevenler ve kendi varlıklarıyla çıkarlarının dokunulmazlık çaresini Lloyd George (Loyd Corç) Hükümeti aracılığıyla İngiliz desteğini sağlamakta arayanlardır. Bu mutsuzların, İngiltere Devleti'nin, bütünüyle bir Osmanlı Devleti bırakmak ve korumak isteğinde olup olmayacağını bir kez düşünüp düşünmedikleri üzerinde durmak gerekir"**

Daha ötede, bu işbirlikçi derneğin, 'önemli' üyelerinden bazılarının adlarını da sayar: **Osmanlı Padişahı** ve **Yeryüzü Halifesi Vahidettin, Sadrazam Damat Ferid Paşa, Dahiliye Nazırı Ali Kemal** vs.

Kurtuluş Mücadelesi sırasında, Türkler ikiye bölünmüştür.

Devletin kurtuluşunu savaştan galip çıkan müttefiklere sığınmakta görenler, tam tersine, müttefiklerin devlete kabul ettirmeye uğraştıkları çözümün, onu ortadan kaldıracağına inanıp onlara karşı yeni bir savaşı başlatanlar Bunu ilkokul çocukları bile biliyor Başka türlü acaba şöyle diyebilir miyim: **Kuva-yı Milliye** döneminde, bir kabul, bir de red cephesi vardı. Kabul cephesi, emperyalist sistemin devleti dağıtmak, Türkleri tutsak etmek, bağımsızlığını kaldırmak için öne sürdüğü **Sevres anlaşması**'nı imzalamaya yatıyor; red cephesi ise, **Sevres anlaşması**'nı kabul etmedikten başka, bağımsızlığını korumak için yeni bir savaşı göze alıyordu.

Bu da en güzel **Mustafa Kemal** tarafından yine 'Büyük Nutuk'ta anlatılmıştır: **"Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu ancak, tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne denli zengin ve gönençli olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak durumunda kalmaktan kendini kurtaramaz. Yabancı bir devletin koruyuculuğunu istemek insanlık niteliklerinde yoksunluğu güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka birşey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir yönetici getirmeleri hiç düşünülemez. Oysa, Türk'ün onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus tutsak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir. Öyleyse ya bağımsızlık, ya ölüm!"**

Sonradan adına **Kuva-yı Milliye** ruhu adını verdiğimiz şey, emperyalist sistemin **Sevres anlaşması**, manda önerisi, himaye vs. gibi yollardan bize kabul ettirmeğe çalıştığı sözde işbirliği, aslında tutsaklığı savaş pahasına red edebilme yeteneğimizdir Buna bir mim koyun.

Kimi işdamları, partilerini bırakan bazı milletvekilleri, verdikleri, demeçlerde **Kuva-yı Milliye** ruhundan söz etmişler, tepem attı: çünkü davranışları emperyalist sistemin ülkemize baş eğdirmek amacıyla uyguladığı ambargoları kaldırabilmek için

heriflerin gagamıza dayadığı koşulları kabul etmeyi içerir. Sistem aynı sistem, önerileri (dolaylı da olsa, bizi bağımlı kılacağı apaçık olan) aynı öneriler, üstelik bu önerileri kabul etmemizi savunanlar, **Kemal Paşa**'nın deyimiyle 'varlıklarını ve çıkarlarını sevenler' hatta belki de 'varlıklarının ve çıkarlarının dokunulmazlık çaresini 'Amerikan' desteğini sağlamakta arayanlar' nasıl olur da **Kuva-yı Milliye** adını, **Kuva-yı Milliye** ruhunu ağızlarına almaya cüret edebilirler.

Bugün için Milli Mücadele ruhu ve esprisi 'emperyalist sistemin' iyiliğimize olduğunu ileri sürerek önümüze koyduğu koşulları -tıpkı **Sevres anlaşması**'ın olduğu gibi- red etmek, kendi olanak ve yeteneğimizle ülkemizi bağımsız ve özgür kılmanın yollarını aramaktır. Otuz yıldır **Mustafa Kemal**'in benliğini ve tutumunu değiştirip kendi tutumlarına gerekçe yapanlar, bu kere de Milli Mücadele'nin anlamını çarpıtıyorlar.

Aman dikkat!

(29 Aralık 1977)

7

AP'NİN BESLEDİĞİ KARGALAR

Allah aşkına şu senaryonun güzelliğine bakın:

Ankara'ya **Türk Hükümeti**'nin çağrısı üzerine geldiği bildirilen **OECD Türkiye**'ye Yardım Konsorsiyumu Başkanı **Dr. Giel** ülkemizin içine düşürüldüğü sıkıntıdan hangi yollara başvurularak kurtarılabileceğini şöyle açıklıyor: "–... **ekonomik durumumuzu konsolide etmek ve acil ihtiyaçlarınızı gidermek için üç koldan çalışmanız gerekiyor.**

Bunlardan biri **Uluslararası Para Fonu**, ikincisi **Bankalar Konsorsiyumu,** olacaktır Önümüzdeki birkaç hafta içinde **IMF**'nin tutumunu ve buna göre bankaların girişimini in-

celeyeceğiz. onlardan geri kalan boşlukları biz doldurmaya başlayacağız."

Nasıl, gayet güzel değil mi? Başkan **Dr. Giel** ve Genel Sekreter **Mr. Kühn Ankara**'da gerekli çalışma ve araştırmaları yaptıktan sonra, zırnık koklatmadan çekip gidiyorlar, üstelik Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile 1978 Program taslağını Konsorsiyumda incelemek üzere yanlarında götürüyorlar.

İkinci umut kimde, **Bankalar Konsorsiyumu**'nda öyle mi? Bu konsorsiyum, **Frankfurt**'ta bir toplantı yapıyor Katılan bankaları saymak ayrı bir zevk doğrusu, (dünya ülkelerinin akbabaları) ne kadar banka varsa bir araya toplanmış **Türkiye**'nin başı üzerinde uçuşuyor: başta ünlü **Deutsche Bank, Dresdner Bank, City Bank, Chase Manhatan Bank, Morgan Trust Bank, Bank of America** ve **Eximbank.** Toplantıdan sonra **Dresdner Bank** sözcüsü **Ortl** ve **Deustsche Bank** sözcüsü **Schmidt**'in dedikleri şunlar: **"... Alman ve Amerikan bankalarından oluşan konsorsiyum, Türkiye'nin içinde bulunduğu döviz darboğazı ile ilgili görüş teatisinde bulunmuştur. Türkiye'ye verilecek krediler konusunda IMF (Para Fonu) ile tatmin edici bir anlaşmanın yapılmasına kadar beklenilmesine karar verilmiştir."**

OECD Konsorsiyumu sütlü sütlü meliyor ama kredi açmaya gelince Planı incelemeye alıyor, **IMF**'le uyuşmamızı bekliyor.**Bankalar Konsorsiyumu** sütlü sütlü meliyor, ama **IMF**'le uyuşmamızı bekliyor. Peki, **IMF** ne yapıyor? Onun ne yaptığı belli, artık küstahlığı iyice ele almış, **Türkiye**'nin ithalat rakamlarını tayin, devalüasyonun oranını tesbit ediyor. Bir habere göre, Türk tarafı **IMF** tarafından önerilen bütün önlemleri "kabul edilebilir" nitelikte buluyor, ama ne hikmetse, adamlar kesin hiçbir bağlantıya girmeden usulca çekip gidiyor. O sırada AP'de yaprak dökümü başlamıştır, belki biraz daha beklemeleri gerekliğini anlamışlardır.

O zaman bazı eğilimlerini yansıtmaya uğraştığım "'iç koro" sahneye giriyor. Başlıyorlar kemerleri sıkmak konusu üzerinde çeşitlemelere.

Koç, başroldeki tenor olarak, neler söylemiyor ki: Enerjiden başka hiç bir alanda yatırım yapılmasın. Toplu sözleşme düzeni değiştirilsin. Nüfus planlaması uygulansın, **"memleket olarak kemerler akıllıca sıkılsın."** Hemen yanıbaşında iş çevresi sözcülerinden **Ertuğrul Soysal**'ın telkinleri: **"Türkiye'nin içinde bulunduğu iç ve dış çıkmazlardan beli bir süre içinde kurtulması için demokrasi içindeki çare olarak AP-CHP birleşimini görüyorum." TÜSİAD** ondan geri kalır mı, **Yüksek İstişare Konseyi, "CHP-Bağımsızlar formülünü Türkiye'nin sorunlarını çözmeye yeterli görmediğini"** açıklayıp, **"ancak bir CHP-AP koalisyonunun bu işin hakkından gelebileceğini"** ileri sürüyor. Ne tarafından baksanız, iş çevreleri **Türkiye**'de kamuoyu oluşturmak görevini iki konsorsiyum ve **IMF**'den devralmış gibidirler, onların aylardır **Türkiye**'ye telkin ettiklerini, şimdi bunlar seslerini bütün gücüyle tekrarlıyorlar.

Bu arada **Vehbi Koç** gibi bazı önemli noktaları ağzından kaçıran da oluyor. **Milliyet**'e bakarsanız, Koç şöyle demiş: **"Güney Kore kalkınması ve ihracatının büyüklüğü, sanıyorum, orada çalışma süresinin 50 saat ve idarenin de dikta olmasıdır."** Nasıl beğendiniz mi? Eğer **Türkiye**'nin ihracatını artırmasını istiyorsanız, en iyisi bir **12 Mart** rejimi. Ya **Günaydın**'daki şu sözlerine ne buyrulur: **"Türkiye, birçok batılı kuruluşun üyesi olarak, batı ile yakın işbirliği içindedir ve ancak batı ile işbirliği içinde kalkınabilir."** Açık açık görülmüyor mu ne demek istedikleri, **IMF**'in dediklerini yapacak bir **AP-CHP** hükümeti en kralıdır, arkasından konsorsiyum kredileri de gelecek, batılı tekellere bağlı sözde sanayicilerimiz de tıkır tıkır para kesmeye başlayacaktır

Çok kızacaklar ama, gel de şu inatçı İngiliz iktisatçısı **Joan Robinson**'ın **Cumhuriyet**'e dediklerini hatırlama: "–... **sizin gibi birçok ülke kapitalist dünyanın bir parçası olarak kalkınma yolunu seçti ve bugünkü noktaya gelindi. Şimdi kapitalist dünyanın sizi yaya bıraktığını ve örneğin kendi çıkarları gerektirince ihraç mallarınıza sınırlamalar koyduğunu, size karşı korumacı önlemlere**

yöneldiğini görüyorsunuz. Kanımca birinci önkoşul üçüncü dünya ülkelerinin bu gerçeği artık iyice anlamaları ve gerekli tepkiyi göstermeleridir. (Fakat asıl şu son cümlenin tadına iyice varınız) Ancak kapitalist dünya sisteminin bir parçası olarak kalkınmaya çalışmanın pek çok üçüncü dünya ülkesinde varlıklı ve ayrıcalıklı küçük bir azınlığın yararına olduğu da unutulmamalıdır."

Bu azınlık **AP'nin** beslediği kargaydı, şimdi onun gözünü oyuyor.

(28 Aralık 1977)

8

KİT'LERİN BAŞINDA DOLAŞAN TEHLİKE

Hadi hatırlamaya çalışın, **Portekiz**'den söz ediyorduk, demiştim ki 'Para Fonu uzmanlarının, ülkenin ekonomik durumunu düzeltmek için önerdikleri önlemlerin başında, kamu kuruluşlarının verimli çalışmasının sağlanması geliyor, verimli çalışmayacağı kesinleşen kuruluşların iflasını olağan karşılıyor, hatta özendiriyorlar.' Hatırladınız değil mi? Hatta şunu eklemiştim, **Portekiz Devrimi**'nin ilk aylarında çoğu işletmeler kamulaştırıldığı için, **Portekiz** ekonomisinde ağırlığı var bu kuruluşların, eğer **IMF**'nin önerileri uygulanırsa, "fiiliyatta" bu, çoğu teşebbüslerin özel sektöre devri anlamına gelecektir.

Yeni iktidarın gerçekten halkın iktidarı olup olmadığını anlamak sadedinde en iyi ölçütlerden birisi de bu, baksanıza bunlar. **Kamu İktisadi Teşebbüsleri**'ni **(KİT)** piyasa gerçeklerine uygun, daha elverişli koşullarda daha verimli çalıştırmayı öngörüyorlarmış. Piyasa koşullarına uygun çalıştırmak ne demek? Biliyoruz ki, **IMF**'in **Türkiye**'ye önerileri arasında

kredilerin zarar eden kuruluşlara değil, kâr edenlere, verimlilere yöneltilmesi konusunda bir tavsiye bulunmaktadır; biliyoruz ki, Atlantik ötesinde **Türkiye**'nin ekonomik koşullarına eğilen kafalar, taa başından beri **Türkiye**'nin kamu kuruluşlarını içlerine sindirememişlerdir, açık açık bunların özel sektöre devredilmesi gereğini savunmuşlardır. Yeni iktidar ne yapacak?

Bu amaçla **İşletmeler Bakanlığı** kuruldu deniyor.

'İşletmeler Bakanı'nı dinliyoruz, ağzında aynı laf, **KİT**'ler piyasanın koşularına göre 'verimli' olarak çalıştırılacaktır, yani nasıl, maliyetleri yüksekse fiyatlarını artırmalarına olanak mı tanıyacaksınız; tanırsanız bunun sosyal devlet anlayışıyla bağdaşmayacağını bilmez misiniz, tanımazsanız, finansmanı için mucize çareler mi geliştiriceksiniz; yoksa kestirmeden gidip, özel sektörün pek arzu ettiği gibi, asıl verimli alanları ona bırakıp **KİT**'leri gittikçe kötü alanlara yönelterek, halkın gözünden düşürüp, sonunda perişan mı edeceksiniz?

Kimsenin düşünmediği bir nokta var, **KİT**'ler **Kemal Paşa**'nın kurduğu işletmelerdir, tamamiyle kamusal amaçlarla kurulmuşlardır, devlet eliyle **Türkiye**'nin sanayileşmesini örgütlemek yolunu izliyorlardı, malum ya **Kemal Paşa** demokratik devrimin felsefesi gereği **İzmir Kongresi**'nde tüccara ve müteşebbise insiyatif önceliğini tanımış, ama 1933'e doğru bunların hâlâ hiçbir şey yapamadıklarını görünce, Sovyet deneyinden yararlanarak ve esinlenerek (elbette devlet kapitalizmi çerçevesi içinde) **Sümerbank**'ları, **Etibank**'ları kurmuştur, zaten bu işletmelerin adları bile kurucusunun kim olduğunu, kuruluş esprisinin ne olduğunu hemen hatırlatır. Dahası, amaçlarını geniş çapta gerçekleştirmişlerdir bu kuruluşlar, ülkenin önemli endüstri atılımlarının dibini kazıyın hemen hepsinde ya **Sümerbank**'ın ya **Etibank**'ın imzasını bulursunuz, o zamanlar, hem de 30 yıllarının büyük bunalım günlerinde, 'sanayide devlet' sloganı gerçekten işimize yaramış, bugün bile yüzümüzü ağartan bazı tesislerin doğmasına olanak sağlamıştır.

KİT'lerin gözden düşmesi, işletmeler Bakanı'nın 'onlara yeni bir düzen verildiğini' söylediği 1950 sonrası, verilen yeni düzen de **Amerika**'nın düzeni, devlet teşebbüslerini karalayan,

onlara "tukaka" deyip, herşeyi özel sektöre aktarmayı öngören düzen! Açın o yılların gazetelerini, kamu işletmelerinin özel sektöre devrinin ciddi ciddi tartışıldığını göreceksiniz.

İş bu kadarla da bitmiyor

Halkçı bir demagojiye yaslanan, gerçekteyse devlet eliyle burjuvazi geliştirmeyi öngören siyasal iktidarlar, **KİT**'leri özel sektör için uzman yetiştiren bir okul gibi kullanmakla kalmamış, ayrıca onları ekonomi kurallarına bile bile aykırı çalıştırarak zarar etmeleri yolunu açmıştır. Sümerbank enflasyon başlayınca saptayamaz mı, fiyat artırmasını bilmez mi, bilir elbet, ama oy hesaplarıyla bu ondan esirgenir, finasmanı için banknot basımevi çalıştırılarak enflasyonun körüklenmesine gidilir, doğacak yeni ve kötü durumdan da, **Sümerbank** sorumlu tutulur. Ayrıca hangi bölgede, hangi partinin 'yararına' iş bulmak gerekse, **KİT**'lerden birisinde yer uydurulur, kadrolar şişirilir, böylece maliyetler yükseltilir.

Toplu sözleşmelerde yapılan da budur, iktidar sendikaları ya da konfederasyonları elde tutmak istedi mi, başlar **KİT** üzerinde baskıya, neden, aşırı talepleri kabul etsin diye, ama ederse maliyeti kabul edilemez bir düzeye çıkacakmış, zararı büyüyecekmiş ne gam, zaten **KİT**'ler gözden çıkarılmamış mı, biraz daha saygınlığı azalır, yarın öbür gün özel sektörün yalanarak ona sulanması için, biraz daha fırsat ve olanak yaratılmış olur.

Özel sektör derseniz, hem atar tutar bunlara, hem de el altından ele geçirmeye niyetlenir.

(31 Ocak 1978)

9

KILAVUZU ÖZEL SEKTÖR OLANIN

Telefonda Gülten, diyor ki: **iş çevrelerinin sözcülerini izliyor musun ağbiy, şahin kesildiler, hele Sakıp Sabancı'nın bir iki demeci vardı ki, görmek lazım."**

Gördüm, birisinde esprisini de yapmış hazret, diyor ki **IMF önerilerine hap demiyeceğim, çünkü hapı yuttuk dersiniz, onun için tablet sözcüğünü kullanıyorum, bu öneriler acı bir tablettir, ama acı da olsa içmek zorundayız, bir an önce uluslararası kuruluşlara IMF'in yeşil ışığını yaktırmak zorundayız. Hem bu yeşil ışık parlak olmalıdır, sönük yanarsa hedefe varamayız."** Arkasından sözü bağlıyor: **"Ecevit hükümeti, komplekse kapılmadan, IMF ile anlaşma imzalamalıdır."** Aslan be, lâmı cimi yok.

Bu kadarla kalsa iyi, dahası dış borçlanmadan korkmamak gerektiğini, borcun yiğidin kamçısı olduğunu söylüyor, ayrıca 'yabancı sermayenin ekonominin cankurtaran simitlerinden biri olduğunu' savunuyor, bunun için de 'yararlı yabancı sermayenin teşvik edilmesi' gerekliymiş. Ya şu sözlerin güzelliği, Gülten'i hayran ettiği kadar var: **"Kıbrıs, AET ve Ege Kıt'a Sahanlığı gibi, ekonomik ve sanayiimiz üzerinde olumsuz etki yapan dış sorunlarımızın ağır baskısını hafifletici ve tamamen kaldırıcı girişimlerde bulunul-malıdır."** Anlıyorsunuz değil mi ne demek istediğini, 'sistem' ne istiyorsa verin kurtulalım, bir an önce yabancı kredilerine kavuşalım.

Ya **TÜSİAD** Genel Kurulu'ndaki konuşmasında söylediği o özdeyişler, 'siz sanayide devlet sloganına, boşverin, sanayie enerji, sanayie yol sloganına sarılın, estek köstek.

Bu yerli iş çevrelerinin tavrı.

Hatırlayacaksınız, size **Dr. Giel**'den söz etmiştim, **Türkiye**'ye yardım konsorsiyumu başkanıdır bu zat, bir ara **Ankara**'yı teşrif eylemişlerdi, öteki hükümetle görüşüp gittiler, meğerse 'belli ilkelerde anlaşmışlarmış, şimdi öğreniyoruz, nasıl mı, gayet basit, yeni iktidar oluşunca konsorsiyum adına **Maliye Bakanlığı**'na bir mektup gönderiyorlar, diyorlar ki, 'önceki hükümetle anlaşmış bulundukları ilkeler üzerinde yeni hükümetle görüşmeleri sürdürmeye hazırdırlar, üstelik bu sözleri tam da **Ecevit** hükümetinin **Kıbrıs** sorununu çözeyim diye ortalığı tozu dumana boğduğu günlerde diyorlar

Dr. Giel'in mektubu yazması ilginç, nasıl ki **Deutsche Bank** temsilcisinin o sırada **Ankara**'ya damlaması da ilginç, besbelli **Kıbrıs**'da bir çözüm kokusu aldı bunlar, (nasıl al-

masınlar birader, **Ecevit,** koskoca **Denktaş**'a **Kıbrıs**'a döndüğü gün **'Türk ordusu Kıbrıs'a toprak kazandırmak için çıkmadı ki bize"** dedirtiyor, o zaman sormak lazım, ikili federasyon diye niye ter ter tepindik?) aldılar ki, yalnız müzakerelere devam arzusu göstermekle kalmıyor, bir de şu ilginç öneriyi getiri-yorlar: **"Biz, OECD Ülkeleri Korsorsiyumu ve IMF kendi aramızda Türkiye'ye önermek üzere ortak bir plan hazırladık, üzerinde mutabık kaldık, size bunu önermek istiyoruz,"** İyi mi? Bunun anlamı, yeni hükümetin karşısında ekonomi darboğazı konuşulduğu zaman kredileri verecek olan üç ayrı örgüt tek ve ortak bir tutumla gelecekler. Acaba bu bizim pazarlık gücümüzü artırır mı, azaltır mı?

Bunu **Abdi İpekçi Müezzinoğlu**'ndan öğrenmeye çalışmış ama, nafile!

Bilmem o karşılıklı konuşmayı okudunuz mu, **İpekçi** ne kadar gerçekçi ve somutsa, **Müezzinoğlu** o kadar kaçamak ve soyut göründü bana, Abdi gazetesi için dişe dokunur bir iki somut önlem sökmeye uğraşıyor ama, **Müezzinoğlu** ya işin farkında değil ya da gerçeği söylemek hesabına gelmiyor, çocuk aldatmacasına benzer sözler etmiş, yok efendim, devalüasyondan önce döviz artırıcı önlemlere başvuracaklarmış da, bunun için ihracatı özendirici yollar, işçi dövizlerinin girişini artırıcı çareler uygulayacaklarmış, söz gelişi bilmem ne tür bir faiz uygulaması yapılırsa...

Yahu kardeşim bunlar bizimle dalga mı geçiyor, dış çevrelerin görüşü **Dr.Giel**'in mektubundan belli, iç çevrelerin görüşünü **Sabancı** dile getiriyor, reçete; malum ilaçlar hazır, hap yaldızlanmış, geriye hükümetin bu hapı bu millete yutturması kalıyor, hal böyleyken ne o ihracatı özendireceklermiş de, işçiler devalüasyon yapılmadığı halde dövizlerini **Ecevit** aşkına ülkeye bol göndereceklermiş! Hele **Müezzinoğlu**'nun o kimsenin bilmediği kurnazlık gibi söylediği **IMF** heyeti gelmeden önlemleri almak fikri yok mu, dehşet insanda can bırakmıyor doğrusu, yahu **Bilgehan** bile akıl etmişti o kadarını, mucize...

Lafı uzatmak boşuna, iktidar ne kadar tozutursa tozutsun, kılavuzu besbelli iç ve dış çıkar çevreleri, özel sektör, en geniş anlamda 'sistem' olacaktır. Tıpkı bundan önceki darboğazlarda

olduğu gibi. Malum ya, biz otuz yıldır sistem içerisinde kalkınır, ha bre darboğaza gireriz, her seferinde özel sektörün kılavuzluğuyla kurtulmaya niyetlenir, beş altı yıl sonra kendimizi yeni bir darboğazda buluruz. Galiba o eski atasözünü biraz değiştirip şöyle söylemek lazım gelecek.

"Kılavuzu özel sektör olan ülkenin, burnu şeyden kurtulmaz."

(1 Şubat 1978)

'sağ'ı
değerlendirirken...

1

YOĞURDU ÜFLEYENLER

'CHP kuyrukçusu' sosyalist sol son derece tedirgin, neden diye sormayın, anlamak kolay, bir solukta kendilerini hem komprador sermayesiyle aynı cephede, hem **12 mart** takımıyla kolkola buldular. **Ecevit**, hâlâ aklımın almadığı o tutumuyla, **AP/CHP** ortaklığını önerirken başbakan adı diye **Sunay**'ı ve **Tunç**'u da ileri sürmedi mi akan sular durdu, düşünebiliyor musunuz, **Sunay**'ın başbakan olacağı (adı da tarafsız başbakan hem) bir kabinede **AP**'li, **CHP**'li bakanlar... Yahu bu **12 mart** sonrasında tadını tattığımız 'ara rejim' hükümetlerinden birisi, değil midir? Eh, **CHP**'nin konumunu ve tutumunu 1972'den (işin garibi, tam da **Ecevit**'in adı geçen **Sunay**'la **Çankaya**'daki konuşmasından) bu yana iyi izlememiş olan 'kuyrukçu sol' tedirgin olmasın da kim olsun?

Aslında bunların dramını anlıyorum, **12 mart** öncesinde 'barışçı' olduğundan, silah ve darbe gibi yollara karşı çıktığından **Ecevit**'i eleştirirlerdi, 30 yıl boyunca **NATO** standartlarına göre beyni yıkanmış bir silahlı kuvvetlerden umdukları doğrultuda bir hareketin gelemeyeceğini hesaplayamamak yanlışı içindeydiler, ağır ödediler bunu, o zaman sütü fazla sıcak içip ağızlarını yaktıkları için, 1973'den beri yoğurdu üfleyerek yiyor, yani **Ecevit**'i destekliyorlar. Oysa köprülerin altından çok sular aktı, ne **Ecevit** 1965 programını savunduğu yerdedir artık, ne de **CHP** dipden gelen dalganın çalkalandırdığı sosyalizme yönelik, sınıf partiliğini üstlenmeye hazır **CHP.**

Diyeceğim, 'kuyrukçu sol', on yıldır bir 'ihtilal' geç kalıyor, olayları değerledirmekte, nedeni de basit, bunların ağababaları

kırkından sonra marksistliğe heveslenmiş eski mizah yazarlarıdır, daha fazlası elerinden gelmez ki!

Bayram değil seyran değil, niye soldaki bazı 'zevat'ın ayağına basıyorum.

Efendim, büyük sermaye ile aynı düzeye düşmeleri canlarını sıkmış a, olmadık açıklamalar denemektedirler, oysa büyük sermaye olayının ülkemizdeki durumunu hiç anlamamışlardır. Usulen kapitalin ve finans kapitalin kapitalist devlette hükümete egemen olması, onu egemenlik aracı olarak kullanması diye klasik bir tanım vardır ya, ha bre onu tekrarlar dururlar: Para babaları, **Ankara**'da hükümet yapar, hükümet bozar sütunlarında, aynı para babaları **Ecevit**'in hükümetini yapmaya kalkışıp da çuvallayınca ne diyeceklerini şaşırmaları olağan sayılmalı.

Oysa ülkemizde devlet eliyle burjuvazi yaratıldığını ileri sürenler de kendileridir, ayrıca doğrudur bu, cumhuriyeti yani demokratik devrimi yapan kadro ulusal burjuvaziye sahip değildi, çoğunluğu komprador olan Osmanlı burjuvazisi işbirlikçi nitelikleri dolayısıyla devrimden sonra yurdu terkedince, esnaftan ihracatçıya kadar her türden tüccar ve sanayicinin yaratılması gerekti. **İsmet Paşa** hükümetleri de, buna çalışmışlardır, **Menderes** hükümetleri de! Başarmışlardır da: Bugün **Türkiye**'de burjuvazi varlığını ve gücünü hissettiriyorsa, onlar sayesindedir.

Yalnız böyle bir burjuvazi, 1950'den sonra iktidarda söz sahibi olmak için bürokrasi ile kapışsa da, bir kere geleneksel devlet yapımızdan, ikincisi varlığını buna medyun olduğundan son sözü söyleyemez, bugüne kadar da söyleyememiştir. Örnek çok, **İsmet Paşa**'mızın devr-i saadetinde **İstanbul**'un en kalantor tüccar ve sanayicilerinin varlık vergisi felaketine uğrayıp **Aşkale**'de kürek mahkûmu gibi taş kırarak borç ödediklerini unutmadık. Bu bir. Hadi diyeceksiniz ki, o zaman tek parti dönemi idi, ya **Menderes dönemi**: Hazret'in kafası bozulunca en büyük iş adamlarına posta koyup, 'Vatan Cephesi'ne girmelerini istemesi, başta **Vehbi Koç** hepsinin kuzu kuzu isteğine uyması neyi vurguluyor, 'o heryerde hâzır ve nâzır yüksek sermaye sınıfı'nın ancak bizim 'kuyrukçu solcuların' kafasında var olduğunu mu?

Şaka bir yana, son otuz yıllık gelişme çarpık tutulmuştur, emperyalizmin bunu bilerek böyle tuttuğunu, bizim enayilerin kandığını artık belledik, çarpık tutulmuş bir gelişmede ticaret burjuvazisi de, sanayi burjuvazisi de dışa bağımlı oluşturulur: Hammaddesinden kredisine, pazarlamasına kadar. Dövizlerin, transferlerin geçtiği yer ise hükümet kapısıdır, o ki **Demirel** hükümet kapısını tutuyordu, o da şu gelişmiş burjuvazimize bile rahatlıkla kafa tutabilirdi. Birinin dövizi gecikti mi adamlar duman oluyor baksanıza.

O halde diyeceğiz ki, ülkemizde sermaye sınıfı ile iktidar arasındaki ilişki ast/üst ilişkisi değildir, gittikçe iktidar (siyasal iktidar) aleyhine gelişir görünen diyalektik bir ilişkidir. **Demirel, Amerika**'nın, (**Para Fonu** ve **Dünya Bankası**'nın) **Türkiye**'ye uygun bulduğu kalkınma modeline sırt çevirdiği andan itibaren, niteliğinde önemli bir değişiklik meydana gelmiştir: Artık krediler, transferler ona bağlı olamayacaktır, zira dışardan kesilecektir. O zaman da bu kesilmeyi önleyecek 'uysal, ılımlı ve ilerici' iktidarlar gerekir.

Yoksa bu 'hınzır' sermaye sınıfı **Ecevit** tarafına bu yüzden dönmüş olmasın? Baksana bir aylık iktidarda 100 milyon dolar kredi bulmuşlar. Hem bunu ağızlarıyla söylüyorlar. Daha önce 'dışardan kredi sağlayan temaslarda bulunduklarını' şaşkın **Üstünel** 'bizzat' açıklamamış mıydı? 'Temas ettikleri' kimlerdi acaba, şu **Ergenekon**'un kabul etmediği **Dünya Bankası** heyeti olmasın?

(4 Ağustos 1977)

2

HANİ "HÜR TEŞEBBÜS"LE KALKINIYORDUK?

Demirel'in **United Press International** ajansına söylediklerini okudunuz mu? Okumalıydınız, bir zamanlar **Amerika**'nın, (**Para Fonu** ve **Dünya Bankası**'nın) sistemin uygun

gördüğü kalkınma modelini **Türkiye**'ye uygulasın diye, seçtiği politikacının nereden nereye gelmiş olduğunu görecektiniz. **Demirel** Amerikan ajansına **Türkiye**'nin 'bağımsız' politika güdeceğini söylüyor. **Kıbrıs** sorununa **Amerika**'nın burnunu sokmasını anlayamadığını. hele askeri yardım işi ve **Amerika/Türkiye** ilişkilerini bu sorun çerçevesi içinde ele almasına şaştığını tekrarlıyor, sonunda **Sovyetler**'le ilişkilere sözü getirip **Türkiye**'nin 'hangi kaynaktan olursa olsun kredi almaktan çekinmeyeceğini' sözlerine ekliyor.

Tamam mı?

Sağcı iktidarlar, (Bu arada **Demirel** iktidarları,) hep sanmışladır ki **NATO Türkiye**'nin bedava silah deposudur. **Amerika** da sanayileşmemiz için istedikçe para alabileceğimiz safdil **Sam Amca**: son otuz yılda, en az üç kere bunun böyle olmadığını gördük; o zaman 'nazikâne' hatırlatması bize düşüyor, acaba Amerikalılarla büyük angajmanlara girdikleri, **Türkiye**'yi bu sayede 'küçük Amerika' yapacaklarını söyledikleri sırada, 'hain' suçlamalarıyla hapse attıkları sosyalistlerin dedikleri akıllarında mıdır?

Diyorduk ki, kapitalizmin emperyalizm aşamasında, uluslararası dev tekellerin yeryüzünde cirit attığı bir ortamda az gelişmişlikten kapitalist yolla kurtulmak, kapitalist liberal görüşle kalkınmak olmayacak şeydir, kim ki bu işe kalkışır, sonunda tırnaklarını kırar, **Türkiye** gibi ülkeler sorunsuz dertsiz ve belasız bir kalkınma istiyorlarsa kapitalist olmayan bir yol seçmeli, akıllıca bir plan hazırlayıp onu uygulamalıdırlar. Sosyalistlerin adı haine çıktı, çoğu dediklerinin bedelini cezaevlerinde yıllarca yatarak ödedi. Sağcı iktidarlar, (bu arada **Demirel** iktidarları) ise Amerikan telkinleri ve akıllarıyla sözüm ona kalkınmaya başladılar.

Sonuç ortadadır: vırt zırt **Amerika**'nın ve denetimindeki uluslararası kuruluşların baskısı, memlekete dışardan zorla benimsetilmek istenen bir kalkınma modeli, tüketim sanayiine öncelik, bunda da dışa bağımlılık, daha çok kırsal kalkınma, turizm, ormancılık vs. ayakları... O ki **Demirel Türkiye**'nin bununla yetinemeyeceğini anlayıp dümeni ağır sanayileşmeye

doğru kırmıştır. yandı. güvendiği dağlara kar yağıyor. birden onu paraşütle başbakanlığa indirenlerin gözünde işe yaramaz bir adam haline geliyor. kafasındaki kalkınma planının uygulamak için de gidip baş düşman belledi ği sosyalist ülkelere. bu arada **Sovyet**'lere avuç açıyor

Peki kim haklıymış? **Demirel** mi, sosyalistler mi?

Türkiye'de ağır sanayileşme projeleri, farkında mısınız, hep kamu sektörü projeleridir. Neden, Amerikancı kalkınma modelinde ağırlık özel sektöre. verilir, özel sektörün de hafif sanayiyle, tüketim sanayiiyle ilgilenmesi istenir. Bizde de öyle olmadı mı, adı büyük sanayiciye çıkmış nice işadamımız aslında, sütçülük, şerbetçilik, gazozculuk yapmaktadırlar. İş yeni demir çelik fabrikaları kurmaya, petro-kimya tesisleri örgütlemeye, savaş sanayii ya da elektronik sanayii yatırımları yapmaya geldi mi, özel sektörden hayır yok, gelsin bizim baba kamu sektörü. gelsin **Atatürk** dönemi yadigârı, **Etibank**'lar, **Sümerbank**'lar, **Amerika**'lıların yıllar yılı özel sektöre devredilmesi için tepindikleri onurumuzu yücelten ulusal kuruluşlar, gelsin sanayide devlet!

Türkiye'nin, dahil olduğu emperyalist sistemin gerçekleri odur ki, özgür girişimle ülkeyi kalkındıracağını iddia eden kapitalist liberal partilerin liderleri, sonunda çareyi kamu sektörüyle, devletten devlete kredilerle kalkınmada bulmuşlardı. Bunu anlamaları için otuz yılın geçmesi, iki hükümet darbesinin, birkaç darbe provasının yaşanması, nice nice kargaşalıkta nice nice canın feda edilmesi gerekmiştir. Oysa Türk sosyalistleri (ama sahicileri, **CHP**'den bozma olanlar, ya da **CHP**'ye kuyrukçuluk eden **27 mayıs** ilericileri değil) daha o zaman bu işin olmayacağını, kalkınma için kapitalist olmayan bir yol seçilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Endüstrileşme, bir kere kaynak sorunudur ya, onun kadar önemli bir de teknoloji sorunudur, bizim hızlı sanayicilerin lisansla aldıkları teknoloji modası geçmiş teknoloji, Ruslar bile bizi sanayileştiriyorlar ama, acaba en son teknolojiden yararlandırıyorlar mı, kuşkuluyum. Asıl olan sanayileşmenin ulusal kaynaklara dayalı, ulusal teknolojiyle gerçekleştirilmesi, bunun için

de **Mustafa Kemal**'in taa **İzmir İktisat Kongresi**'ni açarken lüzumundan sözettiği bir **Sây Misak-i Millî**'sinin, yani ulusal emek andının ilanı. **Kemal Paşa** diyordu ki, nasıl bir siyasal **Misak-ı Millî** ile bütün bir millet birleşerek kurtuluş savaşını kazanıp tam bağımsızlığımızı siyasal alanda elde ettiysek, şimdi ulusal bir emek andı içerek bütün millet birleşip o bağımsızlığı ekonomi alanında da pekiştirelim.

Yapmadık. Yapamadık. Önüne gelen bir tarafa çekti. Şu gün bile aslında memleketin bağımsızlığı, geleceği, yükselmesi söz konusu iken, baksanıza erbab-ı siyaset nelerle uğraşıyor.

(5 Ağustos 1977)

3

SAĞ VAR, SAĞCIK VAR...

Evet biliyorum, sağlıklı bir durum muhakemesi yapmaya işçi sınıfının tutumunu saptayarak başlamakta yarar vardır, biliyorum ya, sağın ve solun yerli yerine oturtulmasında alışageldiğimizden daha farklı bir yaklaşımın gerekli olduğunu ötedenberi savunduğumdan, önce biraz bu konuya açıklık getirmeye çalışacağım.

Nasıl mı, elbette kafadan atarak değil, bir örnek seçerek.

(**Türkiye**'de **27 mayıs** ilericileri, nedense, Türk sağını topyekûn 'Amerikancı' olarak göstermeyi marifet bellemişlerdir, gerçekte **27 Mayıs**'ın kendisinde ne miktar 'Amerikancılık' olduğunun araştırılması dikkatli bir araştırmacı ve incelemeci için vazgeçilmez bir uğraş olabilir. Ben kendi hesabıma, **'Aynanın İçindekiler'** dizisi romanlarını yazmak amacıyla soruna eğildikçe, 'akla durgunluk veren' şeylerle karşılaştım. Neyse konumuz o konu değil.)

Ne diyorduk, bir ülkede sağ mutlaka '**Amerikancı**'mı kalır? Toplumcuların durumlarını ve ülkelerinin durumunu değerlendirirken bu sorulara kesin ve açık cevaplar getirmeleri la-

zımdır. Ben size yaşadığım bir örneği aktaracağım, oradan **Türkiye**'de bazı değerlendirmeler yapmak yolunda iyi kötü ip uçları yakalayacağız. Dünya âlem bilir ki **General De Gaulle** sağcıydı, hem de öyle az buz sağcı değil ha, komünistlere sımsıkı düşman, komünist partisini 'vatan ihanetiyle' eş tutan bir sağcı, hangi konuşmasını dinlemişsem arasında bir yerinde adını anmadan **FKP**'ye adamakıllı zehirli eleştiriler yönelttiğini görmüşümdür.

Ha işte bu **De Gaulle** sağcıydı, ama, **Fransa**'da **De Gaulle**'ün ve partisinin dışında bir sağ daha vardı, daha ziyade ortanın hemen sağındaki ve solundaki bağımsız Cumhuriyetçilerden, sağcı radikallerden, Hıristiyan demokratlardan oluşan bir sağ ki, **General De Gaulle** de, partisi de hiç hazzetmezdi bu sağı, basbayağı köpek muamelesi eder, onlarla ikide bir koalisyona girdiği için eski sosyalist partisini de **(SFIO)** küçümserdi. Şimdi dudaklarınızda bükülen soru işaretini görür gibiyim, iyi ama, ne fark vardı aralarında bu iki sağın? Basit bir fark, **De Gaulle** ve partisi Amerikancı değildiler, **Amerika**'nın **NATO**'yu ve **Atlantik Paktı**'nı kendi çıkarları için kullanmasına öteki pakt ülkelerine istediği koşulları kabul ettirmesine karşıydılar. **Fransa** için bağımsız bir dış politika, bağımsız bir savunma politikası düşünüyorlardı, niketim bunu uygulamak için de 'Atlantikten Urallara kadar bir **Avrupa**' fikri çevresinde Ruslarla pekâlâ uyuştukları gibi, **NATO**'nun askeri kanadından da çekildiler.

Amerika, De Gaulle bunları yaparken cin ifrit oluyor, Amerikan ajansları generali yerin dibine batırıyordu, Amerikancı sağ ise, ılımlı ilerici, uysal bir alternatif olarak muhalefetteydi. Ancak **De Gaulle** öldükten sonra, **Valery Giscard d'Estaing**'in başkanlığıyla 'iktidar' olabildiler, şimdi **Fransa** sağında eski başbakan **Chirac**'la yeni başbakan **Barre** arasındaki çekişme, gerçekte **Chirac**'ın kişiliğinde **De Gaulle**'cü sağın Amerikancı sağa karşı muhalefete geçmesinden ileri geliyor.

Bu kadar lafı şuraya gelmek için ettim: **De Gaulle** ki komünizmin ve komünistlerin düşmanıydı, **Moskova** ile son derece iyi ilişkilere girdiği zaman, Fransız Komünistlerinin durumu ve tutumu ne oldu? **General**'e ana avrat düz gitmeyi sürdürdü-

ler mi, politikasını şiddetle eleştirdiler mi, yoksa **De Gaulle**'cü sağın Amerikan ve **NATO** eğemenliğinden kendini kurtarmak için **Moskova** ile bir denge aramasında yarar görüp alttan alta bu politikayı yani **De Gaulle**'cü sağı desteklediler mi? Bileniniz çoktur. **Fransız Komünist Partisi, De Gaulle**'ün iktidarı boyunca eleştirilerini daha çok iç politikadaki sosyal sorunlara çevirmiş, dış politikada sağcı iktidarın **NATO**'ya karşı bağımsızlık, **Doğu Bloku** ile iyi ilişkiler ve yakınlaşma eğilimlerine dil uzatmamıştır. Neden, akıllılık bunu gerektirir de ondan.

Türkiye'de de iki sağ olduğu artık elle tutulacak kadar açık görünüyor. Bu sağlardan 'eski **SFIO**'nun yerini tutan **CHP**'nin de içinde olduğu) kanat **NATO**'cu, Amerikancı bir görünüm içindedir, buna karşılık 1965'den bu yana **Amerika**'yla arasının açıldığı açıkça görülen kanat, dalgalana dalgana **Sovyetler**'le iyi ilişkiler, yakın dostluk, **Amerika**'ya ve **NATO**'ya karşı duraksamalı bir uzaklaşma göstermektedir. O zaman Türk solu önce bu durumu saptamak, tavrını ona göre ayarlamak zorunda olmaz mı? Fransız Komünist Sendikalarının örgütü **CGT, De Gaulle**'ün 'bağımsız Fransa' formülüne karşı, sağcı sosyalist **Guy Mollet**'in **NATO**'cu politikasını nasıl desteklemediyse, **Türkiye**'de kendini 'devrimci'den sayan işçi örgütleri, **Amerika**'yla çekişmesi gözler önünde açık seçik cereyan eden, **NATO** dışı ilişkilere gittikçe önem verdiği besbelli olan bir sağcı kanada karşı, lafta, solcu geçinip de aslında sapına kadar **NATO**'cu Amerikancı olan kanadı desteklememek gereğini duymazlar mı?

Sorunun kökeni buradadır.

(11 Ağustos 1977)

4

SAÇIMIZ ÖNÜMÜZE DÖKÜLÜYOR

Bir tarihte **Çin**'li bir dostum olmuştu, bir yerlerde sözünü ettiğimi sanıyorum, belki gözünüze ilişmiştir, derdi ki: "– **Karşındakinin sözlerine değer vermesini, sana inanıp gü-**

venmesini dilemekteysen, söze kendini eleştirerek başlayacaksın." Bizim hiç alışmadığımız birşey! Ne hikmetse, hiç birimiz burnumuzdan kıl aldırmayız, kazlar gibi de şişiniriz. Oysa, bırakın alçakgönüllü olmayı, sadece yanılgılarımızı kabul edebilecek kadar haksever olsak, nice hırgürün önü alınacak, nice inatlaşma sona erecek!...

Demirel'in **Hürriyet**'te çıkan not defteri, nereden nereye, bana Quartier Latin kahvelerinde tanıdığım **Çin**'li dostum **Pen**'i düşündürüyor. Niye mi, **Demirel**'in açıklamalarını okurken, hepimiz, önce kendi tarafımızın o tarihlerdeki yanılgılarını gözden geçirmeyi bilsek, galiba bugünü daha iyi değerlendirebilecek, ayakları daha çok yere basan insanlar olabileceğiz.

Kendi hesabıma ben, çuvaldızı önce kendi yanımıza, yani sola batırmak istiyorum.

O günleri hatırlar mısınız? **Paris**'ten dönmüşüm, yıl 1965, **Türkiye**'de alışmadığım bir kaynaşma. Sosyalist sol yeni anayasanın getirdiği özgürlük ortamı içinde serpiliyor. Basında, her satırı bir buyruk sayılan sosyalist otoriteler belirmiş, çoğu gerçekte sosyalist bile sayılamayacak **27 Mayıs** ilericileri olan bu kalemler nasıl ortalığı asıp kesiyorlar görseniz, maazallah aklınız durur: Ne **Gana**'dan bile geri olduğumuzun ilan edilmesi kalmış, ne yeni oluşan **Adalet Partisi** iktidarının resmen ve alenen **Amerika**'nın uşağı olduğunun ilanı. **Türkiye** 65-70 arasını, **'Morison' Süleyman** iddiaları altında yaşamıştır. Bu iddialar, genel olarak, **Süleyman Demirel**'i **Amerika**'nın tartışmasız bir el ulağı sayıyor, uygulamakta olduğu politikayı da emperyalizmin **Türkiye**'yi işgal politikası diye değerlendiriyordu. Gençler arasında sürdürülen propaganda ve kışkırtma bütünüyle bu temel üzerine kurulmuştu. O zamanın en gözde kalemleri, **Demirel**'in Amerikancılığı üzerinde yazı üzerine yazı döktürerek, hem ne kadar ilerici olduklarını kanıtlamış oluyorlardı, hem de ne kadar gerçekçi!...

Gazeteler tanıktır, ben bu oyuna gelmedim. **Demirel**'in 'sistem'in içinde kalmaktan yana bir politikacı olduğuna inanıyordum ama, ufak ufak, o günlerin AP iktidarı ile 'sistem' arasında ciddi sürtüşmelerin geçtiğini de farketmiyor değildim. Bu

düşüncelerimi yazdım da ben, solun genel korosu ortasında yanlış bir nota gibi göründüğünden, orijinallik meraklısı bir yazar gibi değerlendirildim; öbürleri, **Demirel**'in, 'Amerikancılığını' kışkırtmaları için sermaye edinenler, gözlerini kesinlikle kapamışlar, yarın öbür gün gerçekleşecek hayali bir 'devrim' için pala sallamaktaydılar.

Oysa, **Demirel** yıllardır sustuğu gerçekleri açıklayınca ne görüyoruz? İktidara geldiği günden başlayarak 'sistem'in başıyla uğraşmak zorunda kalmış. Önce U-2 casus uçaklarının **Türkiye**'den uçmasının yasaklanması. Arkasından ikili anlaşmaların derlenmesi ve gözden geçirilmesi sorunu. Daha sonra Kıbrıs'a müdahale sorunu. Daha beteri, haşhaş konusundaki baskı. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, **Demirel**'in daha 1965'de kendine göre bir durum değerlendirmesi yaparak saptadığı yeni Türk dış politikasının esasları. Bakın bu en önemlisi, aynen aktarmakta yarar görüyorum:

"...**1965'de Türkiye'nin dış politikasına şu yeni unsurlar girmiştir: Birincisi ve çok değerlisi İslam ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi, 2- Büyük komşusu Sovyetlerle ve diğer sosyalist ülkelerle ilişkilerini geliştirmesi, 3- Bağlantısız ülkelerle olan ilişkilerine canlılık getirmesi, 4- Ekonomik kalkınması için Japonya dahil her kaynaktan faydalanmayı başarmasıdır,"**

Şimdi tartışma konusu galiba şudur, 'sistem'e gözü kapalı angaje bir ülkede, 'sistem'in içinde kendine göre bir özerklik arayan, iyi kötü ulusal bir iktidar, sosyalist sol tarafından **Amerika**'nın halis uşağı diye günde beş vakit karalanmalı, iş sokak eylemlerine kadar dökülmeli miydi; yoksa, sosyalist solun, o zamandan başlayarak 'sistem' içindeki özerklik eğilimlerini desteklemesi, hele Sovyetlerle yapılan anlaşmalardan sonra ayılarak, işin önemini kavraması mı gerekirdi? Eleştiri de sanırım şu olacaktır: Sosyalist sol durumu kesinlikle kavrayamamış, işi tam anlamıyla devrimcilik demagojisine dökmüş, sonunda sokak kışkırtmasına kapılarak şakır şakır oniki mart'ın hazırlanmasına yardımcı olmuştur.

12 Mart'ta gelen iktidarı 'devrim yasaları'nı uygulayacak sanan o 'muteber' solcuların soluğu cezaevinde alınca ayıldıkları

umulabilir. Gerçekte ise, sistem hoşlanmadığı iktidarların gerçekleştiğini gördüğü her ülkede oynadığı oyunlardan birisini oynamış, sosyalist solu sağcı iktidara karşı kışkırtarak asıl istediği türden bir iktidarın gelmesini sağlamıştır. **12 Mart** iktidarlarının **Demirel**'in **Amerika**'ya yapmadığı her türlü uysallığı gösterdiğini biliyoruz.

Bu solun ağır yanılgısıydı, önce bunu söyledim, sağınkini de şimdi tartışalım diyorum.

(7 Nisan 1978)

5

"TÜRKİYE'NİN KALKINMASI BATI'NIN KAFASINA SIĞMAMIŞTIR"

Demirel açıklamalarında 1965'te iktidar olunca, ülkenin her bakımdan çok yönlü sanayi tesislerine muhtaç olduğunu söylemiş, doğrudur. 'Sistem'e bağlı bir ülkenin bunu saptar saptamaz, bu tesisleri gerçekleştirmek için **Birleşik Amerika**'ya başvurması da doğal sayılmalı. Hiç değilse, **Demirel** için böyle bu. O da başvurmuş elbet, ne cevap aldığını ağzından dinleyelim:

"–... **Mevcut kalkınma planımızı 300-350 milyon dolarla finanse eden 'Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu ve diğer batılı kaynaklar Türkiye'nin bu projeleriyle ilgilenmediklerini bildirdiler. Bu tesisler için bir milyar dolar gerekliydi. ABD ve Batı vermedi. Bunun üzerine bu projelerle ilgilenip ilgilenmediklerini Sovyetler'e sorduk. Sovyetler bu projelerle ilgisini bildirdi. Sonunda Sovyet kredisiyle bu projeleri icra ettik...'**

Ayrıca **Demirel**'in **Türkiye**'nin kalkınması konusunda Amerikalılarla ilgili bir de saptaması var, ilginç. Onu da okur musunuz lütfen:

" **Türkiye'nin kalkınması Batılıların kafasına sığ-**

mamıştır. Batı ile bu yönlü mücadele 1950'lerde başlamıştır. ABD'li Barker misyonu o zamanlar Türkiye'nin kalkınması için daha fazla para verilmemesini tavsiye etmiştir. Türkiye'nin hızla kalkınmasına kaynakları yetmezmiş. Bize 1950'lerde ancak 50 milyon dolar vereceklerini söylemişlerdi. Daha fazlasını geriye ödeyemeyeceğimizi söylerlerdi. İşte Barker zihniyeti budur. Bu zihniyet, bugün için de bir ölçüde geçerlidir."

Bunlar ne açık laflar, görüyorsunuz, 1947'de sisteme bağlanmışız, daha 1950 yılında bunlar bize kalkınamayacağımızı söylemişler. 1960 yılına kadar **Menderes** hükümetlerinin onca açıklığa, kendinden verişe, Amerikan davasına tümüyle bağlanışa rağmen 'görülmemiş kalkınması'nı gerçekleştiremediği, ancak daha 1947'de gelmiş bir 'Amerikan heyetinin temsilcisinin dediği gibi yol ve liman kabilinden' tesisler içinyardım alabildiği, daha çok da **Rusya**'ya karşı ucuz asker deposu işlemi gördüğü malum. **Menderes**'in kafası kızıp da **Amerika**'ya, **IMF**'e ve **Dünya Bankası**'na cart curt etmeye başlayınca, **12 Mart**'ın küçük bir provası olan **27 Mayıs** gerçekleştiriliyor, o zaman da özgürlük kavgası sürdüren gençlik **Amerika** için, **Amerika**'nın tutmadığı bir iktidarı devirmeye yardımcı oluyor.

Demirel 1965'den itibaren kök sökmüş, anlattıklarından görülüyor, en müthişi de **Amerika**'nın vermediğini, 'düşman' saydığı, savaşmak gerekirse diye takatının üstünde ordu beslediği **Rusya**'dan alması. Bu somut bir gerçek. Halkına duyurup aydınlatsana! Hayır, aydınlatmaz! **Amerika** ile, şu, şu, sorunlardan dertliyiz; bize kalkınma parası vermiyor, kredi açmıyor, kredi açtırmıyor, başka yerde kredi bulursak mırın kırın ediyor dese ya, demez! Bırakın o tarihleri, şimdi bile, şu yukardaki gerçekleri ak üstünde siyah sıra sıra söylüyor da, gazeteci tutup 'peki bunların arkasında siyasal amaçlar görüyormusunuz deyince 'oraya sapmak istemiyorum' diyerek geçiştiriyor. Aynı kaytarma eğilimi, **12 Mart** ve **27 Mayıs** darbelerinin 21 Ocak 1972 tarihli **Daily Telegraph**'ta birer **CIA** marifeti, olarak belirtildiği duyurulunca da kendisini duyumsatıyor. **12 Mart** bir **CIA** tertibidir dendi mi, çıt yok.

Buna karşılık, belki yanlış değerlendirme, belki kışkırtma, belki yetersiz bilgi yüzünden, kendisine cephe almış yurt içindeki bütün muhalefetleri 'devleti çökertmek isteyen komünist mihraklar' diye kirletmek, töhmet altında tutmak ithamı hazır Nasıl idraki kısa bir sol, **Demirel** yeteri kadar Amerikancı olsa **Amerika**'nın hiç de onu devirmek istemeyeceğini düşünemiyorsa, **Demirel** de gerçek solun 'sistem'e karşı özerklik savaşımına girmiş bir iktidarı başka türlü değerlendirebileceğini düşünemiyor, hele **Rusya** kendisini güçlendirmeye çalışırken, '**Türkiye**'yi yıkmak isteyen uluslararası komünist mihraklar'dan söz ederek paralel bir yanılgıya düşüyor.

CIA'nın yöntemini artık ezbere biliyoruz. Bir ülkede hoşlanmadığı bir iktidarı alaşağı etmek niyetinde mi, bir yandan bu iktidara karşı terörist eğilimli gürültücü sokak muhalefetleri yaratmaktadır, öte taraftan iktidarları bu muhalefetlere karşı 'komünistleri ezin' sloganıyla kışkırtmaktadır. Amaç, iki tarafı iyice kapıştırmak! Kapışmanın tam olabilmesi için, soldakilerin de sağdakilerin de akıl sahibi olduklarını unutmaları, tutkularıyla hareket etmeleri, hele gerçekleri örtbas etmeleri birinci şart. Bu oldumu oldu, sövme sayma, hakaret, küfür derken, bir de bakıyorsun tırmanma çatışmalara cinayetlere ulaşmış, arkasından da ülkeyi anarşiden kurtarmak için darbe gelivermiş!

Türkiye'de solun yanılgısı **Demirel**'in politikasını yanlış değerlendirmek olmuşsa, **Demirel**'in yanılgısı da yanılgıyı düzeltmek için hiçbir harekette bulunmaması, tam tersine, sosyalist solu vatanını satmaya hazır bir hainler şebekesi gibi gösterip, ona karşı intikam çeteleri örgütlemesi olmuştur. Baksanıza, yıllar sonra çok önemli gerçekleri ancak söylüyor, üstelik yine başına gelen türlü belanın müsebbibi **Amerika**'yı dolaysız suçlamadan çekinerek. Hem ben size birşey diyeyim mi, acaba **Ecevit** o ara **Amerika**'ya o çıkışları yapmasaydı, **Demirel** bu açıklamalara girer miydi?

Biraz şüpheliyim de?

(8 Nisan 1978)

6

YOZLAŞTIRILMAK İSTENEN MUSTAFA KEMAL'İN STRATEJİSİDİR

Çoğunuz hemen hatırlayacak!

Bir yazı yazmıştım, başlığı **'KİT**'lerin başında dolaşan tehlikeydi, kamu iktisadi teşebbüslerinin yeni iktidarca alınacak önlemler arasında, emperyalist sistemin hanidir isteyip durduğu kısırlığa itilmesi olasılığından söz ediyordum. Can alıcı bir noktaya, dokunmuş olmalıyım, yazı çıkar çıkmaz, **Sümerbank Genel Müdürü** telefona sarılmış, beni aradı: Kuruluşlarının nasıl 'cansiperane' çalıştığına ilişin rakamlar verdi, nasıl çalışacaklarına ilişkin bilgiler vermeye 'amade' olduğunu bildirdi. Sanırım bu arada, bir karambola getirilip işinden de alındı.

Şimdi onu mu savunacağım? Hayır, kişileri yermek ya da savunmak benim işim değil, biz burada sorunlara ortaklaşa eğiliyoruz, eğer **KİT**'lerin geleceği tehlikede dediysek elbette bunun bir dayanağı vardı, yeni gelişmelerin ne göstereceğini de izlememizi gerektirir. Fakat isterseniz, önce hiçbir tartışmaya yer vermeyecek açıklıktaki o dayanağı bir kere daha tekrarlayalım. 10 Temmuz 1977 tarihli yazımın başlığı **'Otuz yıllık kabahatimiz**'di, Amerikan iş çevreleri için **Executive İntelligence Review**'ün **Türkiye** için hazırladığı 'özel rapordan' şu bölümleri aktarıyordu:

Türk gelişme stratejisinin esası çabuk bir kamu sanayileşmesi esasına dayanmaktadır. 1950'den bu yana Atlantik'çi güçlerin (Amerika ve öteki NATO ülkeleri) Türkiye'nin geleneksel tarım ürünlerine dayanan bir gelişme stratejisi benimsemesi için çaba sarfettikleri, veya hiç olmazsa sanayileşmeyi emek yoğun alanlara kaydırıp yozlaştırmayı gözettikleri anlaşılmaktadır. Türkiye ise kamu öncülüğünde bir ağır sanayie yönelmek ve bu şekilde yoksulluk ve geri kalmışlıktan kurtulmak için ısrar etmiştir."

Ne istedikleri açıkça görünüyor: Ya geleneksel tarım ürünlerine dayanan tarımsal bir kalkınma stratejisi, ya da sanayileşmenin emek yoğun alanlara kaydırılması! Ama herhalde, kamu öncülüğünde çabuk bir ağır sanayileşme değil.

Ülkemize yabancı uzmanların, bankacıların, diplomatların biri gidiyor biri geliyor. İktidar sözcüleri, işleri nasıl yoluna koyacaklarına deygin söylev üzerine söylev çekiyorlar. Toz dumandan asıl yönelinen doğrultuyu seçebilmek hayli zor. Bereket versin, arada açık sözlü birkaç bakan, ya da yetkili çıkıyor da, bazı ipuçları elde edebiliyoruz. Böylelikle, genel olarak 'kırsala yönelik bir kalkınma' biçiminde sunulan yeni stratejinin bazı incelikleri gözler önüne serilmiş oluyor.

Evet, somutlaştıracağım: Dışardaki işçilerimizin biriktirdiği dövizleri ülkeye çekebilmek için yönetimin hazırladığı olanaklardan söz ediliyordu, bunlardan birisi neymiş, duydunuz değil mi: Devlet kamu kuruluşlarının iştiraklerinden kârlı olduğu bilançosuyla belli bazılarını hisseler çıkararak bu işçilere satacaklarmış! Al sana **KİT**'lerin başında dolaşan tehlike! Kardeşim, kurulmuş, üstelik kâr ettiği belli, devlet kesimindeki fabrikaları neden rahat bırakmazsın? Madem ki dışardaki işçi sanayi tesisi kurmak konusunda devletin öncülük etmesini istiyor, önüne düş, ona model örgütlenme öner, güvence ver, devlet olarak sen teşebbüsüne katıl, bankaları katılmaya özendir, böylelikle yeni sanayi tesisleri kurmalarını sağla, neden kamu iktisadi teşebbüslerinin hem de başarılı olduğu kesinleşmiş iştiraklerini elden çıkarmayı, özel sektöre devretmeyi planlıyorsun?

Evet, özel sektöre devretmek! Zira, yanılmıyorsam, bu planın iki amacı var, bir yandan kamu iktisadi teşebbüslerini gittikçe yozlaştırıp büsbütün zarar batağına batırarak ilerde tasfiyelerine gerekçe hazırlamak, bir yandan da dışardan yurda dönecek işçilerin proletarya bilincini mal sahipliğiyle törpüleyerek işçiden yana değil işverenden yana bir cepheye yığınlaşmasını sağlamak! Koca koca fabrikaların hissedarı olan işçilerin kendilerini işçi mi, yoksa patron mu hissedeceklerini bir düşünün! Zaten genel eğilim proletaryanın bir türlü yeterince bilinçlen-

dirilmemesi, yükselen sınıfın burjuvazi olması yüzünden, çalışan katmanlarda 'sınıf değiştirme' eğilimidir, iktidar da bunu istismar edip işçileşme yerine burjuvalaşmayı özendirmiş olacak. Üstelik adı da solcu iktidar öyle mi, sevsinler.

Unuttukları nokta galiba, şu, bu ülkede bugün Amerikalı tarafından, 'yozlaştırılmak istenen' kamu öncülüğündeki hızlı sanayileşme stratejisi **Mustafa Kemal**'in stratejisidir, o kadar böyledir ki, bu **Sümerbank**'ın, **Etibank**'ın adlarını bile **Mustafa Kemal** bizzat koymuş, teşebbüslerinden çok şeyler beklemiştir. Stratejinin haklı, teşebbüsün yerinde olduğu emperyalist sistemin bu kuruluşları ayağına engel görmesinden belli olmuyor mu?

Kim ki **KİT**'leri düzelteceğine, yücelteceğine 'sistem'in istediği gibi yozlaştırır, düpedüz haindir.

(24 Nisan 1978)

7

"SANAYİDE DEVLET" HA!

Gelelim sorunun öteki yanına!

Sorun neydi, **Türkiye**'nin 'kamu öncülüğünde hızlı bir sanayileşme' diye saptadığı kalkınma stratejisini 'sistem'in nasıl yozlaştırmak istediği, öyle mi? Bunlar kamu iktisadi teşebbüslerine takmış, ille dağıtacaklar, ya da özel sektöre devrettirecekler. Yalnız bizde istemiyorlar bunu, burunlarını soktukları hangi ülkede bu türden işletmeler varsa, mutlaka ya kapatılması, ya batırılması isteniyor: **Portekiz**'de sözgelişi, devrimden sonraki iktidarın kamulaştırdığı kuruluşların 'zarar ettikleri' gerekçesiyle kapatılması, ya da kaderlerine terkedilmesi **IMF** denilen örgütün **Soares** hükümetine ilk şartı. **Ecevit** hükümetine de böyle olmalı ki. İşletmeler Bakanı ağzını açtı mı, mübarek cevahir döküyor...

Executive İntelligence Review'ün **Amerika** ve öteki **NATO**'cu ülkelerin bizim 'kamu öncülüğündeki hızlı kalkınma stratejimizi' geleneksel tarım ürünleriyle kalkınma yoluna sevkedemezse, 'hiç olmazsa' ne yapılmasının önerildiğini yazıyordu, işaretlemiştik. Bir daha tekrarlayalım: hiç olmazsa sanayileşmeyi emek yoğun alanlara kaydırıp yozlaştırmayı gözetmek'. Bazılarınıza bu cümle Çince gibi mi geldi. hiç merak etmeyin, başka ülkeleri kazıklamak gerekti mi. bir ekonomiyi çökertmeyi kalkınma gibi göstermek şart oldu mu, iktisatçı takımının bulduğu göz boyayıcı formüllerden birisi, ama, anlaşılmayacak bir yanı yok.

Acaba şöyle toparlayabilir miyim: Endüstrileşmenin hası, özgün teknolojiyle gittikçe daha az adam çalıştırılarak gerçekleştirileni oluyor, yani hem teknolojini kendin bulacaksın, hem de bunu bilimdeki en son yeniliklere (otomasyon filan) dayandırarak yapacaksın, ancak bu takdirde gerçekten, sana bağlı bir endüstrin olur. Aksi halde, sistem'in iki numarasından birine düşersin: Ya sana, artık kendilerinin lağar sayıp, kârsız sayıp kullanmadıkları teknolojileri ve endüstrileri seni kalkındırıyorum diye kaktırırlar, (sözgelişi tekstil) ya da amacını yüksek, niyetini kötü, tutumunu kararlı görürlerse, ona bile pek fırsat vermeyip seni emek yoğun sanayileşmeye kaydırırlar.

Bunların emek yoğun sanayileşme alanları dedikleri, şu bizdeki sanayi mahalleleri var ya, işte o: Yarı atölye, yarı manifaktür, çok adamın, bol çırağın çalıştığı, imalathane ile fabrika arası şeyler. **Türkiye** şu son otuz yıl içinde (sistem'in denetimine gireli) acaba kaç tane sanayi sitesi yapmıştır hiç merak edip hesapladınız mı? Babalarının hayırına mı yaptırıyorlar bunları, elbet bir amacı var Yeni iktidar, babasının hayırına mı **Halk Bankası**'nı birden canavar tohumu yutmuş gibi canlandırıp hareketlendiriyor da bir yandan memleketin dört bucağına yayarken öteyandan 'sistem'in yabancı kuruluşlarından ona esaslı destekler sağlıyor Dış görünüşte büyük patronlar karşısındaki küçük sanayi erbabına, zanaatkâra ve esnafa destek oluyorlar, yararlı bir iş yaptıkları, ama iç görünüste!

Alalım iki örnek: Ahmet, yurtdışında biraz para yapmış, memlekete dönmüş, bu para ile bağ bahce alabilir, ev yap-

tırabilir filan ya, bunları çözümlemiş, ya da çözümlemek için önce bir iş tutmayı istiyor. Ahmet, batıdaki çalışmasında işçi olarak bir alanda uzmanlaşmıştır, ülkedeki kurulmuş ya da kurulmakta olan fabrikalardan birisinde o işini sürdürebilir. Hayır, bu istenmiyor, çünkü hele batıda sendika eğitiminden geçmiş işçi demek, yeni ve bilinçli Türk proleteryasının eylem çekirdeği demek, iyisi mi sen bunu 'kendi işinin sahibi' bir vatandaş olmaya itersin, nasıl olur, adam Volkswagen'de tornacı mıydı, **Ankara** sanayi sitesinde uyuduruk bir torna tezgahının 'sahibi' olur, kendini patrondan saymaya başlar: Hele **Halk Bankası** şudur budur ona destek de olursa, gel keyfim gel...

Mehmet, yurtiçindeki kırsal bölgenin gittikçe tadını kaybetmesi yüzünden, elindeki az buçuk toprağı da yeni ve büyük tarımsal işletmelere kaptırıp, **İzmir** gecekondularına düşmüş, bunun klasik gelişme çizgisi Mehmed'in önünde sonunda kurulmuş ve kurulmakta olan fabrikalarda işçileşmesidir, sistem sana fabrikayı kurdurmazsa ortada kalır, ya seyyar satıcılığa başlar, ya da öteki hizmet kesimlerinde hayatını kurtarmaya çalışır, ama bir de **Halk Bankası** ya da benzeri kuruluşlar aracılığıyla bu zata yeterince kredi açıp borçlandırarak bir küçük imalathane, bir marangozhane, bir ne bileyim karton ambalaj atölyesi açtırabilirsen, tamam, bir taşla kaç kuş birden: Hem sanayileşme önlenir, hem, işçileşme, üstüne üstlük kendini işveren sanıp işçi hareketlerine, derece derece, giderek sosyalizme bile karşı olacak yeni bir tutucu toplumsal katman yetiştirilmiş olur. Tamam mı?

Sanayileşmenin kamu öncülüğünden çıkartılıp emek yoğun alanlara kaydırılması bu! Bir de tabii, köykent tasarısındaki, güçbirliği yoluyla sanayi tesisi kurma numarasından kuşkulanıyorum ya, üzerinde durulacak kadar geliştirmedi, ya da açıklamadılar. Sanırım, üretici köylünün kazandığını sizi sanayileştiriyoruz diye boktan künet meyva suyu tesislerine, orman ürünleri işleyen atölyelere, benzer ıvır zıvıra mum edecekler. Bunlar da emek yoğun olacağı için, yararlı gibi de görülebilecek önceleri.

Sanayide devlet' ha,bak elin oğlu nasıl öç alıyor...

(25 Nisan 1978)

8

SİSTEM BURJUVAZİYİ KULLANMAZ MI?

Sahi, yahu, soruna bir de o tarafından yaklaşmak gerek!

Biz bunu Gülten'le konuşuruz: Emperyalist sistem, denetimi altına aldığı bir ülkede, işçi sınıfının oluşmasını engellemeyi akıl eder de, burjuvazinin kendi bildiğince boy atmasını hoş görür mü? İnsana ilk bakışta, hoş görür gibi geliyor: O da burjuva, bu da burjuva, niye uyuşmasınlar değil mi? Gelgelelim, ulusal bir çevre içinde burjuvazinin çeşitli kanatları arasında bile çıkar çelişkileri olur da, emperyalist bir sistemin egemen burjuvazisi ile denetimi altına aldığı ulusal burjuvaziler arasında çelişki olmaz mı? Nasıl olmaz, dikkatli kurcalayan herkes, yaşanılan iki dünya harbinin kökeninde ulusal burjuvaziler arasındaki çelişkilerin yattığını görmüştür zaten, emperyalizm çağında Alman burjuvazisi kendi, İngiliz burjuvazisi kendi, Fransız burjuvazisi kendi çıkarları ardında yayılırken, ister istemez çelişmişler, bu çelişmelerini de insanlığa milyonlarca kayıp, milyarlarca zarar verdirerek ödetmişlerdir Eee öyleyse...

Öyleysesi var mı, emperyalist sistemin egemen burjuvazisi, (bunun somutlaşmış biçimi tekeller) ile sistemin denetimindeki ulusal burjuvaziler arasında elbette çelişkiler olacak: Hem kapitalist sistemin zorunluluğu bu, hem de diyalektik gelişme yasalarının. Ne var ki, emperyalist sistem, hele henüz yarı feodal özelliklerini koruyan toplumlarda, nasıl işçi sınıfının oluşmaması için çareler arayıp buluyorsa, burjuvazinin gerçekten ulusal bir burjuvazi olmaması için de öyle çaralere buluyor. Buluyor ne laf canım, bulmuş da uygulamış bile: Hanidir Türk siyasal sözlüğüne girmiş olan komprador burjuvazisi ne demek, gerçekte emperyalist sistemin egemen burjuvazisi için çalışan yöresel burjuvazi demek değil mi?

Epey oluyor, üstelik **Lucien Bodard**'ın bir romanını örnek vererek, emperyalizmin **Çin** gibi, Osmanlı gibi yarı feodal toplumlarda nasıl komprador burjuvazi yarattığını tartışmıştık: Buraları sömürebilsin diye, tarımsal ürünleri yerli ahaliden fakat çı-

karlarıyla kendisine bağlı (din yakınlığı, kültür yakınlığı ilişkieri olan) kişilerce ucuza kapatıyor, yine aynı kişilerce 'mamûl' ürünleri yerli ahaliye pahalıya satıyor. Arada zenginleşen sınıf asalak bir tür ticaret burjuvazisidir ki, adına komprador burjuvazisi denmiş. Bu burjuvazinin ulusal bir rengi, tadı ve kokusu yoktur. Olamaz da. Oldurmazlar çünkü. Geçimi egemen emperyalist sistemin sömürü düzeninin sürmesine bağlıdır. O ki ülkede emperyalist sömürü düzeni biter ya da etkisi zayıflayıp kırılır, bakarsın kompradorlar birer ikişer sıvışmış, ya da başka işe koyulmuş. **Çin**'de böyle olmuştur. **Kuzey Afrika** ülkelerinde böyle olmaktadır. **Türkiye**'de de, Cumhuriyet'in ilânından itibaren benzer bir hareket görülmüştür.

Peki o zaman ulusal burjuvazi ortaya çıkıyormu?

Denetimden kurtulmayı deneyen ülkede ekonomik düzen kapitalist kalırsa, çıkması gerek. **Türkiye** bunlardan birisidir, **Mustafa Kemal**, İttihatçılar'ın ortaya attığı Ulusal burjuvazimizi yaratalım sloganını benimsemiş, bunu **İzmir İktisat Kongresi**'nden itibaren sık sık tekrarladığı gibi, Milli Mücadele'nin ileri gelen önderleri, 'şahsî teşebbüsçülük' alanında öncülük de etmişlerdir. **Mustafa Kemal**'in **Konya**'da söylediği bir söylevi aktarmıştım: Ülkeyi, vaktiyle yabancı tüccarın sömürdüğünü söyler, buna karşılık, ticareti devlet yapsın demez, ulusal tüccarımızı neden yaratmayalım der, Epeyce de uğraştılar yaratabilmek için, sanıyorum ki **İkinci Dünya Savaşı** yılları Türk ticaret burjuvazisi için iyi kötü birikim yılları oldu, savaş ertesinden başlayarak da ulusal denebilecek bazı ticaret girişimleri kendini gösterdi. Fakaaaaaat...

Önce, Türkiye'nin 'kamu öncülüğünde hızlı bir sanayileşme stratejisi benimsemiş oluğunu' hatırlayalım, sonra da 1947'den sonra ülkenin emperyalist sistemin denetimine girdiğini. Sistem için, kamu öncülüğündeki sanayileşme kabul edilemeyecekbir şeydi, derhal kamu girişimleri fikrine karşı çıktılar, özel girişimciliği övdüler, DP iktidarlarına (ki zaten öyle bir platformda çıkmıştı bu siyasal parti) bunu benimsettiler. Yalnız sistem'in yeni numarası, komprador kapitalistliğini sadece hammadde alıp mamûl madde satmak biçiminde bırakmamak, uluslararası

kellerin organik denetiminde. dizginlerini sistemin tutacağı bir sanayileşmeyle yaldızlamaktı. Eh, yaşadıklarımıza bakarsanız, tüketim endüstrisi, besin endüstrisi, ambalaj endüstrisi gibi bir takım lağar ve zararsız endüstrilerin ulusal girişimcilere bırakıldığını sanayiciyim diye böbürlenen bir takım burjuvaların ortaya çıktığını görürsünüz. Güçlendiler de az buçuk, iktidarların oluşmasında değişmesinde söz sahibi olduklarını da sandılar, ama acaba gerçek bu muydu?

Yoksa emperyalist sistem, nasıl kırsal kalkınma masalıyla işçi sınıfının oluşmasını engelleme numarısını bulmuşsa, kökü dışarda bir tüketim sanayileşmesi dümeniyle, içerde oluşturduğu sözde sanayicilerin ulusallaşmasını önlediği gibi, onları sürekli olarak hem kendisiyle, hem yöresel iktidarla çelişki halinde mi tutuyordu?

Evet, bu otuzbir kısımlık bir serüven filmidir ki, bu sorunun cevabını elbet arayacağız.

(30 Nisan 1978)

9

BURJUVAZİ İLE BÜROKRASİYİ ÇATIŞTIRMAK

Bazı bakanlar, iş çevrelerinin temsilcileriyle, şöyle oturup hoşbeş edelim demişler, sen misin diyen, daha dün **Ecevit** başbakan olsun diye yırtınan, eski göz ağrısı **Demirel**'i bir kenara kaldırıp atıveren iş çevrelerinde bir afırtı, bir tafırtı, aman Allah! Yok efendim, 'Bu iktidar böyle giderse bu işin sonu yaş imiş' de, bunlar' kendi başlarını yer imiş' filan festekiz.

Düşünün **12 Mart** günlerini, o tarihte **Demirel** düşmesine neden olanların başında iş çevrelerinin geldiğine içtenlikle inanıyordu, eh, **12 Mart** hükümetlerinin aldıkları ka-

rarlara büyük sermaye çevrelerinin bir kalkıp oynamadığı kaldığına göre, haklıydı da bunda: Toplu sözleşmelerin dondurulması, grevlerin durdurulması, siyasal sendikacılığa vatan hainliği gözüyle bakılması, hangi işvereni çiftetelliye kaldırmaz? Ne var ki, aynı çevrelerin bir süre sonra bozuk çaldıklarına tanık olmuştuk. Niye? Efendim, **12 Mart** iktidarları ticari işlere fazla 'takyidat' koyuyorlarmış, en ufak bir ihracat ya da ithalat işlemi, aşılmaz bürokrasi zorluklarıyla karşılışıyormuş, oysa ticaret dediğin serbest olmalıymış, vs. vs....

Daha geri gidelim, **27 Mayısa** mı varırız? **Menderes** iktidarı aleyhinde kampanya başlatıldığı, transferlerin aylarca bekletildiği, yurtdışına çıkmanın yasaklandığı (vay anasını be, biz bu filmi kaçıncı defadır görüyoruz) sıralarda iş çevreleri **Menderes** istifa etmelidir, havasını basıyorlardı ama, **Milli Birlik** Komitesi iktidarı **İstanbul**'un tanınmış ithalatçı ve ihracatçılarından bir kısmını paldır küldür Balmumcu kışlası'na kapatınca başladılar yangıryas bağırmaya!

Önce olayı saptayalım istedim, şimdi konuştuklarımızın aydınlığında, işin mekanizmasını söküp açığa çıkaracağız.

Sistem'in denetlediği ülkelerde uyguladığı strateji şu:

Ülke, emperyalist sisteme pazar olabilmelidir, bu feodal dönemi aşmasını gerektiriyor, pazar ekonomisi gelişmeli ki herifin satacağı malı alabilesin, peki, bu gelişme nasıl olacak, elbet görece bir kalkınma ile, bu kalkınmayı sana kırsal kesimdeki ticaret hareketliliği, kentsel kesimdeki tüketim sanayii gelişmesi ile sağlıyor, sonunda 'milletin cebi biraz para görüyor', ama ne yapmak için, sistemin sana satacağı malları alabilmen için! O ki biti kanlanan yerli burjuvazi kazandığını yeni ve daha büyük yatırımlara harcamaya yöneliyor, iş fena, onu bundan alıkoymanın çaresini arayacaksın, bu da iki yoldan olacak: Birinci yol, kurulmuş sanayiin niteliğinden doğuyor, ikinci yol gerçekleştirilecek iktidarların niteliğinden.

Şöyle daha mı kolay anlatmış olacağım dersiniz?

Sistem seni 'kalkındırırken' ne türlü sanayie izin veriyordu: hammaddesini kendisinin göndereceği montaj sanayiine değil mi? Yerli burjuvazi kendini bir halt sanıp da ciddi ve büyük bir

ulusal sanayileşmeye gitmeye, başka bir deyişle ulusal pazarın kaymağını sistemle paylaşacak yerde kendi başına yemeğe kalkışırsa, bunun damarına verdiğin kanı yani hammaddeyi kesersin, çarpık sanayi başlar teklemeye, iş sahipleri büyük yatırım hayallerini hemen bırakır, mevcudu yürütebilmek için her derdin nedeni sandıkları siyasal iktidarın değişmesini istemeye koyulurlar. Bu da, onların başına ikinci belayı getirmeye yeter.

Bu bela, bürokrasidir Yarı feodal bünyeli gelişmekte olan ülkelerde, zaten bürokrasi ile burjuvazi çekişir dururlar. Emperyalist sistem, iktidardan hoşlanmadı mı (baksana birader, kamu öncülüğünde hızlı sanayileşme istiyor) bağımlı burjuvazinin dışardan verdiği besinini keser, bunalımı başlatır, bunun olağan sonucu iktidarın değişmesi, yerini bürokrasiye bırakmasıdır ya, gelen bürokrasi niteliği gereği (çünkü bu ülkelerde burjuvazi bürokrasiyi tam anlamıyla teslim alamamıştır hiç) başlar burjuvaziye posta koymaya: vergi politikasını ağırlaştırır, denetimi artırır, kaçakçılığı önler, bir sürü kısıtlama getirir... Neticede çarpık ve bağımlı burjuvazinin ulusal ve bağımsız bir burjuvazi olabilmek için girişeceği güçlenme girişimlerini baltalar. O zaman önceleri iktidar değişsin diye bağıran iş çevrelerinin bu defa yeni gelen bürokrat iktidardan yakındıkları görülür.

Türkiye'de otuz yıldır bunu yaşamaktayız. Sermaye, bir yerden sonra kendi kendini büyütmek isteyen bir harekettir, hele devlet dayanağı arkasında olursa, ulusal sanayileşmenin doğması, ulusal bir sanayi burjuvazinin oluşması işten bile değildir: bakın gelişmiş ülkelere, hepsinde böyle olmamış mı? Peki nasıl önlenir bu, iki biçimde: Ülkedeki sanayileşme özel girişim düzeyinde epeyce ilerlemişse, mevcut sanayii uluslararası tekellerin denetimine alarak, ilerlememişse sanayileşmesini çarpık başlatıp birikimini ciddi sanayileşmeye çevireceği her seferinde bir bunalım yaratarak.

Böylelikle işçi sınıfının nicelik ve nitelikçe gelişmesi torpillenirken, burjuvazinin ulusallaşması da, güçlenmesi de engellenmiş olur, ortaya kendini sanayici sanan şerbetçiler, kurabiyeciler, dokumacılar, badanacılar salıverilir, Yalnız...

Bu yalnızın ne demeye geldiğini de galiba şimdi söyleşeceğiz.

(1 Mayıs 1978)

10

GELİŞME SÜRECİ DURMAZ

Bir tarihte, hayli yakınında çalışmış birisi, **İnönü** için bana demiştir ki: "–... **iş adamlarının büyük bir kısmından tiksinirdi.**" Eh, **Varlık Vergisi**'nin onun döneminde uygulandığını düşünürseniz, bu söz inandırıcı gelebilir kulağınıza. Aslına bakılırsa, dürüst bürokratik yönetim demek, dış ve iç sermaye çevrelerinin 'rüşvetlerine' direnebilen yönetim demektir. Osmanlı'nın son birkaç yüz yılında sadrazamların, reisülküttapların ne türlü rüşvet aldıklarını okudukça, emperyalist sermayenin az gelişmiş saydığı ülkelere önce yönetimi çürütmek için neden dolayı rüşvetle yaklaştığını daha iyi anlıyoruz.

Bu böyledir de, iyi kötü, yine de **Türkiye**'de bir gelişmenin ortaya çıkması önlenebilmiş midir? Bence hayır, çünkü üç diyalektik neden çevre ülkelerinin de gelişmelerine, gelişmiş ülkeler için pazar olmaktan çıkmalarına elverişli bir ortam hazırlıyor.

Neymiş onlar, bir göz attık mı, yukarda ileri sürdüğümüz 'yalnız' koşulunun ne olduğunu tartışmış olacağız.

Bir kere kapitalizmin iç çelişkisi işliyor, şu son otuz yılda üç kere bunalım geçirişimiz, gerçekte üç kere yöresel **Türkiye** kapitalizmi ile uluslararası emperyalist kapitalizm arasında önemli karşıtlıklar oluştuğunun kanıtı! Gelişmekte olan Türk burjuvazisini, ne kadar bağımlı tutmaya çalışırsan çalış, yükselen ulusal burjuvazilerin olağan güdüsüyle büyümek, daha büyümek, kendi pazarına kendi sahip çıkmak, hatta belki dış pazara açılmak istiyor. Bunu önleyemezsin. Önlersin 'ihtilat' doğar, o ülkede her on yılda bir ekonomik bunalım yaşanır, nereye kadar, herkesin aklıbaşına gelip de sanayileşmeyi bağımsız

gerçekleştirmekten başka çarenin olmadığını anlamasına kadar. Bunun anlaşılması da o kadar çok gecikmez aslında. Nedeni yeryüzündeki durumun eskisine oranla hayli farklı olmasıdır.

Bu, kapitalizmle sosyalizm arasında gittikçe evrenselleşen, gittikçe daha etkili olan çelişkinin işlemesi anlamına gelir. Öyle ya, eğer kapitalist sistem karşısında uluslararası düzeyde bir de sosyalist sistem sanayileşiyor, ötekinin pazarı olmaktan çıkıyorsa, bundan alınacak bazı dersler olmalıdır. Kaldı ki, üçüncü dünya ülkelerinin, ya da emperyalist sistem denetimindeki öteki bazı ülkelerin kapitalizm için pazar olmaktan çıkmasında evrensel kapitalist bunalımı hızlandıracak ve artıracak bir neden gören sosyalist ülkeler, bunlardan hangisi isterse sanayileşmesi için yardıma koşmaya hazırdırlar. (Burada **Demirel**'in söylediklerini hatırlamanız yeterli: ülke için ciddi sanayi kuruluşları yapmak istedik diyor, bunun için **Amerika**'ya ve batıya başvurduk, ilgilenmediler, buna karşılık **Sovyetler**'e başvurduk, ilgilendiler, ehven koşullarla kredi verdiler, bu sayede yedi büyük endüstri kuruluşunu gerçekleştirdik, yeni iktidarın ciddi sanayileşmeyi gündeme aldığı an, bundan başka çıkar yol bulamadığını da yaşarsak göreceğiz)

Nihayet, yöresel sistemin çelişkisi işliyor: uluslararası emperyalist sistem diyelim ki **Türkiye**'yi çarpık sanayileşmeyle denetleyip, kırsal bir kalkınma ve tüketim endüstrisi düzeyinde tutacak! Ne yaparsa yapsın, montaj sanayii ile de olsa, besin sanayii ile de olsa, proletaryanın nicel ve nitel oluşmasına yardımcı oluyor, buysa ulusal bütün içindeki çelişkinin keskinleşmesine yol açıyor, siyasal anlamda 'kamu öncülüğündeki hızlı sanayileşme ile kalkınma fikrinin' halk yığınlarınca benimsenmesi, savunulması anlamına geliyor. Bugün **Türkiye işçi sınıfı** dünkü **Türkiye işçi sınıfı** mıdır? Gücü o güç müdür? **Türkiye**'de makarna fabrikasını, şeker fabrikasını, konserve fabrikasını ciddi kalkınma ve sanayileşme sayanların sayısı eskisi kadar çok mudur? Yoksa halkın çoğunluğu gerçek bir bağımsızlığı sağlayacak olan elektrik, elektronik, kimya ve demir/çelik sanayiinin, bunlara bağlı olarak ulusal savunma sanayiinin kurulması gerektiğine mi inanıyor? Elbette bu sonuncusuna...

O halde, bir kere sosyalist kapitalist sistemler arasındaki çelişki, ikincisi, kapitalist sistem içindeki çelişki, üçüncüsü, yöresel sistem içindeki çelişki, ayrı ayrı ve beraberce etkili olduğundan, sırasında kanlı müdahalelere, faşizmlere, aşağılık yöntemlere başvurduğu halde, çevre ülkelerinde gelişme ve sanayileşmeyi emperyalist sistem kendi istediği anlamda denetleyemeyecektir. Henüz bürokratlarla burjuvaları kapıştırarak, işçi sınıfını da karşılarına öcü gibi dikerek, gemisini yürütmeyi beceriyor, ama nereye kadar?

Hadi isterseniz onu da söyleyelim, bağımsızlık ve kalkınma düşüncesinin çalışan halk katmanlarına iyice yayılıp kitle hareketi halinde somutlaştığı aşamaya kadar! O da çok uzak değildir ha! Hele bizim gibi emperyalizme karşı kurtuluş mücadelesi yapmış, bir de gerisinde yüzyılları bulan devlet geleneği olan toplumlar için. Yoksa, otuz yıllık ödün verme döneminden sonra, şimdi içinden geçtiğimiz bunalımın bin beterine uğrardık, içinden çıkamazdık da!

(2 Mayıs 1978)

ATTİLÂ İLHAN / Anılar ve Acılar (Deneme – Anı)

1. Hangi Sol
2. Hangi Batı
3. Hangi Seks
4. Hangi Sağ
5. Hangi Atatürk
6. Hangi Edebiyat
7. Hangi Laiklik

- Yanlış Kadınlar, Yanlış Erkekler

Attilâ İlhan

9 789754 945768

2. basım

ISBN 975 - 494 - 576 - 4
96 06 . Y. 0105 . 0945

KDV dahil